

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет**

Кафедра обліку у виробничій сфері

ЗНАК Христина Любомирівна

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВА, ЇЇ АНАЛІЗ Й АУДИТ / FORMATION OF
ACCOUNTING STATEMENTS, ITS ANALYSIS AND AUDIT**

спеціальність: 8.03050901 – Облік і аудит

магістерська програма – Облік і правове забезпечення підприємницької
діяльності

Магістерська робота

Виконав студент групи

ОІСЗм-21

Знак Христина _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент П. Н. Денчук

Магістерську роботу допущено до
захисту:

« ____ » _____ 2017 р.

В.о. завідувача кафедри

_____ Н. В. Починок

ТЕРНОПІЛЬ - 2017

АНОТАЦІЯ

Знак Х.Л. Формування системи облікової звітності підприємства, її аналіз й аудит – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 8.03050901 – облік і аудит. –Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2017.

В роботі визначено сутність фінансової звітності підприємства; розглянуто перелік наукових підходів до створення системи внутрішньогосподарської звітності; досліджено практику формування облікової звітності в зарубіжних країнах; вивчено методіку відображення балансових і результативних показників у фінансовій звітності; вивчено проблеми та підходи до формування управлінської та інтегрованої звітності; проведено аналіз показників фінансового стану підприємства; висвітлено методіку аудиту показників звітності підприємства.

ANNOTATION

Znak H.L. Formation of accounting statements, its analysis and audit- Manuscript.

This research is to submit a Master of Economics of Enterprise degree on specialization 8.03050901 - account and audit.- Ternopil national economic university, Ternopil, 2017.

Essence of the financial reporting of enterprise is in-process certain; the list of the scientific going is considered near creation of the system of the administrative accounting; practice of forming of the registration accounting is investigational in foreign country; methodology of reflection of carrying and effective amounts is studied in the financial reporting; problems and approaches are studied to forming of the administrative and integrated accounting; the analysis of indexes of the financial state of enterprise is conducted; methodology of audit of indexes of accounting of enterprise is reflected.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 6

1.1 Фінансова звітність підприємства: принципи формування та інформаційні потреби користувачів 6

1.2. Наукові підходи до створення системи внутрішньогосподарської звітності 13

1.3. Практика формування облікової звітності в зарубіжних країнах 20

Висновки до розділу 1 37

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ, УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 39

2.1. Відображення балансових і результативних показників у фінансовій звітності 39

2.2. Формування Звіту про рух грошових коштів і Звіту про власний капітал 62

2.3. Проблеми та підходи до формування внутрішньогосподарської звітності 74

2.4. Методичні підходи до формування інтегрованої звітності 89

Висновки до розділу 2 98

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й АУДИТУ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 100

3.1 Аналіз показників фінансового стану підприємства 100

3.2 Аналіз показників імовірності банкрутства підприємства 119

3.3. Аудит показників звітності підприємства 129

Висновки до розділу 3 137

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 139

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 148

ДОДАТКИ

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність - це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Мета фінансової звітності - це забезпечення інформацією, яка допомагає користувачам приймати оптимальні економічні рішення. Виділяють дві групи тих, хто приймає рішення, використовуючи для цього фінансові звіти. Одна група - це керівники підприємств, які звертаються до облікових даних і ґрунтуються на них в процесі прийняття важливих управлінських рішень. До другої групи належать зовнішні особи. Ця група складається, в першу чергу, з інвесторів (як існуючих, так і потенційних), інвестиційних аналітиків, кредиторів, уряду, профспілкових організацій, акціонерів.

Однак ринкові умови господарювання засвідчили, що фінансова звітність не в змозі задовільнити потреби внутрішніх споживачів інформації. Це зумовлює необхідність формувати систему внутрішньогосподарської звітності.

Основним результатом взаємодії фінансової та управлінської звітності є те, що з одного боку, внутрішня управлінська звітність є засобом подолання недоліків системи фінансової звітності, як джерела інформації для прийняття управлінських рішень менеджментом підприємства, а з іншого боку - виступає основним індикатором втрати фінансовою звітністю своєї релевантності, оскільки внутрішня управлінська звітність є більш гнучкою до мінливих запитів менеджменту та може швидко адаптуватись до нових моделей прийняття рішень, що використовуються в управлінській практиці підприємств.

Отже, метою (складання) управлінської звітності є забезпечення внутрішніх користувачів інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та ефективного виконання покладених на них функціональних обов'язків щодо вирішення поточних і стратегічних завдань у процесі діяльності суб'єкта господарювання.

На сьогодні перед вітчизняними підприємствами особливої актуальності набуває питання гармонізації вітчизняних та зарубіжних стандартів фінансової звітності та вивчення досвіду щодо формування управлінської звітності. Перераховані вище проблемні питання і зумовлюють актуальність обраної теми.

Метою роботи є розгляд теоретичних аспектів формування системи облікової звітності (фінансової, управлінської та інтегрованої) підприємства у вітчизняній та зарубіжній практиці та визначення методів проведення аналізу її показників.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- визначення сутності фінансової звітності підприємства;
- розгляд наукових підходів до створення системи внутрішньогосподарської звітності;
- дослідження практики формування облікової звітності в зарубіжних країнах;
- вивчення методики відображення балансових і результативних показників у фінансовій звітності;
- дослідження порядку формування Звіту про рух грошових коштів і Звіту про власний капітал;
- вивчення проблем та підходів до формування внутрішньогосподарської та інтегрованої звітності;
- проведення аналізу показників фінансового стану підприємства;
- вивчення проблем аналізу показників імовірності банкрутства підприємства;
- висвітлення методики аудиту показників звітності підприємства.

Об'єктом дослідження виступає господарська діяльність товариства з обмеженою відповідальністю «Торгова компанія «Кабель»».

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та практичних методик стосовно формування, аналізу та аудиту фінансових та нефінансових показників діяльності компанії.

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні тенденції становлення фінансової, управлінської та інтегрованої звітності, визначення шляхів гармонізації вітчизняних та зарубіжних підходів до формування звітних показників.

Практична значущість роботи полягає у проведенні експрес-аналізу показників фінансової звітності, визначенні показників ліквідності, фінансової стійкості та імовірності банкрутства підприємства.

Методами дослідження є сукупність способів і прийомів, за допомогою яких розкриваються основні питання і моменти в даній роботі. До таких можна віднести наступні: документація, індукція, дедукція, оцінка, вибірка, порівняння, групування та інші методи економічного аналізу.

Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків.

Опубліковано статтю на тему «Історичний аспект становлення консолідованої звітності»

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.2 Фінансова звітність підприємства: принципи формування та інформаційні потреби користувачів

Звітність - це система показників у формі таблиці, які відображають обсяг і результати діяльності підприємства. Її складання - завершальний етап облікової роботи. Фінансова звітність, згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» - це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Нині, серед провідних економістів і практиків простежуються різні погляди на поняття і сутність фінансової звітності. Так, Усач Б.Ф. пропонує таке визначення фінансової звітності: «фінансова звітність підприємства — це система узагальнених показників, що характеризують підсумки фінансово-господарської діяльності підприємства за минулий період (місяць, квартал, рік)». Голов С.Ф трактує поняття фінансової звітності як бухгалтерську звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Завгородній В.П стверджував, що фінансова звітність являє собою представлення користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [1, С.10].

Оригінальне і, на наш погляд, вичерпне визначення даного поняття пропонує Корягін М, який вважає, що фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку з метою подання

користувачам узагальненої інформації про фінансове становище й діяльність підприємства, а також змін у його фінансовому становищі за звітний період у встановленій формі для прийняття цими користувачами певних ділових рішень[45, С.32]. Ми вважаємо, що дане визначення найбільш точно характеризує поняття фінансової звітності.

Неоднозначність визначення поняття фінансової звітності науковцями дає привід для того, щоб звернутися до законодавчих документів.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», фінансова звітність — це бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період [30].

В Національному Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» наведено таке визначення, — «Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, яка дає інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період» [63].

Відповідно до класифікації виділяються три види звітності: оперативна (повсякденна), статистична й бухгалтерська (фінансова).

Проте, Житний П.Є. надає іншу класифікацію звітності. На його погляд існує бухгалтерська звітність, яка в свою чергу, поділяється на спеціальну, статистичну, податкову та фінансову[26, С.27].

Але, на нашу думку, представлена систематизація не є повною та вичерпною. Звітність можна поділити таким чином: спочатку звітність солідаризувати на бухгалтерську та податкову звітність, а вже бухгалтерську – на оперативну (внутрішню), статистичну, управлінську та фінансову. Вважаємо, що таке представлення систематики звітності є більш розширеним та охоплює всю систему показників, які характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства.

Мета фінансової звітності - це забезпечення інформацією, яка допомагає користувачам приймати оптимальні економічні рішення. Виділяють дві групи

тих, хто приймає рішення, використовуючи для цього фінансові звіти. Одна група - це керівники підприємств, які звертаються до облікових даних і ґрунуються на них в процесі прийняття важливих управлінських рішень. До другої групи належать зовнішні особи. Ця група складається, в першу чергу, з інвесторів (як існуючих, так і потенційних), інвестиційних аналітиків, кредиторів, уряду, профспілкових організацій, акціонерів. Бухгалтерські та інші зовнішні фінансові звіти обслуговують різноманітну групу осіб, які приймають рішення, з різноманітними інформаційними потребами (табл.1.1).

Таблиця 1.1.

Користувачі облікової інформації

№ з/п	Види користувачів облікової інформації	Необхідна інформація	Мета використання інформації
1	2	3	4
Внутрішні користувачі			
1	Власники підприємства та вищий управлінський персонал	Загальний фінансовий стан підприємства	Прийняття управлінських рішень щодо тактичного і стратегічного розвитку
2	Менеджери різних напрямків діяльності (фінансові, виробничі, з маркетингу тощо)	Інформація щодо функціонування підпорядкованої системи діяльності	Прийняття управлінських рішень по удосконаленні та регулюванню діяльності
3	Керівники підрозділів (центрів відповідальності підприємства)	Інформація про функціонування підрозділів про доходи і витрати	Прийняття оперативних рішень з контролю та управління підрозділами
4.	Робітники і службовці підприємства	Інформація про загальний стан функціонування підприємств	Збереження робочих місць, можливість підвищення оплати праці.
Зовнішні користувачі			
5.	Дійсні та потенційні інвестори	Фінансовий стан підприємства, рентабельність, державні прибутки	Можливість отримання прибутку, прийняття рішень по операціях з акціями, про доцільність вкладення капіталу

6	Банківські та інші кредитні установи	Фінансовий та майновий стан, платоспроможність	Можливість надання кредитів, ймовірність повернення кредиту та отримання процентів
7.	Постачальники та інші кредитори	Платоспроможність підприємства	Своєчасність оплати рахунків, заборгованості
8.	Замовники, покупці, клієнти	Інформація про фінансовий стан фірми	Можливість втримання необхідних товарів
9.	Державна фіскальна служба	Своєчасність і повнота сплати податків	Контроль за надходженням коштів до бюджету, врахування штрафних санкцій за несвоєчасну сплату податків
10.	Органи Фонду Державного майна	Фінансовий та майновий стан	Прийняття рішень про корпоратизацію, акціонування, приватизацію фірми
11.	Органи державної статистики	Узагальнення та аналіз звітності підприємств	Підготовка необхідної інформації для вищих органів Державного управління
12.	Профспілки	Фінансовий стан фірм, галузей	Підготовка до ведення переговорів з питань праці та її оплати
13.	Широка громадськість	Загальний вплив діяльності фірми на добробут суспільства та навколишнє середовище	Згідно з потребами
14.	Інші користувачі	Згідно з потребами	Згідно з потребами

Стаття 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає основні принципи, на яких ґрунтується бухгалтерський облік і фінансова звітність в Україні. Зокрема, це:

1. Автономність підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників. Тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства.

2. Безперервність діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі.

3. Періодичність, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

4. Історична (фактична) собівартість, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання.

5. Нарахування та відповідність доходів і витрат. Згідно даного принципу для визначення фінансового результату звітного періоду слід зіставити доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення незалежно від часу надходження і сплати грошей.

6. Повне висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні і потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі.

7. Послідовність, що передбачає постійне (з року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності.

8. Обачність, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігти заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

9. Превалювання змісту над формою, за яким операції повинні обліковуватися відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми.

10. Єдиний грошовий вимірник, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Річна фінансова звітність складається з 6 компонентів, що повністю відповідає вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2.

Річна фінансова звітність

Підприємства	Складові					
	Баланс	Звіт про фінансові результати	Звіт про рух грошових коштів	Звіт про власний капітал	При-мітки	Звіт за сегмен-тами
Усі підприємства (крім бюджетних організацій, представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності та суб'єктів малого підприємництва)	+	+	+	+	+	+
Суб'єкти малого підприємництва та представництва	+	+	-	-	-	-

Фінансова звітність, як похідна фінансового обліку, впливає на організацію і методологію збору первинних даних про факти господарської діяльності, методи і процедури їх обробки у системі фінансового обліку. Якщо користувачі потребують додаткових показників для прийняття рішень, то фінансовий облік враховує їх через запити користувачів. При цьому розробляються макети первинних документів для відображення додаткових показників для прийняття рішень. .

Підприємства, які відповідно до законодавства застосовують міжнародні стандарти фінансової звітності і відповідно до міжнародного стандарту фінансової звітності 1 «Перше застосування Міжнародних стандартів фінансової звітності» подають першу річну фінансову звітність за міжнародними стандартами, у балансі наводять інформацію на початок і кінець звітного періоду, а також на дату переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності.

Таблиця 1.3

Порівняння складу фінансової звітності [16, С.36]

№	За НП(С)БО	За МСБО
1	2	3
1	Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Баланс (Звіт про фінансовий стан на кінець періоду)
2	Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Звіт про прибутки і збитки (Звіт про сукупні доходи за період)
3	Звіт про рух грошових коштів	Звіт про рух грошових коштів (Звіт про рух грошових коштів за період)
4	Звіт про власний капітал	Звіт про зміни в капіталі (Звіт про зміни у власному капіталі за період)
5	Примітки до фінансової звітності	Примітки, що містять стислий виклад суттєвих облікових політик та інші пояснення
6		Звіт про фінансовий стан на початок найбільш давнього порівняльного періоду, коли суб'єкт господарювання застосовує облікову політику ретроспективно або здійснює ретроспективний перерахунок статей своєї фінансової звітності, або коли він перекласифікує статті своєї фінансової звітності

У межах Європейського Союзу склад фінансової звітності регламентує Четверта Директива, згідно з якою річний звіт включає баланс, звіт про прибутки та збитки та пояснення до звітності. Велике значення Директива надає поясненням, в яких наводиться інформація, яка розшифровує окремі статті звітності, викладає методи формування та оцінки фінансових показників. Поряд із цими формами звітності європейські компанії надають додаткові відомості про управління компанією, зокрема інформацію про значні події, які стосуються компанії та відбулися після закінчення фінансового року, про передбачуваний розвиток фірми, про діяльність у науково-дослідній та дослідно-конструкторській сферах. Одночасно Директива передбачає надання аудиторського висновку, якщо згідно з національним законодавством річна звітність підлягає публікації.

1.2. Наукові підходи до створення системи внутрішньогосподарської звітності

Система управлінської звітності - один з найскладніших і найважливіших елементів узагальнення інформації, яка необхідна користувачам. При цьому джерелом цієї інформації для складання управлінської звітності слугують різні складові, що знаходяться за межами системи обліку. Це потребує огляду та використання розширеної інформаційної бази підприємства та інших додаткових джерел. Саме тому система формування управлінської звітності має об'єднувати широке інформаційне поле для задоволення інформаційних потреб керівництва. Дозволяти керівництву підприємства, з одного боку, визначати межі отримання необхідних відомостей від виконавців, можливості інформаційної та технічної служб, а з іншого боку - отримати ці відомості оформленими належним чином, тобто в тому вигляді, в якому ними зручно користуватися для прийняття управлінських рішень.

Крім того, система управлінської звітності - це результат діяльності будь-якої системи, яка є джерелом інформації, включаючи облікові елементи, або, інакше кажучи, продукт її діяльності, ціль її створення на підприємстві.

Вченими використовуються наступні трактування для тієї частини бухгалтерської звітності, яка формується для надання внутрішнім користувачам для прийняття управлінських рішень: «внутрішня звітність», «внутрішньосистемна звітність», «внутрішньогосподарська звітність», «внутрішня управлінська звітність», «управлінська звітність», «оперативна звітність». На нашу думку, всі подібні трактування є досить схожими між собою, однак відображають різні характерні особливості того інформаційного продукту, який надається менеджменту підприємства для інтерпретації та прийняття рішень. Зокрема, використання характеристики «внутрішня» відображає з одного боку властивості предмету звітності – орієнтованість на події, що відбуваються в середині підприємства, господарства або певної досліджуваної системи. При цьому слід враховувати, що поняття «внутрішньосистемна звітність» є найбільш розмитим із розглянутого вище переліку, оскільки в залежності від того, що розглядається під системою, буде залежати предмет охоплення досліджуваних явищ.

Тому в окремих випадках, коли системою вважатиметься група підприємств, внутрішньосистемною звітністю також вважатиметься та інформація, яка надається не лише менеджменту підприємства, а менеджменту, що займається управлінням групи підприємств. З іншого боку, характеристика «внутрішня» відображає орієнтацію звітності на задоволення потреб певної групи користувачів відносно її предмету – менеджерів підприємства.

Визначальною характеристикою внутрішньої управлінської звітності як елемента системи бухгалтерського обліку є існування значимих відмінностей від фінансової звітності (табл. 1.4).

Проведений аналіз виділених відмінностей між фінансовою та управлінською звітністю (табл. 1.4) дозволяє встановити, що суб'єкти формування управлінської звітності у порівнянні із фінансовими бухгалтерами мають набагато менше обмежень при: здійсненні облікових процедур; виборі методів підготовки звітів; виборі інформаційних джерел; виборі рівня надійності інформації; виборі рівня якості інформації, виборі форми представлення інформації. На основі наявності набору вищенаведених варіативних компонентів підготовки управлінської звітності з'являється можливість забезпечити формування релевантного інформаційного продукту, необхідного для прийняття менеджерами ефективних управлінських рішень.

Основним результатом взаємодії фінансової та управлінської звітності є те, що одного боку, внутрішня управлінська звітність є засобом подолання недоліків системи фінансової звітності, як джерела інформації для прийняття управлінських рішень менеджментом підприємства, а з іншого боку - виступає основним індикатором втрати фінансовою звітністю своєї релевантності, оскільки внутрішня управлінська звітність є більш гнучкою до мінливих запитів менеджменту та може швидко адаптуватись до нових моделей прийняття рішень, що використовуються в управлінській практиці підприємств.

Таблиця 1.4

Основні відмінності фінансової та управлінської звітності

Критерій порівняння	Фінансова звітність	Управлінська звітність
<i>Природа формування звітів</i>	Має загальноцільове призначення, орієнтована на широку групу зовнішніх користувачів	Має вузькоцільове призначення, розробляється для забезпечення прийняття окремих управлінських рішень певним керівникам
<i>Регулювання</i>	Здійснюється національним або міжнародним регулятором за допомогою системи облікових стандартів	Відсутні будь-які зовнішні інструкції, які регулюють форму і зміст. Внутрішні інструкції можуть бути розроблені і впроваджені, з метою задоволення потреб окремих менеджерів
<i>Рівень деталізації</i>	Забезпечує надання широкого і не дуже деталізованого огляду про результати діяльності і фінансовий стан підприємства за звітний період	Забезпечує надання менеджерам досить деталізованої інформації для прийняття специфічних операційних рішень
<i>Період подачі</i>	Щорічна, піврічна або квартальна	Можливі різні варіанти: регулярне подання (річна, місячна, тижнева, щоденна, он-лайн) або подання за запитом для вирішення специфічних завдань
<i>Часова орієнтація</i>	Забезпечує надання інформації за минулий період (ретроспективна орієнтація)	Забезпечує надання інформації за минулий період (ретроспективна орієнтація), теперішній і прогнозоване майбутнє підприємства (перспективна орієнтація)
<i>Якість інформації</i>	Надійна і об'єктивна фінансова інформація в грошовому вимірнику з низьким рівнем релевантності	Фінансова і нефінансова інформація з меншим рівнем надійності і об'єктивності, але з більшим рівнем релевантності для менеджменту

На думку більшості науковців, система управлінської звітності використовується для:

- оцінки фактичного виконання запланованих показників діяльності підприємства та його структурних підрозділів;
- інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень поточного та стратегічного характеру в процесі управління підприємством;
- налагодження комунікативних зв'язків в інформаційному середовищі підприємства та моніторинг облікової системи.

Дослідження дефініції поняття «управлінська звітність» у працях вітчизняних та зарубіжних вчених дало змогу виділити такі концепції (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Концепції управлінської звітності [45, 70, 77]

Автор (джерело)	Визначення суті поняття
Управлінська звітність - це система інформаційної підтримки управління	
1	2
В.М. Корягін	Основним засобом інформаційної підтримки прийняття менеджментом підприємства управлінських рішень є інформаційний продукт - набір відповідних облікових показників, який слід називати «внутрішня управлінська звітність»
О.В.Петракоська	...це інтегрована система інформаційної підтримки процесу управління, метою якої є забезпечення інформаційних потреб користувачів, що полягає у формуванні показників на основі інформації, одержаної у різних підсистемах обліку, і підготовка звітів у форм: і в терміни, що відповідають запитам різних груп користувачів
А.Х. Позов	(1) інструмент управління господарством (засіб інформаційного забезпечення процесу управління; засіб моніторингу економічного стану підприємства) та інструмент управління інформаційним забезпеченням (засіб адаптації та моніторингу облікової системи до потреб управління); (2) елемент методу бухгалтерського обліку (засіб узагальнення (агрегації, синтезу) та надання облікової інформації); (3) документ, вміст якого представляє економічну інформацію у певному наборі фактичних (історичних) та оціночних (розрахункових) показників для порівняння їх планово-нормативних і досягнутих значень
М.Н. Семиколєнова	Управлінська звітність - це гнучка система форм інформації, яка складається за центрами затрат і центрами відповідальності. Вона повинна відображати умови, специфіку, особливості організації виробництва та потреб управлінського персоналу

Продовження табл.1.5.

1	2
Управлінська звітність — це система показників оцінювання результатів бізнесу	
Н. Адамов	Управлінська звітність - це комплекс взаємопов'язаних даних і розрахункових показників, які відображають функціонування підприємства як суб'єкта господарської діяльності та згруповані загалом по підприємству і в розрізі структурних підрозділів
О.М. Бабкіна	Система взаємопов'язаних показників, що характеризують умови та результати діяльності компанії в цілому або окремих її підрозділів за звітний період
Т.О. Коноваліхіна	Управлінська звітність - система показників оцінювання результатів бізнесу та перспектив його розвитку, що надається внутрішнім користувачам для задоволення інформаційних потреб у процесі прийняття стратегічних, тактичних і оперативних управлінських рішень
А.Н. Попов	Систематизована обліково-аналітична інформація у вигляді облікових і розрахункових показників, представлена по внутрішньо-фірмових формах і призначена для внутрішніх користувачів із метою прийняття ними управлінських рішень не тільки поточного, але ж стратегічного характеру

Управлінська звітність як елемент методу управлінського обліку	
Ж.А. Іванова	Форма подання відомостей, істотних для вибору певного варіанта дій із безлічі альтернативних
І.В. Колос	Це звітність, яку складають менеджери різних рівнів управління і яка містить оцінку результатів діяльності та прогностичні напрями її розвитку

Всі науковці застосовують різні підходи до трактування категорії «управлінська звітність», проте спостерігається єдність думки щодо визначення її як джерела інформаційного забезпечення в управлінні підприємством.

Проведений аналіз наукової літератури дає підстави погодитися з тезами щодо того, що ототожнення управлінської звітності із внутрішньогосподарською або оперативною, а також визначення її місця як доповнення до фінансової звітності, що формується в межах бухгалтерського обліку, не відповідає сучасній практиці та вимогам до інформаційного забезпечення управління підприємством.

Визначальним для управлінської звітності є те, що вона:

- орієнтована на запити внутрішніх користувачів, які на основі наданої інформації приймають рішення, що мають безпосередній вплив на діяльність підприємства. Це пояснює уточнення деякими вченими використання поняття «внутрішня управлінська звітність»;
- включає, крім інформації про господарську діяльність підприємства в поточній та стратегічній перспективах, інформацію про зовнішнє середовище його діяльності.

Управлінський звіт - це інструмент управлінського обліку, який являє собою агреговану інформацію, що складається з показників оцінювання результатів бізнесу та перспектив його розвитку.

Управлінська звітність - це сукупність управлінських звітів, що використовуються для задоволення інформаційних потреб внутрішніх користувачів у процесі прийняття стратегічних, тактичних і оперативних управлінських рішень.

Отже, метою (складання) управлінської звітності є забезпечення внутрішніх користувачів інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих управлінських рішень та ефективного виконання покладених на них функціональних обов'язків щодо вирішення поточних і стратегічних завдань у процесі діяльності суб'єкта господарювання.

Завдання управлінської звітності є похідними її сутності. Разом із тим слід урахувати функції, які покладені на неї. Такі функції управлінської звітності як комунікативна, логістична, регулююча (організаційна) й інформаційна на практиці конкретизуються через відповідні вимоги користувачів, інформаційні, організаційні

та технічні умови їх виконання та завдання управлінської звітності.

Структура завдань управлінської звітності залежить від структури рішень, що потребують інформаційної підтримки. Зазначене дає підстави сформулювати головне завдання управлінської звітності: надання своєчасної та достатньої інформації про діяльність підприємства та її ефективність користувачам відповідно до покладених на них посадових обов'язків, ситуативних завдань та інформаційних потреб.

Якщо мета та завдання визначають суть управлінської звітності, то її результативність (функціональність) прямо залежить від обраних критеріїв - вимог і принципів, які покладено в основу формування інформації.

Міжнародною федерацією бухгалтерів випущено спеціальний звіт «Принципи ефективності процесу бізнес-звітництва», який урахує визначальну роль внутрішньої і зовнішньої звітності підприємства. Проте якщо запропоновані принципи не охоплюють окремі питання формування управлінської звітності, то такі особливості ведення управлінського обліку та складання управлінської звітності мають бути додатково розкриті в Положенні про управлінську облікову політику підприємства.

Враховуючи особливості діяльності підприємств торгівлі, діючу практику ведення управлінського обліку як інформаційної системи, продуктом якого є управлінська звітність та наукові здобутки вчених із даного напрямку дослідження, вважаємо найбільш обґрунтованим виділення таких видів управлінської звітності:

- оперативну (за показниками фінансового характеру про внутрішнє становище підприємства);
- стратегічну (за показниками фінансового і нефінансового характеру про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства);
- фінансово-бюджетну (за показниками про виконання бюджетів та іншими фінансовими показниками);
- розрахунково-аналітичну звітність (за показниками про окремі об'єкти управління).

Дослідження різних підходів науковців до виділення класифікаційних ознак щодо групування управлінської звітності дало змогу зробити висновок про відсутність єдиної думки щодо даного питання. З іншого боку, неможливою є універсальна модель класифікації управлінської звітності, яка б ураховувала особливості діяльності підприємств різних галузей, новації менеджменту та розвиток інформаційних технологій. Саме тому слушною є пропозиція щодо віднесення розробки класифікації внутрішньої управлінської звітності до складу інструментів управлінської облікової політики відповідного підприємства, де має бути закріплений вичерпний перелік класифікаційних ознак та описані процедурні аспекти формування і передачі її внутрішнім користувачам.

Виходячи із передової практики підприємств, які використовують сучасні інструменти і методи управлінського обліку, а також із результатів аналізу наукових праць, можна побудувати загальну модель формування і представлення управлінської звітності, основними положеннями якої є:

- по-перше, управлінська звітність формується відповідно до запитів внутрішніх користувачів, що впливає на: а) зміст; б) форму та композицію; в) обсяг інформації, представленої в управлінській звітності;
- по-друге, через управлінську звітність формалізуються вимоги до побудови та ведення управлінського обліку;
- по-третє, управлінська звітність є інформаційним продуктом управлінського обліку.

Система управлінської звітності в цілому повинна охоплювати всі об'єкти управління в підприємстві. Відповідно, система внутрішнього нормативного регулювання процесів підготовки і представлення управлінської звітності має бути гармонізована з іншими корпоративними (внутрішніми) стандартами. Така система дасть змогу впорядкувати і зв'язати всі функції і сфери управління на основі уніфікованих описів

1.3. Практика формування облікової звітності в зарубіжних країнах

У світі розрізняють чотири основні моделі бухгалтерського обліку – британо-американську, континентальну, південно-американську або англосаксонську та інтернаціональну.

Британо-американська облікова модель набула поширення у Великій Британії, США, Нідерландах, Австралії, Канаді, Індії [23, С.57]. Особливостями цієї моделі є спрямованість фінансової звітності на широке коло дійсних і потенційних інвесторів та кредиторів, обумовлена високим рівнем розвитку фондового ринку та акціонерної організаційно – правової форми бізнесу, стабільна політична система; високий рівень розвитку економіки, відсутність законодавчого регулювання бухгалтерського обліку, натомість, ведення обліку у відповідності до облікових стандартів, розроблених невідними професійними організаціями бухгалтерів, гнучкість і багатоваріантність у методиках обліку, високий рівень професійної грамотності як бухгалтерів, так і користувачів інформації фінансової звітності.

Континентальна модель притаманна обліковим системам більшості країн Європи і в Японії. Основними характеристиками цієї моделі є тісний зв'язок бізнесу з банками, законодавча регламентація бухгалтерського обліку, консерватизм облікової практики, орієнтація фінансової звітності на задоволення інформаційних потреб уряду, зокрема щодо оподаткування.

Південноамериканська модель поширена в Аргентині, Болівії, Бразилії, Чилі. Специфікою цієї моделі є врахування у фінансовій звітності інфляційних процесів та орієнтація на потреби державного регулювання.

Відповідно до прийнятої моделі і формують систему звітності.

В країнах світу існують різні підходи до складання фінансової звітності. Так, фінансова звітність американських компаній включає три основних звіти: звіт про прибутки і збитки (*IncomeStatement*), балансовий звіт (*BalanceSheet*) і

звіт про рух грошових коштів (*Statement of Cashflow*). Крім того, часто також представляються звіт про нерозподілений прибуток (*Retained Earnings Statement*) і звіт про акціонерний капітал (*Statement of Stockholders Equity*). Фінансова звітність показує залишки за рахунками та їх зміни, а також агреговані показники за кількома рахунками та їх зміни, а також агреговані показники за кількома рахунками, такі як чистий прибуток [18, С. 437].

Звіт про прибутки і збитки відображає зміну чистого залишку активів (капіталу власників компаній) в результаті комерційних операцій компаній. В результаті комерційних операцій компаній. Залишок нерозподіленого прибутку на кінець періоду входить складовою частиною в капітал власників фірми. Балансовий звіт ґрунтується на основному рівнянні бухгалтерського обліку. Звіт про рух грошових коштів відображає оборот грошей або їх еквівалентів.

Комісія з цінних паперів і обміну США, вимоги якої обов'язкові для всіх компаній, цінні папери яких обертаються на відкритому ринку, зобов'язує фірми щорічно публікувати звіти про свою діяльність. Звіти включають не тільки основні фінансові звіти і зноски до них, але і інформацію про діяльність компанії, її керівництво, місцезосташування.

Обов'язковим для річного звіту є і доволі розширений текстовий розділ, назва якого говорить сама за себе – «Управлінський огляд і аналіз фінансового стану та результати діяльності». Даний розділ включає дві логічних частини. Перша з них присвячена аналізу фінансового становища компанії, факторів, які на неї впливають. Вказується, які продукти і сфери діяльності були для фірми найбільш доходними в обліковому періоді, які є перспективними, від яких компанії прийшлося відмовитись в силу їх морального старіння. Цей аналіз дається в прив'язці до конкретного національного або зарубіжного ринку.

Друга частина присвячена перспективам майбутнього розвитку компанії. Керівники компанії, як правило, максимально обережні в своїх прогнозах, оскільки невихід на ті чи інші показники може призвести до незадоволення акціонерів, підриву репутації фірми і неприємності для її керівництва. Тому прогнози в основному розповсюджуються на перспективи розвитку ринків

компаній, а не на конкретні показники її діяльності і фінансового стану [18, С. 439].

В європейських країнах, на відміну від США, де потреби акціонерів та інших інвесторів приймаються в кількості цільової установки, особлива роль надається працівникам підприємства та державним органам. У зв'язку з цим змінюється сутність інформації, що надається. Так, наприклад, з 1977 року діє закон, відповідно до якого всі французькі фірми з числом зайнятих більше 300 чоловік повинні щорічно подавати так званий «суспільний (соціальний) баланс» радам працівників підприємства, до складу яких входять працівники та адміністрація. Він ґрунтується на показниках соціальної обстановки та умовах праці. Кожний «суспільний баланс» повинен містити інформацію про: 1) найм на роботу; 2) витрати на оплату праці; 3) охорону здоров'я та техніку безпеки; 4) забезпечення умов праці; 5) навчання кадрів; 6) виробничі зв'язки; 7) забезпечення соціальних умов. Аналогічний підхід до подання даної інформації використовують і інші європейські країни, такі як Німеччина та Скандинавські країни. У Великобританії подання звіту працівникам є добровільним, компанії самостійно вирішують розкривати інформацію чи ні, і в якій формі. Аналогічна ситуація спостерігається в Австралії та Новій Зеландії.

В широкому розумінні розкриття інформації означає її вивільнення. Бухгалтери використовують цей термін в більш вузькому розумінні, тобто розкриття інформації, про підприємство у річному фінансовому звіті. Розкриття інформації в самому вузькому розумінні має відношення до її подання в додаткових звітах та примітках до фінансової звітності.

В даний час додаткове розкриття інформації відіграє дуже важливу роль. Так, деякі статті балансу різними підприємствами навіть в одній країні оцінюються по – різному, наприклад, гудвіл. В таких випадках просте розкриття фактів господарського життя не дозволяє користувачу звітності сформулювати адекватне уявлення про підприємство. В той же час розкриття облікової політики підприємства в додаткових звітах з питань оцінки статей звітності забезпечує можливість отримання такого уявлення. Відповідно до

МСБО фінансові звіти повинні бути ясними та зрозумілими. Вони ґрунтуються на обліковій політиці, яка варіює від підприємства до підприємства як всередині однієї країни, так і різних країнах.

Значне місце у законодавстві розвинених країн відводиться регламентації складу та змісту фінансової звітності. При цьому в законах чітко визначається диференційований перелік обов'язкових статей балансу, звіту про прибутки та збитки для малих підприємств, середніх та великих підприємств. Крім того, підприємствам надається право самостійно використовувати додаткові статті, якщо вони вважають, що це буде корисно для користувачів звітності. У діючій практиці більшості зарубіжних країн опублікування звітності підприємств стало свого роду іміджем їх ділової активності. Постійно аналіз показників цієї звітності служить основою для визначення ринкових курсів цінних паперів, для правильного вибору платоспроможності партнера. Саме правовий аспект бухгалтерської звітності у ринковій економіці зумовив законодавчий порядок у всіх країнах публікувати звіти про фінансову діяльність підприємств, передусім баланс та звіт про прибутки та збитки. Для цього в законодавстві зарубіжних країн існують спеціальні закони публічної звітності, в яких обговорюються критерії публікації.

Таблиця 1.6.

Склад обов'язкової фінансової звітності підприємств окремих країн (Ф.Ф.Бутинець, Л.Л.Горецька) [9, С. 441]

Країна	Склад обов'язкової фінансової звітності
1	2
Великобританія	Баланс; звіт про прибутки та збитки; звіт про рух грошових коштів(в деяких випадках) та пояснювальна записка разом із консолідованою звітністю. Англійські компанії заповнюючи податкові декларації, переслідують іншу мету, ніж при заповненні фінансової звітності. Тому у Великобританії існують два види зовнішньої звітності: податкова та фінансова. Такий підхід є характерним для всіх країн, які належать до англо-американської моделі
США	Основними формами звітності є: балансовий звіт; звіт про прибутки та збитки, звіт про рух грошових коштів, звіт про нерозподілений прибуток, звіт про акціонерний капітал. В США існують єдині звітні форми та обов'язкові для всіх бланки. Баланс і звіт про прибутки та збитки відрізняються більшою компактністю, укрупненням показників в порівнянні з українськими звітними формами, тому вони більш наочні.
Китай	Всі бухгалтерські документи і фінансові звіти ведуться китайською мовою. Одночасно вони можуть оформлятися будь-якою іншою мовою, мовою

	національної меншості. Бухгалтерські документи та фінансові звіти зберігаються 15 років. Якщо використовується іноземна валюта, дані фінансових звітів повинні бути конвертовані в юані наприкінці року. Фінансовий рік починається в Китаї 1 січня і закінчується 31 грудня, протягом цього періоду облік ведеться наростаючим підсумком. Кожне підприємство формує фінансову звітність і направляє її щомісячно, щоквартально до контролюючих відомств (насамперед до, до відповідного Міністерства фінансів та податкового бюро)
--	---

Продовження табл.1.6.

1	2
Німеччина	<p>Звітність включає не тільки основні фінансові звіти і примітки до них але й опис компанії, її продукції, місцезнаходження, склад вищого керівництва. Обов'язковим для річного звіту є широкий текстовий розділ – “Управлінський огляд і аналіз фінансового стану та результатів діяльності”. Даний розділ включає дві частини: 1) аналіз фінансового стану компанії, факторів, які на нього впливають; 2) перспективи майбутнього розвитку компанії. У Німеччині порядок складання торгового балансу регламентується “Законом про складання балансу”, який наводить перелік необхідних форм та відомостей, що підлягають розкриттю у фінансовій звітності компанії. Допускається свобода дій щодо варіантів оцінки балансових статей. Передбачено, що більшість компаній обмежується тільки податковою звітністю, крім компаній, які зобов'язані публікувати річний фінансовий звіт. Податковий баланс включає в себе дві частини:</p> <ul style="list-style-type: none"> -результативну, призначену для розрахунку прибуткового корпоративного податку та податку на промисловий капітал; -майнову, в якій здійснюється оцінка майна за поточною ціною для розрахунку податку на майно. <p>Компанії, які складають додатково річний фінансовий звіт, здійснюють перерахунок за спеціальною методикою торгового балансу в податковий</p>
Естонія	До річного звіту обов'язково входять баланс; звіт про прибутки та збитки; примітки до річного звіту

Фінансова звітність включає в себе різну кількість звітів, що регламентуються правилами та стандартами відповідних країн. В табл. 1.6. представлено перелік звітів в різних країнах.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що кожна країна має свої особливості в системі звітності. Однак існує єдиний для всіх підбір обов'язкових звітів – це баланс, звіт про прибутки та збитки і примітки до них. В більшості випадків регламентуються лише найсуттєвіші елементи звітів. А такі питання, як обсяг та сутність деталізації звіту, включення в нього специфічної для даної компанії інформації, розрахунки різноманітних показників, віддаються на розсуд самої фірми. Малим та середнім компаніям дозволяється складати річні звіти у спрощеному вигляді.

Щодо форматів подання звітів, то тут практика також неоднорідна. Наприклад, балансовий звіт в деяких країнах подається в горизонтальному форматі – Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, Греція, Іспанія, Португалія тощо. В Люксембурзі, Нідерландах, Великобританії, Ірландії, Данії підприємства можуть подавати як горизонтальну, так і вертикальну форму.

Окремо також можуть бути представлені:

- 1) звіт про нерозподілений прибуток;
- 2) звіт про рух грошових коштів;
- 3) звіт про зміни фінансового стану підприємства або звіт про використання та джерела коштів (на даний час використовується досить рідко, замість нього складається звіт про рух грошових коштів);
- 4) звіт про зміни у власному капіталі.

В деяких країнах бухгалтерська звітність включає звіт про нерозподілений прибуток, в якому відображаються напрямки використання нерозподіленого прибутку протягом звітного періоду. Подання такого звіту, зокрема, зустрічається у фінансовій звітності американських компаній. Цей звіт є невеликим за розміром. Він показує, як розподіляється прибуток компанії, що залишився після сплати нею податку, а також суму нерозподіленого прибутку, накопичену на початок і кінець звітного періоду. Звіт про нерозподілений прибуток складається наступним чином: відображають нерозподілений прибуток на початок періоду, потім до нього додають суми, переведені з фондів, та вираховують дивіденди до виплати і суми, переведені до фондів. Сума, що отримується і є нерозподіленим прибутком на кінець періоду. Такий звіт може бути складений окремо або включений до звіту про прибутки та збитки, як його самостійна частина. Деякі компанії надають його окремо у вигляді звіту про стан власного капіталу акціонерів.

За рахунок залишків нерозподіленого прибутку можуть покриватися збитки за результатами поточної діяльності, та, нарешті, він може бути направлений на поповнення акціонерного капіталу шляхом підвищення

номінальної вартості діючих акцій. Визначення нерозподіленого прибутку на кінець звітного періоду наведено на рис.1.1.

В звіті про рух грошових коштів систематизується інформація про надходження і витрачання грошових коштів, які мали місце в звітному періоді, результати господарської діяльності підприємства.

Звіт про зміни у власному капіталі складають індивідуальні, приватні підприємства і спільні приватні підприємства (товариства, партнерства, фірми, компанії де кількість власників є відносно не великою) чи звіт про накопичений прибуток (для корпорацій, акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, де власниками є, як правило, десятки тисяч акцій).

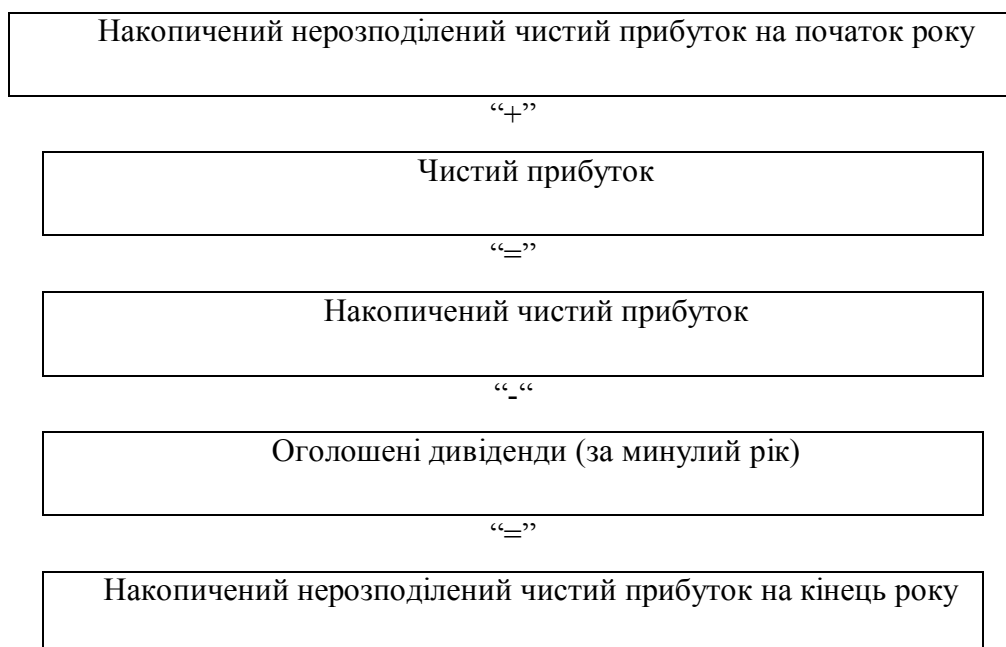

Рис. 1.1. Схема визначення накопиченого нерозподіленого прибутку [9, С.448]

Звіт про зміни фінансового стану підприємства дає змогу простежити різницю між фінансовим станом компанії у звітному та попередніх періодах. Часто цей документ називають звітом про формування та використання фондів корпорації. По суті це звіт про рух фондів (капіталів) підприємства.

Крім названих звітних форм, фінансова звітність зарубіжних підприємств більшості країн включає також детальні розшифровки практично по кожному

бухгалтерському рахунку, розрахунок і аналіз найважливіших економічних показників роботи підприємства, основні інвестиційні проекти, які передбачається здійснити в майбутньому звітному періоді, а також іншу важливу інформацію, яка може бути корисна користувачам фінансового звіту для всебічної об'єктивної оцінки результатів роботи підприємства в минулому і для надійного прогнозу ефективності його господарської діяльності в майбутньому.

Багато підприємств подають, крім фінансових звітів, додаткові звіти, так як економічні звіти, звіти про додану вартість, особливо в тих галузях, де суттєвими є екологічні чинники і працівники вважаються важливою групою користувачів.

Вимоги щодо публікації звітності в різних країнах є неоднаковими.

Так, у Великобританії, Іспанії, Нідерландах публікація звітності означає, що вся фінансова звітність повинна бути зареєстрованою у спеціальному органі, - Реєстрі компаній.

У Франції, окрім реєстрації фінансової звітності, для ряду компаній передбачено їх публікація у Бюлетені. У Німеччині фінансові звіти всіх компаній повинні публікуватися у Комерційному Реєстрі, а великих компаній – ще і в Федеральній газеті.

Публічна фінансова звітність, що публікується зарубіжними компаніями, особливо західними, іноді представляє собою яскраво оформлені буклети, які, окрім самих форм бухгалтерських звітів, завірених аудитором, містять багато іншої інформації. Як правило, це звернення президента компанії до акціонерів, звіт ради директорів, аналіз розвитку фірми за попередні періоди, прогноз на найближчі роки, опис розміщення та розміру інвестицій, міжнародних зв'язків, інформація про соціальну політику компанії з різними графіками, схемами, діаграмами, фотографіями тощо. Така інформація не регулюється, а надається виключно на розсуд компанії. Але саме вона дуже важлива для користувачів як додаткове джерело даних для прийняття рішень. Кількість такої інформації визначається протилежними тенденціями: з одного боку, це бажання

менеджерів дати рекламу своєї діяльності та залучити нових інвесторів, з іншої – спроба приховати конфіденційну інформацію, яка може завдати шкоди інтересам фірми.

Річні звіти починаються з відомостей, що характеризують економічний потенціал підприємства та його авторитет у діловому світі. Короткий огляд річного звіту основних показників роботи компанії за звітний період наведено на рис.1. 2.

Основні показники
чистий прибуток
оголошені дивіденди
сума податку, що припадає на одну акцію
продукція (в натуральних одиницях) та відсоток використання виробничих потужностей
обсяг відвантаження продукції
витрати на збільшення майна, що амортизується
сума в цінних паперах, призначена для майбутніх капіталовкладень
власний капітал в обігу
розмір облігаційних позик
кількість акціонерів робітників та службовців, а також середнього динна оплата

Рис.1.2. Основні показники компаній , які відображаються у звітності .

Для системи регламентації обліку та звітності Франції на відміну від інших індустріально розвинутих країн, характерним є високий ступінь коректності її виконання.

Надання звітів є складовою частиною широкого як внутрішньо фірмового, так і зовнішнього інформаційного користування. Воно організовується відповідно до загальноприйнятих вимог, які висуваються до

цього складного процесу: бухгалтерські звітні дані, як і вся обліково аналітична інформація, повинні бути корисними з точки зору характеру діяльності фірми; забезпечення такого роду інформацією повинно бути максимально вичерпним та достатнім по відношенню до потреби в ній; інформація повинна бути якісною, а забезпечення нею – перманентним; інформація повинна бути надійною та своєчасною, сприяти подальшому розвитку промислового виробництва та зростанню прибутку фірми. У світовій практиці джерелом інформації про фінансовий стан підприємств, що діють на правах акціонерних товариств, є періодична та річна звітність, яка складається за даними фінансового обліку. Вона адресується акціонерам, податковим органам та іншим організаціям відповідно до системи регламентації обліку та звітності, прийнятої в конкретній країні.

Потім додається текст доповіді правління акціонерів, де наводиться інформація про склад правління компанії, її вищих службовців, склад акціонерів, а потім більш детальний огляд фінансового стану, виробничої та комерційної діяльності. В кінці звіту наводяться основні форми бухгалтерської звітності .

Одночасно з публікацією річного звіту повинен бути опублікований висновок аудитора про перевірку звітних даних.

Джерелами даних для основних форм бухгалтерської звітності є результативні рахунки.

Основним документом фінансової звітності у всіх країнах є бухгалтерський баланс підприємства, який виступає головним джерелом інформації про фінансово-майновий стан підприємства для всіх зацікавлених користувачів.

Не дивлячись на відмінності у назві та побудові балансу (в США – балансовий звіт, в Росії – бухгалтерський; іноді його ще називають звітом про фінансовий стан), в його основу будь-якої країни покладено основне рівняння бухгалтерського обліку, що відображає взаємозв'язок між активами, пасивами (зобов'язаннями) та власним капіталом:

Актив = Капітал + Зобов'язання

Джерелом даних для складання балансового звіту є Головна книга. В країнах, де немає законодавчо закріпленої форми балансу, структура рубрик звіту про майновий стан відповідає специфіці конкретного підприємства і встановлюється відповідно до принципу повного розкриття господарської інформації, особливо це характерно для країн англосаксонської системи обліку.

Однією з відмінностей побудови бухгалтерського балансу в різних країнах є форма розташування активу та пасиву – вертикальна чи горизонтальна - та групування статей. Порядок розміщення статей в балансі може значно варіюватись. Так, в горизонтальній формі – актив ліворуч, пасив праворуч – баланс подається в Бельгії, Італії, Німеччині, Росії, США, Україні, Франції тощо. У Великобританії було прийнято зворотнє розміщення, а в останній час статті балансу записуються одна за одною. В кінці балансу вказують всі позабалансові зобов'язання компанії – гарантії видані і отримані, доручення договірні зобов'язання по майбутніх купівлях і продажах, майбутні виплати по лізингу.

Принцип групування статей в балансі в різних країнах не однорідний. Так, в Італії і Німеччині статті групується за економічним змістом. В деяких країнах групування здійснюється за ступенем ліквідності (в порядку збільшення ліквідності, або в порядку її зменшення). Так відповідно до вимог США основні компоненти балансового звіту групуються та викладається в такому порядку:

- активи - в порядку зменшення їх ліквідності;
- зобов'язання - в порядку строків їх погашення. Чим більше строк, тим раніше повинно бути показано зобов'язання;
- власний капітал – в порядку його постійності, тобто першими показуються його різновиди, що найменшою мірою піддаються змінам.

Відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів» кожному підприємству, базуючись на характері своєї діяльності слід самостійно вирішувати: подавати чи не подавати поточні та не поточні активи й поточні та не поточні зобов'язання у вигляді окремої класифікації в балансі.

Як свідчать дослідження в більшості випадків ті країни, які мають єдиний загальноприйнятий план рахунків, мають, відповідно, і регламентовану форму балансу. Ті ж країни, де підприємства розробляють власний план рахунків, форма балансу представлена у довільній формі.

Адресна частина балансу у всіх країнах повинна містити назву компанії, її юридичний статус та дату складання.

Дата складання звітності не може бути будь-якою. Єдина вимога – постійність вибраної дати. В більшості країн це останній день звітного періоду.

За МСБО визначення, коли підприємству слід коригувати фінансові звіти відносно подій після дати балансу та зміст інформації, яку слід надавати про дату, коли фінансові звіти затверджені до випуску, та про події після дати балансу, регулюються МСБО 10 «Події після дати балансу». Так, зокрема, в стандарті зазначено, що події після дати балансу - це сприятливі чи несприятливі події, які відбуваються від дати балансу до дати затвердження фінансових звітів до випуску.

Найважливішою формою вираження ділової активності підприємства є величина поточного результату за певний період, а саме прибутку від господарської, інвестиційної та фінансової діяльності. У всьому діловому світі відомості про формування і використання прибутку розглядаються як найзначуща частина фінансової звітності підприємства. В більшості країн законодавчо закріплено декілька форм звіту про прибутки та збитки, серед яких господарюючі суб'єкти мають право обирати таку яка найточніше представляє елементи господарської діяльності.

Звіт про прибутки та збитки (звіт про фінансові результати) акумулює інформацію про доходи та витрати компанії за звітний період.

Основою складання звіту про прибутки та збитки в кожній країні виступають такі елементи фінансової звітності, як доходи та витрати.

Відповідно до МСБО 1 «Подання фінансових звітів» у звіті про прибутки та збитки відображають такі показники:

- дохід;
- результати операційної діяльності;
- фінансові витрати;
- податкові витрати;
- прибутки або збитки від звичайної діяльності;
- чистий прибуток або збиток за звітний період.

В США головним призначенням звіту про прибутки та збитки є відображення змін капіталу акціонерів компанії під впливом доходів та витрат, отриманих в поточному періоді. На відміну від української практики обліку, в США компанії користуються значною свободою при виборі формату надання звіту про прибутки та збитки. Існують два способи їх складання – одноступеневий та багатоступеневий.

Одноступенева форма має більш спрощений вигляд і дозволяє розрахувати чистий прибуток віднімаючи від загальної суми доходів загальну суму видатків.

В обліку США використовують обидві форми, але перевага надається багатоступеневій формі.

Звіт про рух грошових коштів поряд з іншими звітами дозволяє користувачам розробляти нові моделі для оцінки та порівняння поточної вартості майбутнього руху грошових коштів різних підприємств. Він також підвищує ступінь зіставності звітності про результати діяльності різних підприємств, тому що запобігає впливу різних підходів до обліку однакових операцій та подій.

Інформація про рух грошових коштів підприємства є корисною, оскільки вона надає користувачам фінансових звітів основу для оцінки спроможності

підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо використання цих грошових коштів.

Складання звіту про рух грошових коштів регулюється МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів».

Відповідно до даного стандарту звіт про рух грошових коштів повинен відображати рух грошових коштів протягом відповідного періоду згідно з поділом діяльності на операційну, інвестиційну та фінансову. Саме виходячи з цього переліку видів діяльності та грошових потоків і складена форма звіту про рух грошових коштів в Україні, Росії, Польщі, США та деяких інших країнах.

Підприємство представляє рух грошових коштів від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності у вигляді, який найбільш відповідає його господарській діяльності. Класифікація за видами діяльності надає інформацію, яка дозволяє користувачам оцінювати вплив цих видів діяльності на фінансовий стан підприємства та суму його грошових коштів та їх еквівалентів. Таку інформацію можна також використовувати для оцінки взаємозв'язку наведених вище видів діяльності.

Показник руху грошових потоків використовується, з одного боку, як індикатор фінансової стійкості підприємства (показник оцінки потенціалу внутрішніх джерел фінансування), а з іншого – як індикатор прибутковості (показник фактичної та потенційної прибутковості підприємства). Значення показника грошових потоків може достовірно відображати фінансовий стан підприємства лише за умови врахування стратегії його розвитку. Визначаючи рух грошових потоків, слід також врахувати галузеві особливості діяльності підприємств.

Як вже зазначалось, МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» визначає структуру звіту про рух грошових коштів за трьома основними сферами діяльності: операційною, інвестиційною, фінансовою.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, яка приносить дохід, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною, або фінансовою діяльністю.

Рух грошових коштів від операційної діяльності визначається переважно основною діяльністю підприємства, яка дає дохід. Таким чином, він є, як правило, результатом операцій та інших подій, які підпадають під визначення чистих прибутків або збитків.

Сума руху грошових коштів від операційної діяльності є ключовим показником того, якою мірою операції підприємства генерують грошові кошти, достатні для погашення позик, підтримки операційної потужності підприємства, виплати дивідендів та здійснення нових інвестицій без залучення зовнішніх джерел фінансування. Інформація про конкретні компоненти руху грошових коштів є корисною разом із іншою інформацією для прогнозування майбутнього руху грошових коштів від операційної діяльності.

Інвестиційна діяльність – це придбання і продаж необоротних активів, а також фінансових інвестицій, які не виступають складовою частиною еквівалентів грошових.

Окреме розкриття руху грошових коштів, який виникає від інвестиційної діяльності, є важливим, оскільки рух грошових коштів відображає, якою мірою здійснювались витрати на ресурси, призначені для генерування майбутнього прибутку і майбутнього руху грошових коштів.

Фінансова діяльність – це діяльність, що зумовлює зміни розміру й складу власного та позичкового капіталу підприємства.

При складанні звітності про рух грошових коштів від операційної діяльності МСБО 7 передбачає використовувати:

- прямий метод, за яким розкриваються основні види валових грошових надходжень і валових видатків;
- непрямий метод, за яким чистий прибуток чи збиток коригується до величини чистої зміни грошових коштів, за виключенням впливу не грошових операцій і операцій, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Звіт про рух грошових коштів в більшості зарубіжних країн не є обов'язковою формою і частіше подається в складі інформації приміток до фінансової звітності.

Звіт про зміни у власному капіталі надають переважно акціонерні товариства відкритого типу. На відміну від українського законодавства, міжнародні стандарти не відносять звіт про зміни у власному капіталі до обов'язкового пакету звітності. В Росії такі зміни відображаються у примітках до фінансової звітності та обов'язково подаються господарськими товариствами.

Основне призначення звіту про зміни у власному капіталі – відобразити прибутки (збитки), які визначаються як зміни в капіталі. До них належать прибутки (збитки), що виникають в результаті :

- переоцінки основних засобів, інвестицій;
- виникнення курсових різниць від перерахунку фінансової звітності іноземних підрозділів, дочірніх підприємств.

Звіт про зміни у власному капіталі, зазвичай, має вигляд таблиці, в якій узгоджується сальдо кожного компонента власного капіталу на початок і на кінець періоду, включаючи всі перераховані вище статті. Альтернативою є подання окремого компонента фінансових звітів, у якому визначаються лише перші три статті, решта наводяться в примітках до фінансових звітів.

У різних країнах назва документу, який додається до річної фінансової звітності компаніями і містить інформацію, що пояснює наведені в ній дані, може бути різною. Наприклад, термін «пояснювальна записка» використовується в Італії, Португалії, Франції. Паралельно в багатьох країнах існують назви «примітки до річної звітності», «додатки до звітності», «коментарі до звітності», «пояснення». Враховуючи, що за сутністю всі ці документи висвітлюють тотожну за змістом інформацію, вважаємо за доцільне використовувати далі по тексту для всіх країн один термін – «примітки до річної фінансової звітності».

Приміткам у всіх країнах надається велике значення. В багатьох державах вони є обов'язковою складовою звітності компаній, де розшифровуються чи ілюструються окремі статті звітності. До кожної статті балансу, звіту про прибутки та збитки, звіту про рух грошових коштів слід робити перехресні посилання на будь-яку пов'язану з ними інформацію у примітках. Наприклад, основні засоби, які в балансі відображаються однією цифрою в двох оцінках (первісна вартість – знос = залишкова вартість), в примітках можуть розшифровуватися за видами, термінами використання тощо.

Висновки до розділу 1.

1. Фінансова звітність повинна відповідати таким важливим якостям: повинна регулярно складатися будь-якою самостійною організацією; відомий мінімальний склад звітності та її основних показників; складається за визначеними та загальновідомими алгоритмами та правилами; її дані підтверджуються первинними документами за кожною господарською операцією; є публічною та доступною зовнішнім користувачам; достовірність її даних можуть підтвердити незалежні експерти-аудитори; надає достатньо повну інформацію про фінансовий та майновий стан підприємства; належить до документів, які підлягають зберіганню протягом певного та достатньо тривалого строку, тому за її допомогою можна отримати уявлення про фінансову історію підприємства

2. Кожна країна має свої особливості в системі звітності. Однак існує єдиний для всіх підбір обов'язкових звітів – це баланс, звіт про прибутки та збитки і примітки до них. В більшості випадків регламентуються лише найсуттєвіші елементи звітів. А такі питання, як обсяг та сутність деталізації звіту, включення в нього специфічної для даної компанії інформації, розрахунки різноманітних показників, віддаються на розсуд самої фірми. Малим та середнім компаніям дозволяється складати річні звіти у спрощеному вигляді. Щодо форматів подання звітів, то тут практика також неоднорідна. Наприклад, балансовий звіт в деяких країнах подається в горизонтальному

форматі – Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, Греція, Іспанія, Португалія тощо. В Люксембурзі, Нідерландах, Великобританії, Ірландії, Данії підприємства можуть подавати як горизонтальну, так і вертикальну форму.

3. Можна виділити такі концепції визначення управлінської звітності: управлінська звітність як засіб інформаційного забезпечення управління підприємством; управлінська звітність як засіб моніторингу бізнес-діяльності підприємства; управлінська звітність як елемент методу управлінського обліку, що використовується для узагальнення та надання облікової інформації. Це дало змогу розробити авторську концепцію формування управлінської звітності.

4. Доведено, що система управлінської звітності як елемент управлінської інформаційної системи підприємства забезпечує організацію інформації у формі управлінських звітів, що використовуються менеджерами для прийняття оперативних, тактичних та стратегічних управлінських рішень, а також контролю роботи менеджерів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ, УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Відображення балансових і результативних показників у фінансовій звітності

Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) є основними звітними формами, оскільки вони заповнюються і великими і малими підприємствами в обов'язковому порядку на відміну від решти форм. Зазначені форми у їх сучасному вигляді в основному відповідають МСФЗ.

Міжнародні стандарти відзначаються рекомендаційним характером і слугують *міжнародним орієнтиром гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності*.

Варто зауважити, що євроінтеграційні процеси чинять значний вплив на зростання кількості підприємств у країнах Євросоюзу, які застосовують в обліковій практиці МСФЗ. Як стверджує Ю.А.Верига, у країнах Європи 73% суб'єктів господарювання перейшли на міжнародні стандарти після затвердження Європейським Парламентом пропозиції Комісії з цінних паперів та фондової біржі щодо обов'язкового складання консолідованої звітності за МСФЗ не пізніше 2005р., з них: у Нідерландах – 92% підприємств застосовують в обліковій практиці МСФЗ, у Німеччині – 87%, в Іспанії – 85%, у Бельгії та Люксембурзі – 79%, у Великій Британії – 75%, у Франції – 72%, у Туреччині – 69%, у Польщі – 65%, в Італії – 54%, у Греції – 54% [12, С.13].

Необхідність її виокремлення обумовлена потребами міжнародної гармонізації обліку з метою формування повної, достовірної і неупередженої інформації про фінансовий стан і результати діяльності, яка слугуватиме основою прийняття зважених управлінських рішень користувачами.

Інтернаціональна модель базується на застосуванні загальноприйнятих облікових стандартів.

Міжнародні стандарти фінансової звітності складаються з:

- Міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS);
- Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS);
- Інтерпретацій, розроблених Комітетом з міжнародних стандартів фінансової звітності або колишнім Постійним комітетом з тлумачень.

Процедури, які передують заповненню форм фінансової звітності, становлять впорядковану сукупність дій та методологічних прийомів, виконання яких дасть змогу безпосередньо приступити до складання фінансової звітності.

Ці питання належать до компетенції власника (власників) підприємства або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів. З метою організації бухгалтерського обліку на підприємстві:

- 1) обирається форма його організації (введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером, користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою, самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства);
- 2) формується облікова політика;
- 3) обирається форма бухгалтерського обліку як певна система реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них;
- 4) розробляються система і форма внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій, визначаються права працівників на підписання бухгалтерських документів;
- 5) затверджуються правила документообороту і технологія обробки облікової інформації;
- 6) вводяться додаткові рахунки та затверджується робочий план рахунків;
- 7) затверджуються додаткові реєстри аналітичного обліку;

8) виділяються на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести окремий бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. У балансі відображаються активи (ресурси, контрольовані підприємством у результаті придбання у минулому, використання яких забезпечить економічні вигоди в майбутньому), зобов'язання (заборгованість підприємства, яка виникає внаслідок минулих подій і погашення якої призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди) та власний капітал (частина в активах підприємства, що залишається після погашення його зобов'язань). Слово «баланс» походить від латинського слова «bilanx», що означає «двошальковий»; bilanx разом зі словом «libra» (терези) означало у римлян двошалькові терези (libra bilanx). Відтак у багатьох мовах з'явилися слова, близькі до слова «bilanx», які означають «терези»: італійське – la bilancia, французьке – la balance, англійське – balance і т.д.

Питаннями сутності та класифікації бухгалтерського балансу займалися різні вчені (рис.2.1.), що є свідченням проблемності цього важливого явища економічного життя суспільства.

Як обліковий термін слово «баланс» має два значення: рівність, рівновага двох підсумків протилежного значення, що має місце в рахунках, відомостях і таблицях: рівність сум чи кількості прибутку і витрат, дебету і кредиту, активу і пасиву. У цьому розумінні слово баланс зберігає близький зв'язок зі своїм первісним значенням: однакові підсумки ніби відповідають збалансованим шалькам терезів; таблиця, яка відображає результат облікової реєстрації, майновий стан підприємства в грошовій оцінці на відповідний момент, тобто стан його активів і пасивів.

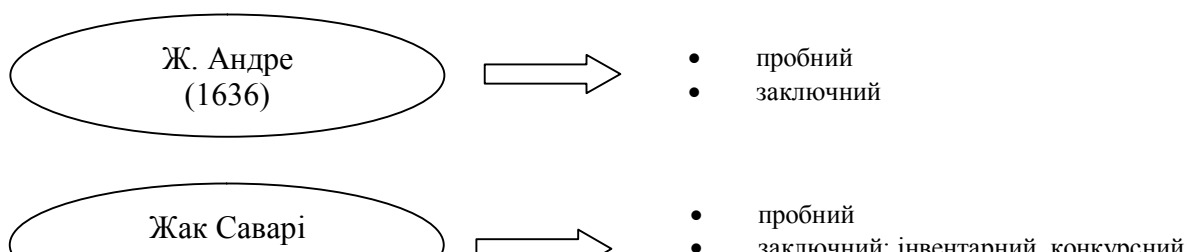

Рис. 2.1. Класифікація балансів за різними авторами [82, С.140].

Для складання балансу необхідне проведення певних підготовчих робіт, яке включає наступні етапи:

1. Складання оборотних відомостей аналітичного обліку до відповідних рахунків синтетичного обліку з метою перевірки ідентичності записів у них .
2. Складання журналів та відповідних відомостей до них.
3. Взаємоперевірка записів кореспондуючих рахунків у відомостях і журналах.
4. Перенесення записів із журналів у Головну книгу.
5. Складання оборотної відомості за синтетичними рахунками.
6. Заповнення балансу на основі даних головної книги, журналів.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для забезпечення даних обліку та фінансової звітності підприємства повинні проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджується їх наявність , стан та оцінка [30].

Перший розділ активу складають на основі сальдо рахунків, що належать до 1-го класу Плану рахунків.

У статті «Нематеріальні активи» відображається вартість об'єктів, віднесених до складу нематеріальних активів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. Залишкова вартість визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках. Методологічні принципи формування інформації визначені у П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». У статті «Нематеріальні активи» показують:

у рядку 1001 — первинну (переоцінену) вартість нематеріальних об'єктів. Визнання нематеріальних активів та їх первісної вартості для зарахування до складу активів підприємство проводить з урахуванням п. 6—9 і п. 11—18 П(С)БО 8. Переоцінка може здійснюватись за справедливою вартістю на дату балансу за наявності активного ринку (п. 19 П(С)БО 8);

у рядку 1002 — у дужках інформацію про суму накопиченої амортизації, тобто суму амортизації об'єкта нематеріального активу з початку його корисного використання;

у рядку 1000 — залишкову вартість (різницю між рядками 1001 і 1002). Інформація для заповнення даних рядків міститься на рахунках 12 «Нематеріальні активи» та 133 «Знос нематеріальних активів».

У статті «Незавершене будівництво» у рядку 1102 наводять вартість незавершених капітальних інвестицій у необоротні матеріальні активи. Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» - це капітальні інвестиції в будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних активів, які на дату балансу ще не введені в експлуатацію. Забудовники показують тут авансові платежі підрядникам, тобто ту частину сальдо за дебетом рахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами», яка припадає на фінансування капітального будівництва. Оскільки на незавершені капітальні інвестиції поширюється дія П(С)БО 7 «Основні засоби», то їх первинну оцінку і переоцінку потрібно проводити відповідно до п. 6—14 і п. 16—21 П(С)БО 7. У цьому рядку показують і витрати на придбання, створення і модернізацію нематеріальних активів, за якими на дату балансу не закінчено роботи і не розпочато експлуатацію об'єкта нематеріального активу із запланованою метою.

Слід звернути особливу увагу на такий нюанс: до капітальних інвестицій Д-т рахунку 15 «Капітальні інвестиції» не включають вартість основних засобів і нематеріальних активів, внесених до зареєстрованого (пайового) капіталу підприємства його засновниками (учасниками), вартість безкоштовно одержаних основних засобів та нематеріальних активів і суму переоцінки необоротних активів. Водночас на рахунку 15 відображають переоцінку і внесок до зареєстрованого капіталу безпосередньо об'єктів незавершеного будівництва.

Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 7 «Основні засоби». У статті «Основні засоби» відображають:

у рядку 1011 - первісну (переоцінену) вартість власних і отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів, орендованих цілісних майнових комплексів, визнаних основними засобами, а також вартість інших необоротних матеріальних активів. Первинну вартість об'єкта основних засобів визначають відповідно до п. 8 - 14 П(С)БО 7, а переоцінку цієї вартості, у тому числі суми зносу об'єкта, проводять з урахуванням правил п. 16 і 17 П(С)БО 7;

у рядку 1012 — у дужках суму зносу, нараховану за методом амортизації, який підприємство самостійно обрало з перелічених у п. 26—27 П(С)БО 7;

у рядку 1010 — залишкову вартість.

У статті «Довгострокові біологічні активи» рядок 1020 відображають:

залишкову вартість довгострокових біологічних активів, яка визначається як різниця між справедливою (первісною, переоціненою) вартістю та сумою накопиченої амортизації. Саме ця сума включається до підсумку балансу.

У статті «Довгострокові фінансові інвестиції» рядок 1030 відображають фінансові інвестиції на період більше року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» (рядок 1040) показується заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 міс. з дати балансу. В основному ця заборгованість не пов'язана з операційною діяльністю. Наприклад, заборгованість за майно, що перебуває у фінансовій оренді, сума векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позичками. Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається у балансі за її теперішньою вартістю, визначення якої наведено в п. 4 П(С)БО 11 «Зобов'язання». Інформація про таку заборгованість обліковується на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість».

Стаття «Відстрочені податкові активи». Підприємство формує її з урахуванням вимог П(С)БО 17. У рядку 1045 відображають суму податку на

прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки.

Стаття «Інші необоротні активи». Тут наводять суми необоротних активів, які не можуть бути включені до наведених статей першого розділу активу. У рядку 1090 підприємство показує активи, використання яких, як очікується, неможливе протягом 12 міс. із дати балансу (сальдо субрахунку 184 «Інші необоротні активи»), крім гудвілу і гудвілу від'ємного, що виникають при придбанні.

Наприклад, на дату складання балансу у підприємства є кошти на рахунку в уповноваженому банку (Д-т 31), використання яких протягом наступного року буде обмежено чинним законодавством. У цьому випадку потрібно перевести суму таких коштів до розряду інших необоротних активів (Д-т 18 К-т 31) і відобразити, відповідно, у рядку 1090 балансу.

Другий розділ активу формують на основі сальдо рахунків 2-го і 3-го класів Плану рахунків. У цьому розділі підприємство відображає вартість своїх оборотних активів: коштів та їх еквівалентів, не обмежених у використанні, інших активів, призначених для реалізації або споживання протягом 12 міс. із дати балансу. До останніх належать запаси, товари, векселі одержані, поточну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги та інші операції, поточні фінансові інвестиції.

Методологічні принципи формування такої інформації описано у П(С)БО 9 «Запаси». На дату балансу згідно з п. 24 - 28 П(С)БО 9 запаси відображають за найменшою з двох оцінок (первісною вартістю або чистою вартістю реалізації). При формуванні звітної балансової вартості незавершеного виробництва і готової продукції застосовують норми П(С)БО 16 «Витрати».

У рядку 1101 «Виробничі запаси» показують вартість запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари тощо. Якщо на дату балансу на рахунках 20 «Виробничі запаси» і 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» залишилася сума нерозподілених

транспортно-заготівельних витрат, її теж заносять до цього рядка. Також у цьому рядку відображають залишки матеріалів на об'єкті будівництва для їх наступного використання при виконанні будівельного контракту.

У рядку 1110 «Поточні біологічні активи» відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі та в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні та відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведеться за П(С)БО 30 «Біологічні активи». Інформація в цей рядок переноситься з рахунку 21 «Поточні біологічні активи».

У рядку 1102 «Незавершене виробництво» показують витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), вартість напівфабрикатів власного виробництва, а також валову заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У рядку 1103 «Готова продукція» наводять вартість запасів виробів на складі, обробка яких закінчена і які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з договорами із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, показують у складі незавершеного виробництва. В цьому рядку відображаються залишки за рахунками 26 «Готова продукція» та 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

Стаття «Векселі одержані». У рядку 1120 показують забезпечену векселями заборгованість покупців, замовників, інших дебіторів за відвантаженою продукцією, товари, інші активи, виконані роботи та надані послуги. Якщо за такими заборгованостями на підприємстві створено резерв сумнівних боргів, потрібно зазначити вартість заборгованості за принципом «нетто», тобто віднімаючи суму такого резерву. В цьому рядку відображається залишок за рахунком 34 «Короткострокові векселі одержані».

Стаття «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» рядок 1125. Тут відображають заборгованість покупців і замовників за надані їм продукцію, товари, роботи, послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями). У підсумок балансу включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів. Сума резерву сумнівних боргів наводиться в дужках. Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Первісна вартість визначається у сумі визнаного доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідно до п. 6 П(С)БО 10. Метод визначення величини резерву сумнівних боргів підприємство обирає самостійно із запропонованих варіантів у п. 8—9 П(С)БО 10. У ці рядки балансу переноситься інформація з рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 38 «Резерв сумнівних боргів».

У рядку 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображають заборгованість фінансових і податкових органів за податками (зборами), переplatу за податками, зборами та іншими платежами підприємства до бюджету. В цей рядок переноситься дебетовий залишок із субрахунків рахунку 64 «Розрахунки з бюджетом», крім субрахунків 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит».

У рядку 1130 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами» зазначають фактичну суму авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів. Тут підрядники за будівельними контрактами відображають суми авансів, виданих субпідрядникам. В цей рядок переноситься залишок за рахунком 371 «Розрахунки за виданими авансами».

У рядку 1140 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» показують нараховані пасивні доходи підприємства (відсотки, дивіденди, роялті тощо). Для того, щоб визначити суму доходу, застосовують П(С)БО 15 «Доходи». Цей рядок заповнюється із використанням інформації рахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами».

У рядку 1155 відображають заборгованість дебіторів, яку не можна показати в інших наведених статтях дебіторської заборгованості. Показники дебіторської заборгованості (крім дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги) у разі створення щодо неї резерву сумнівних боргів наводяться у балансі за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається у порядку, наведеному в п. 27 П(С)БО 10.

Стаття «Поточні фінансові інвестиції». У рядку 1160 відображають фінансові інвестиції на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, що є еквівалентами коштів). Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Стаття «Гроші та їх еквіваленти». У цей рядок включається інформація про грошові кошти у касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів (короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються і мають незначний ризик зміни вартості). У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу внаслідок певних обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як необоротні активи. Це здійснюється відповідно у статті «Готівка» рядок 1166 і «Рахунки в банках» рядок 1167.

У статті «Інші оборотні активи» відображаються суми оборотних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Оборотні активи».

Стаття «Витрати майбутніх періодів» (рядок 1170) містить інформацію про витрати, зазанані у звітному періоді або попередніх періодах, але які фактично відносять до наступних. Наприклад: авансові орендні платежі, передплата періодичних видань (газети і журнали), витрати на підготовчі роботи в сезонних галузях промисловості. В цей рядок переноситься дебетовий залишок за рахунком 39 «Витрати майбутніх періодів».

В статтю 1200 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» переносяться дані з Дебету рахунку 286 з однойменною назвою.

Для заповнення першого розділу пасиву використовують рахунки 40— 46 Плану рахунків.

Стаття «Зареєстрований капітал». У рядку 1400 наводять зафіксовану в установчих документах загальну вартість активів, що є внеском власників (учасників) підприємства до статутного капіталу. В акціонерних товариствах значення цього рядка повинно дорівнювати також загальній сумарній номінальній вартості випущених акцій.

Стаття «Капітал в дооцінках» рядок 1405. Відображають суму дооцінок необоротних активів, порядок проведення яких регулюють п. 16—21 П(С)БО 7 і п. 19—24 П(С)БО 8; вартість безкоштовно одержаних необоротних активів від інших юридичних і фізичних осіб; інші види додаткового капіталу. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 41 «Капітал в до оцінках»

У статті «Додатковий капітал» у рядку 1410 акціонерні товариства наводять суму перевищення вартості реалізації первинно випущених акцій над їх номінальною вартістю, тобто емісійний дохід. Інші підприємства показують суму капіталу, внесеного власниками без реєстрації змін понад розмір статутного капіталу, зазначеного в установчих документах, інші внески засновників на розвиток підприємства. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 42 «Додатковий капітал».

Стаття 43 «Резервний капітал». Рядок 1415. Наводять суму резервного капіталу, який створюють на підприємстві у порядку і розмірах, передбачених законодавством або установчими документами, за рахунок нерозподіленого прибутку. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 43 «Резервний капітал». У балансі наводиться сальдо рахунка, яке відображає залишок резервного капіталу на кінець звітного періоду.

Стаття «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)». До рядка 1420 потрапляє, відповідно, нерозподілений прибуток або непокритий збиток. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні

підсумку власного капіталу. В цей рядок переноситься сальдо за рахунками 441 «Прибуток нерозподілений» та 442 «Непокриті збитки». Сума за кредитом субрахунку 441 утворюється в результаті закриття рахунку 79 «Фінансові результати». Потім сума нерозподіленого прибутку зменшується на суму нарахованих за звітний період дивідендів, виплат за облігаціями, відрахувань до резервного капіталу (з кредиту субрахунку 443 у дебет субрахунку 441). За наявності нерозподіленого прибутку сума непокритих збитків (дебетове сальдо субрахунку 442) також списується до дебету субрахунку 441.

Стаття «Неоплачений капітал». У рядку 1425 проставлена у дужках заборгованість засновників (учасників) за внесками до зареєстрованого капіталу (тобто частина капіталу, не внесена ними на дату балансу). Значення цього рядка віднімають при визначенні підсумку власного капіталу.

Стаття «Вилучений капітал». У рядку 1430 відображають суму вилученого капіталу (акціонерні товариства — фактичну собівартість викуплених акцій власної емісії, інші подарські товариства — вартість часток, викуплених у його учасників). Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу. В цьому рядку відображається дебетове сальдо за рахунком 45 «Вилучений капітал».

При заповненні другого розділу пасиву використовують рахунки 5-го класу Плану рахунків.

Стаття «Відстрочені податкові зобов'язання». У рядку 1500 показують суму податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки. В цей рядок переноситься кредитове сальдо за рахунком 54.

Стаття «Довгострокові кредити банків». В рядку 1510 показується сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням. Довгостроковим зобов'язанням за кредитним договором вважається зобов'язання, що відповідає вимогам, викладеним у п. 9 П(С)БО 11.

Стаття «Інші довгострокові зобов'язання». У рядку 1515 показують суми позикових коштів, залучених підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, які також є довгостроковими зобов'язаннями (крім кредитів банків) і на які нараховують відсотки. Зокрема, тут фіксують заборгованість за облігаціями.

Стаття «Цільове фінансування». У рядку 1525 наводять інформацію про залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень (субсидії, асигнування з бюджету і позабюджетних фондів, цільові внески від юридичних і фізичних осіб, у тому числі гуманітарна допомога).

Третій розділ пасиву формують за допомогою Плану рахунків (рахунки 60—68). Цей розділ інформує про зобов'язання, які будуть погашені в ході звичайного операційного циклу підприємства або протягом 12 міс. із дати балансу.

Стаття «Короткострокові кредити банків». У рядку 1600 відображаються кредити банків, строк повернення яких не перевищує 12 міс. з дати балансу, та позики, строк погашення яких минув. Усі вони відображаються в балансі за сумою погашення. Сума погашення - недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань у процесі звичайної діяльності підприємства (п. 4 П(С)БО 11).

Стаття «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». У рядку 1610 відображають у сумі погашення ту частину довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 міс. із дати балансу.

Стаття «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги». У рядку 1615 показують у сумі погашення залишок фактичної заборгованості підприємства перед постачальниками і підрядниками за одержані товари, роботи, послуги (крім заборгованості, забезпеченої вексями). У цьому рядку відображається фактична заборгованість підприємства у сумі погашення, тобто кредитовий залишок за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

До рядка 1620 «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом» записують заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету (податок на прибуток, ПДВ, податок з доходів фізичних осіб, податок з власників транспортних засобів та інші), а також суми фінансових санкцій, що стягуються до бюджету.

У рядку 1625 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування» показують суму заборгованості за відрахуваннями до Пенсійного фонду, на соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У рядку 1630 «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» відображають суму заборгованості підприємства за всіма видами заробітної плати, премій, допомог, включаючи депоновану заробітну плату.

У рядку 1640 «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» відображають залишок заборгованості підприємства учасникам за виплатами дивідендів, за користування майновим або земельним паєм, за виплатою частки, що належить учаснику (засновнику) при його виході з господарського товариства.

У рядку 1660 відображають (незалежно від строків погашення) зобов'язання, які забезпечені векселями і виникли перед постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами в ході операційної діяльності у зв'язку з придбанням товарів, робіт, послуг. У складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі.

Порядок формування і визначення сум забезпечень описано у п. 13—19 П(С)БО 11.

Стаття «Доходи майбутніх періодів». Рядок 1665 інформує про доходи, які одержані у поточних або попередніх звітних періодах, але їх відносять до наступних звітних періодів: одержані авансові орендні платежі, передплата на періодичні видання (газети, журнали), виручка від продажу транспортних квитків, абонентна плата за засоби зв'язку. Інформація, яка наводиться в цій

статті, формується з кредитового сальдо за рахунком 69 «Доходи майбутніх періодів».

Стаття «Інші поточні зобов'язання». У рядку 1690 наводять у сумі погашення зобов'язання, які не можна включити до інших статей поточних зобов'язань. У цій статті наводяться сальдо субрахунку 644 «Податковий кредит» і сума валової заборгованості замовникам за будівельними контрактами. Зокрема, тут відображають суми відсотків, нарахованих за облігаціями, заборгованість за некомерційними розрахунками з іншими юридичними особами (наприклад, навчальними закладами). Крім того, в цю статтю включаються залишки за рахунками 605, 606, 684, 685.

У розділі 4 рядок 1700 «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відображається зобов'язання, які сформовані на однойменному субрахунку 680 .

В Додатку А показано взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку і статей Балансу.

Наступною важливою формою, якій дамо характеристику, є Звіт про фінансові результати.

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.

У Звіті про фінансові результати наводяться доходи і витрати, які відповідають критеріям, визначеним в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

Нова структура звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) наведена на рис.2.2.

З нової форми звітності зникло поняття звичайної та надзвичайної діяльності. Крім основних статей звіту наведені додаткові статті, які містяться в «Переліку додаткових статей фінансової звітності» (табл.2.1).

Структура Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Рис. 2.2. Структура Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Розглянемо детальніше, яка інформація розглядається у новому звіті.

У статті «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у т.ч. платежі від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) за вирахуванням наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. Організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають вартість, за якою реалізовано цінні папери, та суму винагороди за виконання інших операцій, пов'язаних з розміщенням, купівлею і продажем цінних паперів, з урахуванням відповідних вирахувань.

У статті «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів.

Таблиця 2.1.

Перелік додаткових статей до Звіту про фінансові результати

Зміст статей	Код рядка звіту
1	2
Чисті зароблені страхові премії	2010
Премії підписані, валова сума	2011
Премії, передані у перестраховування	2012
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122
Втрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181
Втрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182
Дохід від благодійної допомоги	2241
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з Положенням (стандартом) 9 «Запаси», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», Положенням (стандартом) 30 «Біологічні активи». У цій статті організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, відображають балансову вартість реалізованих цінних паперів. Підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей, у цій статті наводять відрахування на створення (формування) за

звітний період призового фонду, а також резерву, що покриває розмір джек-поту, не забезпечений сплатою участі у лотереї.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Інші операційні доходи» відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо. До цієї статті можуть наводитись додаткові статті: «Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій відображається дохід від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображається дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності. До розрахунків приймається загальна сума інших операційних доходів.

У статті «Адміністративні витрати» відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства.

У статті «Витрати на збут» відображаються витрати підприємства, пов'язані з реалізацією продукції (товарів), – витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо.

У статті «Інші операційні витрати» відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні (фінансові) санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг). До цієї статті можуть наводитись додаткові статті: «Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій відображаються витрати від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображаються витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності. До розрахунків приймається загальна сума інших операційних витрат.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Дохід від участі в капіталі» відображається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

У статті «Інші фінансові доходи» відображаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

У статті «Інші доходи» відображається дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які

виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства. До цієї статті окремо наводиться додаткова стаття «Дохід від благодійної допомоги», в якій наводиться сума доходу, пов'язаного з благодійною допомогою, яка відповідно до законодавства звільняється від оподаткування податком на додану вартість, що визнається у порядку, встановленому П(С)БО 15 «Дохід».

У статті «Фінансові витрати» відображаються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати».

У статті «Втрати від участі в капіталі» відображається збиток, від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

У статті «Інші витрати» відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі господарської діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

У додатковій статті «Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті» наводиться сума прибутку (збитку) від впливу інфляції на монетарні статті, що визначається відповідно до П(с)БО 22 «Вплив інфляції». Інформація за цією статтею враховується при розрахунку прибутку (збитку) до оподаткування.

Прибуток (збиток) до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Витрати (дохід) з податку на прибуток» відображається сума витрат (доходу) з податку на прибуток, визначена згідно з П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

У статті «Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування» відображаються відповідно прибуток або збиток від припиненої діяльності після оподаткування та/або прибуток або збиток від переоцінки необоротних активів та груп вибуття, що утворюють припинену діяльність і оцінюються за чистою вартістю реалізації.

Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

У розділі II звіту про фінансові результати наводиться інформація про інший сукупний дохід та розраховується сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді.

У статті «Дооцінка (уцінка) необоротних активів» наводиться сума дооцінки об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, зменшена на суму уцінки таких об'єктів протягом звітного періоду в межах сум раніше проведених дооцінок, віднесення сум дооцінки до нерозподіленого прибутку (непокритого збитку).

У статті «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів» наводиться сума зміни балансової вартості об'єктів хеджування у порядку, визначеному П(С)БО 13 «Фінансові інструменти».

У статті «Накопичені курсові різниці» наводиться сума курсових різниць, які відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході.

У статті «Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств» наводиться частка іншого сукупного доходу асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, облік фінансових інвестицій яких ведеться за методом участі в капіталі.

У статті «Інший сукупний дохід» наводиться сума іншого сукупного доходу, для відображення якого за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або який не може бути включений до інших статей, наведених у цьому розділі.

Інший сукупний дохід до оподаткування визначається як алгебраїчна сума дооцінки (уцінки) необоротних активів, дооцінки (уцінки) фінансових інструментів, накопичених курсових різниць, частки іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств та іншого сукупного доходу.

У статті «Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом» наводиться сума податку на прибуток, що пов'язаний з іншим сукупним доходом.

У статті «Інший сукупний дохід після оподаткування» наводиться сума іншого сукупного доходу після вирахування податку на прибуток.

Сукупний дохід розраховується як алгебраїчна сума чистого фінансового результату за звітний період та іншого сукупного доходу після оподаткування.

У консолідованому звіті про фінансові результати відображається чистий фінансовий результат та сукупний дохід, що належить власникам материнської компанії та неконтрольованої частки.

У розділі III звіту про фінансові результати наводяться відповідні елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні витрати), яких зазнало підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), що вироблена і спожита самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів у цьому розділі не наводиться.

Розділ IV звіту про фінансові результати заповнюють акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах, включаючи товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій.

Не зважаючи на такі зміни у структурі та змісту Звіту про фінансові результати, вважаємо, що для посилення аналітичності облікової інформації підприємства повинні ввести форми внутрішньої звітності, про які буде йти мова в наступних питаннях. Крім того, для спрощення роботи і покращення

взаємозв'язку між підприємством та державними органами необхідно подавати звітність у електронному вигляді.

Подання звітності в електронному вигляді - це пріоритетний напрям у розвитку партнерських стосунків між органами державної податкової служби, органів статистики та платниками податків.

Для реалізації цього процесу розроблено формат електронної звітності на основі специфікації extensible Markup Language (XML), затверджений наказом № 242. Цей формат використовується розробниками бухгалтерських програм, безкоштовного програмного забезпечення для платників податків, а також власних програмних продуктів для сумісності з програмним забезпеченням з приймання та обробки поданої податкової звітності, впровадженим в усіх державних податкових інспекціях.

Для врегулювання процесу подання податкової та фінансової звітності в електронному вигляді до державних органів затверджено Уніфікований формат транспортного повідомлення, який застосовується для організації обміну електронними документами між податковими органами й платниками податків телекомунікаційними каналами зв'язку з використанням електронного цифрового підпису (за текстом - ЕЦП). Обмін електронними документами здійснюється за допомогою транспортного повідомлення з прикріпленим до нього транспортним контейнером, що містить зашифровані дані (електронні звіти).

2.2. Формування Звіту про рух грошових коштів і Звіту про власний капітал

Звіт про рух грошових коштів поряд з іншими фінансовими звітами дозволяє користувачам розробляти нові моделі для оцінки та порівняння поточної вартості майбутнього руху грошових коштів різних підприємств. Він також підвищує ступінь зіставності звітності про результати діяльності різних

підприємств, тому що запобігає впливу різних підходів до обліку однакових операцій та подій.

Інформація про рух грошових коштів підприємства є корисною, оскільки вона надає користувачам фінансової звітності основу для оцінки спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо використання цих грошових коштів.

Складання звіту про рух грошових коштів регламентується МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», а у вітчизняній методиці даний процес регламентується НП(С)БО 1 .

Показник руху грошових потоків використовується, з одного боку, як індикатор фінансової стійкості підприємства, а з іншого – як індикатор прибутковості. Значення показника грошового потоку може достовірно відображати фінансовий стан підприємства лише за умови врахування стратегії його розвитку. Визначаючи рух грошових потоків, слід також враховувати галузеві особливості діяльності підприємства.

Методика та послідовність складання звіту про рух грошових коштів, подана в МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» є наступною (рис.2.3.)

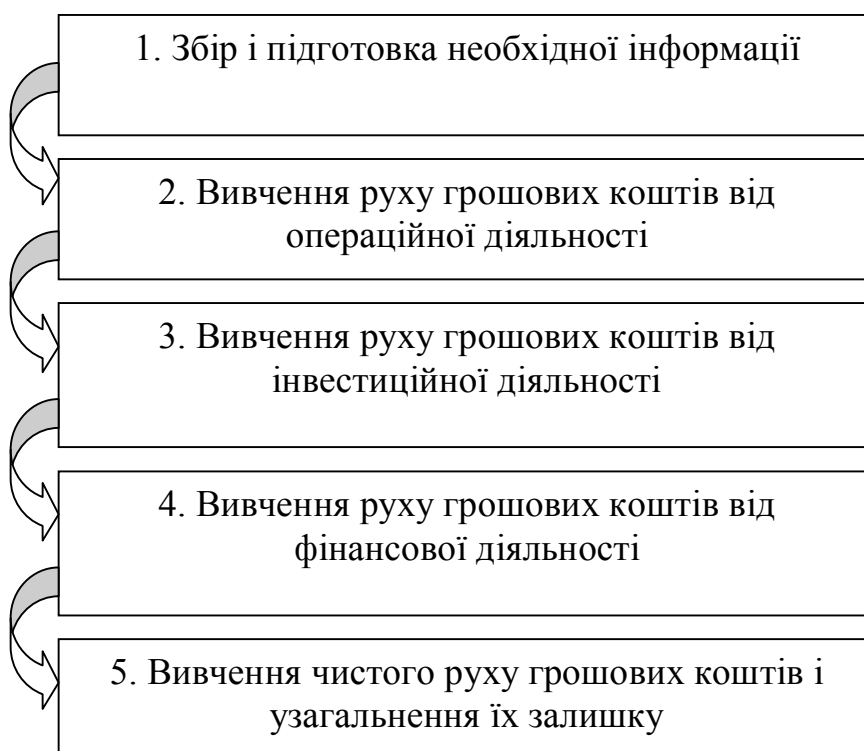

Рис.2.3. Послідовність складання звіту про рух грошових коштів

При складанні звітності про рух грошових коштів від операційної діяльності МСБО 7 передбачає використовувати:

- 1) прямий метод, за яким розкриваються основні види валових грошових надходжень і валових грошових видатків;
- 2) непрямий метод, за яким чистий прибуток чи збиток коригується до величини чистої зміни грошових коштів, за виключенням впливу не грошових одиниць і операцій, пов'язаних з інвестицією та фінансовою діяльністю.

За своєю формою та суттю звіт про рух грошових коштів є чи не найпростішим для розуміння та «читання» керівництвом і зовнішніми користувачами фінансовим звітом. У сукупності з балансом та звітом про фінансовий стан цей звіт має давати повне уявлення про рух коштів та їх еквівалентів між датами фінансової звітності.

Але, як свідчить практика, підготовка та складання звіту про рух грошових коштів спричинює чимало запитань.

Перш ніж почати аналізувати форму й алгоритм заповнення конкретної форми звітності, насамперед з'ясуймо суть такої звітності.

За своєю суттю звіт про рух грошових коштів покликаний показати:

- рух коштів та їх еквівалентів між датами балансу;
- вплив результатів діяльності за звітний період на грошові потоки підприємства.

Фактично звіт оперує даними про грошові потоки та їх еквіваленти. Під грошовими потоками маються на увазі гроші в усіх валютах у касі та на поточних рахунках. Еквіваленти коштів – це все те, що фактично не має грошової форми, проте легко та за короткий час набуває форми грошей із мінімальною втратою їхньої цінності (незначний або мінімальний ризик втрати їхньої вартості).

Усі негрошові операції залишаються поза увагою звіту про рух грошових коштів. Крім того, цей звіт не дає змоги проаналізувати зміни у структурі самих коштів та їх еквівалентів.

Звіт деталізує інформацію про рух коштів окремо щодо операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Термінологія , прийнята у Звіті про рух грошових коштів

Термінологія	Визначення
Грошові	надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів
Грошові кошти	кошти в касі та на рахунках у банках, що можуть бути використані для поточних операцій
Еквіваленти грошових коштів	короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості
Рух коштів	відображається у Звіті за трьома видами діяльності - операційною, інвестиційною та фінансовою
Операційна діяльність	основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною та фінансовою
Інвестиційна діяльність	сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є еквівалентами грошових коштів
Фінансова діяльність	сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного і позикового капіталу

Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають унаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух коштів унаслідок однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводять окремо у складі відповідних видів діяльності.

Операційна діяльність є фактично основною діяльністю підприємства. Крім того, операційною діяльністю називають решту видів діяльності, які не можна визначити як інвестиційну чи фінансову. Як приклади руху коштів від операційної діяльності назвемо такі операції:

- оплата від покупців та замовників;
- оплата постачальникам товарів, робіт, послуг;
- виплати працівникам та за цивільно-правовими договорами;
- оплата всіх бонусів, премій, заохочень дистриб'юторам, агентам, дилерам, плата за вихід на ринок, у певний географічний сегмент ринку;
- оплата інших операційних витрат тощо.

Рух коштів унаслідок інвестиційної діяльності може включати:

- оплату постачальникам за основні засоби, нематеріальні активи, інші необоротні активи, а також надходження від продажу таких категорій активів;
- виплати коштів для придбання інструментів власного капіталу, частки участі в інших підприємствах, а також надходження від продажу таких об'єктів інвестування;
- видача позик та їх отримання не від фінансових установ тощо.

Фінансова діяльність характеризується, наприклад, надходженням коштів від випуску акцій та продажу інших інструментів власного капіталу, а також виплатою коштів для погашення позик від банківських установ, виплатою дивідендів тощо.

Зарахування конкретної операції, пов'язаної з рухом коштів, до певної класифікаційної групи визначається насамперед характером господарської діяльності кожного конкретного підприємства.

Подання інформації щодо трьох видів діяльності фактично дає можливість визначити загальну суму змін у складі коштів у заключній частині звіту.

Прямий метод складання звіту

Використання прямого методу для визначення чистої зміни коштів полягає у тому, що послідовно наводяться всі основні статті грошових надходжень та видатків, а різниця між ними формує чистий рух коштів окремо від операційної (рядок 3195), інвестиційної (рядок 3295) та фінансової діяльності (рядок 3395).

Прямий метод складання звіту про рух грошових коштів базується на безпосередньому використанні даних із реєстрів бухгалтерського обліку щодо дебетових або кредитових оборотів коштів за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку операцій, активів або зобов'язань (див. Додаток Б).

Непрямий метод

Непрямий метод складання звіту про грошові кошти полягає в тому, що спочатку зазначають суму чистого прибутку (збитку), яку потім коригують до величини чистої зміни коштів через виключення впливу негрошових операцій. Певна річ, виключаються грошові потоки від інвестиційної та фінансової діяльності.

Показник рядка «Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування» (код рядка 3500) переносять з рядка 2190 звіту про фінансовий стан (сукупний дохід).

Аналіз статті «Коригування на амортизацію необоротних активів» (код рядка 3505) дає уявлення про правильність впливу на прибуток амортизації необоротних активів, нарахованої протягом звітного періоду. Нараховану суму амортизації необоротних активів розраховують як алгебраїчну суму кредитових оборотів за всіма субрахунками рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Розрахована загальна сума амортизації за звітний період спричинює збільшення негрошових витрат, залишається на підприємстві і тому відображається у графі 3 «Надходження» звіту про рух грошових коштів.

«Коригування на збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій» (код рядка 3520) – це фактично збиток або прибуток від володіння (дивіденди, відсотки) та реалізації фінансових інвестицій, а також від продажу ОЗ, нематеріальних активів, інших довгострокових активів, інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності.

«Зменшення (збільшення) оборотних активів» (рядок 3550) визначають на підставі аналізу балансу у частині змін складу запасів і дебіторської

заборгованості. Збільшення дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком звітного періоду означає, що частина доходу від реалізації у вигляді коштів не надійшла на підприємство, – віднімаємо цю суму від прибутку від операційної діяльності. Якщо має місце приріст запасів (не за рахунок їх дооцінки, а реальні надходження), суму такого збільшення віднімаємо від суми операційного прибутку. Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань (код рядка 3560) прямо визначається аналізом розділу III пасиву балансу.

Переваги і недоліки прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Переваги і недоліки прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів

Переваги	Недоліки
Прямий метод	
Інформація, одержана за допомогою прямого методу, може бути корисною для планування грошового потоку, в той час як непрямий метод не дає такої можливості	Не відображає прибутку звітного періоду Охоплює не всі ресурси підприємства, а тільки грошові
Допомагає оцінити перспективи діяльності підприємства, з'являється можливість об'єктивніше оцінити ліквідність підприємства в умовах інфляції на основі аналізу руху коштів	Не показує взаємозв'язку отриманого фінансового результату і величини коштів за звітний період
Дає змогу побачити канали надходження та витрати грошових коштів	Фінансовий стан підприємства відображає обмежено
Непрямий метод	
Прибуток звітного періоду відображається у першому рядку звіту, і цей звіт охоплює всі ресурси підприємства, а не тільки грошові (принаймні, у першій частині, яка відображає показники руху грошових коштів в операційній діяльності)	Висока трудомісткість при складанні аналітичного звіту зовнішнім користувачем
Дає зрозуміти, як рух грошових коштів впливає на формування прибутку	Необхідність залучення внутрішніх даних бухгалтерського обліку (головна книга)
Переваги непрямого методу в порівнянні з прямим полягає в наявності інформації про відмінність між сумами чистого доходу і	Застосування доцільне тільки при використанні табличних процесорів

грошових коштів	
Розрахунки за допомогою непрямого методу можуть являти велику цінність з аналітичної точки зору, оскільки вони показують співвідношення руху коштів і господарської діяльності підприємства в цілому, розкривають взаємозв'язок між Звітами про фінансові результати і про рух грошових коштів	

Вивчення поглядів вітчизняних і зарубіжних авторів щодо складання Звіту про рух грошових коштів дає можливість зробити висновок, що непрямий метод є простим, тому що він побудований на максимальному застосуванні вже підготовлених показників Балансу, Звіту про фінансові результати та регістрів бухгалтерського обліку. З точки зору оцінки аналітичності отримана інформація, розрахована непрямим методом, повніше відображає співвідношення руху грошових засобів і фінансово-господарської діяльності підприємства. Проте повноцінне використання інформації цього звіту в фінансовому менеджменті буде можливим лише за умови функціонування прибуткової економіки. Слід зазначити, що складання звіту непрямим методом призводять часто до виникнення проблем, які зумовлені неоднозначним тлумаченням змісту інформації, яка там відображається, та бази для їх заповнення. На практиці даний Звіт – один із найбільш трудомістких серед чинних форм звітності. Практикуючі бухгалтери при його складанні допускають часто помилки, що призводять до викривлення показників фінансової звітності. Тому складання непрямим методом першого розділу Звіту про рух грошових коштів «Рух коштів у результаті операційної діяльності» створює особливі проблеми під час формування показників даного звіту, що пояснюється низкою причин.

Так, при заповненні рядків «Зменшення (збільшення) оборотних активів», «Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань» вимагає виділення зі складу дебіторської і кредиторської заборгованостей тієї частини, що стосується операційної діяльності. Таким чином виникає необхідність ведення докладного аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей,

що виникли в результаті операційної, інвестиційної або фінансової діяльності з виділенням тієї частини заборгованості, яка була погашена в результаті негрошових операцій.

Звіт про власний капітал побудований за принципом перетину граф та рядків, та відповідно до структури Плану рахунків. Такий порядок побудови Звіту передбачає розміщення по горизонталі форми джерел утворення власного капіталу, а по вертикалі статей з відображенням інформації про його зміни (збільшення або зменшення).

Алгоритм складання Звіту про власний капітал з врахуванням джерел інформації наведено на рис. 2.4.

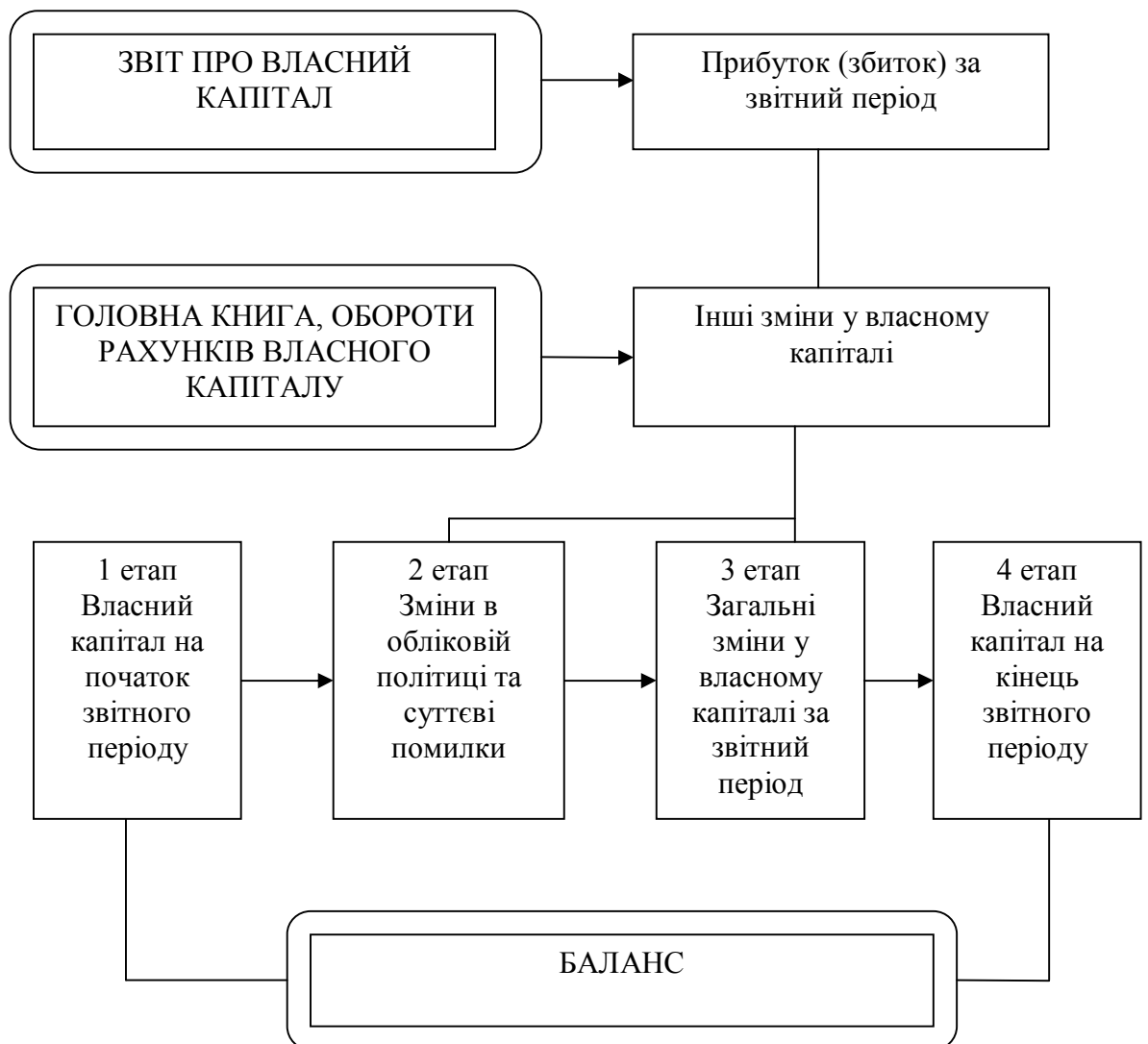

Рис.2.4. Алгоритм складання Звіту про власний капітал

Звіт про власний капітал вирізняється значною деталізацією і враховує усі коригування, пов'язані із зміною облікової політики підприємства, виправленням помилок, будь-які інші зміни в обліку, що впливають на оцінку елементів (джерел) власного капіталу.

Техніка складання Звіту про власний капітал полягає у поступовому заповненні граф форми, які відображають види власного капіталу. Особливість заповнення полягає у тому, що зміна одного виду капіталу одночасно призводить до зміни іншого виду капіталу. При цьому показники, які призводять до зменшення залишку відповідного елемента власного капіталу в Звіті про власний капітал відображаються у дужках. Не виключаються і зміни, які в цьому Звіті зачіпають тільки один вид капіталу, наприклад, таке витрачання прибутку як нарахування дивідендів слід показати тільки зменшенням нерозподіленого прибутку. Можливі зміни в структурі власного капіталу відображено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Напрямки змін у власному капіталі

Елементи власного капіталу	Напрями змін у власному капіталі та їх чинник	
	Збільшення	Зменшення
1	2	3
Зареєстрований капітал (ЗК)	Реінвестування прибутку формування початкового розміру статутного капіталу випуск нових акцій збільшення кількості акцій номінальної вартості збільшення номінальної вартості акцій	Анулювання акцій, викуплених у акціонерів повернення частки статутного капіталу у разі виходу учасника зменшення номінальної вартості акцій
Додатковий капітал (ДК)	Реалізація викуплених акцій за ціною вище номіналу анулювання акцій власної емісії, ціна яких менше номіналу емісійний дохід додаткові внески учасників без збільшення СК	Реалізація викуплених акцій за ціною менше ціни викупу анулювання акцій власної емісії, ціна яких вище номіналу
Капітал в дооцінках	Дооцінка необоротних або	Уцінка необоротних

(КВД)	нематеріальних активів, незавершеного будівництва, фінансових інструментів безкоштовне одержання необоротних активів	активів, незавершеного будівництва, фінансових інструментів нарахування амортизації за безкоштовно одержаними необоротними активами
Резервний капітал (РК)	Поповнення резервного капіталу за рахунок прибутку	Виплати та покриття збитків за рахунок РК

Продовження табл.2.5.

1	2	3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) (НП, НЗ)	Отримання чистого прибутку за звітний період	Збиток за звітний прибуток виплата дивідендів, відрахування до РК
Неоплачений капітал (НК)	Заборгованість учасників за внесками до СК	Погашення заборгованості за внесками до СК та неоплаченими акціями
Вилучений капітал (ВК)	викуплення акцій власної емісії у акціонерів вилучення капіталу при виході учасника	реалізація (перепродаж) та анулювання акцій, викуплених у акціонерів

Таким чином, у графах Звіту про власний капітал відображаються складові власного капіталу підприємства - зареєстрований капітал, капітал в дооцінках, додатковий капітал, резервний, неоплачений та вилучений капітал, а також нерозподілений прибуток (непокритий збиток). У рядках Звіту відображаються залишки за кожним із видів капіталу на початок та кінець року, а також зміни у капіталі за рахунок різних факторів - коригування залишку на початок року, переоцінка активів, розподіл прибутку, внески учасників та вилучення капіталу, інші зміни в капіталі. На підставі таких даних у Звіті про власний капітал визначається величина змін в капіталі за звітний період. Алгебраїчна сума, що відображає початковий залишок (сальдо) з урахуванням змін по кожному виду власного капіталу повинна дорівнювати залишкам на кінець періоду (сальдо), що відображено в Балансі.

Оскільки Звіт про власний капітал має взаємозв'язок з даними інших форм річної звітності, зокрема, з Балансом (Звітом про фінансовий стан) та

Звітом про фінансові результати (Звітом про сукупні доходи), для його складання необхідно мати підготовлені реєстри бухгалтерського обліку, заповнений Баланс підприємства і Звіт про фінансові результати.

У разі, якщо підприємство має дочірні, асоційовані підприємства, то згідно П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» при обліку інвестицій у дочірні та асоційовані підприємства за методом участі в капіталі всі зміни у власному капіталі дочірніх та асоційованих підприємств враховуються при визначенні елементів капіталу материнського підприємства, а тому для складання Звіту про власний капітал необхідною є також достовірна фінансова звітність таких підприємств.

В табл. 2.6. представлено взаємозв'язок Звіту про Власний капітал з іншими формами звітності.

Таблиця 2.6

Узгодження показників Звіту про власний капітал та взаємозв'язок іншими формами фінансової звітності

Показники, що зіставляються Ф № 4	Зіставлявані показники
1	2
Рядок 4000, графи 3-9	Форма № 1 (на 31 грудня попереднього року), рядки 1400-1430, графа 3
Рядок 4095, графи 3-9	Форма № 1 (на 31 грудня попереднього року), рядки 1400-1430, графа 3 відповідно(якщо у звітному періоді не всі помилок за минулі роки)
Рядок 4095, графи 3-9	Форма № 4, алгебраїчна сума рядок 4000 і 4095, графи 3-9 відповідно
Рядок 4100, графи 7	Форма № 2 рядок 2350 або 2355, графа 4
Рядок 4250, графи 3 (додатне значення)	Форма №4, рядок 4250, графа 7 (від'ємне значення)
Рядок 4210, графи 6 (додатне значення)	Форма № 4, рядок 4250, графа 7 (від'ємне значення)
Рядок 4295, графи 3-9	Форма № 4, алгебраїчна сума рядків 4100- 4290, графи 3-9 відповідно
Рядок 4300, графи 3-9	Форма № 4, (на 31 грудня попереднього року), рядки 4000,4095, 4100, 4110, 4295

Усі підприємства наводять у Примітках до фінансових звітів інформацію про:

- розподіл часток статутного капіталу між власниками;
- права, привілеї або обмеження щодо цих часток;
- зміни в складі часток власників у статутному капіталі.

Зрозумілість Звіту про власний капітал обмежується наявними рядками, за якими не вказані можливі операції зміни в капіталі (рядок 120, 170, 200, 280). Це має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку така побудова звіту забезпечує певну свободу дій в заповненні Звіту суб'єктом господарювання та відокремлення операцій за суттю. З іншого ускладнює заповнення звіту через відсутність детальних пояснень щодо операцій, які можуть відобразитися в цих рядках.

2.3. Проблеми та підходи до формування внутрішньогосподарської звітності

Основною причиною необхідності проведення змін в чинній бізнес-моделі управлінської звітності є значні прояви обмеженості фінансової звітності як інформаційного джерела для прийняття рішень менеджерами в умовах наростання динаміки зовнішнього середовища підприємств, що стало особливо відчутним починаючи з початку XXI-го століття. Як результат, менеджери є ініціаторами впровадження альтернативних управлінських обліково-аналітичних систем, які б забезпечували краще (більш повно та в необхідних аналітичних розрізах) інформування про стан та результати діяльності підприємства.

Проведений нами аналіз наукової літератури і матеріалів стосовно організації ведення бухгалтерського обліку засвідчив, що якщо система зовнішньої звітності є більш – менш відпрацьованою в плані методичного і нормативного забезпечення, то система внутрішньої звітності, на жаль, залишилась поза увагою як теоретиків, так і практиків. Галузеві інструкції містять рекомендації, щодо впровадження окремих форм внутрішньогосподарської звітності, проте дані документи носять застарілий

характер в плані визначення ролі облікової інформації в управлінському процесі. Крім того, в них відсутній як перелік показників, які повинні контролюватись, так і методика використання цих показників в процесі прийняття управлінських рішень.

Всі ці недоліки негативно вплинули і на якість внутрішньогосподарської звітності, що використовується на підприємствах України. Дослідження показали, що у цехах здебільшого використовуються реєстри довільної форми, які не є придатними для комплексної і систематизованої обробки інформації про відхилення від протікання виробничого процесу.

При обґрунтуванні предмету управлінської звітності слід керуватися вимогами, які висуваються системою менеджменту до облікової інформації. Зокрема, запропоновано використовувати підхід проф. П. Ф. Друкера стосовно розуміння цілі підприємства як суб'єкта створення матеріальних благ. За даним підходом необхідним є використання чотирьох наборів діагностичного інструментарію: базова фінансова інформація; інформація про продуктивність; інформація про ключові знання; інформація про розподіл ресурсів [24 , С. 128]. Відповідно, для забезпечення ефективного управління діючим підприємством управлінська звітність повинна забезпечувати функціонування чотирьох виділених наборів робочих інструментів. Аналіз пропозицій проф. П. Ф. Друкера в контексті теорії капіталу дозволяє констатувати, що окрім інформації про фінансовий та матеріальний капітал підприємства, в управлінській звітності повинна бути наведена інформація про інтелектуальний капітал, а також інформація про ефективність (продуктивність) використання всього капіталу, що перебуває в розпорядженні підприємства.

У залежності від організаційно-технологічних і економічних особливостей підприємства мета складання внутрішньої управлінської звітності може бути конкретизована у вигляді набору завдань. Окрім того, конкретизована мета складання внутрішньої звітності на підприємстві визначає періодичність її подання та форми представлення, а також набір показників, які

в ній розкриваються. Підходи авторів стосовно завдань, які виконує внутрішня управлінська звітність, наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Підходи авторів до виділення завдань, які виконує
внутрішня управлінська звітність**

<i>Автор</i>	<i>Види завдань</i>
Ж. А. Іванова [36]	<ul style="list-style-type: none"> - повинна бути так побудована, щоб керівники мали змогу її з легкістю сприймати і ефективно її використовувати; - забезпечувати виконання запитів внутрішніх користувачів.
О. О. Сатмурзаєв [76]	<ul style="list-style-type: none"> - виявляти існуючі проблеми і недоліки; - виділяти моменти, які вказують на потенційні проблеми в майбутньому; - всеосяжний і швидкий огляд діяльності; - розрахунки та інформування про фактичну ефективність і рентабельність діяльності; - групування й аналіз інформації для вибору оптимальних варіантів вирішення проблем, що виникають в ході діяльності; - представлення інформації для прийняття стратегічних рішень.
М. Н. Семіколенова [77]	<ul style="list-style-type: none"> - з її допомогою адміністрація підприємства може контролювати діяльність центрів відповідальності і об'єктивно оцінювати якість роботи керівних менеджерів; - чітко налагоджений з допомогою управлінських звітів контроль дозволяє керівнику центру відповідальності приймати обґрунтовані рішення і аналізувати цілі свого підрозділу в період планування.
Ж. С. Труфіна [88]	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечувати одержання оперативної та якісної інформації, що посилить контрольну функцію обліку і його аналітичність; - забезпечувати контроль за ефективною роботою окремих підрозділів; - сприяти досягненню основної мети підприємства - отримання прибутку; - визначати роль обліку в системі заохочення працівників.

Виконання виділених завдань внутрішня управлінська звітність забезпечуватиме лише при забезпеченні виконання певних умов, які можна розглядати в якості вимог, які висуваються до систем управлінської звітності сучасних підприємств:

- правильності її складання, що передбачає відсутність порушень (маніпуляцій, вуалювання, фальсифікацій та ін.) під час реалізації даного процесу;

- у відповідності до вимог певного рівня системи менеджменту (оперативного, тактичного, стратегічного);

- у відповідності до обраної стратегії і тактики управління;

- із врахуванням специфічних організаційно-технологічних особливостей діяльності конкретного підприємства, рівня кваліфікації та компетентності його управлінського персоналу;

- при її своєчасному наданні аналітикам або суб'єктам прийняття управлінських рішень, при цьому конкретний вигляд, вид, форма, формат внутрішньої управлінської звітності і терміни її подачі встановлюються в індивідуальному порядку.

Аналіз літературних джерел дозволяє нам виділити такі основні етапи складання звітності: підготовка даних про величину планових показників, збір даних про величину фактичних показників, підготовка відповідальними особами контрольних та розрахункових таблиць, систематизація розрахунків стосовно причин відхилень, встановлення ступеня вини відповідальних осіб, оформлення звіту з відповідними висновками. Для того, щоб звітність мала зворотній зв'язок управлінської структури стосовно об'єкту впливу, формування звітності повинно бути доповнено етапами розробки пропозицій щодо коректувальних дій та визначення розміру матеріального і морального стимулювання в залежності від досягнутих показників роботи.

При заповненні форм внутрішньогосподарської звітності повинен бути задіяний механізм управлінського контролю. В зарубіжних концепціях управлінського обліку, управлінський контроль визначається як процес, з допомогою якого менеджери здійснюють вплив на працівників фірм для дієвого і ефективного виконання організаційної стратегії.

Управлінський контроль слід розглядати в трьох напрямках: як систематична і конструктивна діяльність органів управління; як завершальна

стадія процесу управління з використанням механізму оберненого зв'язку; як невід'ємна складова процесу прийняття і реалізації управлінських рішень, яка бере участь в цьому процесі від початку і до його завершення. Основним завданням створення системи управлінського контролю повинно бути досягнення конгруентності мети, гармонії між особистими інтересами учасників управлінського контролю та інтересами усього підприємства. Дана теза підкреслює один важливий момент, а саме врахування біхевіористичних аспектів управління, акцентування уваги при прийнятті рішень на психологічній поведінці виконавців, персоніфікація відповідальності за результати роботи кожного структурного підрозділу підприємства, задіяння механізму матеріального і морального стимулювання.

Головною передумовою налагодження ефективної підсистеми управлінського контролю, як елементу системи внутрішньогосподарської обліково-звітної інформації, є розробка інструкцій по регламентації ведення контрольної діяльності. Основне завдання інструкцій полягає у визначенні складу і змісту інформаційних джерел, які використовуються при реалізації контрольних функцій, а також перелік об'єктів контролю та показників, що виражають стан цих об'єктів. Обов'язковим розділом таких інструкцій повинен бути перелік шифрів ознак внутрішньогосподарської звітності стосовно способу заповнення, форми, адресності і періодичності представлення, тощо. В табл. 2.8 наведено приклад такої класифікації звітності із присвоєнням їй відповідних шифрів.

Таблиця 2.8.

Класифікація внутрішньогосподарської звітності

<i>Ознака класифікації</i>	Шифр	<i>Види звітності</i>
1	2	3
1. За способом отримання інформації	1.1	Візуальні
	1.2	Експериментальні
	1.3	Розраховані вручну
	1.4	Розраховані за допомогою ЕОМ
	1.5	Зведені на основі даних інших звітів

2. За способом передачі	2.1	Усні (по внутрішніх комунікаційних каналах)
	2.2	На паперових носіях
	2.3	На машинних носіях
3. За формою представлення	3.1	Текстові

Продовження табл.2.8

1	2	3
	3.2	Табличні
	3.3	Графічні
	3.4	Діаграмні
4. За характером показників	4.1	Виробничі
	4.2	Невиробничі
5. За характером вимірників показників	5.1	Натуральні
	5.2	Трудові
	5.3	Грошові
	5.4	Небухгалтерські (технічні, технологічні, економічні)
6. За адресністю представлення	6.1	Низова ланка управління (начальник дільниці, бригадир)
	6.2	Середня ланка управління (начальник цеху)
	6.3	Вища ланка управління (замісники керуючого, керуючий)
7. За об'єктом дослідження	7.1	Технологічні
	7.2	Економічні
	7.3	Соціальні
8. За метою складання	8.1	Інформаційні
	8.2	Контрольні
9. За періодичністю представлення	9.1	Щозмінні
	9.2	Щоденні
	9.3	Щодекадні
	9.4	Щомісячні
10. За періодом дослідження	10.1	Архівні
	10.2	Поточні
	10.3	Прогнозні

Для ефективного використання в управлінській діяльності звітність повинна відповідати таким принципам:

- у звітності повинні відображатися показники, які піддаються впливу зі сторони відповідальної особи;
- показники повинні піддаватися конкретному вимірові;
- показники повинні ранжуватися у звітній формі за ступенем важливості, а їх кількість повинна бути мінімальною (3 - 5);
- показники різних рівнів управління повинні взаємодіяти один з одним;
- у звіті повинна відображатися конкретна величина відхилення від планового рівня з висновками про причини і винуватців відхилення;
- перелік контрольованих показників повинен постійно переглядатися як у випадках незначних відхилень, так і у випадках зміни виробничих обставин;
- у звітності повинен бути задіяний механізм мотивації і стимулювання;
- звіт повинен мати конкретного адресата.

Для успішного ведення проекту запровадження системи управлінської звітності необхідно виконати ряд поетапних дій.

Етап 1. Сформувати організаційний комітет управління проектом завданнями якого є:

- 1) приймати рішення по затвердженню стандартів (регламентів) по формуванню управлінської звітності;
- 2) приймати оперативні рішення в процесі виконання робіт;
- 3) оцінити інформаційну діяльність на місцях і при необхідності робити висновки та вносити корективи.

Процес впровадження системи управлінської звітності пов'язаний із виникненням численних ситуацій, коли необхідно приймати рішення, наприклад, з питань стандартизації процедур і довідників, фінансування проекту, що вимагає наявності групи оперативного реагування, наділеної максимально можливими повноваженнями. В принципі, аналіз процесу може здійснювати одна людина, але висока критичність прийнятих рішень і їх гли-

бокий взаємозв'язок з найважливішими бізнес-процесами підприємства вимагає прийняття зважених рішень за участю максимального числа представників зацікавлених сторін.

Етап 2. Сформувати робочу (проектну) групу в центральному офісі та на місцях (або філіях, якщо такі існують). Така група вирішує, в процесі створення системи управлінської звітності, такі завдання:

- 1) здійснювати впровадження системи;
- 2) адмініструвати систему та програми;
- 3) налаштовувати опції для конкретної філії (якщо така існує);
- 4) керувати процесом і контролювати його в цілому;
- 5) готувати питання на затвердження керуючого комітетом;
- 6) здійснювати безпосередні контакти з постачальниками.

Якщо підприємство має складну структуру, необхідна наявність додаткового персоналу, що забезпечить розробку і підтримку в актуальному режимі облікових і управлінських стандартів підприємства в складі економічних підрозділів (бухгалтерії, планового відділу) або у вигляді самостійного підрозділу.

Етап 3. Сформувати корпоративні стандарти управлінської звітності:

1) виходячи із системи бухгалтерського обліку (план рахунків, облікова політика, шифри аналітичного обліку);

2) складського обліку запасів (довідник — кодифікатор матеріалів, стандарти обліку товароруху, фінансових документів, облікові реєстри, супроводжувальна документація, принципи управління складськими запасами в розрізі запасів);

3) виробничого обліку (принципи розрахунку собівартості, принципи віднесення витрат, принципи обліку допоміжних і обслуговуючих виробництв).

Наведений перелік корпоративних стандартів є рекомендаційним і в значній мірі залежить від виду діяльності підприємства та її поточного стану (розмір, наявність або відсутність філій і т. д.). Рівень деталізації

корпоративних стандартів залежить від ступеня інтеграції фінансових процесів підрозділів підприємства та системи узагальнення і представлення інформації.

Крім того, необхідно сформувати підходи не тільки до загальної системи проекту, але й виділити шляхи впровадження конкретної форми управлінської звітності. Рекомендується використовувати блочну структуру проведення робіт щодо запровадження окремих форм управлінської звітності на підприємстві:

Перший блок — аналіз необхідної інформації з метою підтвердження можливості отримання цього документа. Форми можуть піддаватися коректуванню, тобто змінювати зовнішній вигляд, за формами представлення інформації. Це вважається досить незначним елементом загальної роботи по впровадженню управлінської звітності. Як правило, перший блок робіт проводиться на основі бухгалтерських реєстрів, і при потребі встановлюється факт відсутності в них інформації, необхідної для управління. У цьому випадку необхідно визначити джерела отримання необхідної інформації, які можуть знаходитися у функціональних підрозділах, наприклад, відділ продажів або відділ закупівель, виробничі відділи і т. д. Особливо важливо проаналізувати сам факт наявності необхідної інформації.

Другий блок — етап робіт щодо перегляду всіх облікових реєстрів і облікової практики підприємства, зорієнтований на те, щоб інформація, яка відповідає вимогам управлінської звітності, оперативно і постійно необхідна керівництву підприємству, а також звітність, яка необхідна для стратегічного аналізу діяльності, була відображена в облікових реєстрах. Як правило, щоб отримати інформацію із облікових реєстрів, необхідно модифікувати аналітичний облік, щоб необхідна інформація відображалася постійно.

Третій блок робіт - створення автоматизованої системи формування форм управлінської звітності із врахуванням можливостей відповідного програмного забезпечення.

Найглибшою, але в той же час найнедоступнішою для обробки є інформація блоку некласифікованої інформації, що міститься в первинних документах. Складність обробки такої інформації полягає в тому, що крім

виконання арифметичних дій підрахунку і вибірок вона вимагає «інтелектуального підходу» до визначення її змісту, оскільки первинні документи містять лише мінімум інформації, що необхідна для формування управлінської звітності. Безпосереднє використання інформації блоку первинної інформації може бути раціональним тільки для прийняття рішень, що стосуються якоїсь конкретної ситуації, але мало придатне для управління підприємством в цілому. Відповідне призначення даного інформаційного блоку це подальше узагальнення інформації у реєстрах із подальшою трансформацією у класифіковану інформацію.

Другий блок становить інформація, введена в інформаційну систему в кількох аналітичних розрізах і доступна для обробки (або засобами інформаційної системи, або з використанням стандартних офісних програмних продуктів-додатків). Такі дані не доступні керівникові у поточному режимі, щоб їх отримати, він сам, або його співробітники повинні виконати деякі обчислювальні операції, які, потребують додаткових витрат часу, але дозволяють представити інформацію в тому розрізі, який найнеобхідніший у даний час даному користувачу. Надійність такої інформації нижча, ніж у періодично складених звітних заздалегідь нормованих формах (так, як у наявності спостерігається «людський фактор» у роботі виконавців), але для практичного використання обґрунтованість такої інформації цілком достатня. Обмеження в її використанні пов'язані з тим, що обробити можна тільки ту інформацію, яка була систематизована на початку, на етапі введення інформації.

До третього блоку відноситься інформація, що періодично зведена у вигляді традиційних форм звітності, призначених для керівництва, службовців і є підставою для прийняття управлінських рішень. Як правило, такі форми адаптовані для вирішення типових, управлінських завдань, що часто виникають і складаються з певною періодичністю. Дану інформацію керівник отримує оперативно, відразу після її утворення. Точність інформації максимальна, тому що методи її збору і обробки перевірені часом і є наслідками прийнятих раніше рішень. Недоліком використання таких форм є те, що обмежене інформаційне

викладення полегшує сприйняття, але призводить до втрати універсальності. Це обмеження характерно для багатовимірних даних, подання яких можливе в кількох розрізах, за функціональними ознаками.

Аналізуючи формати зовнішньої звітності, які на сьогодні діють в Україні та, використовувані в системі управління, формати внутрішньої звітності слід відзначити їх орієнтацію на задоволення вимог діючого законодавства в частині відображення інформації, розкриття якої є обов'язковим, а також на відображення в звітності, в т.ч. і у внутрішній, показників про господарські операції, які вже відбулися без аналізу тенденцій їх змін та причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід в сучасних умовах господарювання, чутливих до кризових явищ в економіці, є не виправданим, оскільки обмежує корисність інформації для потреб управління. Проте поява все більшої кількості звітів приводить до зниження їх цінності для кінцевого користувача. Значима інформація розмивається в великих обсягах даних, які надаються сучасними корпораціями. Таким чином з'являється наступний парадокс: прагнення до досягнення більшої прозорості шляхом більшого розкриття призводить до появи великої кількості форм і зниження прозорості діяльності компанії. Аналогічні висновки можна екстраполювати і на проблемні питання підготовки внутрішньої звітності, оскільки інформаційне перевантаження управлінського персоналу як потрібною, так і не потрібною інформацією, знижує ефективність управління оскільки не сприяє концентрації уваги на проблемних аспектах, що є вузловими точками для підвищення ефективності діяльності в умовах кризових явищ та подолання їх наслідків.

Враховуючи вище наведене систематизовано запити внутрішніх користувачів інформації та запропоновано модель внутрішньої звітності про фінансові результати діяльності, елементами якої визначено Звіт про фінансові результати, Звіт про розподіл прибутку та Звіт про використання прибутку (рис. 2.7).

Основний акцент при складанні внутрішньої звітності у форматі запитів користувачів робиться на відображенні елементів фінансових результатів та

факторів їх формування для аналізу тенденцій змін показників та планування результативних показників.

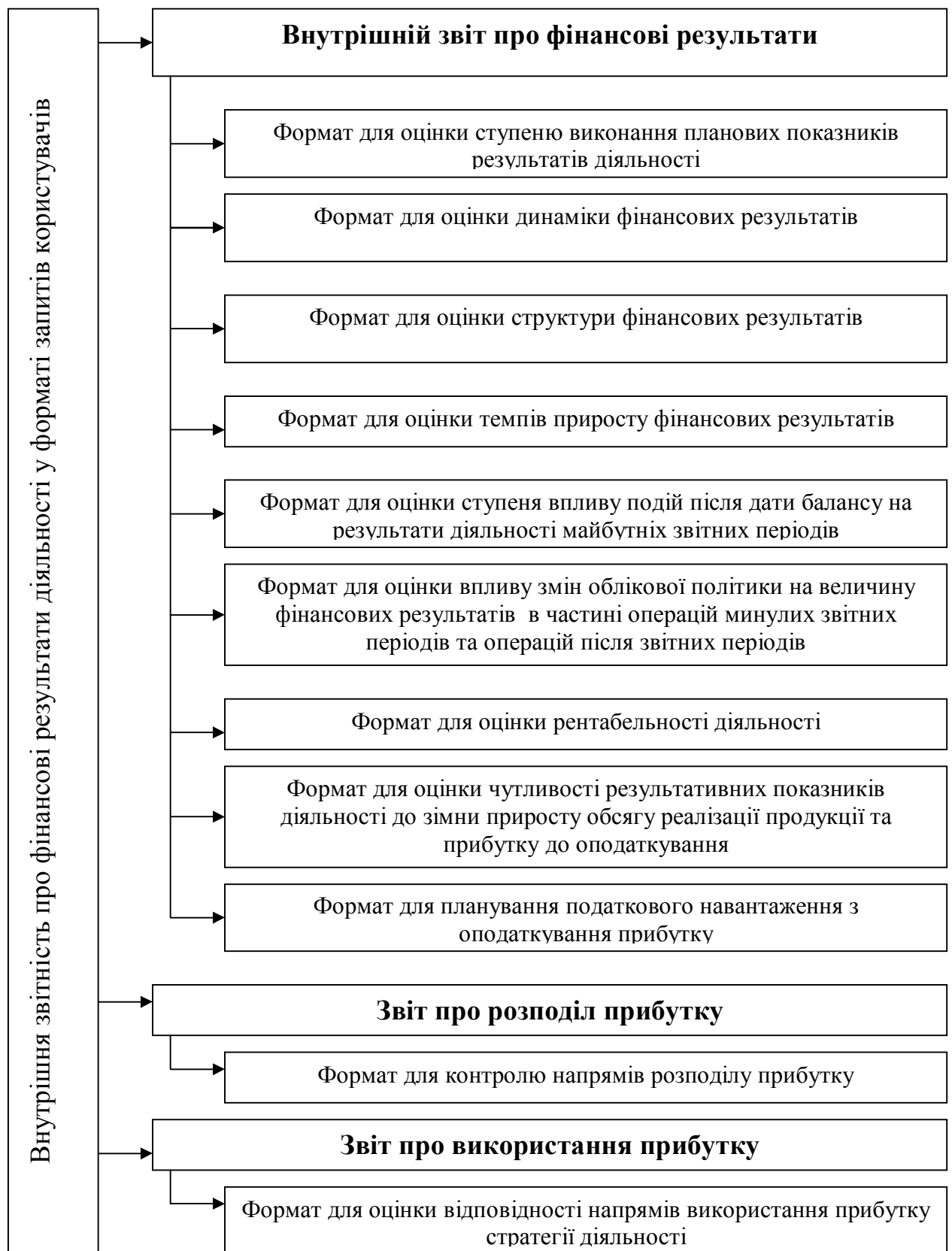

Рис.2.5. Модель внутрішньої звітності про фінансові результати діяльності у форматі запитів користувачів.

Формування внутрішньої звітності за запропонованою моделлю дозволяє управлінському персоналу отримати планову та фактичну інформацію будь-якого рівня аналітичної деталізації залежно від завдань, які стоять перед управлінським персоналом.

При складанні Звіту про фінансові результати у форматі для оцінки ступеня виконання планових показників результатів діяльності необхідним є розкриття інформації про планові та фактичні показники фінансових результатів діяльності в розрізі видів діяльності та звітних періодів, абсолютні та відносні відхилення та причини їх виникнення.

В Звіті про фінансові результати в форматі для оцінки їх динаміки пропонується відображати інформацію про елементи фінансових результатів в розрізі видів діяльності за звітний та попередній період, відхилення та темп зростання показників.

Використання формату для оцінки структури фінансових результатів передбачає розкриття інформації про величину та питому вагу елементів фінансових результатів в розрізі видів доходів та витрат, абсолютні та відносні відхилення показників звітного періоду від попереднього або аналогічного періоду минулого року. Залежно від інформаційних потреб користувачів внутрішня звітність у цьому форматі може бути представлена в розрізі фінансових результатів від різних видів діяльності комплексно або від результатів за окремим видом діяльності.

При цьому, враховуючи потреби практики, найбільшим попитом управлінського персоналу користується інформація про структуру фінансових результатів від операційної діяльності.

Для виявлення тенденцій змін показників вважаємо за доцільне використовувати для складання внутрішнього Звіту про фінансові результати формат оцінки темпів приросту фінансових результатів, в якому пропонуємо

відображати інформацію про темпи зростання та темпи приросту фінансових результатів з розрізі декількох послідовних звітних періодів (місяців, кварталів, років) за видами діяльності.

З метою визначення ступеня покриття витрат та здійснення аналізу беззбитковості основної діяльності рекомендуємо використовувати формат, який передбачає розкриття інформації в розрізі звітного та попереднього звітного періоду про змінні та постійні витрати, маржинальний дохід, прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в якості вихідної інформації, та про точку беззбитковості в грошових одиницях і запас міцності підприємства в якості результативних показників.

Для оцінки ефективності діяльності та аналізу співвідношення результатів діяльності і ресурсів, затрачених для отримання відповідних результатів, пропонуємо надавати управлінському персоналу внутрішній Звіт про фінансові результати у форматі для оцінки рентабельності діяльності, в якому доцільно відображати значення вихідних та результативних показників за звітний та попередній період, відхилення з аналізом причин зміни результативних показників. Залежно від інформаційних потреб щодо бази зіставлення результатів діяльності в звіті може знайти відображення інформація про витратні, доходні і та ресурсні показники рентабельності.

З метою оптимізації величини фінансових результатів пропонуємо вищому управлінському персоналу здійснювати аналіз чутливості результативних показників діяльності до зміни приросту обсягу реалізації продукції та прибутку до оподаткування на підставі Звіту про фінансові результати, підготовленого у відповідному форматі. У звіті пропонуємо відображати значення показників виробничого та фінансового левериджу звітного та попереднього періоду, їх відхилення. Показник виробничого левериджу характеризує можливість на підставі управлінських рішень впливати на величину прибутку від основної діяльності за рахунок зміни обсягу виробництва, а також за рахунок зміни співвідношення змінних та постійних витрат у структурі виробничої собівартості. Фінансовий леверидж

використовується управліннями для аналізу впливу зміни обсягу та структури власного і залученого капіталу на фінансові результати діяльності. Звіт про фінансові результати у форматі оцінки чутливості результативних показників діяльності до зміни приросту обсягу реалізації продукції та прибутку до оподаткування, призначений для планування управлінським персоналом обсягів виробництва з метою отримання запланованого розміру прибутку, оптимальної структури власного та залученого капіталу з врахуванням фінансових ризиків.

Для здійснення внутрішнього контролю за розподілом прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства та забезпечення оптимальної структури розподілу прибутку на капіталізацію та споживання залежно від стратегії діяльності підприємства пропонуємо надавати вищому управлінському персоналу та власникам (засновникам) Звіт про розподіл прибутку. Групування статей в цьому звіті доцільно здійснювати за напрямками розподілу прибутку, які затверджені на підприємстві. Наприклад до таких напрямів, а відповідно і статей Звіту може бути віднесено розподіл прибутку на: виплати власникам (власникам привілейованих акцій, власникам простих акцій, за дивідендами); спрямування до резервного капіталу; створення фонду розвитку виробництва (фонд освоєння нової техніки, фонд будівництва, інші фонди розвитку виробництва); створення фонду соціального розвитку (фонд підвищення кваліфікації працюючих, оплату навчання в закладах освіти, фонд преміювання працівників за результатами роботи, фонд матеріального заохочення, інші фонди соціального розвитку); збільшення розміру статутного капіталу; виплата премій за облігаціями. В даний формат звіту доцільно включити також статті з інформацією про нерозподілений прибуток на початок та кінець звітного періоду, суму чистого прибутку звітного періоду.

При необхідності здійснення внутрішнього контролю за ефективністю використання прибутку, рекомендуємо складати Звіт про використання прибутку, в якому повинна знайти відображення інформація про стан створених за рахунок прибутку фондів на початок та кінець звітного періоду, їх

рух в звітному періоді. Інформація представлена таким чином дозволяє управлінському персоналу оцінити відповідність напрямів використання прибутку стратегії його діяльності та на цій основі здійснити коригуючі втручання в тактику управління.

Запропонований формат внутрішньої звітності щодо розподілу та використання прибутку з урахуванням наведених вище засад забезпечує можливість інформаційних показників цих форм внутрішньої звітності виступати інформаційним базисом оперативного моніторингу та ефективного управління.

Запропонована модель внутрішньої звітності передбачає, що її структурні елементи (Звіт про фінансові результати, Звіт про розподіл прибутку, Звіт про використання прибутку) можуть мати характер регулярних та спеціальних звітів. Регулярні звіти мають стандартизований формат, заздалегідь визначеного адресата та періодичний характер. Їх призначення полягає в оперативному інформуванні управлінського персоналу про поточний стан справ. Запити на спеціальні звіти можуть формуватися вищим управлінським персоналом в міру необхідності отримання відповідної бухгалтерської та аналітичної інформації. Призначення спеціальних звітів полягає в отриманні можливості аналізу тенденцій змін показників за періодами та аналізу прогнозів змін показників в майбутніх звітних періодах. В спеціальних звітах також можуть міститися рекомендації щодо усунення недоліків та вирішення проблемних питань в господарській діяльності, подолання або мінімізації наслідків кризових явищ.

2.4 Методичні підходи до формування інтегрованої звітності

Підходи до формування корпоративної звітності, яка сьогодні генерується підприємством, обґрунтовано піддається різкій критиці як теоретиками, так і

практиками в галузі управління, фінансів та обліку. Корпоративна звітність не вирішує поставлених завдань стосовно стану активів, оскільки відображає результати минулих подій, крім того більшість нематеріальних активів, створених всередині компанії, не проходять тест на їх визнання у відповідності до МСФЗ і не відображаються в балансі. Іншим аспектом критики теперішньої моделі корпоративної звітності є той факт, що зараз в ній не приділяється достатньої уваги таким чинникам як ризик, стратегія, стійкість бізнес-моделей. Нажаль, фінансова звітність навіть розкривши інформацію, не може гарантувати інвесторам відсутність екологічних та соціальних ризиків в діяльності, тому навіть потрапляння в загальні списки Індекса Доу-Джонса по стійкому розвитку, веде до збільшення капіталізованої вартості підприємства. Інвестори все більше схильні розглядати соціальну та екологічну оцінку компанії як спосіб зменшення інвестиційних ризиків. Звітність повинна продемонструвати, що компанія адекватно оцінює такі нефінансові ризики та здатна ефективно реагувати на їх появу.

Сучасним інвесторам потрібна повна картина діяльності компанії, яка крім традиційних фінансових включає також нефінансові показники. Тому одним із трендів корпоративної культури на сьогоднішній день є підготовка інтегрованої звітності. На Заході даний вид звітності є або розділом корпоративних звітів, або видається паралельно із фінансовим звітом.

В останні роки можна спостерігати поступове виникнення нової парадигми бухгалтерської звітності, що є реакцією облікової системи на неспроможність задовольнити зростаючі потреби користувачів релевантною інформацією для прийняття економічних рішень. Це пов'язано як з поступовим впровадженням в практику звітування підприємств нових видів і форм звітів, їх об'єднанням в єдиний звіт, так і з виникненням міжнародних організацій, які забезпечують регулювання та методологічну підтримку такої звітності шляхом випуску стандартів, керівництв та методичних рекомендацій по її застосуванню та принципів і форматів її складання. Зокрема, у 2009 р. був випущений Кодекс управління Кінга для Південної Африки (III), в якому було вперше на

державному рівні закріплено необхідність побудови інтегрованої звітності, що об'єднує соціальні, екологічні та економічні аспекти діяльності підприємства, яка має складатись всіма публічними компаніями. У 2010 р. був сформований Комітет з міжнародної інтегрованої звітності (IIRC), а у 2011 р. – Рада з облікових стандартів зі стійкого розвитку (SASB). У 2013 р. Глобальна ініціатива звітності (GRI) випустила чотири керівництва по звітності зі стійкого розвитку, а Радою з розробки стандартів про кліматичні зміни (CDSB) була випущена концептуальна основа складання і розкриття звітності про кліматичні зміни. Питання необхідності забезпечення ще більшої прозорості бухгалтерської звітності шляхом формування і поступового впровадження концепції інтегрованої звітності також піднімались на рівні міждержавних обговорень, зокрема, на зустрічі країн G20 у Франції у 2011 р., а також на Саміті Землі, що проходив в Ріо-де-Жанейро у 2012 р.

Захисники нової моделі інтегрованої звітності вважають, що включення всіх нефінансових компонентів в звітність дозволить покращити її якість і відобразити існуючий вплив таких чинників. Як справедливо зауважують вчені-економісти подвійна (ринкова та постіндустріальна) трансформація національної економіки одночасно з розповсюдженням концепції сталого розвитку суспільства визначає появу нових облікових об'єктів (наприклад, екологічного, інтелектуального капіталу), а, отже, вимагає адекватних змін в теорії, методології та практиці вітчизняного бухгалтерського обліку. В зв'язку з цим настає необхідність здійснення взаємозв'язку досліджень розвитку соціально-економічних умов господарювання і бухгалтерського обліку, розгляд соціального аспекту еволюції обліку, трактування дефініцій «соціальний облік» та «соціальна відповідальність бізнесу».

Нефінансові показники у звітності великих світових корпорацій займають сьогодні більшу частку у звітності, ніж традиційні фінансові. Статистика свідчить, що в період з 2000 по 2010 роки об'єм фінансової інформації збільшився майже вдвічі, а нефінансової – в 6 разів і тепер займає майже 54%

річного звіту (вибірка взята із звітів публічних компаній Великобританії). Вказану тенденцію демонструє звіт холдингу HSBC(табл.2.9) [43].

Таблиця 2.9

Річний звіт холдингу HSBC[31, С.76]

Рік	Фінансові звіти, сторінки	Фінансові звіти , %	Інші звіти, сторінки	Інші звіти, %	Всього сторінок
2004	61	49	63	51	124
2014	119	25	353	75	472

Поняття «нефінансова звітність» не є новим і розглядалось різними авторами. Зокрема, Гриценко О. вважає, що це інструмент соціальної відповідальності бізнесу, який надає інформацію про вплив компанії на суспільство, економіку та навколишнє середовище. А.Колот наголошує, що соціальна або нефінансова звітність –це звітність організації про економічні, екологічні та соціальні результати діяльності, це інституційне відображення у спеціальній документації стану впровадження КСВ, О.Хамідова акцентує увагу на тому, що соціальний звіт - це публічний інструмент інформування акціонерів, співробітників, партнерів і всього суспільства про те, як і якими темпами підприємство реалізує програми соціально-відповідального маркетингу, які сприяють досягненню ним своїх стратегічних цілей – економічної стійкості, соціального благополуччя та екологічної безпеки [46, С.20-22]. В даних визначеннях прослідковується висвітлення у такій звітності трьох напрямків, пов'язаних з діяльністю підприємства: економічної, соціальної, та екологічної. Хоча тут можна посперечатися з авторами, що не обов'язково нефінансова звітність повинна ототожнюватись із соціальною. В деяких країнах нефінансова звітність складається, наприклад, виключно для розшифрування нематеріальної складової активів підприємства у негрошовому вимірнику.

В системі інтегрованої звітності нефінансові компоненти пов'язані із концепцією сталого розвитку підприємства. Експерти Всесвітнього банку

визначили стійкий (сталий) розвиток як процес управління сукупністю активів, спрямований на збереження і розширення можливостей компанії. Активи в даному визначенні включають не тільки традиційний фізичний капітал, але і природний та людський. Щоб бути стійким, розвиток повинен забезпечити ріст у часі всіх цих активів.

Стійкий розвиток базується на ідеї, що якість життя людей і стан суспільства знаходяться під впливом сукупності економічних, соціальних та екологічних чинників.

В міру того як концепція сталого розвитку стає загальновизнаною основою публічної політики та корпоративної культури, все більше учасників бізнес середовища починає формувати систему показників стійкого розвитку, які би враховували комплекс зовнішніх та внутрішніх чинників при формуванні стратегії розвитку. Система комплексного аналізу та оцінки стійкого розвитку дозволяє підвищити конкурентоздатність фірми в умовах глобальної економіки за допомогою:

- аналізу основних проблемних питань та потенційних можливостей організації в економічній, екологічній та соціальній сферах;
- взаємозв'язку окремих корпоративних функцій(планування, обліку, маркетингу) в єдиний стратегічний напрямок;
- оцінки вкладу фірми в людський, природний та споживчий капітал. Така оцінка допомагає визначити соціальний та екологічний внесок організації в стійкий розвиток регіону, а також вплив такого внеску на ріст вартості торгової марки як нематеріального активу;
- створення та розвиток системи конструктивних комунікацій із всіма зацікавленими сторонами: інвесторами, клієнтами, постачальниками, державними та суспільними організаціями.

Сьогодні Глобальна ініціатива із звітності при ООН сформулювала принципи на яких повинно ґрунтуватись формування нефінансової звітності за екологічними, соціальними та економічними аспектами своєї діяльності. Важливість проблеми створення концепції інтегрованої звітності, яка

включатиме фінансову та нефінансову форми засвідчив створений в 2010 році Комітет з Міжнародної інтегрованої звітності. Комітет з міжнародних стандартів фінансової звітності при ЄС видав Директиву із вдосконалення звітів Європейського союзу. Вимоги Директиви такі наступні:

1. Річний звіт повинен включати адекватний огляд розвитку результатів роботи бізнесу і його теперішнього стану, а також опис існуючих ризиків і невизначеностей, які мають вплив на компанію. В огляді повинен наводитись зважений аналіз розвитку, результатів роботи і поточного стану у відповідності до масштабів і складності операцій.

2. Для забезпечення розуміння бізнесу, його результатів і стану у звіт необхідно включити як фінансові, так і нефінансові показники ефективності, релевантні для даного бізнесу, включаючи питання соціальної відповідальності перед працівниками та оточуючим середовищем.

3. В рамках аналізу в річному звіті повинні наводитись посилання і даватись додаткові коментарі щодо статей такої звітності.

Ріст числа компаній, які впроваджують концепцію сталого розвитку і складання інтегрованої звітності пов'язано з певними факторами, серед яких можна виділити наступні: більш широке розуміння взаємозв'язку між економічними показниками та показниками не фінансового характеру; прогнозування та відслідковування тенденцій росту людського капіталу компанії та інших нематеріальних активів в майбутньому (наприклад ріст вартості торгової марки не в останню чергу забезпечується екологічною та соціально політикою компанії, що приваблює потенційних споживачів продукції); визнання ролі ризик-менеджменту та усвідомлення економічної вигоди, яку організації можуть отримати при інтеграції політики сталого розвитку і їх стратегії.

В якості прикладів концепції такого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності можна навести ситуації, коли будівництво повинне супроводжуватись збільшенням зелених насаджень, щоб не погіршувався стан

довкілля; величина заробітної плати повинна компенсувати витрати на відновлення здоров'я, погіршеного через виконувану роботу.

За даними американської аналітичної організації ConferenceBoard у компаній які впроваджують концепцію сталого розвитку спостерігається вищим дохід на інвестований капітал (на 9,8%), дохід з активів (на 3,55%) і прибуток (63,5%), ніж в компаній, які ігнорують вказану концепцію. Нефінансова звітність дозволяє сформувати імідж прозорої компанії і завоювати таким чином довіру зацікавлених сторін. Дослідження засвідчили, що 82% представників північноамериканських компаній і 66% європейських компаній розглядають транспарентність організації в якості вирішального аспекту репутації компанії і спираються на даний показник при пошуку шляхів капіталовкладення. Показники транспарентності компанії значно перевищують частку респондентів, які назвали в якості ключових показників якість продукції, а також безпосередньо фінансові результати [4]. Зростаюча ступінь відкритості компанії сприяє розповсюдженню корпоративного бренду та зростанню його вартості.

Світові компанії при підготовці інтегрованої звітності використовують різні формати, але на сьогодні все більшої популярності набуває підготовка звітів у форматі, рекомендованому Глобальною Ініціативою Відкритої звітності (GlobalReportingInitiative, GRI).

Даний стандарт був розроблений в 1997 році і формує звітність за принципом «триєдиного підсумку»: економіка компанії, екологія виробництва та соціальна політика. Керівництво із звітності в області стійкого розвитку GRI розроблене Глобальною ініціативою із звітності в 2010 році. Воно містить конкретні рекомендації з публікації основних та додаткових збалансованих показників економічної, екологічної та соціальної відповідальності в області стійкого розвитку.

Сімейство документів стандарту GRI включає чотири блоки документів: рекомендації із звітності стійкого розвитку, які описують зміст та структуру звітів та є основою для інших документів; галузеві додатки, які враховують

особливості та проблеми стійкого розвитку в різних галузях економіки; пояснювальні записки, які розшифровують окремі категорії стійкого розвитку; технічні протоколи, які пропонують конкретні вимірники показників стійкого розвитку з формулами їх розрахунку. Формування таких пакетів дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу та оцінки стійкого розвитку для організацій різних галузей.

Ключовим моментом, який відрізняє складання фінансового і нефінансового звіту є задіяння думки як внутрішніх (співробітники), так і зовнішніх (ділові партнери, акціонери, інвестори) зацікавлених сторін в процесі підготовки звіту, оскільки він повинен стати відповіддю на суспільні запити щодо діяльності компанії. Регулярність питань, поставлених компанії зацікавленими сторонами, дозволяють не тільки планувати діяльність в напрямку концепції сталого розвитку, але і моніторити їх величину через звітні проміжки.

Необхідно визначити пріоритети та механізми реалізації не фінансової компоненти інтегрованої моделі звітності. Вона може здійснюватись за такими напрямками:

- розвиток людського капіталу та кадрова політика (програми підвищення кваліфікації, соціальний пакет, програми формування корпоративної культури та матеріального стимулювання);

- екологічна політика (розвиток новацій стосовно ефективності ресурсозбереження, заходи зниження всіх видів забруднення, моніторинг впливу діяльності на стан оточуючого середовища і якість життя місцевих спільнот);

- розвиток споживчого капіталу (надання переваги у виробництві товарів і послуг соціальних (подовжений термін служби, додаткові гарантійні зобов'язання, заходи підвищення безпеки споживання) та екологічних (можливість повторної переробки, застосування енергозберігаючих технологій) переваг);

В скандинавських країнах (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія), а також у Франції, Голландії державні компанії в обов'язковому порядку зобов'язані звітуватись стосовно концепції сталого розвитку, в інших компаніях такий звіт є добровільним. Світова практика свідчить, що якщо в 1992 році таких звітів було близько 100, в 2010 році їх вже нараховувалось більше 3000. Нажаль, слід констатувати той факт, що українські компанії не готові складати таку звітність – лише 8,3% з них публікують окремий нефінансовий звіт, який не завжди відповідає загальним принципам Глобального договору ООН, а 13,2 % надають екосоціальні показники у регулярному фінансовому звіті. Однак все ж позитивна тенденція існує. Так, у 2012 році в Україні кількість великих підприємств, які підготували нефінансові звіти, збільшилась майже в два рази: з 15 в 2011 році до 35 у 2012 році [61].

Разом з тим, необхідно відзначити деякі проблеми щодо таких нових форм звітності. Зокрема, корпоративні звіти щодо стійкого розвитку мають значні розходження в типології розкриття показників ефективності і ця тенденція може перешкоджати здійсненню порівняльного аналізу та створювати труднощі при визначенні прогресу чи, навпаки, регресу в цьому напрямку.

Надійність даних інтегрованого звіту повинна забезпечуватись за рахунок таких механізмів, як широке залучення зацікавлених осіб і проведення незалежної зовнішньої перевірки інформації. Перевірка достовірності інформації інтегрованої звітності повинна здійснюватися за міжнародними стандартами. Базовим є міжнародний стандарт проведення аудиторських перевірок ISAE 3000 «Завдання з підтвердження достовірності інформації, крім аудиту та огляду історичної фінансової інформації», розроблений у 2004 р. Радою з Міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості. Другий стандарт перевірки - AA 1000AS - було розроблено британським інститутом AccountAbility у 2008 р. Крім того, у деяких країнах можуть застосовуватись національні стандарти (наприклад, стандарт AT101, розроблений Американським інститутом дипломованих суспільних бухгалтерів, і розділ

5025 Керівництва, опублікованого Канадським товариством привілейованих бухгалтерів).

Висновки до розділу 2.

5. Враховуючи особливості діяльності підприємств торгівлі, діючу практику ведення управлінського обліку як інформаційної системи, продуктом якого є управлінська звітність та наукові здобутки вчених із даного напрямку дослідження, вважаємо найбільш обґрунтованим виділення таких видів управлінської звітності: оперативну (за показниками фінансового характеру про внутрішнє становище підприємства); стратегічну (за показниками фінансового і нефінансового характеру про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства); фінансово-бюджетну (за показниками про виконання бюджетів та іншими фінансовими показниками); розрахунково-аналітичну звітність (за показниками про окремі об'єкти управління).

6. Аналіз літературних джерел дозволив виділити такі основні етапи складання звітності: підготовка даних про величину планових показників, збір даних про величину фактичних показників, підготовка відповідальними особами контрольних та розрахункових таблиць, систематизація розрахунків стосовно причин відхилень, встановлення ступеня вини відповідальних осіб, оформлення звіту з відповідними висновками. Для того, щоб звітність мала зворотній зв'язок управлінської структури стосовно об'єкту впливу, формування звітності повинно бути доповнено етапами розробки пропозицій щодо коректувальних дій та визначення розміру матеріального і морального стимулювання в залежності від досягнутих показників роботи.

3. Створення сприятливого середовища з боку державних органів України для публікації інтегрованих звітів (фінансових та нефінансових) стимулюватиме розвиток відносин з інвесторами, в якості яких часто виступають організації інших держав. Доступність інформації про економічну,

соціальну та екологічну діяльність компанії, дозволить інвесторам провести більш ретельний аналіз ризиків і збільшить імовірність інвестування в її проекти, а також підвищить рівень інвестиційної привабливості країни в цілому.

4. Інтегрована звітність дозволить більш ефективно оцінювати інформацію стосовно таких дискусійних облікових об'єктів як людський капітал. Вона допомагає виявити не тільки прямий фінансовий ефект діяльності організації, але й дає можливість проаналізувати соціальний та екологічний внесок організації в суспільне життя. Це сприятиме зростанню довіри не тільки з боку інвесторів, але і потенційних споживачів продукції, а це, в свою чергу, забезпечить збільшення вартості бренду.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ, УПРАВЛІНСЬКОЇ ТА ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Відображення балансових і результативних показників у фінансовій звітності

Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) є основними звітними формами, оскільки вони заповнюються і великими і малими підприємствами в обов'язковому порядку на відміну від решти форм. Зазначені форми у їх сучасному вигляді в основному відповідають МСФЗ.

Міжнародні стандарти відзначаються рекомендаційним характером і слугують *міжнародним орієнтиром гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності.*

Варто зауважити, що євроінтеграційні процеси чинять значний вплив на

зростання кількості підприємств у країнах Євросоюзу, які застосовують в обліковій практиці МСФЗ. Як стверджує Ю.А.Верига, у країнах Європи 73% суб'єктів господарювання перейшли на міжнародні стандарти після затвердження Європейським Парламентом пропозиції Комісії з цінних паперів та фондової біржі щодо обов'язкового складання консолідованої звітності за МСФЗ не пізніше 2005р., з них: у Нідерландах – 92% підприємств застосовують в обліковій практиці МСФЗ, у Німеччині – 87%, в Іспанії – 85%, у Бельгії та Люксембурзі – 79%, у Великій Британії – 75%, у Франції – 72%, у Туреччині – 69%, у Польщі – 65%, в Італії – 54%, у Греції – 54% [12, С.13].

Необхідність її виокремлення обумовлена потребами міжнародної гармонізації обліку з метою формування повної, достовірної і неупередженої інформації про фінансовий стан і результати діяльності, яка слугуватиме основою прийняття зважених управлінських рішень користувачами. Інтернаціональна модель базується на застосуванні загальноприйнятих облікових стандартів.

Міжнародні стандарти фінансової звітності складаються з:

- Міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS);
- Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IAS);
- Інтерпретацій, розроблених Комітетом з міжнародних стандартів фінансової звітності або колишнім Постійним комітетом з тлумачень.

Процедури, які передують заповненню форм фінансової звітності, становлять впорядковану сукупність дій та методологічних прийомів, виконання яких дасть змогу безпосередньо приступити до складання фінансової звітності.

Ці питання належать до компетенції власника (власників) підприємства або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів. З метою організації бухгалтерського обліку на підприємстві:

- 1) обирається форма його організації (введення до штату підприємства посади бухгалтера або створення бухгалтерської служби на чолі з головним бухгалтером, користування послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, зареєстрованого як підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи,

ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою, самостійне ведення бухгалтерського обліку та складання звітності безпосередньо власником або керівником підприємства);

- 2) формується облікова політика;
- 3) обирається форма бухгалтерського обліку як певна система реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них;
- 4) розробляються система і форма внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності та контролю господарських операцій, визначаються права працівників на підписання бухгалтерських документів;
- 5) затверджуються правила документообороту і технологія обробки облікової інформації;
- 6) вводяться додаткові рахунки та затверджується робочий план рахунків;
- 7) затверджуються додаткові реєстри аналітичного обліку;
- 8) виділяються на окремий баланс філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, які зобов'язані вести окремий бухгалтерський облік, з наступним включенням їх показників до фінансової звітності підприємства.

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату. У балансі відображаються активи (ресурси, контрольовані підприємством у результаті придбання у минулому, використання яких забезпечить економічні вигоди в майбутньому), зобов'язання (заборгованість підприємства, яка виникає внаслідок минулих подій і погашення якої призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди) та власний капітал (частина в активах підприємства, що залишається після погашення його зобов'язань). Слово «баланс» походить від латинського слова «bilanx», що означає «двошальковий»; bilanx разом зі словом «libra» (терези) означало у римлян двошалькові терези (libra bilanx). Відтак у багатьох мовах з'явилися слова, близькі до слова «bilanx», які означають «терези»: італійське – la bilancia, французьке – la balance, англійське – balance і т.д.

Питаннями сутності та класифікації бухгалтерського балансу займалися різні вчені (рис.2.1.), що є свідченням проблемності цього важливого явища економічного життя суспільства.

Як обліковий термін слово «баланс» має два значення: рівність, рівновага двох підсумків протилежного значення, що має місце в рахунках, відомостях і таблицях: рівність сум чи кількості прибутку і витрат, дебету і кредиту, активу і пасиву. У цьому розумінні слово баланс зберігає близький зв'язок зі своїм первісним значенням: однакові підсумки ніби відповідають збалансованим шалькам терезів; таблиця, яка відображає результат облікової реєстрації, майновий стан підприємства в грошовій оцінці на відповідний момент, тобто стан його активів і пасивів.

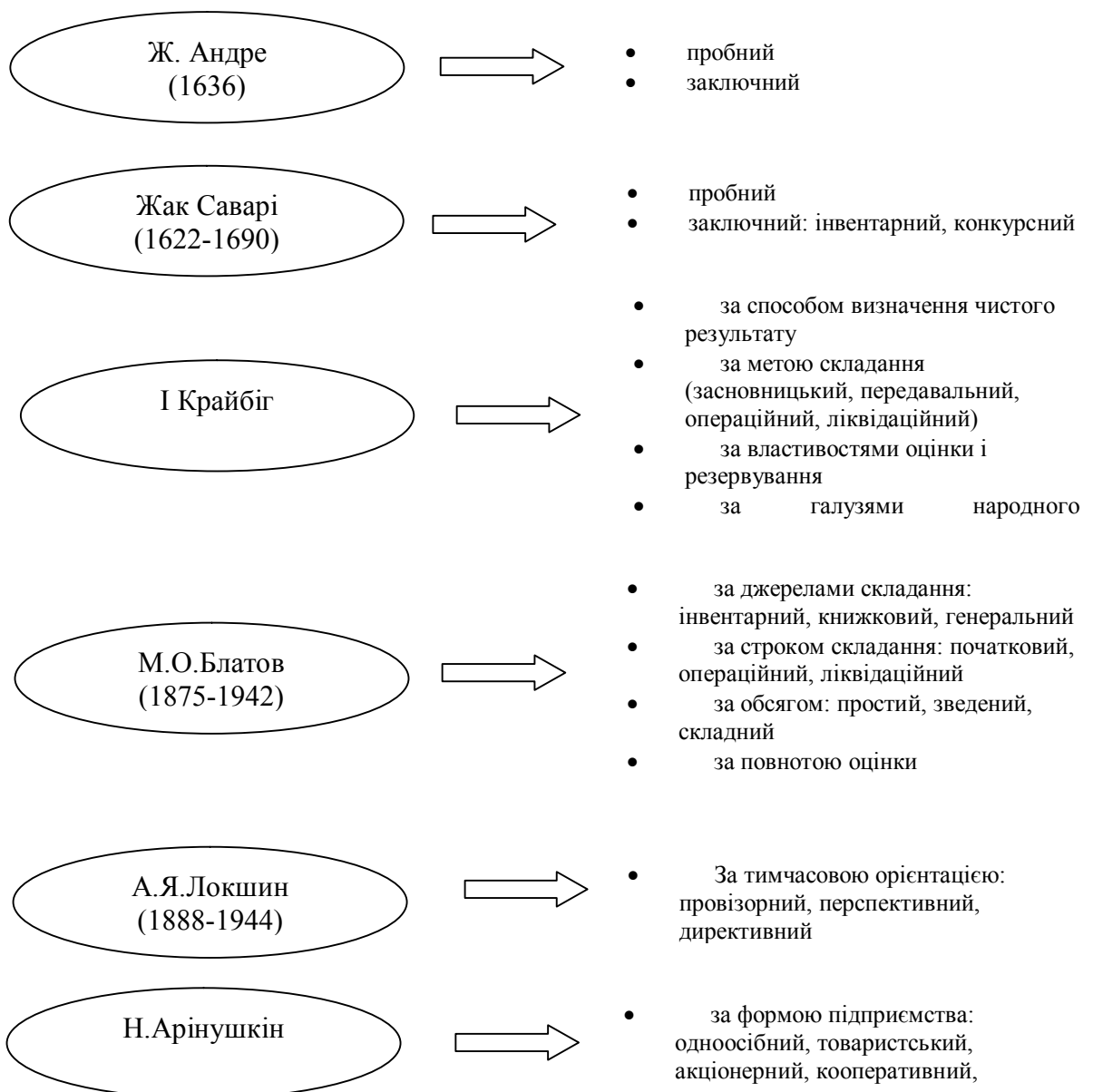

Рис. 2.1. Класифікація балансів за різними авторами [82, С.140].

Для складання балансу необхідне проведення певних підготовчих робіт, яке включає наступні етапи:

7. Складання оборотних відомостей аналітичного обліку до відповідних рахунків синтетичного обліку з метою перевірки ідентичності записів у них .

8. Складання журналів та відповідних відомостей до них.

9. Взаємоперевірка записів кореспондуючих рахунків у відомостях і журналах.

10. Перенесення записів із журналів у Головну книгу.

11. Складання оборотної відомості за синтетичними рахунками.

12. Заповнення балансу на основі даних головної книги, журналів.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» для забезпечення даних обліку та фінансової звітності підприємства повинні проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджується їх наявність , стан та оцінка [30].

Перший розділ активу складають на основі сальдо рахунків, що належать до 1-го класу Плану рахунків.

У статті «Нематеріальні активи» відображається вартість об'єктів, віднесених до складу нематеріальних активів згідно з відповідними положеннями (стандартами). У цій статті наводяться окремо первісна та залишкова вартість

нематеріальних активів, а також нарахована у встановленому порядку сума накопиченої амортизації. Залишкова вартість визначається як різниця між первісною вартістю і сумою накопиченої амортизації, яка наводиться у дужках. Методологічні принципи формування інформації визначені у П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». У статті «Нематеріальні активи» показують:

у рядку 1001 — первинну (переоцінену) вартість нематеріальних об'єктів. Визнання нематеріальних активів та їх первісної вартості для зарахування до складу активів підприємство проводить з урахуванням п. 6—9 і п. 11—18 П(С)БО 8. Переоцінка може здійснюватись за справедливою вартістю на дату балансу за наявності активного ринку (п. 19 П(С)БО 8);

у рядку 1002 — у дужках інформацію про суму накопиченої амортизації, тобто суму амортизації об'єкта нематеріального активу з початку його корисного використання;

у рядку 1000 — залишкову вартість (різницю між рядками 1001 і 1002). Інформація для заповнення даних рядків міститься на рахунках 12 «Нематеріальні активи» та 133 «Знос нематеріальних активів».

У статті «Незавершене будівництво» у рядку 1102 наводять вартість незавершених капітальних інвестицій у необоротні матеріальні активи. Згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» - це капітальні інвестиції в будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних активів, які на дату балансу ще не введені в експлуатацію. Забудовники показують тут авансові платежі підрядникам, тобто ту частину сальдо за дебетом рахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами», яка припадає на фінансування капітального будівництва. Оскільки на незавершені капітальні інвестиції поширюється дія П(С)БО 7 «Основні засоби», то їх первинну оцінку і переоцінку потрібно проводити відповідно до п. 6—14 і п. 16—21 П(С)БО 7. У цьому рядку показують і витрати на придбання, створення і модернізацію нематеріальних активів, за якими на дату балансу не закінчено роботи і не розпочато експлуатацію об'єкта нематеріального активу із запланованою метою.

Слід звернути особливу увагу на такий нюанс: до капітальних інвестицій Д-т рахунку 15 «Капітальні інвестиції» не включають вартість основних засобів і нематеріальних активів, внесених до зареєстрованого (пайового) капіталу підприємства його засновниками (учасниками), вартість безкоштовно одержаних основних засобів та нематеріальних активів і суму переоцінки необоротних активів. Водночас на рахунку 15 відображають переоцінку і внесок до зареєстрованого капіталу безпосередньо об'єктів незавершеного будівництва.

Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 7 «Основні засоби». У статті «Основні засоби» відображають:

у рядку 1011 - первісну (переоцінену) вартість власних і отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів, орендованих цілісних майнових комплексів, визнаних основними засобами, а також вартість інших необоротних матеріальних активів. Первинну вартість об'єкта основних засобів визначають відповідно до п. 8 - 14 П(С)БО 7, а переоцінку цієї вартості, у тому числі суми зносу об'єкта, проводять з урахуванням правил п. 16 і 17 П(С)БО 7;

у рядку 1012 — у дужках суму зносу, нараховану за методом амортизації, який підприємство самостійно обрало з перелічених у п. 26—27 П(С)БО 7;

у рядку 1010 — залишкову вартість.

У статті «Довгострокові біологічні активи» рядок 1020 відображають:

залишкову вартість довгострокових біологічних активів, яка визначається як різниця між справедливою (первісною, переоціненою) вартістю та сумою накопиченої амортизації. Саме ця сума включається до підсумку балансу.

У статті «Довгострокові фінансові інвестиції» рядок 1030 відображають фінансові інвестиції на період більше року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент.

У статті «Довгострокова дебіторська заборгованість» (рядок 1040) показується заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після 12 міс. з дати балансу. В основному ця заборгованість не пов'язана з операційною діяльністю.

Наприклад, заборгованість за майно, що перебуває у фінансовій оренді, сума векселів, одержаних на забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, розрахунки з працівниками за виданими довгостроковими позичками. Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються відсотки, відображається у балансі за її теперішньою вартістю, визначення якої наведено в п. 4 П(С)БО 11 «Зобов'язання». Інформація про таку заборгованість обліковується на рахунку 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість».

Стаття «Відстрочені податкові активи». Підприємство формує її з урахуванням вимог П(С)БО 17. У рядку 1045 відображають суму податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню у наступних періодах внаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки.

Стаття «Інші необоротні активи». Тут наводять суми необоротних активів, які не можуть бути включені до наведених статей першого розділу активу. У рядку 1090 підприємство показує активи, використання яких, як очікується, неможливе протягом 12 міс. із дати балансу (сальдо субрахунку 184 «Інші необоротні активи»), крім гудвілу і гудвілу від'ємного, що виникають при придбанні.

Наприклад, на дату складання балансу у підприємства є кошти на рахунку в уповноваженому банку (Д-т 31), використання яких протягом наступного року буде обмежено чинним законодавством. У цьому випадку потрібно перевести суму таких коштів до розряду інших необоротних активів (Д-т 18 К-т 31) і відобразити, відповідно, у рядку 1090 балансу.

Другий розділ активу формують на основі сальдо рахунків 2-го і 3-го класів Плану рахунків. У цьому розділі підприємство відображає вартість своїх оборотних активів: коштів та їх еквівалентів, не обмежених у використанні, інших активів, призначених для реалізації або споживання протягом 12 міс. із дати балансу. До останніх належать запаси, товари, векселі одержані, поточну дебіторську заборгованість за товари, роботи, послуги та інші операції, поточні фінансові інвестиції.

Методологічні принципи формування такої інформації описано у П(С)БО 9 «Запаси». На дату балансу згідно з п. 24 - 28 П(С)БО 9 запаси відображають за найменшою з двох оцінок (первісною вартістю або чистою вартістю реалізації). При формуванні звітної балансової вартості незавершеного виробництва і готової продукції застосовують норми П(С)БО 16 «Витрати».

У рядку 1101 «Виробничі запаси» показують вартість запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари тощо. Якщо на дату балансу на рахунках 20 «Виробничі запаси» і 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» залишилася сума нерозподілених транспортно-заготівельних витрат, її теж заносять до цього рядка. Також у цьому рядку відображають залишки матеріалів на об'єкті будівництва для їх наступного використання при виконанні будівельного контракту.

У рядку 1110 «Поточні біологічні активи» відображається вартість поточних біологічних активів тваринництва (дорослі тварини на відгодівлі та в нагулі, птиця, звірі, кролики, дорослі тварини, вибракувані з основного стада для реалізації, молодняк тварин на вирощуванні та відгодівлі) в оцінці за справедливою або первісною вартістю, а також рослинництва (зернові, технічні, овочеві та інші культури) в оцінці за справедливою вартістю, облік яких ведеться за П(С)БО 30 «Біологічні активи». Інформація в цей рядок переноситься з рахунку 21 «Поточні біологічні активи».

У рядку 1102 «Незавершене виробництво» показують витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), вартість напівфабрикатів власного виробництва, а також валову заборгованість замовників за будівельними контрактами.

У рядку 1103 «Готова продукція» наводять вартість запасів виробів на складі, обробка яких закінчена і які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з договорами із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, показують у складі

незавершеного виробництва. В цьому рядку відображаються залишки за рахунками 26 «Готова продукція» та 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва».

Стаття «Векселі одержані». У рядку 1120 показують забезпечену векселями заборгованість покупців, замовників, інших дебіторів за відвантажену продукцію, товари, інші активи, виконані роботи та надані послуги. Якщо за такими заборгованостями на підприємстві створено резерв сумнівних боргів, потрібно зазначити вартість заборгованості за принципом «нетто», тобто віднімаючи суму такого резерву. В цьому рядку відображається залишок за рахунком 34 «Короткострокові векселі одержані».

Стаття «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» рядок 1125. Тут відображають заборгованість покупців і замовників за надані їм продукцію, товари, роботи, послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями). У підсумок балансу включається чиста реалізаційна вартість, яка визначається шляхом вирахування з дебіторської заборгованості резерву сумнівних боргів. Сума резерву сумнівних боргів наводиться в дужках. Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Первісна вартість визначається у сумі визнаного доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) відповідно до п. 6 П(С)БО 10. Метод визначення величини резерву сумнівних боргів підприємство обирає самостійно із запропонованих варіантів у п. 8—9 П(С)БО 10. У ці рядки балансу переноситься інформація з рахунків 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та 38 «Резерв сумнівних боргів».

У рядку 1135 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом» відображають заборгованість фінансових і податкових органів за податками (зборами), переplatу за податками, зборами та іншими платежами підприємства до бюджету. В цей рядок переноситься дебетовий залишок із субрахунків рахунку 64 «Розрахунки з бюджетом», крім субрахунків 643 «Податкові зобов'язання» та 644 «Податковий кредит».

У рядку 1130 «Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами» зазначають фактичну суму авансів, наданих іншим підприємствам у рахунок наступних платежів. Тут підрядники за будівельними контрактами відображають суми авансів, виданих субпідрядникам. В цей рядок переноситься залишок за рахунком 371 «Розрахунки за виданими авансами».

У рядку 1140 «Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів» показують нараховані пасивні доходи підприємства (відсотки, дивіденди, роялті тощо). Для того, щоб визначити суму доходу, застосовують П(С)БО 15 «Доходи». Цей рядок заповнюється із використанням інформації рахунку 373 «Розрахунки за нарахованими доходами».

У рядку 1155 відображають заборгованість дебіторів, яку не можна показати в інших наведених статтях дебіторської заборгованості. Показники дебіторської заборгованості (крім дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги) у разі створення щодо неї резерву сумнівних боргів наводяться у балансі за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається у порядку, наведеному в п. 27 П(С)БО 10.

Стаття «Поточні фінансові інвестиції». У рядку 1160 відображають фінансові інвестиції на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, що є еквівалентами коштів). Методологічні принципи формування інформації визначені П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». Стаття «Гроші та їх еквіваленти». У цей рядок включається інформація про грошові кошти у касі, на поточних та інших рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій, а також еквіваленти грошових коштів (короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються і мають незначний ризик зміни вартості). У цій статті окремо наводяться кошти в національній та іноземній валютах. Кошти, які не можна використати для операцій протягом одного року, починаючи з дати балансу, або протягом операційного циклу внаслідок певних обмежень, слід виключати зі складу оборотних активів та відображати як

необоротні активи. Це здійснюється відповідно у статті «Готівка» рядок 1166 і «Рахунки в банках» рядок 1167.

У статті «Інші оборотні активи» відображаються суми оборотних активів, які не можуть бути включені до наведених вище статей розділу «Оборотні активи».

Стаття «Витрати майбутніх періодів» (рядок 1170) містить інформацію про витрати, зазанані у звітному періоді або попередніх періодах, але які фактично відносять до наступних. Наприклад: авансові орендні платежі, передплата періодичних видань (газети і журнали), витрати на підготовчі роботи в сезонних галузях промисловості. В цей рядок переноситься дебетовий залишок за рахунком 39 «Витрати майбутніх періодів».

В статтю 1200 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» переносяться дані з Дебету рахунку 286 з однойменною назвою.

Для заповнення першого розділу пасиву використовують рахунки 40— 46 Плану рахунків.

Стаття «Зареєстрований капітал». У рядку 1400 наводять зафіксовану в установчих документах загальну вартість активів, що є внеском власників (учасників) підприємства до статутного капіталу. В акціонерних товариствах значення цього рядка повинно дорівнювати також загальній сумарній номінальній вартості випущених акцій.

Стаття «Капітал в дооцінках» рядок 1405. Відображають суму дооцінок необоротних активів, порядок проведення яких регулюють п. 16—21 П(С)БО 7 і п. 19—24 П(С)БО 8; вартість безкоштовно одержаних необоротних активів від інших юридичних і фізичних осіб; інші види додаткового капіталу. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 41 «Капітал в до оцінках»

У статті «Додатковий капітал» у рядку 1410 акціонерні товариства наводять суму перевищення вартості реалізації первинно випущених акцій над їх номінальною вартістю, тобто емісійний дохід. Інші підприємства показують суму капіталу, внесеного власниками без реєстрації змін понад розмір статутного капіталу, зазначеного в установчих документах, інші внески

засновників на розвиток підприємства. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 42 «Додатковий капітал».

Стаття 43 «Резервний капітал». Рядок 1415. Наводять суму резервного капіталу, який створюють на підприємстві у порядку і розмірах, передбачених законодавством або установчими документами, за рахунок нерозподіленого прибутку. В цьому рядку відображається сальдо за рахунком 43 «Резервний капітал». У балансі наводиться сальдо рахунка, яке відображає залишок резервного капіталу на кінець звітної періоду.

Стаття «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)». До рядка 1420 потрапляє, відповідно, нерозподілений прибуток або непокритий збиток. Сума непокритого збитку наводиться в дужках та вираховується при визначенні підсумку власного капіталу. В цей рядок переноситься сальдо за рахунками 441 «Прибуток нерозподілений» та 442 «Непокриті збитки». Сума за кредитом субрахунку 441 утворюється в результаті закриття рахунку 79 «Фінансові результати». Потім сума нерозподіленого прибутку зменшується на суму нарахованих за звітний період дивідендів, виплат за облігаціями, відрахувань до резервного капіталу (з кредиту субрахунку 443 у дебет субрахунку 441). За наявності нерозподіленого прибутку сума непокритих збитків (дебетове сальдо субрахунку 442) також списується до дебету субрахунку 441.

Стаття «Неоплачений капітал». У рядку 1425 проставлена у дужках заборгованість засновників (учасників) за внесками до зареєстрованого капіталу (тобто частина капіталу, не внесена ними на дату балансу). Значення цього рядка віднімають при визначенні підсумку власного капіталу.

Стаття «Вилучений капітал». У рядку 1430 відображають суму вилученого капіталу (акціонерні товариства — фактичну собівартість викуплених акцій власної емісії, інші подарські товариства — вартість часток, викуплених у його учасників). Сума вилученого капіталу наводиться в дужках і підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу. В цьому рядку відображається дебетове сальдо за рахунком 45 «Вилучений капітал».

При заповненні другого розділу пасиву використовують рахунки 5-го класу Плану рахунків.

Стаття «Відстрочені податкові зобов'язання». У рядку 1500 показують суму податку на прибуток, що підлягає сплаті в майбутніх періодах унаслідок тимчасової різниці між обліковою і податковою базами оцінки. В цей рядок переноситься кредитове сальдо за рахунком 54.

Стаття «Довгострокові кредити банків». В рядку 1510 показується сума заборгованості підприємства банкам за отриманими від них позиками, яка не є поточним зобов'язанням. Довгостроковим зобов'язанням за кредитним договором вважається зобов'язання, що відповідає вимогам, викладеним у п. 9 П(С)БО 11.

Стаття «Інші довгострокові зобов'язання». У рядку 1515 показують суми позикових коштів, залучених підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, які також є довгостроковими зобов'язаннями (крім кредитів банків) і на які нараховують відсотки. Зокрема, тут фіксують заборгованість за облігаціями.

Стаття «Цільове фінансування». У рядку 1525 наводять інформацію про залишки коштів цільового фінансування і цільових надходжень (субсидії, асигнування з бюджету і позабюджетних фондів, цільові внески від юридичних і фізичних осіб, у тому числі гуманітарна допомога).

Третій розділ пасиву формують за допомогою Плану рахунків (рахунки 60—68). Цей розділ інформує про зобов'язання, які будуть погашені в ході звичайного операційного циклу підприємства або протягом 12 міс. із дати балансу.

Стаття «Короткострокові кредити банків». У рядку 1600 відображаються кредити банків, строк повернення яких не перевищує 12 міс. з дати балансу, та позики, строк погашення яких минув. Усі вони відображаються в балансі за сумою погашення. Сума погашення - недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань у процесі звичайної діяльності підприємства (п. 4 П(С)БО 11).

Стаття «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями». У рядку 1610 відображають у сумі погашення ту частину довгострокових зобов'язань, яка підлягає погашенню протягом 12 міс. із дати балансу.

Стаття «Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги». У рядку 1615 показують у сумі погашення залишок фактичної заборгованості підприємства перед постачальниками і підрядниками за одержані товари, роботи, послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселями). У цьому рядку відображається фактична заборгованість підприємства у сумі погашення, тобто кредитовий залишок за рахунком 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

До рядка 1620 «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом» записують заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету (податок на прибуток, ПДВ, податок з доходів фізичних осіб, податок з власників транспортних засобів та інші), а також суми фінансових санкцій, що стягуються до бюджету.

У рядку 1625 «Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками зі страхування» показують суму заборгованості за відрахуваннями до Пенсійного фонду, на соціальне страхування, страхування майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників.

У рядку 1630 «Поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці» відображають суму заборгованості підприємства за всіма видами заробітної плати, премій, допомог, включаючи депоновану заробітну плату.

У рядку 1640 «Поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками» відображають залишок заборгованості підприємства учасникам за виплатами дивідендів, за користування майновим або земельним паєм, за виплатою частки, що належить учаснику (засновнику) при його виході з господарського товариства.

У рядку 1660 відображають (незалежно від строків погашення) зобов'язання, які забезпечені векселями і виникли перед постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами в ході операційної діяльності у зв'язку з

придбанням товарів, робіт, послуг. У складі забезпечень наступних витрат і платежів відображаються нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі.

Порядок формування і визначення сум забезпечень описано у п. 13—19 П(С)БО 11.

Стаття «Доходи майбутніх періодів». Рядок 1665 інформує про доходи, які одержані у поточних або попередніх звітних періодах, але їх відносять до наступних звітних періодів: одержані авансові орендні платежі, передплата на періодичні видання (газети, журнали), виручка від продажу транспортних квитків, абонентна плата за засоби зв'язку. Інформація, яка наводиться в цій статті, формується з кредитового сальдо за рахунком 69 «Доходи майбутніх періодів».

Стаття «Інші поточні зобов'язання». У рядку 1690 наводять у сумі погашення зобов'язання, які не можна включити до інших статей поточних зобов'язань. У цій статті наводяться сальдо субрахунку 644 «Податковий кредит» і сума валової заборгованості замовникам за будівельними контрактами. Зокрема, тут відображають суми відсотків, нарахованих за облігаціями, заборгованість за некомерційними розрахунками з іншими юридичними особами (наприклад, навчальними закладами). Крім того, в цю статтю включаються залишки за рахунками 605, 606, 684, 685.

У розділі 4 рядок 1700 «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відображається зобов'язання, які сформовані на однойменному субрахунку 680 .

В Додатку А показано взаємозв'язок рахунків бухгалтерського обліку і статей Балансу.

Наступною важливою формою, якій дамо характеристику, є Звіт про фінансові результати.

Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам повної, правдивої і неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки та сукупний дохід підприємства за звітний період.

У Звіті про фінансові результати наводяться доходи і витрати, які відповідають критеріям, визначеним в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку.

Нова структура звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) наведена на рис.2.2.

З нової форми звітності зникло поняття звичайної та надзвичайної діяльності. Крім основних статей звіту наведені додаткові статті, які містяться в «Переліку додаткових статей фінансової звітності» (табл.2.1).

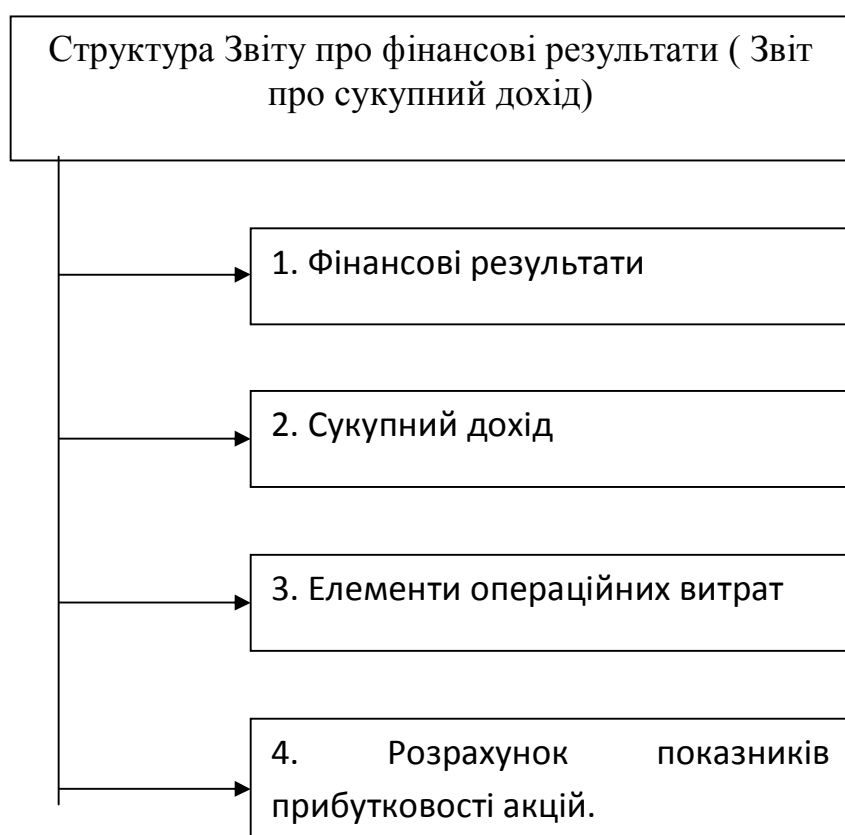

Рис. 2.2. Структура Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Розглянемо детальніше, яка інформація розглядається у новому звіті.

У статті «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у т.ч. платежі від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) за вирахуванням

наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. Організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають вартість, за якою реалізовано цінні папери, та суму винагороди за виконання інших операцій, пов'язаних з розміщенням, купівлею і продажем цінних паперів, з урахуванням відповідних вирахувань.

У статті «Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів.

Таблиця 2.1.

Перелік додаткових статей до Звіту про фінансові результати

Зміст статей	Код рядка звіту
1	2
Чисті зароблені страхові премії	2010
Премії підписані, валова сума	2011
Премії, передані у перестраховування	2012
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122
Втрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181
Втрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182
Дохід від благодійної допомоги	2241

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з Положенням (стандартом) 9 «Запаси», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», Положенням (стандартом) 30 «Біологічні активи». У цій статті організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, відображають балансову вартість реалізованих цінних паперів. Підприємства, які провадять діяльність з випуску та проведення лотерей, у цій статті наводять відрахування на створення (формування) за звітний період призового фонду, а також резерву, що покриває розмір джек-поту, не забезпечений сплатою участі у лотереї.

Валовий прибуток (збиток) розраховується як різниця між чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) і собівартістю реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Інші операційні доходи» відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо. До цієї статті можуть наводитись додаткові статті: «Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій відображається дохід від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображається дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних

унаслідок сільськогосподарської діяльності. До розрахунків приймається загальна сума інших операційних доходів.

У статті «Адміністративні витрати» відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства.

У статті «Витрати на збут» відображаються витрати підприємства, пов'язані з реалізацією продукції (товарів), – витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо.

У статті «Інші операційні витрати» відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні (фінансові) санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг). До цієї статті можуть наводитись додаткові статті: «Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій відображаються витрати від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображаються витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності. До розрахунків приймається загальна сума інших операційних витрат.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу,

адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Дохід від участі в капіталі» відображається дохід, отриманий від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

У статті «Інші фінансові доходи» відображаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

У статті «Інші доходи» відображається дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства. До цієї статті окремо наводиться додаткова стаття «Дохід від благодійної допомоги», в якій наводиться сума доходу, пов'язаного з благодійною допомогою, яка відповідно до законодавства звільняється від оподаткування податком на додану вартість, що визнається у порядку, встановленому П(С)БО 15 «Дохід».

У статті «Фінансові витрати» відображаються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати».

У статті «Втрати від участі в капіталі» відображається збиток, від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, облік яких ведеться методом участі в капіталі.

У статті «Інші витрати» відображаються собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; інші витрати, які виникають у процесі господарської діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства.

У додатковій статті «Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті» наводиться сума прибутку (збитку) від впливу інфляції на монетарні

статті, що визначається відповідно до П(с)БО 22 «Вплив інфляції». Інформація за цією статтею враховується при розрахунку прибутку (збитку) до оподаткування.

Прибуток (збиток) до оподаткування визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) від операційної діяльності, фінансових та інших доходів (прибутків), фінансових та інших витрат (збитків) з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У статті «Витрати (дохід) з податку на прибуток» відображається сума витрат (доходу) з податку на прибуток, визначена згідно з П(С)БО 17 «Податок на прибуток».

У статті «Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування» відображаються відповідно прибуток або збиток від припиненої діяльності після оподаткування та/або прибуток або збиток від переоцінки необоротних активів та груп вибуття, що утворюють припинену діяльність і оцінюються за чистою вартістю реалізації.

Чистий прибуток (збиток) розраховується як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування.

У розділі II звіту про фінансові результати наводиться інформація про інший сукупний дохід та розраховується сукупний дохід підприємства, отриманий у звітному періоді.

У статті «Дооцінка (уцінка) необоротних активів» наводиться сума дооцінки об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, зменшена на суму уцінки таких об'єктів протягом звітного періоду в межах сум раніше проведених дооцінок, віднесення сум дооцінки до нерозподіленого прибутку (непокритого збитку).

У статті «Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів» наводиться сума зміни балансової вартості об'єктів хеджування у порядку, визначеному П(С)БО 13 «Фінансові інструменти».

У статті «Накопичені курсові різниці» наводиться сума курсових різниць, які відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів», відображаються у складі власного капіталу та визнаються в іншому сукупному доході.

У статті «Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств» наводиться частка іншого сукупного доходу асоційованих, дочірніх або спільних підприємств, облік фінансових інвестицій яких ведеться за методом участі в капіталі.

У статті «Інший сукупний дохід» наводиться сума іншого сукупного доходу, для відображення якого за ознаками суттєвості неможна було виділити окрему статтю, або який не може бути включений до інших статей, наведених у цьому розділі.

Інший сукупний дохід до оподаткування визначається як алгебраїчна сума дооцінки (уцінки) необоротних активів, дооцінки (уцінки) фінансових інструментів, накопичених курсових різниць, частки іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств та іншого сукупного доходу.

У статті «Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом» наводиться сума податку на прибуток, що пов'язаний з іншим сукупним доходом.

У статті «Інший сукупний дохід після оподаткування» наводиться сума іншого сукупного доходу після вирахування податку на прибуток.

Сукупний дохід розраховується як алгебраїчна сума чистого фінансового результату за звітний період та іншого сукупного доходу після оподаткування.

У консолідованому звіті про фінансові результати відображається чистий фінансовий результат та сукупний дохід, що належить власникам материнської компанії та неконтрольованої частки.

У розділі III звіту про фінансові результати наводяться відповідні елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні витрати), яких зазнало підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг),

що вироблена і спожита самим підприємством. Собівартість реалізованих товарів, запасів у цьому розділі не наводиться.

Розділ IV звіту про фінансові результати заповнюють акціонерні товариства, прості акції або потенційні прості акції яких відкрито продаються та купуються на фондових біржах, включаючи товариства, які перебувають у процесі випуску таких акцій.

Не зважаючи на такі зміни у структурі та змісту Звіту про фінансові результати, вважаємо, що для посилення аналітичності облікової інформації підприємства повинні ввести форми внутрішньої звітності, про які буде йти мова в наступних питаннях. Крім того, для спрощення роботи і покращення взаємозв'язку між підприємством та державними органами необхідно подавати звітність у електронному вигляді.

Подання звітності в електронному вигляді - це пріоритетний напрям у розвитку партнерських стосунків між органами державної податкової служби, органів статистики та платниками податків.

Для реалізації цього процесу розроблено формат електронної звітності на основі специфікації extensible Markup Language (XML), затверджений наказом № 242. Цей формат використовується розробниками бухгалтерських програм, безкоштовного програмного забезпечення для платників податків, а також власних програмних продуктів для сумісності з програмним забезпеченням з приймання та обробки поданої податкової звітності, впровадженим в усіх державних податкових інспекціях.

Для врегулювання процесу подання податкової та фінансової звітності в електронному вигляді до державних органів затверджено Уніфікований формат транспортного повідомлення, який застосовується для організації обміну електронними документами між податковими органами й платниками податків телекомунікаційними каналами зв'язку з використанням електронного цифрового підпису (за текстом - ЕЦП). Обмін електронними документами здійснюється за допомогою транспортного повідомлення з прикріпленим до нього транспортним контейнером, що містить зашифровані дані (електронні

звіти).

2.2. Формування Звіту про рух грошових коштів і Звіту про власний капітал

Звіт про рух грошових коштів поряд з іншими фінансовими звітами дозволяє користувачам розробляти нові моделі для оцінки та порівняння поточної вартості майбутнього руху грошових коштів різних підприємств. Він також підвищує ступінь зіставності звітності про результати діяльності різних підприємств, тому що запобігає впливу різних підходів до обліку однакових операцій та подій.

Інформація про рух грошових коштів підприємства є корисною, оскільки вона надає користувачам фінансової звітності основу для оцінки спроможності підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, а також потреби підприємства щодо використання цих грошових коштів.

Складання звіту про рух грошових коштів регламентується МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», а у вітчизняній методиці даний процес регламентується НП(С)БО 1 .

Показник руху грошових потоків використовується, з одного боку, як індикатор фінансової стійкості підприємства, а з іншого – як індикатор прибутковості. Значення показника грошового потоку може достовірно відображати фінансовий стан підприємства лише за умови врахування стратегії його розвитку. Визначаючи рух грошових потоків, слід також враховувати галузеві особливості діяльності підприємства.

Методика та послідовність складання звіту про рух грошових коштів, подана в МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів» є наступною

(рис.2.3.)

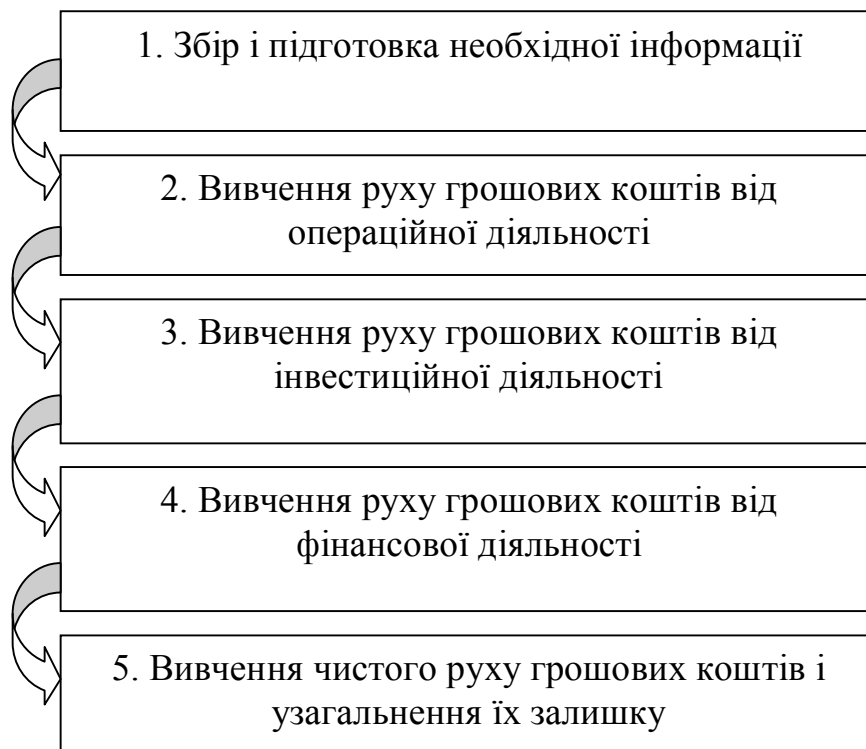

Рис.2.3. Послідовність складання звіту про рух грошових коштів

При складанні звітності про рух грошових коштів від операційної діяльності МСБО 7 передбачає використовувати:

- 3) прямий метод, за яким розкриваються основні види валових грошових надходжень і валових грошових видатків;
- 4) непрямий метод, за яким чистий прибуток чи збиток коригується до величини чистої зміни грошових коштів, за виключенням впливу не грошових одиниць і операцій, пов'язаних з інвестицією та фінансовою діяльністю.

За своєю формою та суттю звіт про рух грошових коштів є чи не найпростішим для розуміння та «читання» керівництвом і зовнішніми користувачами фінансовим звітом. У сукупності з балансом та звітом про фінансовий стан цей звіт має давати повне уявлення про рух коштів та їх еквівалентів між датами фінансової звітності.

Але, як свідчить практика, підготовка та складання звіту про рух грошових коштів спричинює чимало запитань.

Перш ніж почати аналізувати форму й алгоритм заповнення конкретної форми звітності, насамперед з'ясуємо суть такої звітності.

За своєю суттю звіт про рух грошових коштів покликаний показати:

- рух коштів та їх еквівалентів між датами балансу;
- вплив результатів діяльності за звітний період на грошові потоки підприємства.

Фактично звіт оперує даними про грошові потоки та їх еквіваленти. Під грошовими потоками маються на увазі гроші в усіх валютах у касі та на поточних рахунках. Еквіваленти коштів – це все те, що фактично не має грошової форми, проте легко та за короткий час набуває форми грошей із мінімальною втратою їхньої цінності (незначний або мінімальний ризик втрати їхньої вартості).

Усі негрошові операції залишаються поза увагою звіту про рух грошових коштів. Крім того, цей звіт не дає змоги проаналізувати зміни у структурі самих коштів та їх еквівалентів.

Звіт деталізує інформацію про рух коштів окремо щодо операційної, інвестиційної та фінансової діяльності (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Термінологія , прийнята у Звіті про рух грошових коштів

Термінологія	Визначення
<i>Грошові</i>	надходження і вибуття грошових коштів та їх еквівалентів
<i>Грошові кошти</i>	кошти в касі та на рахунках у банках, що можуть бути використані для поточних операцій
<i>Еквіваленти грошових коштів</i>	короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості
<i>Рух коштів</i>	відображається у Звіті за трьома видами діяльності - операційною, інвестиційною та фінансовою
<i>Операційна діяльність</i>	основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною та фінансовою

Інвестиційна діяльність	сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, що не є окрівалентами граничних конітів
Фінансова діяльність	сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного і позикового капіталу

Підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають унаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух коштів унаслідок однієї операції включає суми, які належать до різних видів діяльності, то ці суми наводять окремо у складі відповідних видів діяльності.

Операційна діяльність є фактично основною діяльністю підприємства. Крім того, операційною діяльністю називають решту видів діяльності, які не можна визначити як інвестиційну чи фінансову. Як приклади руху коштів від операційної діяльності назвемо такі операції:

- оплата від покупців та замовників;
- оплата постачальникам товарів, робіт, послуг;
- виплати працівникам та за цивільно-правовими договорами;
- оплата всіх бонусів, премій, заохочень дистриб'юторам, агентам, дилерам, плата за вихід на ринок, у певний географічний сегмент ринку;
- оплата інших операційних витрат тощо.

Рух коштів унаслідок інвестиційної діяльності може включати:

- оплату постачальникам за основні засоби, нематеріальні активи, інші необоротні активи, а також надходження від продажу таких категорій активів;
- виплати коштів для придбання інструментів власного капіталу, частки участі в інших підприємствах, а також надходження від продажу таких об'єктів інвестування;
- видача позик та їх отримання не від фінансових установ тощо.

Фінансова діяльність характеризується, наприклад, надходженням коштів від випуску акцій та продажу інших інструментів власного капіталу, а також

виплатою коштів для погашення позик від банківських установ, виплатою дивідендів тощо.

Зарахування конкретної операції, пов'язаної з рухом коштів, до певної класифікаційної групи визначається насамперед характером господарської діяльності кожного конкретного підприємства.

Подання інформації щодо трьох видів діяльності фактично дає можливість визначити загальну суму змін у складі коштів у заключній частині звіту.

Прямий метод складання звіту

Використання прямого методу для визначення чистої зміни коштів полягає у тому, що послідовно наводяться всі основні статті грошових надходжень та видатків, а різниця між ними формує чистий рух коштів окремо від операційної (рядок 3195), інвестиційної (рядок 3295) та фінансової діяльності (рядок 3395).

Прямий метод складання звіту про рух грошових коштів базується на безпосередньому використанні даних із реєстрів бухгалтерського обліку щодо дебетових або кредитових оборотів коштів за звітний період у кореспонденції з рахунками бухгалтерського обліку операцій, активів або зобов'язань (див. Додаток Б).

Непрямий метод

Непрямий метод складання звіту про грошові кошти полягає в тому, що спочатку зазначають суму чистого прибутку (збитку), яку потім коригують до величини чистої зміни коштів через виключення впливу негрошових операцій. Певна річ, виключаються грошові потоки від інвестиційної та фінансової діяльності.

Показник рядка «Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування» (код рядка 3500) переносять з рядка 2190 звіту про фінансовий стан (сукупний дохід).

Аналіз статті «Коригування на амортизацію необоротних активів» (код рядка 3505) дає уявлення про правильність впливу на прибуток

амортизації необоротних активів, нарахованої протягом звітного періоду. Нараховану суму амортизації необоротних активів розраховують як алгебраїчну суму кредитових оборотів за всіма субрахунками рахунка 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Розрахована загальна сума амортизації за звітний період спричинює збільшення негрошових витрат, залишається на підприємстві і тому відображається у графі 3 «Надходження» звіту про рух грошових коштів.

«Коригування на збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій» (код рядка 3520) – це фактично збиток або прибуток від володіння (дивіденди, відсотки) та реалізації фінансових інвестицій, а також від продажу ОЗ, нематеріальних активів, інших довгострокових активів, інші прибутки і збитки від інвестиційної та фінансової діяльності.

«Зменшення (збільшення) оборотних активів» (рядок 3550) визначають на підставі аналізу балансу у частині змін складу запасів і дебіторської заборгованості. Збільшення дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком звітного періоду означає, що частина доходу від реалізації у вигляді коштів не надійшла на підприємство, – віднімаємо цю суму від прибутку від операційної діяльності. Якщо має місце приріст запасів (не за рахунок їх дооцінки, а реальні надходження), суму такого збільшення віднімаємо від суми операційного прибутку. Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань (код рядка 3560) прямо визначається аналізом розділу III пасиву балансу.

Переваги і недоліки прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Переваги і недоліки прямого і непрямого методу складання Звіту про рух грошових коштів

Переваги	Недоліки
Прямий метод	
Інформація, одержана за допомогою прямого методу, може бути корисною для планування	Не відображає прибутку звітного періоду

грошового потоку, в той час як непрямий метод не дає такої можливості	Охоплює не всі ресурси підприємства, а тільки грошові
Допомагає оцінити перспективи діяльності підприємства, з'являється можливість об'єктивніше оцінити ліквідність підприємства в умовах інфляції на основі аналізу руху коштів	Не показує взаємозв'язку отриманого фінансового результату і величини коштів за звітний період
Дає змогу побачити канали надходження та витрати грошових коштів	Фінансовий стан підприємства відображає обмежено
Непрямий метод	
Прибуток звітного періоду відображається у першому рядку звіту, і цей звіт охоплює всі ресурси підприємства, а не тільки грошові (принаймні, у першій частині, яка відображає показники руху грошових коштів в операційній діяльності	Висока трудомісткість при складанні аналітичного звіту зовнішнім користувачем
Дає зрозуміти, як рух грошових коштів впливає на формування прибутку	Необхідність залучення внутрішніх даних бухгалтерського обліку (головна книга)
Переваги непрямого методу в порівнянні з прямим полягає в наявності інформації про відмінність між сумами чистого доходу і грошових коштів	Застосування доцільне тільки при використанні табличних процесорів
Розрахунки за допомогою непрямого методу можуть являти велику цінність з аналітичної точки зору, оскільки вони показують співвідношення руху коштів і господарської діяльності підприємства в цілому, розкривають взаємозв'язок між Звітами про фінансові результати і про рух грошових коштів	

Вивчення поглядів вітчизняних і зарубіжних авторів щодо складання Звіту про рух грошових коштів дає можливість зробити висновок, що непрямий метод є простим, тому що він побудований на максимальному застосуванні вже підготовлених показників Балансу, Звіту про фінансові результати та регістрів бухгалтерського обліку. З точки зору оцінки аналітичності отримана інформація, розрахована непрямим методом, повніше відображає співвідношення руху грошових засобів і фінансово-господарської діяльності підприємства. Проте повноцінне використання інформації цього звіту в фінансовому менеджменті буде можливим лише за умови функціонування прибуткової економіки. Слід зазначити, що складання звіту непрямим методом

призводять часто до виникнення проблем, які зумовлені неоднозначним тлумаченням змісту інформації, яка там відображається, та бази для їх заповнення. На практиці даний Звіт – один із найбільш трудомістких серед чинних форм звітності. Практикуючі бухгалтери при його складанні допускають часто помилки, що призводять до викривлення показників фінансової звітності. Тому складання непрямым методом першого розділу Звіту про рух грошових коштів «Рух коштів у результаті операційної діяльності» створює особливі проблеми під час формування показників даного звіту, що пояснюється низкою причин.

Так, при заповненні рядків «Зменшення (збільшення) оборотних активів», «Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань» вимагає виділення зі складу дебіторської і кредиторської заборгованостей тієї частини, що стосується операційної діяльності. Таким чином виникає необхідність ведення докладного аналітичного обліку дебіторської та кредиторської заборгованостей, що виникли в результаті операційної, інвестиційної або фінансової діяльності з виділенням тієї частини заборгованості, яка була погашена в результаті негрошових операцій.

Звіт про власний капітал побудований за принципом перетину граф та рядків, та відповідно до структури Плану рахунків. Такий порядок побудови Звіту передбачає розміщення по горизонталі форми джерел утворення власного капіталу, а по вертикалі статей з відображенням інформації про його зміни (збільшення або зменшення).

Алгоритм складання Звіту про власний капітал з врахуванням джерел інформації наведено на рис. 2.4.

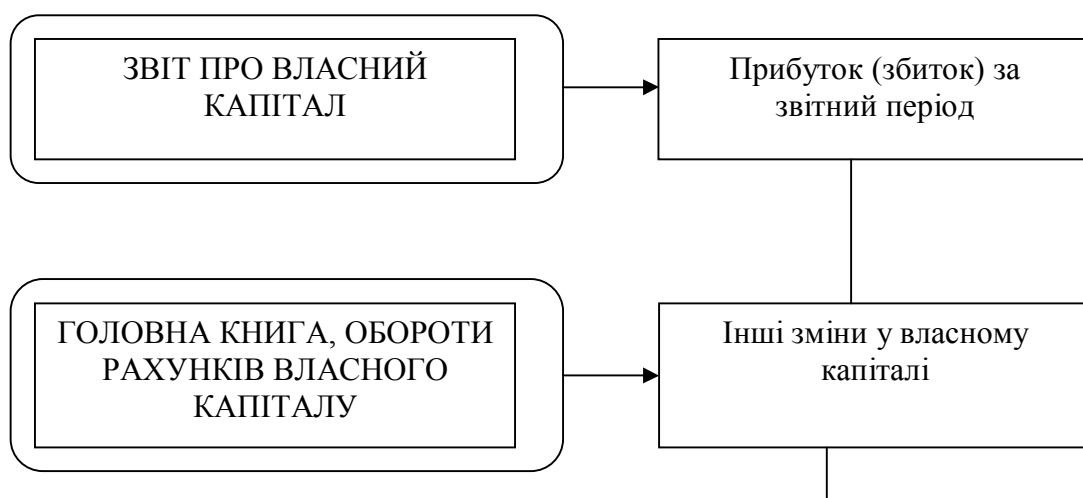

Рис.2.4. Алгоритм складання Звіту про власний капітал

Звіт про власний капітал вирізняється значною деталізацією і враховує усі коригування, пов'язані із зміною облікової політики підприємства, виправленням помилок, будь-які інші зміни в обліку, що впливають на оцінку елементів (джерел) власного капіталу.

Техніка складання Звіту про власний капітал полягає у поступовому заповненні граф форми, які відображають види власного капіталу. Особливість заповнення полягає у тому, що зміна одного виду капіталу одночасно призводить до зміни іншого виду капіталу. При цьому показники, які призводять до зменшення залишку відповідного елемента власного капіталу в Звіті про власний капітал відображаються у дужках. Не виключаються і зміни, які в цьому Звіті зачіпають тільки один вид капіталу, наприклад, таке витрачання прибутку як нарахування дивідендів слід показати тільки зменшенням нерозподіленого прибутку. Можливі зміни в структурі власного капіталу відображено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Напрямки змін у власному капіталі

Елементи власного	Напрями змін у власному капіталі та їх чинник
-------------------	---

капіталу	Збільшення	Зменшення
1	2	3
Зареєстрований капітал (ЗК)	Реінвестування прибутку формування початкового розміру статутного капіталу випуск нових акцій збільшення кількості акцій номінальної вартості збільшення номінальної вартості акцій	Анулювання акцій, викуплених у акціонерів повернення частки статутного капіталу у разі виходу учасника зменшення номінальної вартості акцій
Додатковий капітал (ДК)	Реалізація викуплених акцій за ціною вище номіналу анулювання акцій власної емісії, ціна яких менше номіналу емісійний дохід додаткові внески учасників без збільшення СК	Реалізація викуплених акцій за ціною менше ціни викупу анулювання акцій власної емісії, ціна яких вище номіналу
Капітал в дооцінках (КВД)	Дооцінка необоротних або нематеріальних активів, незавершеного будівництва, фінансових інструментів безкоштовне одержання необоротних активів	Уцінка необоротних активів, незавершеного будівництва, фінансових інструментів нарахування амортизації за безкоштовно одержаними необоротними активами
Резервний капітал (РК)	Поповнення резервного капіталу за рахунок прибутку	Виплати та покриття збитків за рахунок РК

Продовження табл.2.5.

1	2	3
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) (НП, НЗ)	Отримання чистого прибутку за звітний період	Збиток за звітний прибуток виплата дивідендів, відрахування до РК
Неоплачений капітал (НК)	Заборгованість учасників за внесками до СК	Погашення заборгованості за внесками до СК та неоплаченими акціями
Вилучений капітал (ВК)	викуплення акцій власної емісії у акціонерів вилучення капіталу при виході учасника	реалізація (перепродаж) та анулювання акцій, викуплених у акціонерів

Таким чином, у графах Звіту про власний капітал відображаються складові власного капіталу підприємства - зареєстрований капітал, капітал в дооцінках, додатковий капітал, резервний, неоплачений та вилучений капітал, а також нерозподілений прибуток (непокритий збиток). У рядках Звіту відображаються залишки за кожним із видів капіталу на початок та кінець року, а також зміни у капіталі за рахунок різних факторів - коригування залишку на початок року, переоцінка активів, розподіл прибутку, внески учасників та вилучення капіталу, інші зміни в капіталі. На підставі таких даних у Звіті про власний капітал визначається величина змін в капіталі за звітний період. Алгебраїчна сума, що відображає початковий залишок (сальдо) з урахуванням змін по кожному виду власного капіталу повинна дорівнювати залишкам на кінець періоду (сальдо), що відображено в Балансі.

Оскільки Звіт про власний капітал має взаємозв'язок з даними інших форм річної звітності, зокрема, з Балансом (Звітом про фінансовий стан) та Звітом про фінансові результати (Звітом про сукупні доходи), для його складання необхідно мати підготовлені регістри бухгалтерського обліку, заповнений Баланс підприємства і Звіт про фінансові результати.

У разі, якщо підприємство має дочірні, асоційовані підприємства, то згідно П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» при обліку інвестицій у дочірні та асоційовані підприємства за методом участі в капіталі всі зміни у власному капіталі дочірніх та асоційованих підприємств враховуються при визначенні елементів капіталу материнського підприємства, а тому для складання Звіту про власний капітал необхідною є також достовірна фінансова звітність таких підприємств.

В табл. 2.6. представлено взаємозв'язок Звіту про Власний капітал з іншими формами звітності.

Таблиця 2.6

Узгодження показників Звіту про власний капітал та взаємозв'язок іншими формами фінансової звітності

Показники, що зіставляються Ф № 4	Зіставлявані показники
-----------------------------------	------------------------

1	2
Рядок 4000, графи 3-9	Форма № 1 (на 31 грудня попереднього року), рядки 1400-1430, графа 3
Рядок 4095, графи 3-9	Форма № 1 (на 31 грудня попереднього року), рядки 1400-1430, графа 3 відповідно(якщо у звітному періоді не всі помилок за минулі роки)
Рядок 4095, графи 3-9	Форма № 4, алгебраїчна сума рядок 4000 і 4095, графи 3-9 відповідно
Рядок 4100, графи 7	Форма № 2 рядок 2350 або 2355, графа 4
Рядок 4250, графи 3 (додатне значення)	Форма №4, рядок 4250, графа 7 (від'ємне значення)
Рядок 4210, графи 6 (додатне значення)	Форма № 4, рядок 4250, графа 7 (від'ємне значення)
Рядок 4295, графи 3-9	Форма № 4, алгебраїчна сума рядків 4100- 4290, графи 3-9 відповідно
Рядок 4300, графи 3-9	Форма № 4, (на 31 грудня попереднього року), рядки 4000,4095, 4100, 4110, 4295

Усі підприємства наводять у Примітках до фінансових звітів інформацію про:

- розподіл часток статутного капіталу між власниками;
- права, привілеї або обмеження щодо цих часток;
- зміни в складі часток власників у статутному капіталі.

Зрозумілість Звіту про власний капітал обмежується наявними рядками, за якими не вказані можливі операції зміни в капіталі (рядок 120,170, 200, 280). Це має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку така побудова звіту забезпечує певну свободу дій в заповненні Звіту суб'єктом господарювання та відокремлення операцій за суттю. З іншого ускладнює заповнення звіту через відсутність детальних пояснень щодо операцій, які можуть відобразитися в цих рядках.

2.3. Проблеми та підходи до формування внутрішньогосподарської звітності

Основною причиною необхідності проведення змін в чинній бізнес-моделі управлінської звітності є значні прояви обмеженості фінансової звітності як інформаційного джерела для прийняття рішень менеджерами в умовах наростання динаміки зовнішнього середовища підприємств, що стало особливо відчутним починаючи з початку XXI-го століття. Як результат, менеджери є ініціаторами впровадження альтернативних управлінських обліково-аналітичних систем, які б забезпечували краще (більш повно та в необхідних аналітичних розрізах) інформування про стан та результати діяльності підприємства.

Проведений нами аналіз наукової літератури і матеріалів стосовно організації ведення бухгалтерського обліку засвідчив, що якщо система зовнішньої звітності є більш – менш відпрацьованою в плані методичного і нормативного забезпечення, то система внутрішньої звітності, на жаль, залишилась поза увагою як теоретиків, так і практиків. Галузеві інструкції містять рекомендації, щодо впровадження окремих форм внутрішньогосподарської звітності, проте дані документи носять застарілий характер в плані визначення ролі облікової інформації в управлінському процесі. Крім того, в них відсутній як перелік показників, які повинні контролюватись, так і методика використання цих показників в процесі прийняття управлінських рішень.

Всі ці недоліки негативно вплинули і на якість внутрішньогосподарської звітності, що використовується на підприємствах України. Дослідження показали, що у цехах здебільшого використовуються регістри довільної форми, які не є придатними для комплексної і систематизованої обробки інформації про відхилення від протікання виробничого процесу.

При обґрунтуванні предмету управлінської звітності слід керуватися вимогами, які висуваються системою менеджменту до облікової інформації. Зокрема, запропоновано використовувати підхід проф. П. Ф. Друкера стосовно розуміння цілі підприємства як суб'єкта створення матеріальних благ. За даним підходом необхідним є використання чотирьох наборів діагностичного

інструментарію: базова фінансова інформація; інформація про продуктивність; інформація про ключові знання; інформація про розподіл ресурсів [24 , С. 128]. Відповідно, для забезпечення ефективного управління діючим підприємством управлінська звітність повинна забезпечувати функціонування чотирьох виділених наборів робочих інструментів. Аналіз пропозицій проф. П. Ф. Друкера в контексті теорії капіталу дозволяє констатувати, що окрім інформації про фінансовий та матеріальний капітал підприємства, в управлінській звітності повинна бути наведена інформація про інтелектуальний капітал, а також інформація про ефективність (продуктивність) використання всього капіталу, що перебуває в розпорядженні підприємства.

У залежності від організаційно-технологічних і економічних особливостей підприємства мета складання внутрішньої управлінської звітності може бути конкретизована у вигляді набору завдань. Окрім того, конкретизована мета складання внутрішньої звітності на підприємстві визначає періодичність її подання та форми представлення, а також набір показників, які в ній розкриваються. Підходи авторів стосовно завдань, які виконує внутрішня управлінська звітність, наведено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Підходи авторів до виділення завдань, які виконує
внутрішня управлінська звітність**

<i>Автор</i>	<i>Види завдань</i>
Ж. А. Іванова [36]	<ul style="list-style-type: none"> - повинна бути так побудована, щоб керівники мали змогу її з легкістю сприймати і ефективно її використовувати; - забезпечувати виконання запитів внутрішніх користувачів.
О. О. Сатмурзаєв [76]	<ul style="list-style-type: none"> - виявляти існуючі проблеми і недоліки; - виділяти моменти, які вказують на потенційні проблеми в майбутньому; - всеосяжний і швидкий огляд діяльності; - розрахунки та інформування про фактичну ефективність і рентабельність діяльності; - групування й аналіз інформації для вибору оптимальних варіантів вирішення проблем, що виникають в ході діяльності;

	- представлення інформації для прийняття стратегічних рішень.
М. Н. Семіколенова [77]	- з її допомогою адміністрація підприємства може контролювати діяльність центрів відповідальності і об'єктивно оцінювати якість роботи керівних менеджерів; - чітко налагоджений з допомогою управлінських звітів контроль дозволяє керівнику центру відповідальності приймати обгрунтовані рішення і аналізувати цілі свого підрозділу в період планування.
Ж. С. Труфіна [88]	- забезпечувати одержання оперативної та якісної інформації, що посилить контрольну функцію обліку і його аналітичність; - забезпечувати контроль за ефективною роботою окремих підрозділів; - сприяти досягненню основної мети підприємства - отримання прибутку; - визначати роль обліку в системі заохочення працівників.

Виконання виділених завдань внутрішня управлінська звітність забезпечуватиме лише при забезпеченні виконання певних умов, які можна розглядати в якості вимог, які висуваються до систем управлінської звітності сучасних підприємств:

- правильності її складання, що передбачає відсутність порушень (маніпуляцій, вуалювання, фальсифікацій та ін.) під час реалізації даного процесу;

- у відповідності до вимог певного рівня системи менеджменту (оперативного, тактичного, стратегічного);

- у відповідності до обраної стратегії і тактики управління;
- із врахуванням специфічних організаційно-технологічних особливостей діяльності конкретного підприємства, рівня кваліфікації та компетентності його управлінського персоналу;

- при її своєчасному наданні аналітикам або суб'єктам прийняття управлінських рішень, при цьому конкретний вигляд, вид, форма, формат внутрішньої управлінської звітності і терміни її подачі встановлюються в індивідуальному порядку.

Аналіз літературних джерел дозволяє нам виділити такі основні етапи складання звітності: підготовка даних про величину планових показників, збір

даних про величину фактичних показників, підготовка відповідальними особами контрольних та розрахункових таблиць, систематизація розрахунків стосовно причин відхилень, встановлення ступеня вини відповідальних осіб, оформлення звіту з відповідними висновками. Для того, щоб звітність мала зворотній зв'язок управлінської структури стосовно об'єкту впливу, формування звітності повинно бути доповнено етапами розробки пропозицій щодо коректувальних дій та визначення розміру матеріального і морального стимулювання в залежності від досягнутих показників роботи.

При заповненні форм внутрішньогосподарської звітності повинен бути задіяний механізм управлінського контролю. В зарубіжних концепціях управлінського обліку, управлінський контроль визначається як процес, з допомогою якого менеджери здійснюють вплив на працівників фірм для дієвого і ефективного виконання організаційної стратегії.

Управлінський контроль слід розглядати в трьох напрямках: як систематична і конструктивна діяльність органів управління; як завершальна стадія процесу управління з використанням механізму оберненого зв'язку; як невід'ємна складова процесу прийняття і реалізації управлінських рішень, яка бере участь в цьому процесі від початку і до його завершення. Основним завданням створення системи управлінського контролю повинно бути досягнення конгруентності мети, гармонії між особистими інтересами учасників управлінського контролю та інтересами усього підприємства. Дана теза підкреслює один важливий момент, а саме врахування біхевіористичних аспектів управління, акцентування уваги при прийнятті рішень на психологічній поведінці виконавців, персоніфікація відповідальності за результати роботи кожного структурного підрозділу підприємства, задіяння механізму матеріального і морального стимулювання.

Головною передумовою налагодження ефективної підсистеми управлінського контролю, як елементу системи внутрішньогосподарської обліково-звітної інформації, є розробка інструкцій по регламентації ведення контрольної діяльності. Основне завдання інструкцій полягає у визначенні

складу і змісту інформаційних джерел, які використовуються при реалізації контрольних функцій, а також перелік об'єктів контролю та показників, що виражають стан цих об'єктів. Обов'язковим розділом таких інструкцій повинен бути перелік шифрів ознак внутрішньогосподарської звітності стосовно способу заповнення, форми, адресності і періодичності представлення, тощо. В табл. 2.8 наведено приклад такої класифікації звітності із присвоєнням їй відповідних шифрів.

Таблиця 2.8.

Класифікація внутрішньогосподарської звітності

<i>Ознака класифікації</i>	<i>Шифр</i>	<i>Види звітності</i>
1	2	3
1. За способом отримання інформації	1.1	Візуальні
	1.2	Експериментальні
	1.3	Розраховані вручну
	1.4	Розраховані за допомогою ЕОМ
	1.5	Зведені на основі даних інших звітів
2. За способом передачі	2.1	Усні (по внутрішніх комунікаційних каналах)
	2.2	На паперових носіях
	2.3	На машинних носіях
3. За формою представлення	3.1	Текстові

Продовження табл.2.8

1	2	3
	3.2	Табличні
	3.3	Графічні
	3.4	Діаграмні
4. За характером показників	4.1	Виробничі
	4.2	Невиробничі
5. За характером вимірників показників	5.1	Натуральні
	5.2	Трудові
	5.3	Грошові
	5.4	Небухгалтерські (технічні, технологічні, економічні)
6. За адресністю представлення	6.1	Низова ланка управління (начальник дільниці, бригадир)

	6.2	Середня ланка управління (начальник цеху)
	6.3	Вища ланка управління (замісники керуючого, керуючий)
7. За об'єктом дослідження	7.1	Технологічні
	7.2	Економічні
	7.3	Соціальні
8. За метою складання	8.1	Інформаційні
	8.2	Контрольні
9. За періодичністю представлення	9.1	Щозмінні
	9.2	Щоденні
	9.3	Щодекадні
	9.4	Щомісячні
10. За періодом дослідження	10.1	Архівні
	10.2	Поточні
	10.3	Прогнозні

Для ефективного використання в управлінській діяльності звітність повинна відповідати таким принципам:

- у звітності повинні відображатися показники, які піддаються впливу зі сторони відповідальної особи;
- показники повинні піддаватися конкретному вимірові;
- показники повинні ранжуватися у звітній формі за ступенем важливості, а їх кількість повинна бути мінімальною (3 - 5);
- показники різних рівнів управління повинні взаємодіяти один з одним;
- у звіті повинна відображатися конкретна величина відхилення від планового рівня з висновками про причини і винуватців відхилення;
- перелік контрольованих показників повинен постійно переглядатися як у випадках незначних відхилень, так і у випадках зміни виробничих обставин;
- у звітності повинен бути задіяний механізм мотивації і стимулювання;

- звіт повинен мати конкретного адресата.

Для успішного ведення проекту запровадження системи управлінської звітності необхідно виконати ряд поетапних дій.

Етап 1. Сформувати організаційний комітет управління проектом завданнями якого є:

4) приймати рішення по затвердженню стандартів (регламентів) по формуванню управлінської звітності;

5) приймати оперативні рішення в процесі виконання робіт;

6) оцінити інформаційну діяльність на місцях і при необхідності робити висновки та вносити корективи.

Процес впровадження системи управлінської звітності пов'язаний із виникненням численних ситуацій, коли необхідно приймати рішення, наприклад, з питань стандартизації процедур і довідників, фінансування проекту, що вимагає наявності групи оперативного реагування, наділеної максимально можливими повноваженнями. В принципі, аналіз процесу може здійснювати одна людина, але висока критичність прийнятих рішень і їх глибокий взаємозв'язок з найважливішими бізнес-процесами підприємства вимагає прийняття зважених рішень за участю максимального числа представників зацікавлених сторін.

Етап 2. Сформувати робочу (проектну) групу в центральному офісі та на місцях (або філіях, якщо такі існують). Така група вирішує, в процесі створення системи управлінської звітності, такі завдання:

7) здійснювати впровадження системи;

8) адмініструвати систему та програми;

9) налаштовувати опції для конкретної філії (якщо така існує);

10) керувати процесом і контролювати його в цілому;

11) готувати питання на затвердження керуючого комітетом;

12) здійснювати безпосередні контакти з постачальниками.

Якщо підприємство має складну структуру, необхідна наявність додаткового персоналу, що забезпечить розробку і підтримку в актуальному

режимі облікових і управлінських стандартів підприємства в складі економічних підрозділів (бухгалтерії, планового відділу) або у вигляді самостійного підрозділу.

Етап 3. Сформувані корпоративні стандарти управлінської звітності:

4) виходячи із системи бухгалтерського обліку (план рахунків, облікова політика, шифри аналітичного обліку);

5) складського обліку запасів (довідник — кодифікатор матеріалів, стандарти обліку товароруху, фінансових документів, облікові реєстри, супроводжувальна документація, принципи управління складськими запасами в розрізі запасів);

6) виробничого обліку (принципи розрахунку собівартості, принципи віднесення витрат, принципи обліку допоміжних і обслуговуючих виробництв).

Наведений перелік корпоративних стандартів є рекомендаційним і в значній мірі залежить від виду діяльності підприємства та її поточного стану (розмір, наявність або відсутність філій і т. д.). Рівень деталізації корпоративних стандартів залежить від ступеня інтеграції фінансових процесів підрозділів підприємства та системи узагальнення і представлення інформації.

Крім того, необхідно сформувані підходи не тільки до загальної системи проекту, але й виділити шляхи впровадження конкретної форми управлінської звітності. Рекомендується використовувати блочну структуру проведення робіт щодо запровадження окремих форм управлінської звітності на підприємстві:

Перший блок — аналіз необхідної інформації з метою підтвердження можливості отримання цього документа. Форми можуть піддаватися коректуванню, тобто змінювати зовнішній вигляд, за формами представлення інформації. Це вважається досить незначним елементом загальної роботи по впровадженню управлінської звітності. Як правило, перший блок робіт проводиться на основі бухгалтерських реєстрів, і при потребі встановлюється факт відсутності в них інформації, необхідної для управління. У цьому випадку необхідно визначити джерела отримання необхідної інформації, які можуть знаходитися у функціональних підрозділах, наприклад, відділ продажів або

відділ закупівель, виробничі відділи і т. д. Особливо важливо проаналізувати сам факт наявності необхідної інформації.

Другий блок — етап робіт щодо перегляду всіх облікових реєстрів і облікової практики підприємства, зорієнтований на те, щоб інформація, яка відповідає вимогам управлінської звітності, оперативно і постійно необхідна керівництву підприємству, а також звітність, яка необхідна для стратегічного аналізу діяльності, була відображена в облікових реєстрах. Як правило, щоб отримати інформацію із облікових реєстрів, необхідно модифікувати аналітичний облік, щоб необхідна інформація відображалася постійно.

Третій блок робіт - створення автоматизованої системи формування форм управлінської звітності із врахуванням можливостей відповідного програмного забезпечення.

Найглибшою, але в той же час найнедоступнішою для обробки є інформація блоку некласифікованої інформації, що міститься в первинних документах. Складність обробки такої інформації полягає в тому, що крім виконання арифметичних дій підрахунку і вибірок вона вимагає «інтелектуального підходу» до визначення її змісту, оскільки первинні документи містять лише мінімум інформації, що необхідна для формування управлінської звітності. Безпосереднє використання інформації блоку первинної інформації може бути раціональним тільки для прийняття рішень, що стосуються якоїсь конкретної ситуації, але мало придатне для управління підприємством в цілому. Відповідне призначення даного інформаційного блоку це подальше узагальнення інформації у реєстрах із подальшою трансформацією у класифіковану інформацію.

Другий блок становить інформація, введена в інформаційну систему в кількох аналітичних розрізах і доступна для обробки (або засобами інформаційної системи, або з використанням стандартних офісних програмних продуктів-додатків). Такі дані не доступні керівникові у поточному режимі, щоб їх отримати, він сам, або його співробітники повинні виконати деякі обчислювальні операції, які, потребують додаткових витрат часу, але дозво-

ляють представити інформацію в тому розрізі, який найнеобхідніший у даний час даному користувачу. Надійність такої інформації нижча, ніж у періодично складених звітних заздалегідь нормованих формах (так, як у наявності спостерігається «людський фактор» у роботі виконавців), але для практичного використання обґрунтованість такої інформації цілком достатня. Обмеження в її використанні пов'язані з тим, що обробити можна тільки ту інформацію, яка була систематизована на початку, на етапі введення інформації.

До третього блоку відноситься інформація, що періодично зведена у вигляді традиційних форм звітності, призначених для керівництва, службовців і є підставою для прийняття управлінських рішень. Як правило, такі форми адаптовані для вирішення типових, управлінських завдань, що часто виникають і складаються з певною періодичністю. Дану інформацію керівник отримує оперативно, відразу після її утворення. Точність інформації максимальна, тому що методи її збору і обробки перевірені часом і є наслідками прийнятих раніше рішень. Недоліком використання таких форм є те, що обмежене інформаційне викладення полегшує сприйняття, але призводить до втрати універсальності. Це обмеження характерно для багатовимірних даних, подання яких можливе в кількох розрізах, за функціональними ознаками.

Аналізуючи формати зовнішньої звітності, які на сьогодні діють в Україні та, використовувані в системі управління, формати внутрішньої звітності слід відзначити їх орієнтацію на задоволення вимог діючого законодавства в частині відображення інформації, розкриття якої є обов'язковим, а також на відображення в звітності, в т.ч. і у внутрішній, показників про господарські операції, які вже відбулися без аналізу тенденцій їх змін та причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід в сучасних умовах господарювання, чутливих до кризових явищ в економіці, є невиправданим, оскільки обмежує корисність інформації для потреб управління. Проте поява все більшої кількості звітів приводить до зниження їх цінності для кінцевого користувача. Значима інформація розмивається в великих обсягах даних, які надаються сучасними корпораціями. Таким чином з'являється наступний парадокс: прагнення до

досягнення більшої прозорості шляхом більшого розкриття призводить до появи великої кількості форм і зниження прозорості діяльності компанії. Аналогічні висновки можна екстраполювати і на проблемні питання підготовки внутрішньої звітності, оскільки інформаційне перевантаження управлінського персоналу як потрібною, так і не потрібною інформацією, знижує ефективність управління оскільки не сприяє концентрації уваги на проблемних аспектах, що є вузловими точками для підвищення ефективності діяльності в умовах кризових явищ та подолання їх наслідків.

Враховуючи вище наведене систематизовано запити внутрішніх користувачів інформації та запропоновано модель внутрішньої звітності про фінансові результати діяльності, елементами якої визначено Звіт про фінансові результати, Звіт про розподіл прибутку та Звіт про використання прибутку (рис. 2.7).

Основний акцент при складанні внутрішньої звітності у форматі запитів користувачів робиться на відображенні елементів фінансових результатів та факторів їх формування для аналізу тенденцій змін показників та планування результативних показників.

Рис.2.5. Модель внутрішньої звітності про фінансові результати діяльності у форматі запитів користувачів.

Формування внутрішньої звітності за запропонованою моделлю дозволяє управлінському персоналу отримати планову та фактичну інформацію будь-якого рівня аналітичної деталізації залежно від завдань, які стоять перед управлінським персоналом.

При складанні Звіту про фінансові результати у форматі для оцінки ступеня виконання планових показників результатів діяльності необхідним є розкриття інформації про планові та фактичні показники фінансових результатів діяльності в розрізі видів діяльності та звітних періодів, абсолютні та відносні відхилення та причини їх виникнення.

В Звіті про фінансові результати в форматі для оцінки їх динаміки пропонується відображати інформацію про елементи фінансових результатів в розрізі видів діяльності за звітний та попередній період, відхилення та темп зростання показників.

Використання формату для оцінки структури фінансових результатів передбачає розкриття інформації про величину та питому вагу елементів фінансових результатів в розрізі видів доходів та витрат, абсолютні та відносні відхилення показників звітного періоду від попереднього або аналогічного періоду минулого року. Залежно від інформаційних потреб користувачів внутрішня звітність у цьому форматі може бути представлена в розрізі фінансових результатів від різних видів діяльності комплексно або від результатів за окремим видом діяльності.

При цьому, враховуючи потреби практики, найбільшим попитом управлінського персоналу користується інформація про структуру фінансових результатів від операційної діяльності.

Для виявлення тенденцій змін показників вважаємо за доцільне використовувати для складання внутрішнього Звіту про фінансові результати формат оцінки темпів приросту фінансових результатів, в якому пропонуємо відображати інформацію про темпи зростання та темпи приросту фінансових результатів з розрізі декількох послідовних звітних періодів (місяців, кварталів, років) за видами діяльності.

З метою визначення ступеня покриття витрат та здійснення аналізу беззбитковості основної діяльності рекомендуємо використовувати формат, який передбачає розкриття інформації в розрізі звітного та попереднього звітного періоду про змінні та постійні витрати, маржинальний дохід, прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в якості вихідної інформації, та про точку беззбитковості в грошових одиницях і запас міцності підприємства в якості результативних показників.

Для оцінки ефективності діяльності та аналізу співвідношення результатів діяльності і ресурсів, затрачених для отримання відповідних результатів, пропонуємо надавати управлінському персоналу внутрішній Звіт про фінансові результати у форматі для оцінки рентабельності діяльності, в якому доцільно відображати значення вихідних та результативних показників за звітний та попередній період, відхилення з аналізом причин зміни

результативних показників. Залежно від інформаційних потреб щодо бази зіставлення результатів діяльності в звіті може знайти відображення інформація про витратні, доходні і та ресурсні показники рентабельності.

З метою оптимізації величини фінансових результатів пропонуємо вищому управлінському персоналу здійснювати аналіз чутливості результативних показників діяльності до зміни приросту обсягу реалізації продукції та прибутку до оподаткування на підставі Звіту про фінансові результати, підготовленого у відповідному форматі. У звіті пропонуємо відображати значення показників виробничого та фінансового левериджу звітнього та попереднього періоду, їх відхилення. Показник виробничого левериджу характеризує можливість на підставі управлінських рішень впливати на величину прибутку від основної діяльності за рахунок зміни обсягу виробництва, а також за рахунок зміни співвідношення змінних та постійних витрат у структурі виробничої собівартості. Фінансовий леверидж використовується управліннями для аналізу впливу зміни обсягу та структури власного і залученого капіталу на фінансові результати діяльності. Звіт про фінансові результати у форматі оцінки чутливості результативних показників діяльності до зміни приросту обсягу реалізації продукції та прибутку до оподаткування, призначений для планування управлінським персоналом обсягів виробництва з метою отримання запланованого розміру прибутку, оптимальної структури власного та залученого капіталу з врахуванням фінансових ризиків.

Для здійснення внутрішнього контролю за розподілом прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства та забезпечення оптимальної структури розподілу прибутку на капіталізацію та споживання залежно від стратегії діяльності підприємства пропонуємо надавати вищому управлінському персоналу та власникам (засновникам) Звіт про розподіл прибутку. Групування статей в цьому звіті доцільно здійснювати за напрямками розподілу прибутку, які затверджені на підприємстві. Наприклад до таких напрямів, а відповідно і статей Звіту може бути віднесено розподіл прибутку

на: виплати власникам (власникам привілейованих акцій, власникам простих акцій, за дивідендами); спрямування до резервного капіталу; створення фонду розвитку виробництва (фонд освоєння нової техніки, фонд будівництва, інші фонди розвитку виробництва); створення фонду соціального розвитку (фонд підвищення кваліфікації працюючих, оплату навчання в закладах освіти, фонд преміювання працівників за результатами роботи, фонд матеріального заохочення, інші фонди соціального розвитку); збільшення розміру статутного капіталу; виплата премій за облігаціями. В даний формат звіту доцільно включити також статті з інформацією про нерозподілений прибуток на початок та кінець звітної періоду, суму чистого прибутку звітної періоду.

При необхідності здійснення внутрішнього контролю за ефективністю використання прибутку, рекомендуємо складати Звіт про використання прибутку, в якому повинна знайти відображення інформація про стан створених за рахунок прибутку фондів на початок та кінець звітної періоду, їх рух в звітному періоді. Інформація представлена таким чином дозволяє управлінському персоналу оцінити відповідність напрямів використання прибутку стратегії його діяльності та на цій основі здійснити коригуючі втручання в тактику управління.

Запропонований формат внутрішньої звітності щодо розподілу та використання прибутку з урахуванням наведених вище засад забезпечує можливість інформаційних показників цих форм внутрішньої звітності виступати інформаційним базисом оперативного моніторингу та ефективного управління.

Запропонована модель внутрішньої звітності передбачає, що її структурні елементи (Звіт про фінансові результати, Звіт про розподіл прибутку, Звіт про використання прибутку) можуть мати характер регулярних та спеціальних звітів. Регулярні звіти мають стандартизований формат, заздалегідь визначеного адресата та періодичний характер. Їх призначення полягає в оперативному інформуванні управлінського персоналу про поточний стан справ. Запити на спеціальні звіти можуть формуватися вищим управлінським

персоналом в міру необхідності отримання відповідної бухгалтерської та аналітичної інформації. Призначення спеціальних звітів полягає в отриманні можливості аналізу тенденцій змін показників за періодами та аналізу прогнозів змін показників в майбутніх звітних періодах. В спеціальних звітах також можуть міститися рекомендації щодо усунення недоліків та вирішення проблемних питань в господарській діяльності, подолання або мінімізації наслідків кризових явищ.

2.4 Методичні підходи до формування інтегрованої звітності

Підходи до формування корпоративної звітності, яка сьогодні генерується підприємством, обґрунтовано піддається різкій критиці як теоретиками, так і практиками в галузі управління, фінансів та обліку. Корпоративна звітність не вирішує поставлених завдань стосовно стану активів, оскільки відображає результати минулих подій, крім того більшість нематеріальних активів, створених всередині компанії, не проходять тест на їх визнання у відповідності до МСФЗ і не відображаються в балансі. Іншим аспектом критики теперішньої моделі корпоративної звітності є той факт, що зараз в ній не приділяється достатньої уваги таким чинникам як ризик, стратегія, стійкість бізнес-моделей. Нажаль, фінансова звітність навіть розкривши інформацію, не може гарантувати інвесторам відсутність екологічних та соціальних ризиків в діяльності, тому навіть потрапляння в загальні списки Індекса Доу-Джонса по стійкому розвитку, веде до збільшення капіталізованої вартості підприємства. Інвестори все більше схильні розглядати соціальну та екологічну оцінку компанії як спосіб зменшення інвестиційних ризиків. Звітність повинна продемонструвати, що компанія адекватно оцінює такі нефінансові ризики та здатна ефективно реагувати на їх появу.

Сучасним інвесторам потрібна повна картина діяльності компанії, яка крім традиційних фінансових включає також нефінансові показники. Тому одним із трендів корпоративної культури на сьогоднішній день є підготовка інтегрованої звітності. На Заході даний вид звітності є або розділом корпоративних звітів, або видається паралельно із фінансовим звітом.

В останні роки можна спостерігати поступове виникнення нової парадигми бухгалтерської звітності, що є реакцією облікової системи на неспроможність задовольнити зростаючі потреби користувачів релевантною інформацією для прийняття економічних рішень. Це пов'язано як з поступовим впровадженням в практику звітування підприємств нових видів і форм звітів, їх об'єднанням в єдиний звіт, так і з виникненням міжнародних організацій, які забезпечують регулювання та методологічну підтримку такої звітності шляхом випуску стандартів, керівництв та методичних рекомендацій по її застосуванню та принципів і форматів її складання. Зокрема, у 2009 р. був випущений Кодекс управління Кінга для Південної Африки (III), в якому було вперше на державному рівні закріплено необхідність побудови інтегрованої звітності, що об'єднує соціальні, екологічні та економічні аспекти діяльності підприємства, яка має складатись всіма публічними компаніями. У 2010 р. був сформований Комітет з міжнародної інтегрованої звітності (IIRC), а у 2011 р. – Рада з облікових стандартів зі стійкого розвитку (SASB). У 2013 р. Глобальна ініціатива звітності (GRI) випустила чотири керівництва по звітності зі стійкого розвитку, а Радою з розробки стандартів про кліматичні зміни (CDSB) була випущена концептуальна основа складання і розкриття звітності про кліматичні зміни. Питання необхідності забезпечення ще більшої прозорості бухгалтерської звітності шляхом формування і поступового впровадження концепції інтегрованої звітності також піднімались на рівні міждержавних обговорень, зокрема, на зустрічі країн G20 у Франції у 2011 р., а також на Саміті Землі, що проходив в Ріо-де-Жанейро у 2012 р.

Захисники нової моделі інтегрованої звітності вважають, що включення всіх нефінансових компонентів в звітність дозволить покращити її якість і

відобразити існуючий вплив таких чинників. Як справедливо зауважують вчені-економісти подвійна (ринкова та постіндустріальна) трансформація національної економіки одночасно з розповсюдженням концепції сталого розвитку суспільства визначає появу нових облікових об'єктів (наприклад, екологічного, інтелектуального капіталу), а, отже, вимагає адекватних змін в теорії, методології та практиці вітчизняного бухгалтерського обліку. В зв'язку з цим настає необхідність здійснення взаємозв'язку досліджень розвитку соціально-економічних умов господарювання і бухгалтерського обліку, розгляд соціального аспекту еволюції обліку, трактування дефініцій «соціальний облік» та «соціальна відповідальність бізнесу».

Нефінансові показники у звітності великих світових корпорацій займають сьогодні більшу частку у звітності, ніж традиційні фінансові. Статистика свідчить, що в період з 2000 по 2010 роки об'єм фінансової інформації збільшився майже вдвічі, а нефінансової – в 6 разів і тепер займає майже 54% річного звіту (вибірка взята із звітів публічних компаній Великобританії). Вказану тенденцію демонструє звіт холдингу HSBC(табл.2.9) [43].

Таблиця 2.9

Річний звіт холдингу HSBC[31, С.76]

Рік	Фінансові звіти, сторінки	Фінансові звіти , %	Інші звіти, сторінки	Інші звіти, %	Всього сторінок
2004	61	49	63	51	124
2014	119	25	353	75	472

Поняття «нефінансова звітність» не є новим і розглядалось різними авторами. Зокрема, Гриценко О. вважає, що це інструмент соціальної відповідальності бізнесу, який надає інформацію про вплив компанії на суспільство, економіку та навколишнє середовище. А.Колот наголошує, що соціальна або нефінансова звітність –це звітність організації про економічні, екологічні та соціальні результати діяльності, це інституційне відображення у спеціальній документації стану впровадження КСВ, О.Хамідова акцентує увагу

на тому, що соціальний звіт - це публічний інструмент інформування акціонерів, співробітників, партнерів і всього суспільства про те, як і якими темпами підприємство реалізує програми соціально-відповідального маркетингу, які сприяють досягненню ним своїх стратегічних цілей – економічної стійкості, соціального благополуччя та екологічної безпеки [46, С.20-22]. В даних визначеннях прослідковується висвітлення у такій звітності трьох напрямків, пов'язаних з діяльністю підприємства: економічної, соціальної, та екологічної. Хоча тут можна посперечатися з авторами, що не обов'язково нефінансова звітність повинна ототожнюватись із соціальною. В деяких країнах нефінансова звітність складається, наприклад, виключно для розшифрування нематеріальної складової активів підприємства у негрошовому вимірнику.

В системі інтегрованої звітності нефінансові компоненти пов'язані із концепцією сталого розвитку підприємства. Експерти Всесвітнього банку визначили стійкий (сталий) розвиток як процес управління сукупністю активів, спрямований на збереження і розширення можливостей компанії. Активи в даному визначенні включають не тільки традиційний фізичний капітал, але і природний та людський. Щоб бути стійким, розвиток повинен забезпечити ріст у часі всіх цих активів.

Стійкий розвиток базується на ідеї, що якість життя людей і стан суспільства знаходяться під впливом сукупності економічних, соціальних та екологічних чинників.

В міру того як концепція сталого розвитку стає загально визнаною основою публічної політики та корпоративної культури, все більше учасників бізнес середовища починає формувати систему показників стійкого розвитку, які би враховували комплекс зовнішніх та внутрішніх чинників при формуванні стратегії розвитку. Система комплексного аналізу та оцінки стійкого розвитку дозволяє підвищити конкурентоздатність фірми в умовах глобальної економіки за допомогою:

- аналізу основних проблемних питань та потенційних можливостей організації в економічній, екологічній та соціальній сферах;

- взаємозв'язку окремих корпоративних функцій(планування, обліку, маркетингу) в єдиний стратегічний напрямок;

- оцінки вкладу фірми в людський, природний та споживчий капітал. Така оцінка допомагає визначити соціальний та екологічний внесок організації в стійкий розвиток регіону, а також вплив такого внеску на ріст вартості торгової марки як нематеріального активу;

- створення та розвиток системи конструктивних комунікацій із всіма зацікавленими сторонами: інвесторами, клієнтами, постачальниками, державними та суспільними організаціями.

Сьогодні Глобальна ініціатива із звітності при ООН сформулювала принципи на яких повинно ґрунтуватись формування нефінансової звітності за екологічними, соціальними та економічними аспектами своєї діяльності. Важливість проблеми створення концепції інтегрованої звітності, яка включатиме фінансову та нефінансову форми засвідчив створений в 2010 році Комітет з Міжнародної інтегрованої звітності. Комітет з міжнародних стандартів фінансової звітності при ЄС видав Директиву із вдосконалення звітів Європейського союзу. Вимоги Директиви такі наступні:

4. Річний звіт повинен включати адекватний огляд розвитку результатів роботи бізнесу і його теперішнього стану, а також опис існуючих ризиків і невизначеностей, які мають вплив на компанію. В огляді повинен наводитись зважений аналіз розвитку, результатів роботи і поточного стану у відповідності до масштабів і складності операцій.

5. Для забезпечення розуміння бізнесу, його результатів і стану у звіт необхідно включити як фінансові, так і нефінансові показники ефективності, релевантні для даного бізнесу, включаючи питання соціальної відповідальності перед працівниками та оточуючим середовищем.

6. В рамках аналізу в річному звіті повинні наводитись посилання і даватись додаткові коментарі щодо статей такої звітності.

Ріст числа компаній, які впроваджують концепцію сталого розвитку і складання інтегрованої звітності пов'язано з певними факторами, серед яких можна виділити наступні: більш широке розуміння взаємозв'язку між економічними показниками та показниками не фінансового характеру; прогнозування та відслідковування тенденцій росту людського капіталу компанії та інших нематеріальних активів в майбутньому (наприклад ріст вартості торгової марки не в останню чергу забезпечується екологічною та соціально політикою компанії, що приваблює потенційних споживачів продукції); визнання ролі ризик-менеджменту та усвідомлення економічної вигоди, яку організації можуть отримати при інтеграції політики сталого розвитку і їх стратегії.

В якості прикладів концепції такого розвитку та корпоративної соціальної відповідальності можна навести ситуації, коли будівництво повинне супроводжуватись збільшенням зелених насаджень, щоб не погіршувався стан довкілля; величина заробітної плати повинна компенсувати витрати на відновлення здоров'я, погіршеного через виконувану роботу.

За даними американської аналітичної організації ConferenceBoard у компаній які впроваджують концепцію сталого розвитку спостерігається вищими дохід на інвестований капітал (на 9,8%), дохід з активів (на 3,55%) і прибуток (63,5%), ніж в компаній, які ігнорують вказану концепцію. Нефінансова звітність дозволяє сформувати імідж прозорої компанії і завоювати таким чином довіру зацікавлених сторін. Дослідження засвідчили, що 82% представників північноамериканських компаній і 66% європейських компаній розглядають транспарентність організації в якості вирішального аспекту репутації компанії і спираються на даний показник при пошуку шляхів капіталовкладення. Показники транспарентності компанії значно перевищують частку респондентів, які назвали в якості ключових показників якість продукції, а також безпосередньо фінансові результати [4]. Зростаюча ступінь відкритості компанії сприяє розповсюдженню корпоративного бренду та зростанню його вартості.

Світові компанії при підготовці інтегрованої звітності використовують різні формати, але на сьогодні все більшої популярності набуває підготовка звітів у форматі, рекомендованому Глобальною Ініціативою Відкритої звітності (GlobalReportingInitiative, GRI).

Даний стандарт був розроблений в 1997 році і формує звітність за принципом «триєдиного підсумку»: економіка компанії, екологія виробництва та соціальна політика. Керівництво із звітності в області стійкого розвитку GRI розроблене Глобальною ініціативою із звітності в 2010 році. Воно містить конкретні рекомендації з публікації основних та додаткових збалансованих показників економічної, екологічної та соціальної відповідальності в області стійкого розвитку.

Сімейство документів стандарту GRI включає чотири блоки документів: рекомендації із звітності стійкого розвитку, які описують зміст та структуру звітів та є основою для інших документів; галузеві додатки, які враховують особливості та проблеми стійкого розвитку в різних галузях економіки; пояснювальні записки, які розшифровують окремі категорії стійкого розвитку; технічні протоколи, які пропонують конкретні вимірники показників стійкого розвитку з формулами їх розрахунку. Формування таких пакетів дозволяє забезпечити комплексний підхід до аналізу та оцінки стійкого розвитку для організацій різних галузей.

Ключовим моментом, який відрізняє складання фінансового і нефінансового звіту є задіяння думки як внутрішніх (співробітники), так і зовнішніх (ділові партнери, акціонери, інвестори) зацікавлених сторін в процесі підготовки звіту, оскільки він повинен стати відповіддю на суспільні запити щодо діяльності компанії. Регулярність питань, поставлених компанії зацікавленими сторонами, дозволяють не тільки планувати діяльність в напрямку концепції сталого розвитку, але і моніторити їх величину через звітні проміжки.

Необхідно визначити пріоритети та механізми реалізації не фінансової компоненти інтегрованої моделі звітності. Вона може здійснюватись за такими напрямками:

- розвиток людського капіталу та кадрова політика (програми підвищення кваліфікації, соціальний пакет, програми формування корпоративної культури та матеріального стимулювання);

- екологічна політика (розвиток новацій стосовно ефективності ресурсозбереження, заходи зниження всіх видів забруднення, моніторинг впливу діяльності на стан оточуючого середовища і якість життя місцевих спільнот);

- розвиток споживчого капіталу (надання переваги у виробництві товарів і послуг соціальних (подовжений термін служби, додаткові гарантійні зобов'язання, заходи підвищення безпеки споживання) та екологічних (можливість повторної переробки, застосування енергозберігаючих технологій) переваг);

В скандинавських країнах (Швеція, Данія, Фінляндія, Норвегія), а також у Франції, Голландії державні компанії в обов'язковому порядку зобов'язані звітуватись стосовно концепції сталого розвитку, в інших компаніях такий звіт є добровільним. Світова практика свідчить, що якщо в 1992 році таких звітів було близько 100, в 2010 році їх вже нараховувалось більше 3000. Нажаль, слід констатувати той факт, що українські компанії не готові складати таку звітність – лише 8,3% з них публікують окремий нефінансовий звіт, який не завжди відповідає загальним принципам Глобального договору ООН, а 13,2 % надають екосоціальні показники у регулярному фінансовому звіті. Однак все ж позитивна тенденція існує. Так, у 2012 році в Україні кількість великих підприємств, які підготували нефінансові звіти, збільшилась майже в два рази: з 15 в 2011 році до 35 у 2012 році [61].

Разом з тим, необхідно відзначити деякі проблеми щодо таких нових форм звітності. Зокрема, корпоративні звіти щодо стійкого розвитку мають значні розходження в типології розкриття показників ефективності і ця

тенденція може перешкоджати здійсненню порівняльного аналізу та створювати труднощі при визначенні прогресу чи, навпаки, регресу в цьому напрямку.

Надійність даних інтегрованого звіту повинна забезпечуватись за рахунок таких механізмів, як широке залучення зацікавлених осіб і проведення незалежної зовнішньої перевірки інформації. Перевірка достовірності інформації інтегрованої звітності повинна здійснюватися за міжнародними стандартами. Базовим є міжнародний стандарт проведення аудиторських перевірок ISAE 3000 «Завдання з підтвердження достовірності інформації, крім аудиту та огляду історичної фінансової інформації», розроблений у 2004 р. Радою з Міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості. Другий стандарт перевірки - AA 1000AS - було розроблено британським інститутом AccountAbility у 2008 р. Крім того, у деяких країнах можуть застосовуватись національні стандарти (наприклад, стандарт AT101, розроблений Американським інститутом дипломованих суспільних бухгалтерів, і розділ 5025 Керівництва, опублікованого Канадським товариством привілейованих бухгалтерів).

Висновки до розділу 2.

1. Враховуючи особливості діяльності підприємств торгівлі, діючи практику ведення управлінського обліку як інформаційної системи, продуктом якого є управлінська звітність та наукові здобутки вчених із даного напрямку дослідження, вважаємо найбільш обґрунтованим виділення таких видів управлінської звітності: оперативну (за показниками фінансового характеру про внутрішнє становище підприємства); стратегічну (за показниками фінансового і нефінансового характеру про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства); фінансово-бюджетну (за показниками про виконання бюджетів та іншими фінансовими показниками); розрахунково-аналітичну звітність (за показниками про окремі об'єкти управління).

2. Аналіз літературних джерел дозволив виділити такі основні етапи складання звітності: підготовка даних про величину планових показників, збір даних про величину фактичних показників, підготовка відповідальними особами контрольних та розрахункових таблиць, систематизація розрахунків стосовно причин відхилень, встановлення ступеня вини відповідальних осіб, оформлення звіту з відповідними висновками. Для того, щоб звітність мала зворотній зв'язок управлінської структури стосовно об'єкту впливу, формування звітності повинно бути доповнено етапами розробки пропозицій щодо коректувальних дій та визначення розміру матеріального і морального стимулювання в залежності від досягнутих показників роботи.

3. Створення сприятливого середовища з боку державних органів України для публікації інтегрованих звітів (фінансових та нефінансових) стимулюватиме розвиток відносин з інвесторами, в якості яких часто виступають організації інших держав. Доступність інформації про економічну, соціальну та екологічну діяльність компанії, дозволить інвесторам провести більш ретельний аналіз ризиків і збільшить імовірність інвестування в її проекти, а також підвищить рівень інвестиційної привабливості країни в цілому.

4. Інтегрована звітність дозволить більш ефективно оцінювати інформацію стосовно таких дискусійних облікових об'єктів як людський капітал. Вона допомагає виявити не тільки прямий фінансовий ефект діяльності організації, але й дає можливість проаналізувати соціальний та екологічний внесок організації в суспільне життя. Це сприятиме зростанню довіри не тільки з боку інвесторів, але і потенційних споживачів продукції, а це, в свою чергу, забезпечить збільшення вартості бренду.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й АУДИТУ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Аналіз показників фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу.

Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

Експрес-аналіз проводиться за даними фінансової звітності, а отже, орієнтований в основному на зовнішніх користувачів. Такий аналіз охоплює чотири етапи (рис.3.1).

У межах етапів, наведених на рис. 3.1 у процесі експрес-аналізу реалізуються наступні процедури:

Перший етап передбачає:

а) перегляд фінансової звітності за формальними ознаками - це аналітична процедура, під час якої оцінюються обсяг та якість звітності, зручність її структурування, наявність всіх необхідних звітних форм, наявність і повнота аналітичних розшифрувань, доступність і можливість трактування наведених аналітичних показників тощо. По суті, це є процедурою встановлення достовірності і повноти наданої інформаційної бази;

б) ознайомлення з висновком аудитора. Аудиторський висновок полегшує, певною мірою, процедуру підготовки інформації для проведення аналізу. Однак він не повинен розглядатися як гарантія якості наданої звітності. Аудитори висловлюють виключно професійну думку про достовірність звітних даних, в тому числі про результати та наслідки діяльності свого клієнта. Аналітику необхідно враховувати, що вся відповідальність за підготовку

звітних даних покладена не на аудиторів, а на підприємство, де проводиться аудит. Відповідно, навіть за наявності аудиторського висновку, слід перевірити точність показників звіту, на підставі якого проводиться аналіз;

в) вивчення облікової політики суб'єкта господарювання. Показники діяльності підприємства залежать від обраних елементів облікової політики і, відповідно, можуть змінюватися зі зміною її положень.

Рис. 3.1. Етапи проведення експрес-аналізу

На другому етапі:

а) загальне ознайомлення з даними балансу. Оцінюється зміна валюти балансу, формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни у складі майна та джерелах його утворення, встановлюються зв'язки між різними показниками.

Аналітичний баланс підприємства формується шляхом перегрупування та/або агрегування (об'єднання) окремих статей, розділів балансу для надання балансу в формі, придатній для аналізу, що сприяє:

- підвищенню реальності балансових оцінок. Це досягається шляхом очищення балансу від наявних у його складі регулятивів та врахування впливу інфляційного фактору впливу на вартісні показники;
- наданню наочності у виявленні взаємозв'язків та закономірностей, властивих даному суб'єкту; забезпечення можливості просторово-часових співставлень;
- полегшенню розрахунку основних аналітичних показників та коефіцієнтів.

Порівняльний аналітичний баланс будується шляхом доповнення його відповідними показниками структури й динаміки. Тобто, порівняльний аналітичний баланс включає показники горизонтального та вертикального аналізу.

б) при здійсненні оцінки балансу необхідно враховувати, що ознаками «нормального» балансу є:

- валюта балансу в кінці звітного періоду збільшилася порівняно з початком. Зменшення (в абсолютному вираженні) валюти балансу вказує, як правило, на скорочення підприємством обсягів господарювання, що може спричинити його неплатоспроможність. Встановлення факту згорання господарської діяльності потребує проведення детального аналізу його причин: скорочення платоспроможного попиту на товари, роботи, послуги даного підприємства; обмеження доступу на ринок сировини, матеріалів, напівфабрикатів; оцінку показників в аналітичних розрізах. Аналізуючи

збільшення валюти балансу за звітний період, необхідно враховувати вплив переоцінки основних засобів, дію інфляційних факторів тощо;

- темпи приросту оборотних активів вищі, ніж темпи приросту необоротних активів;

- власний капітал підприємства перевищує залучений і темпи його зростання вищі, ніж темпи зростання залученого капіталу;

- темпи приросту дебіторської і кредиторської заборгованості врівноважують один одного;

в) виявлення явних або завуальованих недоліків у роботі підприємства та їх оцінка в динаміці. Оцінюються так звані «хворі» статті звітності, що можна поділити на дві групи:

- статті, що свідчать про незадовільну роботу підприємства у звітному періоді та внаслідок цього нестабільний фінансовий стан (збитки, прострочені векселі, прострочена кредиторська заборгованість);

- статті, що свідчать про певні недоліки в роботі підприємства. До них належать ті, що безпосередньо представлені в балансі, або елементи статей, які можуть бути виділені за допомогою аналітичних розшифрувань під час внутрішнього аналізу (неблагополучні співвідношення між окремими статтями). Показники цієї групи вказують на те, що підприємство нераціонально використовує свої засоби. Будь-яке підприємство має певний запас міцності. Так, дебітори можуть затримувати оплату, але підприємство буде продовжувати роботу; може нарощувати величину неліквідних активів, але оборотних засобів ще достатньо для забезпечення належної ритмічності технологічного процесу. Але така ситуація не може тривати довго. Якщо не вжити відповідних заходів, стан підприємства може стати кризовим.

На третьому етапі:

- а) ознайомлення з основними показниками діяльності підприємства. Аналізуються основні показники підприємства за довільно вибраним їх переліком. Формування складу показників залежить від досвіду аналітика та особливостей діяльності підприємства [6, С.121].

Рекомендований перелік показників наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні показники фінансового стану підприємства

Напрямок аналізу	Показники
1	2
Оцінка майнового стану	Загальна сума засобів, що знаходяться у розпорядженні підприємства
	Величина основних засобів та їх частка в загальній сумі активів
	Коефіцієнт зносу основних засобів
Оцінка ліквідності та платоспроможності	Коефіцієнт покриття
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії
	Співвідношення власного та залученого капіталу
	Частка довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел засобів
Оцінка ділової активності	Оборотність активів
	Період погашення дебіторської заборгованості
	Тривалість операційного та фінансового циклу
Оцінка ефективності діяльності	Обсяг реалізації
	Дохід, прибуток (саме той, який займає найбільшу питому вагу)
	Рентабельність загальна
	Рентабельність основної діяльності
	Рентабельність залученого капіталу
	Рентабельність власного капіталу

б) читання пояснювальної записки. При цьому необхідно враховувати, що наведена інформація є односторонньою. Вона формується працівниками підприємства для презентації найпривабливіших тенденцій і результатів. У пояснювальній записці можуть міститися аналітичні показники і коефіцієнти, розраховані не тільки на підставі фінансової звітності. Використання таких показників підвищить глибину та комплексність аналізу, надасть можливість

пов'язати їх між собою і надати узагальнюючі висновки щодо діяльності підприємства.

Четвертий етап передбачає формування висновків за результатами аналізу, надання рекомендацій за результатами проведених досліджень. Експрес-аналіз завершується висновком про доцільність чи необхідність більш глибокого й детального фінансового аналізу діяльності підприємства.

Експрес-аналіз характеризується обмеженням щодо обсягу досліджуваних показників. Розрахунки при цьому є не стільки складними, скільки рутинними. Він конкретизує, доповнює та розширює окремі процедури аналізу. При цьому рівень легалізації залежить від наявного інформаційного забезпечення, рівня володіння методиками аналізу, часового фактору, наявності технічних засобів для виконання розрахунків, професійних якостей аналітика тощо.

Основними джерелами інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність, зокрема Баланс (Звіт про фінансовий стан). Форма № 1 відображає фінансовий стан підприємства на момент його складання. Читання Балансу, як правило починають із з'ясування зміни величини Балансу за звітний період часу (додаток В).

Для цього підсумок балансу на початок періоду (11354 тис. грн.), порівнюють з підсумком Балансу на кінець періоду (10962 тис. грн.), таке порівняння дозволяє визначити загальні напрямки руху Балансу, в даному випадку за 2015 рік відбулося зменшення підсумку Балансу ТОВ «ТК «Кабель», яке не можна оцінити позитивно. Щоб встановити, який вплив на створення фінансового стану здійснили внутрішні і зовнішні умови діяльності підприємства необхідно провести аналіз активу і пасиву Балансу.

Здійснення аналізу активу Балансу за даними ТОВ «ТК «Кабель» можна представити у вигляді таблиці (табл. 3.2).

З даних таблиці 3.2 можна зробити висновок, що загальна вартість майна ТОВ «ТК «Кабель» станом на 1 січня 2016 року зменшилась на 392 тис. грн. (3,4%).

Таблиця 3.2.

**Аналіз структури активів ТОВ «Торгівельна компанія «Кабель»
за 2015 рік**

№ п/п	Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення	
				Абсолютне (грн.)	Відносне %
1	А	2	3	4	5
	Всього активів, тис. грн. В т.ч.:	11354	10962	-392	-3,4
1	Необоротні активи, тис. грн.	8346	8750	404	+4,8
	- в % до вартості активів	73,5	79,8	6,3	x
2	Оборотні активи, тис. грн.	3008	2212	-796	-26,5
	- в % до вартості активів	26,5	20,2	-6,3	x
2.1	Матеріальні оборотні активи, тис. грн.	2014	1028	-986	-49,0
	- в % до вартості оборотних активів	67,0	46,5	-20,5	x
2.2	Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	-	-	-	-
	- в % до вартості оборотних активів	-	-	-	-
2.3	Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	46	71	+25	+54,3
	- в % до вартості оборотних активів	1,5	3,2	+1,7	x
2.4	Засоби в розрахунках, тис. грн.	948	1113	165	17,4
	- в % до вартості оборотних активів	31,5	50,3	18,8	x

На зменшення вартості майна підприємства вплинуло зниження вартості оборотних активів на 796 тис. грн., при цьому негативним є ріст дебіторської

заборгованості на 165 тис.грн, або на 17,4%. , матеріальні оборотні активи в той же час зменшились на 986 тис.грн, або на 49%. Позитивним слід відзначити збільшення грошових коштів та їх еквівалентів на 25 тис.грн., а бо 54,3%. Також позитивним є ріст вартості необоротних активів на 404 тис.грн. або на 4,8%, крім того їх питома вага на кінець періоду зростає в загальній вартості активів порівняно з оборотними активами.

Проаналізувавши структуру активів необхідно охарактеризувати джерела їх утворення – власні і позичені. В процесі такого аналізу визначають взаємозв'язок між статутним, власним і позичковим капіталом (табл. 3.3).

З даних таблиці 3.3 можна зробити висновок, що вартість капіталу станом на 1 січня 2016 року зменшилась на 3,6% або на 392 тис.грн. і на кінець 2015 року склала 10962 тис. грн..

Позитивним моментом слід вважати те, що власний же капітал має тенденцію до збільшення, і на кінець 2015 року він зріс на 581 тис. грн., що на 20,9% більше від початку року.

Таблиця 3.3.

Аналіз структури джерел формування коштів ТОВ «ТК«Кабель»» за 2015 р.

№ п/п	Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
				абсолютне, грн.	відносне %
1	А	2	3	4	5
	Всього капіталу, тис. грн..	11354	10962	-392	-3,6
1	Власний капітал і прирівняні до нього джерела засобів, тис. грн..	2773	3354	+581	+20,9
	- в % до капіталу	24,4	30,6	6,2	х
2	Позиковий капітал, тис. грн..	8581	7608	-973	-11,3
	- в % до капіталу	75,6	69,4	-6,2	х
2.1	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	1620	970	-650	-40,1
	- в % до позиченого капіталу	18,9	12,7	-6,2	х
2.2	Короткострокові позики, тис. грн..	1250	1100	-150	-12
	- в % до позиченого капіталу	14,6	14,5	- 0,1	х
2.3	Кредиторська заборгованість, тис. грн..	5711	5538	-173	-3,0

- в % до позиченого капіталу	66,5	72,8	-6,3	x
------------------------------	------	------	------	---

Сума позичкового капіталу на початок 2015 року становить 8581 тис. грн., на кінець 2015 року становить 7608 тис.грн., що на 973 тис.грн. менше, ніж на початок року. Зменшення позикового капіталу є позитивним явищем.

У структурі позикового капіталу найбільшу питому вагу займає кредиторська заборгованість, сума якої на початок 2015 року становила 5711 тис. грн., що на 3,0 % менше, ніж на початок року. Частка короткострокових кредитів банку у структурі позикового капіталу становить 14,6 % , на кінець року – 14,5%. Частка довгострокових кредитів на кінець 2015 року зменшилась на 650 тис.грн, або на 40,1%, що є дуже позитивним явищем.

Для подальшого підвищення ефективності роботи підприємства керівництву слід звернути увагу на те, що довготермінові кредити на капітальні вкладення допомагають підприємству прискорювати процес розвитку своєї матеріально – технічної бази темпами, які випереджують темпи накопичення для цих цілей власних фінансових ресурсів. А використання короткострокових кредитів в оборотні кошти дає змогу підприємству вкладати власний оборотний капітал у створення лише постійних мінімальних запасів товарно – матеріальних цінностей і витрат на виробництво, створювати у мінімальних розмірах інші активи, а всі потреби в оборотних коштах, які носять тимчасовий характер, задовольняти за рахунок кредитів на умовах поверненості.

Однією з важливих характеристик фінансового стану є фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у змішаному, внутрішньому і зовнішньому середовищі, гарантуючи його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість в межах допустимого ризику.

Мінімальною умовою фінансової стійкості є наявність власних обігових коштів, а саме додатне значення цього показника. Сума власних обігових коштів розраховується за формулою:

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА} ,$$

Де ВОК – власні обігові кошти; ВК – власний капітал; НА – вартість необоротних активів.

Виділяють чотири типи фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість – для забезпечення запасів (З) достатньо власних обігових і платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < \text{ВОК} ,$$

- нормальна стійкість – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів залучаються довгострокові кредити та позики (КД); платоспроможність гарантована:

$$З < \text{ВОК} + \text{КД} ,$$

- нестійкий фінансовий стан – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів і позик залучаються короткострокові кредити та позики (КК); платоспроможність порушена, але є можливість її відновити:

$$З < \text{ВОК} + \text{КД} + \text{КК} ,$$

- кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів не вистачає «нормальних» джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство:

$$З > \text{ВОК} + \text{КД} + \text{КК}$$

В нашому випадку на початок періоду показник власних оборотних коштів становив $2773 - 6014 = - 3214$ тис.грн., на кінець періоду він становив $3354 - 6408 = - 3054$ тис.грн. Згідно зазначених вище формул у підприємства кризовий фінансовий стан і підприємство не може забезпечити запасами покриття кредитів і позикового капіталу в цілому.

У світовій практиці фінансові коефіцієнти як показники діяльності підприємства публікуються в річних звітах компаній. При цьому кожна компанія, звичайно, має свій набір таких коефіцієнтів та їх власну

систематизацію. Американські фірми найчастіше наводять в річному звіті набір з 10-15 показників.

Найчастіше оцінку фінансового стану проводять за допомогою фінансових коефіцієнтів, розрахованих на підставі показників Балансу (Звіту про фінансовий стан) і Звіту про фінансові результати (Звіту про доходи). За допомогою цього способу вивчаються такі важливі аспекти фінансового стану і результатів діяльності підприємства, як ліквідність, довгострокова платоспроможність, рентабельність.

- В алгоритмі розрахунку показників (табл.3.4) наводиться номер форми фінансової звітності та рядок, який при цьому використовується.

Таблиця 3.4.

Алгоритм розрахунку фінансових показників

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
	1	2	3
1. Аналіз майнового стану підприємства			
1.1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1012}}{\text{ф. 1 ряд. 1001}}$	зменшення
1.2.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 5)}}{\text{ф. 1 ряд. 1001 (гр. 4)}}$	збільшення
1.3.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 8)}}{\text{ф. 1 ряд. 1001 (гр. 3)}}$	повинен бути меншим, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів
2. Аналіз ліквідності підприємства			
2.1.	Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1195}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	Більше 1
2.2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1100 – ряд. 1110)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	0,6 – 0,8
2.3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1165 + ряд. 1160)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	0,25 - 0,5 збільшення
2.4.	Чистий оборотний капітал (тис. грн.)	$\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)}$	>0 збільшення
3. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства			
3.1.	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1495}}{\text{ф. 1 ряд. 1900}}$	>0,5
3.2.	Коефіцієнт	$\text{ф. 1 (ряд. 1595 + ряд. 1695 + ряд. 1700)}$	<1 зменшення

	фінансування	ф. 1 ряд. 1495	
3.3.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	>0,1

Продовження табл.3.4

1	2	3	4
3.4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)}}{\text{ф. 1 ряд. 1495}}$	>0 збільшення
4. Аналіз ділової активності підприємства			
4.1.	Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1195 (гр. 3) + ряд. 1195 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
4.2.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1610 / ряд. 1695) гр. 3 + (ряд. 1610 / ряд. 1695) гр. 4) / 2}}$	збільшення
4.3.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1120 / ряд. 1195) гр. 3 + (ряд. 1120 / ряд. 1195) гр. 4) / 2}}$	збільшення
4.4.	Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$	зменшення
4.5.	Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$	зменшення
4.6.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2050}}{\text{ф. 1 ((ряд. 1100 / ряд. 1110) гр. 3 + (ряд. 1100 / ряд. 1110) гр. 4) / 2}}$	збільшення
4.7.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1300 (гр. 3) + ряд. 1300 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
4.8.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 1 (ряд. 1495 (гр. 3) + ряд. 1495 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
5. Аналіз рентабельності підприємства			
5.1.	Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 1 (ряд. 1300 (гр. 3) + ряд. 1300 (гр. 4)) / 2}}$	>0 збільшення
5.2.	Коефіцієнт рентабельності	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{—}}$	>0 збільшення

	власного капіталу	ф. 1 (ряд. 1495 (гр. 3) + ряд. 1495 (гр. 4)) / 2	
5.3.	Коефіцієнт рентабельності діяльності	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 2 ряд. 2000}}$	>0 збільшення
6. Аналіз прибутковості			
6.1.	Коефіцієнт прибутковості акцій	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2160}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	збільшення
6.2.	Коефіцієнт дивідендного доходу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2650}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	збільшення
6.3.	Коефіцієнт виплати дивідендів	$\frac{\text{Виплата дивідендів на 1 акцію}}{\text{ф. 2 ряд. 2650}}$ ф. 2 ряд. 2610	збільшення

Методика аналізу названих вище коефіцієнтів полягає у порівнянні:

- фактичних коефіцієнтів поточного року з торішніми, а також з коефіцієнтами за кілька звітних періодів;
- фактичних коефіцієнтів з нормативними (щоправда, користувачі фінансових звітів рідко коли можуть це зробити);
- фактичних коефіцієнтів підприємства з показниками конкурентів (дані беруться з фінансових звітів, що подаються у фінансові статистичні органи);
- фактичних коефіцієнтів із галузевими показниками.

Одним з показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства, є його платоспроможність (ліквідність).

У науковій літературі не існує єдиної думки щодо визначення платоспроможності і ліквідності, їх тотожності й відмінності між ними. Так, О.М. Бандурка вважає, що не можна плутати поняття «ліквідність підприємства» і «платоспроможність підприємства». Платоспроможність - це здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення за рахунок наявних грошей на банківських рахунках або готівкою. Білик М.Д. підтримує попередню думку, стверджуючи, що ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в платіжні засоби. Основною ознакою ліквідності як зазначає автор є формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами. Чим більше це перевищення, тим сприятливіший

фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності. Якщо величина оборотних активів недостатньо велика порівняно з короткостроковими пасивами, поточне положення є нестійким; і може виникнути ситуація, коли воно не матиме достатньо грошових коштів для розрахунків за своїми зобов'язаннями і змушене буде або порушити технологічний процес (наприклад, терміново продати частину запасів чи обтяжувати себе новими боргами), або розпродати частину довгострокових активів [6, С. 57].

Деякі науковці стверджують, що такі економічні категорії, як платоспроможність і ліквідність, мають єдину суть і тому вимірюються за допомогою одних і тих самих показників. Інші замість терміна «платоспроможність» використовують «ліквідність». Це різні, хоча й близькі показники, у вузькому значенні платоспроможність – це наявність у підприємства грошових засобів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, які необхідно провести в найближчий час.

Під терміном «ліквідність» прийнято розуміти здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед всіма контрагентами та державою.

Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у ринкових умовах зумовлюється насамперед тим що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху.

Для аналізу ліквідності підприємства використовують сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності.

Аналіз ліквідності підприємства проводять за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

- Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та

показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань.

- Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

- Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

- Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність (табл.3.5).

Таблиця 3.5.

Аналіз показників ліквідності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2015 рік

Коефіцієнти ліквідності	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1 Загальний коефіцієнт ліквідності	$3008 / 6961 = 0,43$	$2212 / 6638 = 0,33$	-0,1	-23,3
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	$994 / 6961 = 0,14$	$1184 / 6638 = 0,18$	+0,04	+28,6
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$46 / 6961 = 0,007$	$71 / 6638 = 0,011$	+0,004	+57,1
Чистий оборотний капітал	$3008 - 6961 = -3953$	$2212 - 6638 = -4426$	-473	-11,9

Аналіз таблиці 3.6. свідчить, що загальний коефіцієнт ліквідності знизився на 0,1, або на 23,3% порівняно з початком року, коефіцієнт швидкої ліквідності підвищився тільки на 0,4 пункти, коефіцієнт абсолютної ліквідності підвищився тільки на 0,004 пункти хоча у відносному вираженні це було 57,1%. Однак всі ці показники були далекими від нормативних. В загальному можна сказати, що показники ліквідності знаходяться у незадовільному стані.

Аналізуючи фінансову стабільність підприємства, можна дійти висновку, що власники підприємства (акціонери, інвестори та інші особи, що зробили внески в статутний капітал) завжди віддають перевагу розумному зростанню частки позичених коштів; кредитори (постачальники сировини і матеріалів, банки, що надають короткострокові позички) навпаки — віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

- Коефіцієнт фінансової стійкості (платоспроможності або автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

- Коефіцієнт структури капіталу (фінансування) розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

- Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами

розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

- Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу.

Аналіз показників фінансової стійкості можна представити у вигляді таблиці 3.6:

Таблиця 3.6

**Аналіз фінансової стійкості та ділової активності ТОВ
«ТК«Кабель»» за 2015 рік**

№п /п	Показники	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$2773 / 11354 = 0,244$	$3354 / 10962 = 0,306$	+0,062	+25,4
2	Коефіцієнт фінансування	$8581 / 2773 = 3,1$	$6638 / 3354 = 1,9$	-1,2	- 38,7
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$-2983 / 3008 = -1$	$-4426 / 2212 = -2$	- 1	- 100
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$-2983 / 2773 = -1,08$	$-4426 / 3354 = -1,32$	-0,24	-22,2

Як свідчить аналіз фінансової стійкості показник автономії зріс на 0,062 пункти або на 25,4% хоча і не дотягував до нормативу, тобто більше 0,5. З даних таблиці видно, що підприємство не спроможне виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. Коефіцієнт фінансування також мав незадовільний показник, оскільки він повинен прагнути до менше 1. Позитивним є його зменшення на кінець 2015 року. Коефіцієнти забезпеченості власними оборотними засобами і маневреності власного капіталу мали негативне значення, оскільки мінусове значення мав показник чистого оборотного капіталу. В цілому можна зробити висновок, що не зважаючи на незначне покращення, показники фінансової стійкості мали негативне значення.

Основним інструментом для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства в умовах нестабільної економіки є оцінка й аналіз ділової активності суб'єкта господарювання, за допомогою якого можна об'єктивно оцінити результативність господарсько-фінансової діяльності підприємства та визначити перспективи його розвитку. Від об'єктивності та точності оцінки й оптимізації ділової активності підприємства залежить якість важливих та відповідальних управлінських рішень, які дають змогу не пристосовуватися до змін на ринку, а активно реагувати та впливати на ринкову ситуацію, що постійно змінюється.

Термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній аналітичній літературі порівняно недавно – у зв'язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів. Безумовно, трактування даного терміна може бути різним. Ділова активність відображає рівень ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових і інших ресурсів і в той же час характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства.

Аналіз ділової активності полягає у дослідженні рівнів і динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів – показників оборотності. Так як розмір

річного обороту залежить від швидкості оборотності засобів, тому з розмірами обороту та, відповідно, із оборотністю пов'язана величина умовно-постійних витрат: чим швидший оборот, тим менше на кожен оборот припадає сума цих витрат.

У процесі пошуку шляхів підвищення ділової активності підприємства використовуються такі методи, як спостереження, порівняння, абстрагування, історичний метод та синтез, економіко-математичне моделювання.

Метою аналізу ділової активності підприємства є:

1. Визначення динамічності його розвитку.
2. Аналіз швидкості обороту засобів підприємства.

Розглянемо показники ділової активності підприємства (табл.3.7) з використанням форм звітності з Додатку В.

Таблиця 3.7

Показники ділової активності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2014 і 2015 рік

№	Показники	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1	2	3	4	5	6
1.	Коефіцієнт оборотності активів	8962 / 3214 = 2,79	11872 / 2610 = 1,53	+1,76	+63,1
2.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8962 / 6348 = 1,41	11872 / 6187 = 1,92	+0,51	+36,2
3.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8962 / 1048 = 8,55	11872 / 6187 = 12,96	+4,41	+51,6
4.	Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	366 / 8,55 = 42,8	366 / 12,96 = 28,2	-14,6	-34,1
5.	Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	366 / 1,41 = 260	366 / 1,92 = 191	-69	-26,5

6.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	7019 / 2264 =3,1	8970 / 1521 = 5,9	+2,8	+90,3
7.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	8962 / 6720 = 1,33	11872 / 6211 = 1,91	+ 0,58	+43,6
8.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	8962 / 2820 = 3,2	11872 / 3064 = 3,9	+ 0,7	+21,9

Аналіз ділової активності показав, що всі показники підприємства покращились, при чому суттєво. Так, загальний коефіцієнт оборотності активів збільшився на 63,1%, крім того, підвищилась фондовіддача на 43,6% і оборотність власного капіталу на 21,9%. Терміни повернення дебіторської та кредиторської заборгованості зменшились відповідно на 15 і 69 днів.

Таким чином динаміку показників ділової активності слід оцінювати позитивно.

Аналіз звітності необхідно доповнити аналізом показників рентабельності (табл.3.8)

Таблиця 3.8.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2014-2015 роки

№	Показники	За 2014 рік	За 2015 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1	Коефіцієнт рентабельності активів	243 / 10456 = 0,023	183 / 11158 = 0,016	- 0,007	30,3
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	243 / 2820 = 0,086	183 / 3064 = 0,059	- 0,027	31,4
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	243 / 8962 = 0,027	183 / 11872 = 0,015	- 0,012	44,4

Показники рентабельності зменшились за всіма позиціями, що було викликано зменшенням величини чистого прибутку і ростом середньої величини активів, капіталу, та доходу від реалізації продукції.

3.2 Аналіз показників імовірності банкрутства підприємства

Банкрутство або неплатоспроможність є категоріями ринкової економіки, що характеризують фінансовий стан підприємства. Згідно із Законом України «Про поновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом» під банкрутством розуміють визнану судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами та з обов'язкових платежів протягом трьох місяців після настання визначеного терміну сплати, а також відновити свою платоспроможність не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

З метою запобігання банкрутству та визначення симптомів фінансової кризи треба проводити економічний аналіз діяльності господарюючого суб'єкта за якомога триваліший період часу його існування, визначати негативні та позитивні фактори ділової активності, внутрішніх і зовнішніх чинників економічної нестабільності, повноти реалізації економічного потенціалу тощо.

Для діагностики імовірності банкрутства використовується декілька підходів, які ґрунтуються на використанні:

- а) інтегральних показників, розрахованих з допомогою:
 - мультиплікативного дискримінантного аналізу;
 - багатомірного рейтингового аналізу, скорингових моделей тощо;
- б) аналізу чималої системи критеріїв і ознак;
- в) обмеженого кола показників .

Джерелами інформації для проведення розрахунків економічних показників і виявлення ознак неплатоспроможності чи банкрутства є вибіркові показники з документів фінансової звітності підприємства.

Поточною неплатоспроможністю може характеризуватися фінансовий стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент через випадковий збіг обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу. Це відповідає законодавчому визначенню, згідно якого неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності.

Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, мають місце, якщо на початку і в кінці звітного кварталу, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття (Кп) і коефіцієнт забезпечення власними засобами (Кз) у кінці звітного кварталу менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно.

Коефіцієнт покриття характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів і визначається як відношення суми оборотних коштів до загальної суми поточних зобов'язань за кредитами банку, інших позикових коштів і розрахунків з кредиторами.

Коефіцієнт покриття визначається за формулою (3.1):

$$Кп = A_{1195} / П_{1695} , \quad (3.1)$$

де A_{1195} – підсумок II розділу активу балансу.

На початок періоду даний показник становив $3008 / 6961 = 0,43$

На кінець періоду він склав $2212 / 6638 = 0,33$

Коефіцієнт забезпечення власними засобами характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової сталості, і визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних та прирівняних до них коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до вартості наявних у підприємства оборотних активів – виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, грошових коштів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами визначається за формулою:

$$K_3 = (P_{1495} - A_{1095}) / A_{1195}, \quad (3.2)$$

де P_{1495} – підсумок розділу I пасиву балансу;

A_{1095} , A_{1195} – підсумки I і II розділів активу балансу відповідно.

На початок року даний показник становив $(2773 - 8346) / 3008 = -1,85$

На кінець року він склав $(3354 - 8750) / 2212 = -2,44$

Якщо в кінці звітної періоду хоча б один із зазначених коефіцієнтів (K_p або K_3) перевищує його нормативне значення або протягом звітної періоду спостерігається їх зростання, перевага повинна надаватися позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника або його санації в процесі провадження справи про банкрутство.

Як бачимо обидва показники демонстрували негативне значення, що свідчить про загрозу банкрутства.

Якщо протягом терміну, установленого планом санації боржника, забезпечується позитивний показник поточної платоспроможності і перевищення нормативного значення коефіцієнта покриття ($K_p > 1,5$) при наявності тенденції зростання рентабельності, платоспроможність боржника може вважатися відновленою (відсутні ознаки потенційного банкрутства).

Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менше 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Одним із найважливіших інструментів раннього попередження банкрутства є дискримінантний аналіз. Зміст дискримінантного аналізу полягає у тому, що за допомогою математично-статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник, на підставі якого з достатньою ймовірністю можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання.

Дискримінантний аналіз базується на емпіричному дослідженні фінансових показників численних підприємств, певна частка з яких збанкрутіли, а решта - успішно діють далі. При цьому добирається сукупність показників - коефіцієнтів, для кожного з яких визначається питома вага у так званій «дискримінантній функції». Вагомість, як і граничне значення розглянутих коефіцієнтів, може коригуватися. Вона залежить від галузі, до якої належить підприємство, загальної економічної та політичної ситуації в країні, рівня інфляції та інших факторів. Значення інтегрального показника дає підстави для висновку про належність об'єкта аналізу до підприємств-банкрутів чи підприємств, які успішно функціонують.

Ранні дискримінантні моделі прогнозування банкрутства були одномірними, тобто побудовані на значенні певного коефіцієнта. Пізніше вони стали ускладнюватися за рахунок залучення в аналіз все більшої кількості показників.

Вивчивши 183 підприємства, що перебували у фінансовій кризі з 1921 по 1930 р., Р. Сміт та А. Вінакор зробили припущення, що найбільш надійним показником імовірності банкрутства є зниження відношення чистого оборотного капіталу до суми активів [33, С. 110].

Найбільш відомою багатомірною дискримінантною моделлю прогнозування фінансової неспроможності підприємств є Z-рахунок Едварда

Альтмана (індекс кредитоспроможності). Цей метод запропонований у 1968 р. відомим західним економістом Альтманом. Індекс кредитоспроможності побудований за допомогою апарата мультиплікативного дискримінантного аналізу (Multiple-discriminant analysis - MDA) і дозволяє поділити суб'єкти господарювання на потенційних банкрутів і небанкрутів.

При побудові індексу Альтман обстежував 66 підприємств, половина з яких збанкрутувала в період між 1946 і 1965 р., а половина працювала стабільно, і досліджував 22 аналітичних коефіцієнта, що могли бути корисними для прогнозування можливого банкрутства. З цих показників він відібрав п'ять найбільш значимих і побудував багатофакторне регресійне рівняння. Таким чином, індекс Альтмана є функцією від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства і результати його роботи за минулий період. У загальному виді індекс кредитоспроможності (Z-рахунок) має вигляд:

$$Z=1,2X_1+1,4X_2+3,3X_3 +0,6X_4+0,999X_5,(3.3)$$

де X_1 – оборотний капітал/сума активів;

X_2 – нерозподілений прибуток/сума активів;

X_3 – операційний прибуток/сума активів;

X_4 – ринкова вартість акцій/зобов'язання;

X_5 – виручка/сума активів.

Результати численних розрахунків по моделі Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14; +22]$, при цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ попадають у число фінансово стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$ є безумовно неспроможними, а інтервал $[1,81; 2,99]$ складає зону невизначеності.

Z -коефіцієнт має загальний серйозний недолік — його можна використовувати лише стосовно великих компаній, що котирують свої акції на біржах. Саме для таких компаній можна одержати об'єктивну ринкову оцінку власного капіталу.

У 1983 р. Альтман одержав модифікований варіант своєї формули для підприємств, акції яких не котируються на біржі:

$$Z = 0,717X_1 + 0,847X_2 + 3,107X_3 + 0,42X_4 + 0,995X_5 \quad (3.4)$$

При цьому X_4 є відношенням балансової, а не ринкової вартості акцій до вартості залученого капіталу. Граничні значення критеріїв оцінки отриманих результатів Z -моделі дещо змінились.

Так, якщо Z менше 1,23, то ймовірність банкрутства дуже висока; коли Z більше 1,23 і менше 2,0, то ймовірність банкрутства висока; коли Z більше 2,0 і менше 2,9, то ймовірність банкрутства можлива. І насамкінець, коли Z більше 2,9 — то підприємство є фінансово стійким і ймовірність банкрутства дуже низька.

Коефіцієнт Альтмана відноситься до числа найбільш розповсюджених. Однак, при уважному його вивченні видно, що він складений некоректно: член X_1 пов'язаний із кризою управління, X_4 характеризує настання фінансової кризи, у той час як інші — економічної. З погляду системного підходу даний показник не має права на існування.

У 1977 р. Альтман з колегами покращили результати початкового дослідження. У своїй роботі вони докладно вивчили такі фактори як капіталізовані зобов'язання з оренди, застосували прийом згладжування даних з метою вирівнювання випадкових коливань. Нова модель, названа ними "ModelZeta", здатна прогнозувати банкрутство з дуже високою ступінню точності на два роки вперед (від 90 до 97%) і з меншою, однак все-таки прийнятною точністю (від 66% до 75%) на п'ять років вперед.

Широке використання моделі Альтмана у зарубіжній практиці обумовлене наступними перевагами:

- 1) модель включає невелику кількість значимих показників, що забезпечує низьку трудомісткість її використання при високій точності результатів;
- 2) модель передбачає інтегральну оцінку і дає можливість порівняння стану різних об'єктів;
- 3) інформація для розрахунку всіх показників доступна і міститься в основних формах фінансової звітності;

4) існує можливість не тільки прогнозування банкрутства, але і оцінки зони ризику, в якій знаходиться підприємство.

Усі ці переваги роблять модель Альтмана привабливим інструментом прогнозування банкрутства і поясняє не однократні спроби вітчизняних учених адаптувати її і використовувати на українських підприємствах.

Однак слід зауважити, що індекс Альтмана буде давати надійні результати лише при стабільних умовах функціонування об'єктів, що досліджуються. Для вітчизняних підприємств характерними є безперервні зміни як зовнішнього середовища, так і внутрішнього їх стану (зміна власників, реструктуризація, падіння об'ємів виробництва, зміна ринків збуту, погіршення фінансового стану тощо), і, звичайно ж, умови їх діяльності суттєво відрізняються від тих, для яких була розроблена модель. Зокрема, однією з особливостей є те, що на показники діяльності українських підприємств велике значення справляють фактори неекономічного та неринкового характеру. Таким же серйозним фактором є значна відмінність систем оподаткування. Це безумовно, не може не відбитися як на коефіцієнтах моделі, так і на її критичних значеннях за якими можна визначати ступінь близькості підприємства до банкрутства.

Отже, основними проблемами адаптації моделі Альтмана є:

- 1) відсутність інформації про базу розрахунку вагових значень коефіцієнтів моделі;
- 2) відсутність інформації про базу розрахунку критеріїв оцінки отриманих результатів моделі;
- 3) відсутність статистики банкрутств;
- 4) проблема достовірності інформації і труднощі її отримання.

Сучасні математико-статистичні методи і комп'ютерні програми, що реалізують їх, дають змогу уніфікувати методіку моделювання фінансової стійкості підприємств. Основу такої методіки становить комплексне застосування методів фінансового аналізу, кореляційного і регресійного аналізу, методів

багатовимірної статистичної класифікації, середніх і відносних величин, індексів.

На першому етапі охоплюється максимально можливий набір фінансових коефіцієнтів і показників фінансової стійкості щодо представницької вибірки підприємств однієї галузі. За статистичними рядами цих показників розраховується матриця парних коефіцієнтів між ними, обчислюються середні геометричні їхні значення, за якими будується ранжований ряд показників.

Для подальшого аналізу з нього відбираються показники, середнє геометричне значення коефіцієнта кореляції яких не менше межі статистичної вірогідності при 95-відсотковому рівні ймовірності.

До складу багатовимірної векторної ознаки можна за формальним принципом включити всі показники з ранжованого ряду, які мають статистично істотний рівень середнього геометричного значення коефіцієнта кореляції. Проте краще проводити їхній попередній змістовний аналіз, щоб виділити показники, які відбивають ті самі сторони фінансового стану підприємства, дублюють або, навпаки, доповнюють один одного. Внаслідок такого аналізу вдається обґрунтовано звузити коло показників.

На результати багатовимірної класифікації значною мірою впливає розмірність окремих елементів багатовимірної ознаки. Чим вища розмірність коефіцієнта, тим більший його відносний вплив на результати класифікації.

Іншою відомою дискримінантною моделлю діагностики банкрутства, розробленою для умов Великобританії, є модель Романа Ліса:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4, \quad (3.5)$$

де X_1 — оборотний капітал/сума активів;

X_2 — операційний прибуток/сума активів;

X_3 — нерозподілений прибуток/сума активів;

X_4 — власний капітал/залучений капітал.

Критичним значенням Z-моделі Ліса є 0,037.

Розрахуємо вказаний коефіцієнт для нашого підприємства:

$$0,063 \times \frac{300\text{в}}{1135\text{д}} + 0,092 \times \frac{194\text{з}}{1135\text{д}} + 0,057 \times \frac{24\text{з}}{1135\text{д}} + 0,001 \times \frac{277\text{з}}{858\text{л}} = 0,034 - \text{ на кінець 2014 року.}$$

$$0,063 \times \frac{221\text{з}}{1096\text{з}} + 0,092 \times \frac{194\text{з}}{1096\text{з}} + 0,057 \times \frac{18\text{з}}{1096\text{з}} + 0,001 \times \frac{335\text{д}}{760\text{в}} = 0,030 - \text{ на кінець 2015 року}$$

Таким чином значення показника Ліса зменшилось і не відповідало нормативному значенню. Тобто в підприємства не дуже хороше становище.

Відомі інші подібні критерії. Так британські учені Р. Таффлер і Г. Тішоу запропонували у 1977 р. чотирьохфакторну прогнозу модель, при розробці якої використовували наступний підхід [33].

При використанні комп'ютерної техніки на першій стадії обчислюються 80 відношень за даними збанкрутілих і платоспроможних компаній. Потім, використовуючи статистичний метод, відомий як аналіз багатомірного дискримінанта, можна побудувати модель платоспроможності, визначаючи окремі співвідношення, які найкраще виділяють дві групи компаній та їхні коефіцієнти. Такий вибірковий підрахунок співвідношень є типовим для визначення деяких ключових вимірників діяльності підприємства, таких, як прибутковість, відповідність оборотного капіталу, фінансовий ризик і ліквідність. Поєднуючи ці показники і зводячи їх відповідним чином воедино, модель платоспроможності відображає точну картину фінансового стану корпорації. Типова модель для аналізу компаній, акції яких котируються на біржах, приймає форму:

$$Z=0,53X_1+0,13X_2+0,18X_3+0,16X_4, \quad (3.6)$$

де X_1 — прибуток до сплати процентів і оподаткування/поточні зобов'язання;

X_2 — оборотні активи/загальна сума зобов'язань;

X_3 — поточні зобов'язання/загальна сума активів;

X_4 — виручка/сума активів .

Якщо величина Z-рахунку більша 0,3, це свідчить про непогані довгострокові перспективи у підприємства, якщо менше 0,2, то банкрутство підприємства більш ніж імовірне.

Відмітимо, що в рівнянні Р. Таффлера і Г. Тішоу змінна X_1 відіграє домінуючу роль порівняно з трьома іншими, а розпізнавальна прогностична здатність моделі є нижчою порівняно із Z-рахунком Альтмана, у результаті чого незначні коливання економічної ситуації і можливі помилки у вихідних даних, в обчисленні фінансових коефіцієнтів і всього індексу можуть призводити до помилкових висновків.

Незважаючи на те, що прогнозна модель Р. Таффлера і Г.Тішоу побудована на більш сучасних даних і не включає у себе ринкову оцінку бізнесу (котирування акцій), її прийнятність до українських умов також викликає сумніви у зв'язку з розбіжностями у фінансово-економічних умовах Великобританії та України, розбіжностями у веденні бухгалтерського обліку тощо.

3.3. Аудит показників звітності підприємства

Методика аудиту звітності підприємства широко досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими

Малявіна С.В. вважає: «Аудит - це незалежна експертиза стану бухгалтерського обліку, фінансових звітів та бухгалтерських балансів. Мета аудиту - підтвердити достовірність показників фінансової звітності та балансу, а також перевірити, чи ведеться бухгалтерський облік відповідно до чинних нормативних положень та вказівок».[5, С .14] Кулаковська Л.П. вважає, що аудит - це незалежна експертиза фінансової звітності організації на основі перевірки дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку, відповідності

господарських і фінансових операцій законодавству, повноти і точності відображення у фінансовій звітності діяльності організації. Експертиза завершується складанням аудиторського висновку [49, С.7].

Американський фахівець в області аудиту Дж. Робертсон визначає аудит як «процес зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для користувача фінансових звітів» [75, С.15]. Таким чином, мета аудиту встановлюється як зниження ймовірності того, що у фінансових звітах, що публікуються підприємством, містяться неправдиві і неточні відомості. Інвестори, кредитори та інші користувачі зовнішньої звітності, приймаючи управлінські рішення, повинні використовувати достовірну фінансову інформацію.

Е. А. Аренс, Дж. К. Лоббек вважають, що аудит - це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник накопичує й оцінює свідчення про інформацію, що піддається кількісній оцінці і що належить до специфічної господарської системи, щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям [3, С.7].

Івахненко С.В. наводить такі основні завдання аудиту:

1) встановлення вірогідності бухгалтерської (фінансової) звітності економічних суб'єктів і відповідності здійснених ними фінансових та господарських операцій нормативним актам;

2) своєчасне виявлення потенційного банкрутства, тобто визначення життєздатності підприємства, що важливо для суб'єкта, який перевіряється, його контрагентів і суспільства у цілому [34].

Таким чином відзначимо, що і у вітчизняній і в зарубіжній практиці визначення аудиту різні, у визначенні його сутності думки також не однозначні. Таким чином аудит - це підприємницька діяльність атестованих незалежних юридичних осіб (аудиторських компаній і окремих аудиторів), спрямована на підтвердження достовірності фінансової, бухгалтерської та оперативної звітності для зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для інвесторів, які стають співвласниками підприємства, власників

підприємства, а також для інших юридичних і фізичних осіб.

В залежності від видів аудиту виділяють наступні етапи аудиторського процесу перевірки фінансової звітності (табл. 3.9) [62, с.183-184].

На початку перевірки аудитор з'ясовує наявність *наказу керівника підприємства про облікову політику* та проводить *аналіз дотримання бухгалтерською службою принципів підготовки фінансової звітності*.

Процедури завірення фінансової звітності означають підтвердження аудитором відповідності показників фінансової звітності даним Головної книги (оборотного балансу) і журналам-ордерам без здійснення процедур перевірки достовірності первинної бухгалтерської документації.

На самому початку аудиторської перевірки фінансової звітності підприємства встановлюється її відповідність чинним законодавчим та іншим нормативно-правовим актам які висвітлені в попередніх розділах.

Під час перевірки керівники підприємства повинні:

1. Надати на запит аудиторської фірми первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку тощо.
2. Направити на вимогу аудиторської фірми письмовий запит від свого імені попередній аудиторській фірмі з проханням щодо надання необхідної інформації.
3. За необхідності надати аудитору Інструкцію про порядок заповнення форм фінансової звітності.

Таблиця 3.9

Стадії і етапи процесу аудиторської перевірки фінансової звітності на різних рівнях його розвитку

Підтверджуючий аудит	Системно-орієнтований аудит	Аудит, що базується на ризику
1	2	3
1. Початкова стадія	1. Початкова стадія	1. Початкова стадія
1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.	1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.	1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.
1.2. Ознайомлення із статутом, установчими	1.2. Ознайомлення із статутом, установчими	1.2. Ознайомлення із статутом, установчими

документами та правовими зобов'язаннями клієнта.	документами та правовими зобов'язаннями клієнта.	документами та правовими зобов'язаннями клієнта.
1.3. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.	1.3. Вивчення надійності системи обліку і внутрішнього контролю.	1.3. Вивчення надійності системи обліку і внутрішнього контролю.
1.4. Складання плану та робочої програми аудиту.	1.4. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.	1.4. Оцінка величини аудиторського ризику та його елементів.
	1.5. Розробка плану та програми аудиту.	1.5. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.
		1.6. Розробка плану та програми аудиту.
2. Стадія дослідження	2. Стадія дослідження	2. Стадія дослідження
2.1. Перевірка господарських операцій і облікових записів.	2.1. Вивчення господарських операцій, тестування контрольних моментів або перевірка облікових записів.	2.1. Вивчення господарських операцій, тестування контрольних моментів або перевірка облікових записів.
2.2. Коригування плану і робочої програми.	2.2. Коригування плану і робочої програми.	2.2. Коригування плану і робочої програми.
2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.	2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.	2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.
3. Завершальна стадія	3. Завершальна стадія	3. Завершальна стадія
3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.	3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.	3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.
3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з ними замовника.	3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з ними замовника.	3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з ними замовника.
3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.	3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.	3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.

Таким чином клієнт повинен надати аудитору повну інформацію, на підставі якої останній міг би зробити висновок, що відпадає необхідність вносити суттєві зміни у фінансові звіти з тим, щоб вони відповідали вимогам норм (стандартів).

Для того, щоби впевнитися, що фінансова звітність реальна і доступна користувачам, аудитору необхідно з'ясувати, чи вона містить такі дані: інформацію щодо звітного і попереднього періоду; дату звітності та звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; облікову політику підприємства (з урахуванням її змін); виявлені відхилення від заданих параметрів (недоліки) за минулі роки та внесені відповідні коригування; внесені зміни в установчі документи (статут) і їх перереєстрація в органах місцевого самоврядування; консолідацію фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; обмеження щодо володіння активами; участь у спільних

підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(с)БО.

Аудитор повинен відображати у робочих документах інформацію щодо планування аудиторської роботи, характеру, часу та обсягу виконаних аудиторських процедур, їх результатів, а також висновків з отриманих аудиторських доказів. На основі виконаних процедур аудитор робить висновок про відповідність фінансової звітності вимогам про надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів підприємства.

Також аудитор наводить методику вибіркової перевірки окремих елементів (статей) звітності на відповідність їх параметричному мінімуму, розробленому для кожного етапу аудиторської перевірки окремо. Перевірка облікової політики включає аналіз можливості безперервного функціонування підприємства. Параметричний мінімум представляє собою комплекс економічних параметрів, притаманних фінансовій звітності.

Також при проведенні аудиту доцільно використовувати *методи вибіркового дослідження*. Атрибутивна вибірка для цілей контролю застосовується як засіб визначення рівня викривлень фінансової інформації у відсотковому вираженні та оцінювання ризику контролю. Кількісне оцінювання ризику контролю полягає у поєднанні верхніх рівнів наявності викривлень з якісною оцінкою системи контролю.

Таблиця 3.10

Параметри фінансової звітності для вибіркового аудиту

Критерій (контрольний параметр)	Умови	Елементи звітності, які можуть перевірятися за параметром
Реальність	1. Фактична наявність (реальність залишку)	Основні засоби, запаси, грошові кошти в касі, цінні папери – фактична наявність, всі інші – підтвержені документами
	2. Реальність надходження	Всі елементи
	3. Реальність вибуття	Всі елементи
Визнання	1. Очікування збільшення (зменшення) майбутньої економічної вигоди	Активи, зобов'язання, доходи і витрати
	2. Достовірна оцінка*: Нижча з двох оцінок (первісна	Запаси

	або чиста вартість реалізації) Первісна або справедлива вартість Чиста реалізаційна вартість Справедлива вартість: амортизована собівартість або за методом участі в капіталі Арифметично	Нематеріальні активи, Основні засоби Дебіторська заборгованість Фінансові інвестиції Власний капітал, прибуток, знос
Ознака власності	1. Власні	Капітал, прибуток, оборотні і позаоборотні активи, товари
	2. Чужі	Основні засоби, позики, кредити, зобов'язання
Відповідність місця та часу	1. Відповідність місця	Доходи, витрати (як наслідок права і зобов'язання)
	2. Відповідність часу	Доходи, витрати (як наслідок права і зобов'язання)
Суттєвість (матеріальність)	1. Помилка	Всі елементи
	2. Шахрайство (обман)	
* способи оцінки регламентуються прийнятими П(С)БО		

Керуючись моделлю допустимого загального аудиторського ризику, кількісно визначається ризик невиявлення, який обернено пропорційний рівню аудиторських процедур по суті аудиторської програми. Застосування статистичної вибірки для тестування по суті концентрується на оцінках в грошовому вираженні. Специфічні потреби аудиту обумовлюють доцільність використання середньої величини вибірки та оцінки відмінності. Але поширення в практиці набув різновид атрибутивної вибірки – ймовірність, пропорційна розміру вибірки. Одиницею вибірки при цьому методі є індивідуальна грошова одиниця. Аудитор оцінює грошову суму викривлень, досліджуючи вибірку та визначає верхній ліміт для сукупності, базуючись на результатах вибірки. Порівняння визначеного верхнього ліміту з величиною суттєвого викривлення забезпечує обґрунтовані підстави вибору виду аудиторського висновку (рис.3.2).

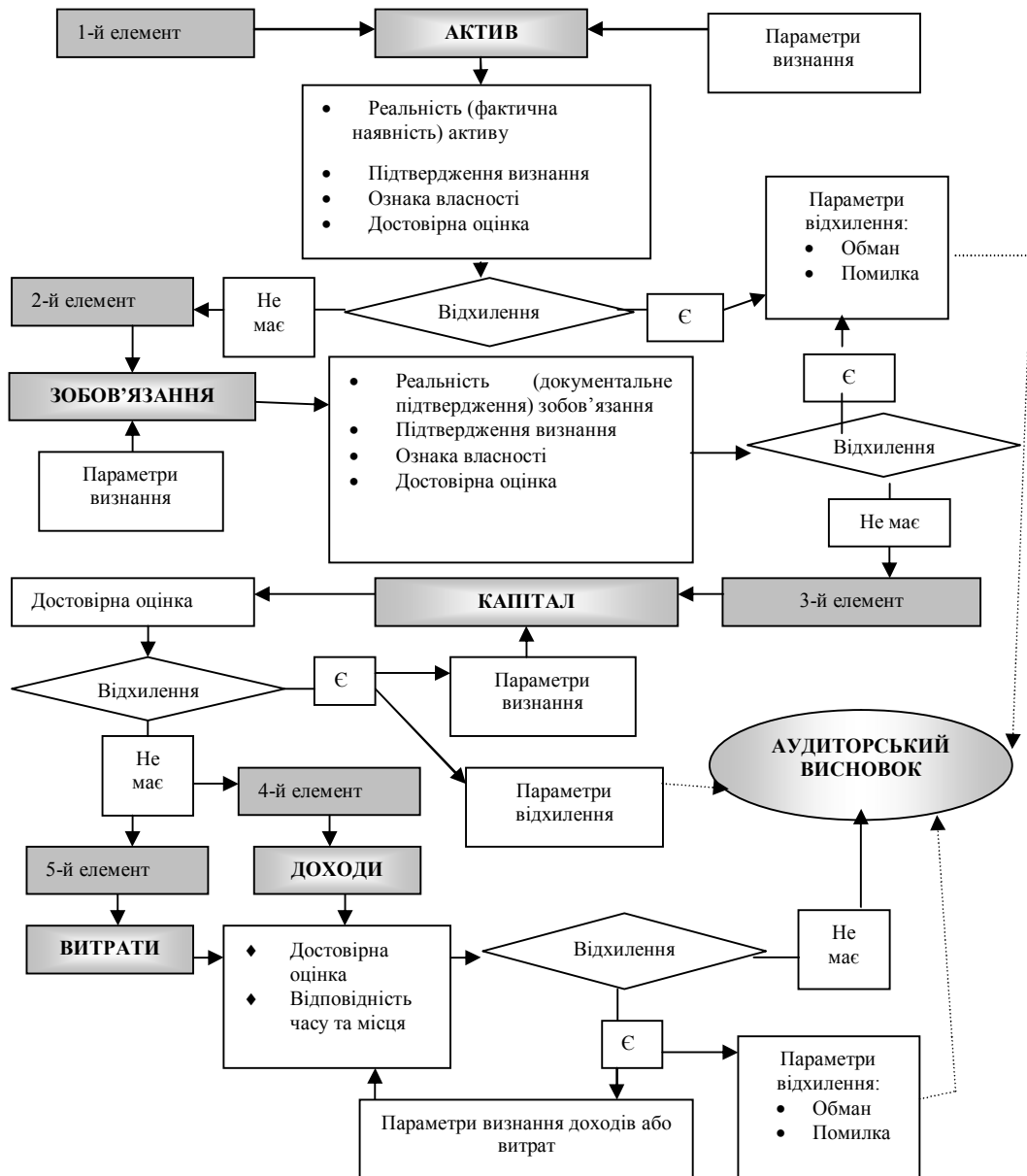

Рис.3.2. Варіант вибіркової аудиторської перевірки елементів звітності

Оскільки питання перевірки фінансової звітності є досить широким і вимагає окремого дослідження, ми обмежимося розглядом лише аудиту балансу. Перевіркою правильності складеного балансу підприємства має бути встановлено відповідність його побудови вихідним принципам (рис. 3.3):

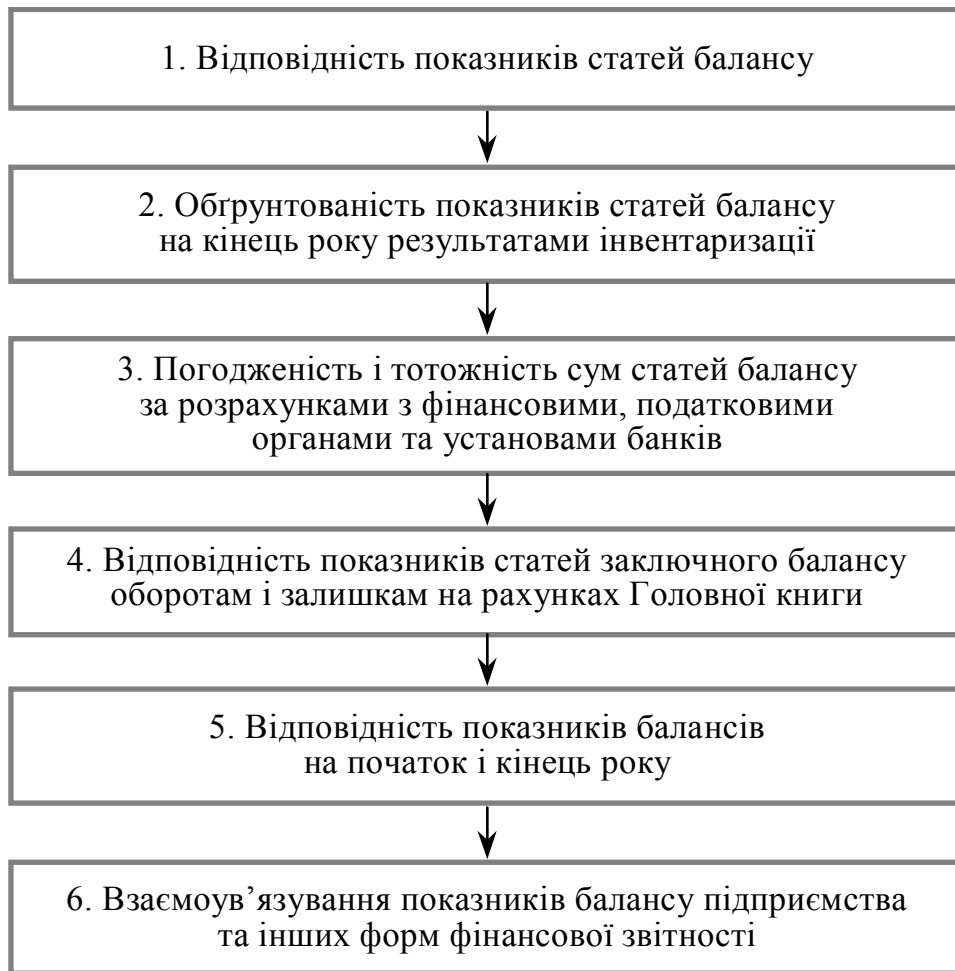

Рис. 3.3 Загальні принципи перевірки балансу підприємства

1. Показники статей балансу на початок періоду (звітного року) мають відповідати даним балансу за попередній період. Зміни вступного балансу на початок року порівняно із звітним за попередній рік приймаються лише з відповідними поясненнями;

2. Дані статей балансу на кінець звітного року мають бути аргументовані результатами ретельно проведеної перед складанням річного бухгалтерського звіту інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, резервів, розрахунків та інших активів і пасивів. Підтвердження залишків на рахунках активів і зобов'язань шляхом проведення інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності суворо обов'язкове. Інвентаризації підлягають усі активи і зобов'язання підприємства, крім майна, цінностей,

засобів і зобов'язань, інвентаризація яких проводиться не раніше 1 жовтня звітного року. За підсумками інвентаризації здійснюється коригування даних обліку.

За результатами такої перевірки аудитор може зробити висновки про достовірність балансу, реальність статей інших форм фінансової звітності. Аудитор, перевіряючи достовірність відображення у звітності залишків товарно-матеріальних цінностей на кінець звітного періоду, встановлює, наскільки на підприємстві дотримуються обраної облікової політики.;

3. Суми статей балансу, що стосуються коштів на рахунках у комерційних банках, банківських позик, руху фінансування з бюджету та позабюджетних фондів, повинні відповідати даним, зазначеним у виписках банків. Не допускається відображення у балансі сум за розрахунками з фінансовими і податковими органами, які взаємно не погоджені;

4. Обов'язковою є звірка оборотів і залишків на рахунках аналітичного та синтетичного обліку на кінець звітного року перед складанням заключного балансу. Показники статей заключного балансу мають відповідати оборотам і залишкам на рахунках Головної книги;

5. Показники балансів підприємства на початок і кінець року мають бути зіставними. Будь-які розбіжності у методології формування однієї й тієї самої статті вступного і заключного балансу потребують пояснення;

6. Показники балансу підприємства та інших форм фінансової звітності мають бути взаємоув'язаними. Для цього щороку Міністерство фінансів України складає рекомендації щодо перевірки узгодженості показників типових форм річного бухгалтерського звіту.

Згідно з Міжнародними стандартами, аудит передбачає забезпечення обґрунтованої, але не абсолютної гарантії того, що звітність, яка офіційно оприлюднюється, в цілому не містить у собі суттєвих перекручень. Обґрунтована гарантія - це процес збирання доказів, необхідних аудиторіві для підготовки висновку про те, що в цілому немає суттєвих перекручень у звітності. Обґрунтована гарантія стосується всього процесу аудиту.

Незважаючи на це, існують причини, котрі заважають аудиторів виявити суттєві неточності та перекручення, а саме:

- використання тестів під час перевірки;
- обмежувальні фактори, притаманні всім системам бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю (наприклад, можливість змови посадових осіб);
- той факт, що більшість аудиторських доказів носить швидше переконувальний, ніж остаточно стверджувальний характер.

Висновки до розділу 3.

1. Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу.

Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

2. Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у ринкових умовах зумовлюється насамперед тим що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху. Для аналізу ліквідності підприємства використовують сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

3. Для того, щоби впевнитися, що фінансова звітність реальна і доступна користувачам, аудитору необхідно з'ясувати, чи вона містить такі дані: інформацію щодо звітного і попереднього періоду; дату звітності та звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; облікову політику підприємства (з урахуванням її змін); виявлені відхилення від заданих параметрів (недоліки) за минулі роки та внесені відповідні коригування; внесені зміни в установчі документи (статут) і їх перереєстрація в органах місцевого самоврядування; консолідацію фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; обмеження щодо володіння активами; участь у спільних підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(с)БО.

Також при проведенні аудиту доцільно використовувати методи вибіркового дослідження. Атрибутивна вибірка для цілей контролю застосовується як засіб визначення рівня викривлень фінансової інформації у відсотковому вираженні та оцінювання ризику контролю. Кількісне оцінювання ризику контролю полягає у поєднанні верхніх рівнів наявності викривлень з якісною оцінкою системи контролю.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ Й АУДИТУ ОБЛІКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Аналіз показників фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу.

Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

Експрес-аналіз проводиться за даними фінансової звітності, а отже, орієнтований в основному на зовнішніх користувачів. Такий аналіз охоплює чотири етапи (рис.3.1).

У межах етапів, наведених на рис. 3.1 у процесі експрес-аналізу реалізуються наступні процедури:

Перший етап передбачає:

а) перегляд фінансової звітності за формальними ознаками - це аналітична процедура, під час якої оцінюються обсяг та якість звітності, зручність її структурування, наявність всіх необхідних звітних форм, наявність і повнота аналітичних розшифрувань, доступність і можливість трактування наведених аналітичних показників тощо. По суті, це є процедурою встановлення достовірності і повноти наданої інформаційної бази;

б) ознайомлення з висновком аудитора. Аудиторський висновок полегшує, певною мірою, процедуру підготовки інформації для проведення аналізу. Однак він не повинен розглядатися як гарантія якості наданої звітності. Аудитори висловлюють виключно професійну думку про достовірність звітних даних, в тому числі про результати та наслідки діяльності свого клієнта. Аналітику необхідно враховувати, що вся відповідальність за підготовку звітних даних покладена не на аудиторів, а на підприємство, де проводиться аудит. Відповідно, навіть за наявності аудиторського висновку, слід перевірити точність показників звіту, на підставі якого проводиться аналіз;

в) вивчення облікової політики суб'єкта господарювання. Показники діяльності підприємства залежать від обраних елементів облікової політики і, відповідно, можуть змінюватися зі зміною її положень.

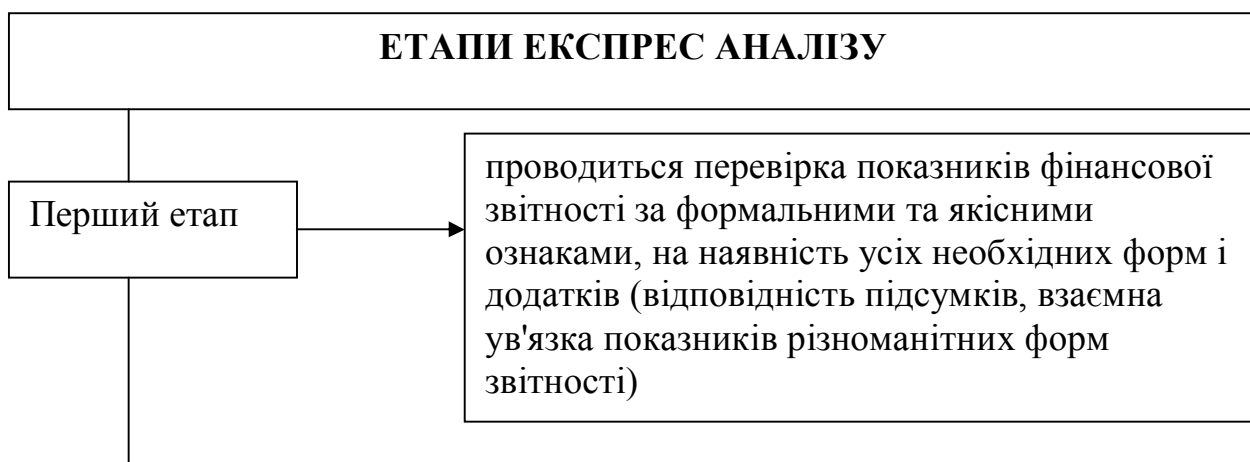

Рис. 3.1. Етапи проведення експрес-аналізу

На другому етапі:

а) загальне ознайомлення з даними балансу. Оцінюється зміна валюти балансу, формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни у складі майна та джерелах його утворення, встановлюються зв'язки між різними показниками.

Аналітичний баланс підприємства формується шляхом перегрупування та/або агрегування (об'єднання) окремих статей, розділів балансу для надання балансу в формі, придатній для аналізу, що сприяє:

- підвищенню реальності балансових оцінок. Це досягається шляхом очищення балансу від наявних у його складі регулятивів та врахування впливу інфляційного фактору впливу на вартісні показники;

- наданню наочності у виявленні взаємозв'язків та закономірностей, властивих даному суб'єкту; забезпечення можливості просторово-часових співставлень;

- полегшенню розрахунку основних аналітичних показників та коефіцієнтів.

Порівняльний аналітичний баланс будується шляхом доповнення його відповідними показниками структури й динаміки. Тобто, порівняльний аналітичний баланс включає показники горизонтального та вертикального аналізу.

б) при здійсненні оцінки балансу необхідно враховувати, що ознаками «нормального» балансу є:

- валюта балансу в кінці звітної періоду збільшилася порівняно з початком. Зменшення (в абсолютному вираженні) валюти балансу вказує, як правило, на скорочення підприємством обсягів господарювання, що може спричинити його неплатоспроможність. Встановлення факту згорання господарської діяльності потребує проведення детального аналізу його причин: скорочення платоспроможного попиту на товари, роботи, послуги даного підприємства; обмеження доступу на ринок сировини, матеріалів, напівфабрикатів; оцінку показників в аналітичних розрізах. Аналізуючи збільшення валюти балансу за звітний період, необхідно враховувати вплив переоцінки основних засобів, дію інфляційних факторів тощо;

- темпи приросту оборотних активів вищі, ніж темпи приросту необоротних активів;

- власний капітал підприємства перевищує залучений і темпи його зростання вищі, ніж темпи зростання залученого капіталу;

- темпи приросту дебіторської і кредиторської заборгованості врівноважують один одного;

в) виявлення явних або завуальованих недоліків у роботі підприємства та їх оцінка в динаміці. Оцінюються так звані «хворі» статті звітності, що можна поділити на дві групи:

- статті, що свідчать про незадовільну роботу підприємства у звітному періоді та внаслідок цього нестабільний фінансовий стан (збитки, прострочені векселі, прострочена кредиторська заборгованість);

- статті, що свідчать про певні недоліки в роботі підприємства. До них належать ті, що безпосередньо представлені в балансі, або елементи статей, які можуть бути виділені за допомогою аналітичних розшифрувань під час внутрішнього аналізу (неблагополучні співвідношення між окремими статтями). Показники цієї групи вказують на те, що підприємство нерационально використовує свої засоби. Будь-яке підприємство має певний запас міцності. Так, дебітори можуть затримувати оплату, але підприємство буде продовжувати роботу; може нарощувати величину неліквідних активів, але оборотних засобів ще достатньо для забезпечення належної ритмічності технологічного процесу. Але така ситуація не може тривати довго. Якщо не вжити відповідних заходів, стан підприємства може стати кризовим.

На третьому етапі:

а) ознайомлення з основними показниками діяльності підприємства. Аналізуються основні показники підприємства за довільно вибраним їх переліком. Формування складу показників залежить від досвіду аналітика та особливостей діяльності підприємства [6, С.121].

Рекомендований перелік показників наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Основні показники фінансового стану підприємства

Напрямок аналізу	Показники
1	2
Оцінка майнового стану	Загальна сума засобів, що знаходяться у розпорядженні підприємства
	Величина основних засобів та їх частка в загальній сумі активів
	Коефіцієнт зносу основних засобів
Оцінка ліквідності та	Коефіцієнт покриття

платоспроможності	Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Оцінка фінансової стійкості	Коефіцієнт автономії
	Співвідношення власного та залученого капіталу
	Частка довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел засобів
Оцінка ділової активності	Оборотність активів
	Період погашення дебіторської заборгованості
	Тривалість операційного та фінансового циклу
Оцінка ефективності діяльності	Обсяг реалізації
	Дохід, прибуток (саме той, який займає найбільшу питому вагу)
	Рентабельність загальна
	Рентабельність основної діяльності
	Рентабельність залученого капіталу
	Рентабельність власного капіталу

б) читання пояснювальної записки. При цьому необхідно враховувати, що наведена інформація є односторонньою. Вона формується працівниками підприємства для презентації найпривабливіших тенденцій і результатів. У пояснювальній записці можуть міститися аналітичні показники і коефіцієнти, розраховані не тільки на підставі фінансової звітності. Використання таких показників підвищить глибину та комплексність аналізу, надасть можливість пов'язати їх між собою і надати узагальнюючі висновки щодо діяльності підприємства.

Четвертий етап передбачає формування висновків за результатами аналізу, надання рекомендацій за результатами проведених досліджень. Експрес-аналіз завершується висновком про доцільність чи необхідність більш глибокого й детального фінансового аналізу діяльності підприємства.

Експрес-аналіз характеризується обмеженням щодо обсягу досліджуваних показників. Розрахунки при цьому є не стільки складними, скільки рутинними. Він конкретизує, доповнює та розширює окремі процедури аналізу. При цьому рівень легалізації залежить від наявного інформаційного

забезпечення, рівня володіння методиками аналізу, часового фактору, наявності технічних засобів для виконання розрахунків, професійних якостей аналітика тощо.

Основними джерелами інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність, зокрема Баланс (Звіт про фінансовий стан). Форма № 1 відображає фінансовий стан підприємства на момент його складання. Читання Балансу, як правило починають із з'ясування зміни величини Балансу за звітний період часу (додаток В).

Для цього підсумок балансу на початок періоду (11354 тис. грн.), порівнюють з підсумком Балансу на кінець періоду (10962 тис. грн.), таке порівняння дозволяє визначити загальні напрямки руху Балансу, в даному випадку за 2015 рік відбулося зменшення підсумку Балансу ТОВ «ТК «Кабель», яке не можна оцінити позитивно. Щоб встановити, який вплив на створення фінансового стану здійснили внутрішні і зовнішні умови діяльності підприємства необхідно провести аналіз активу і пасиву Балансу.

Здійснення аналізу активу Балансу за даними ТОВ «ТК «Кабель» можна представити у вигляді таблиці (табл. 3.2).

З даних таблиці 3.2 можна зробити висновок, що загальна вартість майна ТОВ «ТК «Кабель» станом на 1 січня 2016 року зменшилась на 392 тис. грн. (3,4%).

Таблиця 3.2.

**Аналіз структури активів ТОВ «Торгівельна компанія «Кабель»
за 2015 рік**

№ п/п	Показники	На початок року	На кінець року	Відхилення	
				Абсолютне (грн.)	Відносне %
1	А	2	3	4	5
	Всього активів, тис. грн.	11354	10962	-392	-3,4
	В т.ч.:				

1	Необоротні активи, тис. грн.	8346	8750	404	+4,8
	- в % до вартості активів	73,5	79,8	6,3	x
2	Оборотні активи, тис. грн.	3008	2212	-796	-26,5
	- в % до вартості активів	26,5	20,2	-6,3	x
2.1	Матеріальні оборотні активи, тис. грн.	2014	1028	-986	-49,0
	- в % до вартості оборотних активів	67,0	46,5	-20,5	x
2.2	Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	-	-	-	-
	- в % до вартості оборотних активів	-	-	-	-
2.3	Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	46	71	+25	+54,3
	- в % до вартості оборотних активів	1,5	3,2	+1,7	x
2.4	Засоби в розрахунках, тис. грн.	948	1113	165	17,4
	- в % до вартості оборотних активів	31,5	50,3	18,8	x

На зменшення вартості майна підприємства вплинуло зниження вартості оборотних активів на 796 тис. грн., при цьому негативним є ріст дебіторської заборгованості на 165 тис.грн, або на 17,4%. , матеріальні оборотні активи в той же час зменшились на 986 тис.грн, або на 49%. Позитивним слід відзначити збільшення грошових коштів та їх еквівалентів на 25 тис.грн., а бо 54,3%. Також позитивним є ріст вартості необоротних активів на 404 тис.грн. або на 4,8%, крім того їх питома вага на кінець періоду зросла в загальній вартості активів порівняно з оборотними активами.

Проаналізувавши структуру активів необхідно охарактеризувати джерела їх утворення – власні і позичені. В процесі такого аналізу визначають взаємозв'язок між статутним, власним і позичковим капіталом (табл. 3.3).

З даних таблиці 3.3 можна зробити висновок, що вартість капіталу станом на 1 січня 2016 року зменшилась на 3,6% або на 392 тис.грн. і на кінець 2015 року склала 10962 тис. грн..

Позитивним моментом слід вважати те, що власний же капітал має тенденцію до збільшення, і на кінець 2015 року він зріс на 581 тис. грн., що на 20,9% більше від початку року.

Таблиця 3.3.

Аналіз структури джерел формування коштів ТОВ «ТК«Кабель»» за 2015 р.

№ п/п	Показники	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду	Відхилення	
				абсолютне, грн.	відносне %
1	А	2	3	4	5
	Всього капіталу, тис. грн..	11354	10962	-392	-3,6
1	Власний капітал і прирівняні до нього джерела засобів, тис. грн..	2773	3354	+581	+20,9
	- в % до капіталу	24,4	30,6	6,2	х
2	Позиковий капітал, тис. грн..	8581	7608	-973	-11,3
	- в % до капіталу	75,6	69,4	-6,2	х
2.1	Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	1620	970	-650	-40,1
	- в % до позиченого капіталу	18,9	12,7	-6,2	х
2.2	Короткострокові позики, тис. грн..	1250	1100	-150	-12
	- в % до позиченого капіталу	14,6	14,5	- 0,1	х
2.3	Кредиторська заборгованість, тис. грн..	5711	5538	-173	-3,0
	- в % до позиченого капіталу	66,5	72,8	-6,3	х

Сума позичкового капіталу на початок 2015 року становить 8581 тис. грн., на кінець 2015 року становить 7608 тис.грн., що на 973 тис.грн. менше, ніж на початок року. Зменшення позикового капіталу є позитивним явищем.

У структурі позикового капіталу найбільшу питому вагу займає кредиторська заборгованість, сума якої на початок 2015 року становила 5711 тис. грн., що на 3,0 % менше, ніж на початок року. Частка короткострокових кредитів банку у структурі позикового капіталу становить 14,6 % , на кінець

року – 14,5%. Частка довгострокових кредитів на кінець 2015 року зменшилась на 650 тис.грн, або на 40,1%, що є дуже позитивним явищем.

Для подальшого підвищення ефективності роботи підприємства керівництву слід звернути увагу на те, що довготермінові кредити на капітальні вкладення допомагають підприємству прискорювати процес розвитку своєї матеріально – технічної бази темпами, які випереджують темпи накопичення для цих цілей власних фінансових ресурсів. А використання короткострокових кредитів в оборотні кошти дає змогу підприємству вкладати власний оборотний капітал у створення лише постійних мінімальних запасів товарно – матеріальних цінностей і витрат на виробництво, створювати у мінімальних розмірах інші активи, а всі потреби в оборотних коштах, які носять тимчасовий характер, задовольняти за рахунок кредитів на умовах поверненості.

Однією з важливих характеристик фінансового стану є фінансова стійкість.

Фінансова стійкість підприємства – це здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у змішаному, внутрішньому і зовнішньому середовищі, гарантуючи його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість в межах допустимого ризику.

Мінімальною умовою фінансової стійкості є наявність власних обігових коштів, а саме додатне значення цього показника. Сума власних обігових коштів розраховується за формулою:

$$\text{ВОК} = \text{ВК} - \text{НА} ,$$

Де ВОК – власні обігові кошти; ВК – власний капітал; НА – вартість необоротних активів.

Виділяють чотири типи фінансової стійкості:

- абсолютна стійкість – для забезпечення запасів (З) достатньо власних обігових і платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < \text{ВОК} ,$$

- нормальна стійкість – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів залучаються довгострокові кредити та позики (КД); платоспроможність гарантована:

$$З < \text{ВОК} + \text{КД},$$

- нестійкий фінансовий стан – для забезпечення запасів крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів і позик залучаються короткострокові кредити та позики (КК); платоспроможність порушена, але є можливість її відновити:

$$З < \text{ВОК} + \text{КД} + \text{КК},$$

- кризовий фінансовий стан – для забезпечення запасів не вистачає «нормальних» джерел їх формування; підприємству загрожує банкрутство:

$$З > \text{ВОК} + \text{КД} + \text{КК}$$

В нашому випадку на початок періоду показник власних оборотних коштів становив $2773 - 6014 = - 3214$ тис.грн., на кінець періоду він становив $3354 - 6408 = - 3054$ тис.грн. Згідно зазначених вище формул у підприємства кризовий фінансовий стан і підприємство не може забезпечити запасами покриття кредитів і позикового капіталу в цілому.

У світовій практиці фінансові коефіцієнти як показники діяльності підприємства публікуються в річних звітах компаній. При цьому кожна компанія, звичайно, має свій набір таких коефіцієнтів та їх власну систематизацію. Американські фірми найчастіше наводять в річному звіті набір з 10-15 показників.

Найчастіше оцінку фінансового стану проводять за допомогою фінансових коефіцієнтів, розрахованих на підставі показників Балансу (Звіту про фінансовий стан) і Звіту про фінансові результати (Звіту про доходи). За допомогою цього способу вивчаються такі важливі аспекти фінансового стану і результатів діяльності підприємства, як ліквідність, довгострокова платоспроможність, рентабельність.

- В алгоритмі розрахунку показників (табл.3.4) наводиться номер форми фінансової звітності та рядок, який при цьому використовується.

Таблиця 3.4.

Алгоритм розрахунку фінансових показників

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення
	1	2	3
1. Аналіз майнового стану підприємства			
1.1.	Коефіцієнт зносу основних засобів	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1012}}{\text{ф. 1 ряд. 1001}}$	зменшення
1.2.	Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 5)}}{\text{ф. 1 ряд. 1001 (гр. 4)}}$	збільшення
1.3.	Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\frac{\text{ф. 5 ряд. 260 (гр. 8)}}{\text{ф. 1 ряд. 1001 (гр. 3)}}$	повинен бути меншим, ніж коефіцієнт оновлення основних засобів
2. Аналіз ліквідності підприємства			
2.1.	Коефіцієнт покриття	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1195}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	Більше 1
2.2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1100 – ряд. 1110)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	0,6 – 0,8
2.3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1165 + ряд. 1160)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	0,25 - 0,5 збільшення
2.4.	Чистий оборотний капітал (тис. грн.)	ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)	>0 збільшення
3. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства			
3.1.	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$\frac{\text{ф. 1 ряд. 1495}}{\text{ф. 1 ряд. 1900}}$	>0,5
3.2.	Коефіцієнт фінансування	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1595 + ряд. 1695 + ряд. 1700)}}{\text{ф. 1 ряд. 1495}}$	<1 зменшення
3.3.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)}}{\text{ф. 1 ряд. 1695}}$	>0,1

Продовження табл.3.4

1	2	3	4
3.4.	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 1 (ряд. 1195 – ряд. 1695)}}{\text{ф. 1 ряд. 1495}}$	>0 збільшення
4. Аналіз ділової активності підприємства			
4.1.	Коефіцієнт оборотності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1195 (гр. 3) + ряд. 1195 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення

4.2.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1610 / ряд. 1695) гр. 3 + (ряд. 1610 / ряд. 1695) гр. 4} / 2}$	збільшення
4.3.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1120 / ряд. 1195) гр. 3 + (ряд. 1120 / ряд. 1195) гр. 4} / 2}$	збільшення
4.4.	Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}}$	зменшення
4.5.	Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	$\frac{\text{Тривалість періоду}}{\text{Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}}$	зменшення
4.6.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2050}}{\text{ф. 1 ((ряд. 1100 / ряд. 1110) гр. 3 + (ряд. 1100 / ряд. 1110) гр. 4) / 2}}$	збільшення
4.7.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2000}}{\text{ф. 1 (ряд. 1300 (гр. 3) + ряд. 1300 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
4.8.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 1 (ряд. 1495 (гр. 3) + ряд. 1495 (гр. 4)) / 2}}$	збільшення
5. Аналіз рентабельності підприємства			
5.1.	Коефіцієнт рентабельності активів	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 1 (ряд. 1300 (гр. 3) + ряд. 1300 (гр. 4)) / 2}}$	>0 збільшення
5.2.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 1 (ряд. 1495 (гр. 3) + ряд. 1495 (гр. 4)) / 2}}$	>0 збільшення
5.3.	Коефіцієнт рентабельності діяльності	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2350}}{\text{ф. 2 ряд. 2000}}$	>0 збільшення
6. Аналіз прибутковості			
6.1.	Коефіцієнт прибутковості акцій	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2160}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	збільшення
6.2.	Коефіцієнт дивідендного доходу	$\frac{\text{ф. 2 ряд. 2650}}{\text{Ринкова вартість 1 акції}}$	збільшення
6.3.	Коефіцієнт виплати дивідендів	$\frac{\text{Виплата дивідендів на 1 акцію}}{\text{ф. 2 ряд. 2650}}$ ф. 2 ряд. 2610	збільшення

Методика аналізу названих вище коефіцієнтів полягає у порівнянні:

- фактичних коефіцієнтів поточного року з торішніми, а також з коефіцієнтами за кілька звітних періодів;
- фактичних коефіцієнтів з нормативними (щоправда, користувачі фінансових звітів рідко коли можуть це зробити);
- фактичних коефіцієнтів підприємства з показниками конкурентів (дані беруться з фінансових звітів, що подаються у фінансові статистичні органи);
- фактичних коефіцієнтів із галузевими показниками.

Одним з показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства, є його платоспроможність (ліквідність).

У науковій літературі не існує єдиної думки щодо визначення платоспроможності і ліквідності, їх тотожності й відмінності між ними. Так, О.М. Бандурка вважає, що не можна плутати поняття «ліквідність підприємства» і «платоспроможність підприємства». Платоспроможність - це здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення за рахунок наявних грошей на банківських рахунках або готівкою. Білик М.Д. підтримує попередню думку, стверджуючи, що ліквідність у загальному розумінні означає здатність цінностей перетворюватися в платіжні засоби. Основною ознакою ліквідності як зазначає автор є формальне перевищення (у вартісній оцінці) оборотних активів над короткостроковими пасивами. Чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан підприємства з позиції ліквідності. Якщо величина оборотних активів недостатньо велика порівняно з короткостроковими пасивами, поточне положення є нестійким; і може виникнути ситуація, коли воно не матиме достатньо грошових коштів для розрахунків за своїми зобов'язаннями і змушене буде або порушити технологічний процес (наприклад, терміново продати частину запасів чи обтяжувати себе новими боргами), або розпродати частину довгострокових активів [6, С. 57].

Деякі науковці стверджують, що такі економічні категорії, як платоспроможність і ліквідність, мають єдину суть і тому вимірюються за допомогою одних і тих самих показників. Інші замість терміна

«платоспроможність» використовують «ліквідність». Це різні, хоча й близькі показники, у вузькому значенні платоспроможність – це наявність у підприємства грошових засобів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, які необхідно провести в найближчий час.

Під терміном «ліквідність» прийнято розуміти здатність підприємства виконувати свої фінансові зобов'язання перед всіма контрагентами та державою.

Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у ринкових умовах зумовлюється насамперед тим що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху.

Для аналізу ліквідності підприємства використовують сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності.

Аналіз ліквідності підприємства проводять за даними балансу та дозволяє визначити спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання.

Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності та чистого оборотного капіталу.

- Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань.

- Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

- Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до

поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно.

- Чистий оборотний капітал розраховується як різниця між оборотними активами підприємства та його поточними зобов'язаннями. Його наявність та величина свідчать про спроможність підприємства сплачувати свої поточні зобов'язання та розширювати подальшу діяльність (табл.3.5).

Таблиця 3.5.

Аналіз показників ліквідності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2015 рік

Коефіцієнти ліквідності	На початок періоду	На кінець періоду	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1 Загальний коефіцієнт ліквідності	3008 / 6961 = 0,43	2212 / 6638 = 0,33	-0,1	-23,3
2. Коефіцієнт швидкої ліквідності	994 / 6961 = 0,14	1184 / 6638 = 0,18	+0,04	+28,6
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	46 / 6961 = 0,007	71 / 6638 = 0,011	+0,004	+57,1
Чистий оборотний капітал	3008 - 6961 = -3953	2212 - 6638 = -4426	-473	-11,9

Аналіз таблиці 3.6. свідчить, що загальний коефіцієнт ліквідності знизився на 0,1, або на 23,3% порівняно з початком року, коефіцієнт швидкої ліквідності підвищився тільки на 0,4 пункти, коефіцієнт абсолютної ліквідності підвищився тільки на 0,004 пункти хоча у відносному вираженні це було 57,1%. Однак всі ці показники були далекими від нормативних. В загальному можна сказати, що показники ліквідності знаходяться у незадовільному стані.

Аналізуючи фінансову стабільність підприємства, можна дійти висновку, що власники підприємства (акціонери, інвестори та інші особи, що зробили внески в статутний капітал) завжди віддають перевагу розумному зростанню

частки позичених коштів; кредитори (постачальники сировини і матеріалів, банки, що надають короткострокові позички) навпаки — віддають перевагу підприємствам з високою часткою власного капіталу.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

- Коефіцієнт фінансової стійкості (платоспроможності або автономії) розраховується як відношення власного капіталу підприємства до підсумку балансу підприємства і показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність.

- Коефіцієнт структури капіталу (фінансування) розраховується як співвідношення залучених та власних засобів і характеризує залежність підприємства від залучених засобів.

- Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами розраховується як відношення величини чистого оборотного капіталу до величини оборотних активів підприємства і показує забезпеченість підприємства власними оборотними засобами.

- Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні засоби, а яка - капіталізована. Коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного капіталу.

Аналіз показників фінансової стійкості можна представити у вигляді таблиці 3.6:

Аналіз фінансової стійкості та ділової активності ТОВ

«ТК«Кабель»» за 2015 рік

№п /п	Показники	На початок року	На кінець року	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6
1	Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$2773 / 11354 = 0,244$	$3354 / 10962 = 0,306$	+0,062	+25,4
2	Коефіцієнт фінансування	$8581 / 2773 = 3,1$	$6638 / 3354 = 1,9$	-1,2	- 38,7
3	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$-2983 / 3008 = -1$	$-4426 / 2212 = -2$	- 1	- 100
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$-2983 / 2773 = -1,08$	$-4426 / 3354 = -1,32$	-0,24	-22,2

Як свідчить аналіз фінансової стійкості показник автономії зріс на 0,062 пункти або на 25,4% хоча і не дотягував до нормативу, тобто більше 0,5. З даних таблиці видно, що підприємство не спроможне виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. Коефіцієнт фінансування також мав незадовільний показник, оскільки він повинен прагнути до менше 1. Позитивним є його зменшення на кінець 2015 року. Коефіцієнти забезпеченості власними оборотними засобами і маневреності власного капіталу мали негативне значення, оскільки мінусове значення мав показник чистого оборотного капіталу. В цілому можна зробити висновок, що не зважаючи на незначне покращення, показники фінансової стійкості мали негативне значення.

Основним інструментом для оцінки ефективності використання ресурсів підприємства в умовах нестабільної економіки є оцінка й аналіз ділової активності суб'єкта господарювання, за допомогою якого можна об'єктивно оцінити результативність господарсько-фінансової діяльності підприємства та визначити перспективи його розвитку. Від об'єктивності та точності оцінки й оптимізації ділової активності підприємства залежить якість важливих та відповідальних управлінських рішень, які дають змогу не пристосовуватися до змін на ринку, а активно реагувати та впливати на ринкову ситуацію, що постійно змінюється.

Термін «ділова активність» почав використовуватися у вітчизняній аналітичній літературі порівняно недавно – у зв'язку з впровадженням широко відомих у різних країнах світу методик аналізу фінансової звітності на основі системи аналітичних коефіцієнтів. Безумовно, трактування даного терміна може бути різним. Ділова активність відображає рівень ефективності використання матеріальних, трудових, фінансових і інших ресурсів і в той же час характеризує якість управління, а також можливості потенційного розвитку підприємства.

Аналіз ділової активності полягає у дослідженні рівнів і динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів – показників оборотності. Так як розмір річного обороту залежить від швидкості оборотності засобів, тому з розмірами обороту та, відповідно, із оборотністю пов'язана величина умовно-постійних витрат: чим швидший оборот, тим менше на кожен оборот припадає сума цих витрат.

У процесі пошуку шляхів підвищення ділової активності підприємства використовуються такі методи, як спостереження, порівняння, абстрагування, історичний метод та синтез, економіко-математичне моделювання.

Метою аналізу ділової активності підприємства є:

1. Визначення динамічності його розвитку.
2. Аналіз швидкості обороту засобів підприємства.

Розглянемо показники ділової активності підприємства (табл.3.7) з використанням форм звітності з Додатку В.

Таблиця 3.7

Показники ділової активності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2014 і 2015 рік

№	Показники	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1	2	3	4	5	6
9.	Коефіцієнт оборотності активів	8962 / 3214 = 2,79	11872 / 2610 = 1,53	+1,76	+63,1
10.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	8962 / 6348 = 1,41	11872 / 6187 = 1,92	+0,51	+36,2
11.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	8962 / 1048 = 8,55	11872 / 6187 = 12,96	+4,41	+51,6
12.	Строк погашення дебіторської заборгованості (днів)	366 / 8,55 = 42,8	366 / 12,96 = 28,2	-14,6	-34,1
13.	Строк погашення кредиторської заборгованості (днів)	366 / 1,41 = 260	3671,92 = 191	-69	-26,5
14.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	7019 / 2264 = 3,1	8970 / 1521 = 5,9	+2,8	+90,3
15.	Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача)	8962 / 6720 = 1,33	11872 / 6211 = 1,91	+ 0,58	+43,6
16.	Коефіцієнт оборотності власного капіталу	8962 / 2820 = 3,2	11872 / 3064 = 3,9	+ 0,7	+21,9

Аналіз ділової активності показав, що всі показники підприємства покращились, при чому суттєво. Так, загальний коефіцієнт оборотності активів

збільшився на 63,1%, крім того, підвищилась фондівдача на 43,6% і оборотність власного капіталу на 21,9%. Терміни повернення дебіторської та кредиторської заборгованості зменшились відповіно на 15 і 69 днів.

Таким чином динаміку показників ділової активності слід оцінювати позитивно.

Аналіз звітності необхідно доповнити аналізом показників рентабельності (табл.3.8)

Таблиця 3.8.

Аналіз показників рентабельності ТОВ «ТК«Кабель»» за 2014-2015 роки

№	Показники	За 2014 рік	За 2015 рік	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення %
1	Коефіцієнт рентабельності активів	$243 / 10456 = 0,023$	$183 / 11158 = 0,016$	- 0,007	30,3
2	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	$243 / 2820 = 0,086$	$183 / 3064 = 0,059$	- 0,027	31,4
3	Коефіцієнт рентабельності діяльності	$243 / 8962 = 0,027$	$183 / 11872 = 0,015$	- 0,012	44,4

Показники рентабельності зменшились за всіма позиціями, що було викликано зменшенням величини чистого прибутку і ростом середньої величини активів, капіталу, та доходу від реалізації продукції.

3.2 Аналіз показників імовірності банкрутства підприємства

Банкрутство або неплатоспроможність є категоріями ринкової економіки, що характеризують фінансовий стан підприємства. Згідно із Законом України «Про поновлення платоспроможності підприємства або визнання його

банкрутом» під банкрутством розуміють визнану судом неспроможність господарюючого суб'єкта виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами та з обов'язкових платежів протягом трьох місяців після настання визначеного терміну сплати, а також відновити свою платоспроможність не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

З метою запобігання банкрутству та визначення симптомів фінансової кризи треба проводити економічний аналіз діяльності господарюючого суб'єкта за якомога триваліший період часу його існування, визначати негативні та позитивні фактори ділової активності, внутрішніх і зовнішніх чинників економічної нестабільності, повноти реалізації економічного потенціалу тощо.

Для діагностики імовірності банкрутства використовується декілька підходів, які ґрунтуються на використанні:

- а) інтегральних показників, розрахованих з допомогою:
 - мультиплікативного дискримінантного аналізу;
 - багатомірного рейтингового аналізу, скорингових моделей тощо;
- б) аналізу чималої системи критеріїв і ознак;
- в) обмеженого кола показників .

Джерелами інформації для проведення розрахунків економічних показників і виявлення ознак неплатоспроможності чи банкрутства є вибіркові показники з документів фінансової звітності підприємства.

Поточною неплатоспроможністю може характеризуватися фінансовий стан будь-якого підприємства, якщо на конкретний момент через випадковий збіг обставин тимчасово суми наявних у нього коштів і високоліквідних активів недостатньо для погашення поточного боргу. Це відповідає законодавчому визначенню, згідно якого неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати грошові зобов'язання перед кредиторами після настання встановленого строку їх сплати, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності.

Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, мають місце, якщо на початку і в кінці звітнього кварталу, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття (Кп) і коефіцієнт забезпечення власними засобами (Кз) у кінці звітнього кварталу менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно.

Коефіцієнт покриття характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів і визначається як відношення суми оборотних коштів до загальної суми поточних зобов'язань за кредитами банку, інших позикових коштів і розрахунків з кредиторами.

Коефіцієнт покриття визначається за формулою (3.1):

$$K_p = A_{1195} / P_{1695} , \quad (3.1)$$

де A_{1195} – підсумок II розділу активу балансу.

На початок періоду даний показник становив $3008 / 6961 = 0,43$

На кінець періоду він склав $2212 / 6638 = 0,33$

Коефіцієнт забезпечення власними засобами характеризує наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для його фінансової сталості, і визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних та прирівняних до них коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до вартості наявних у підприємства оборотних активів – виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, грошових коштів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами визначається за формулою:

$$K_z = (P_{1495} - A_{1095}) / A_{1195} , \quad (3.2)$$

де P_{1495} – підсумок розділу I пасиву балансу;

A_{1095} , A_{1195} – підсумки I і II розділів активу балансу відповідно.

На початок року даний показник становив $(2773 - 8346) / 3008 = -1,85$

На кінець року він склав $(3354 - 8750) / 2212 = -2,44$

Якщо в кінці звітного періоду хоча б один із зазначених коефіцієнтів (K_p або K_z) перевищує його нормативне значення або протягом звітного періоду спостерігається їх зростання, перевага повинна надаватися позасудовим заходам відновлення платоспроможності боржника або його санації в процесі провадження справи про банкрутство.

Як бачимо обидва показники демонстрували негативне значення, що свідчить про загрозу банкрутства.

Якщо протягом терміну, встановленого планом санації боржника, забезпечується позитивний показник поточної платоспроможності і перевищення нормативного значення коефіцієнта покриття ($K_p > 1,5$) при наявності тенденції зростання рентабельності, платоспроможність боржника може вважатися відновленою (відсутні ознаки потенційного банкрутства).

Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менше 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

Одним із найважливіших інструментів раннього попередження банкрутства є дискримінантний аналіз. Зміст дискримінантного аналізу полягає у тому, що за допомогою математично-статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник, на підставі якого з достатньою ймовірністю можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання.

Дискримінантний аналіз базується на емпіричному дослідженні фінансових показників численних підприємств, певна частка з яких збанкрутіли, а решта - успішно діють далі. При цьому добирається сукупність

показників - коефіцієнтів, для кожного з яких визначається питома вага у так званій «дискримінантній функції». Вагомість, як і граничне значення розглянутих коефіцієнтів, може коригуватися. Вона залежить від галузі, до якої належить підприємство, загальної економічної та політичної ситуації в країні, рівня інфляції та інших факторів. Значення інтегрального показника дає підстави для висновку про належність об'єкта аналізу до підприємств-банкрутів чи підприємств, які успішно функціонують.

Ранні дискримінантні моделі прогнозування банкрутства були одномірними, тобто побудовані на значенні певного коефіцієнта. Пізніше вони стали ускладнюватися за рахунок залучення в аналіз все більшої кількості показників.

Вивчивши 183 підприємства, що перебували у фінансовій кризі з 1921 по 1930 р., Р. Сміт та А. Вінакор зробили припущення, що найбільш надійним показником імовірності банкрутства є зниження відношення чистого оборотного капіталу до суми активів [33, С. 110].

Найбільш відомою багатомірною дискримінантною моделлю прогнозування фінансової неспроможності підприємств є Z-рахунок Едварда Альтмана (індекс кредитоспроможності). Цей метод запропонований у 1968 р. відомим західним економістом Альтманом. Індекс кредитоспроможності побудований за допомогою апарата мультиплікативного дискримінантного аналізу (Multiple-discriminant analysis - MDA) і дозволяє поділити суб'єкти господарювання на потенційних банкрутів і небанкрутів.

При побудові індексу Альтман обстежував 66 підприємств, половина з яких збанкрутувала в період між 1946 і 1965 р., а половина працювала стабільно, і досліджував 22 аналітичних коефіцієнта, що могли бути корисними для прогнозування можливого банкрутства. З цих показників він відібрав п'ять найбільш значимих і побудував багатофакторне регресійне рівняння. Таким чином, індекс Альтмана є функцією від деяких показників, що характеризують економічний потенціал підприємства і результати його роботи за минулий період. У загальному виді індекс кредитоспроможності (Z-рахунок) має вигляд:

$$Z=1,2X_1+1,4X_2+3,3X_3 +0,6X_4+0,999X_5,(3.3)$$

де X_1 – оборотний капітал/сума активів;

X_2 – нерозподілений прибуток/сума активів;

X_3 – операційний прибуток/сума активів;

X_4 – ринкова вартість акцій/зобов'язання;

X_5 – виручка/сума активів.

Результати численних розрахунків по моделі Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14; +22]$, при цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ попадають у число фінансово стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$ є безумовно неспроможними, а інтервал $[1,81; 2,99]$ складає зону невизначеності.

Z -коефіцієнт має загальний серйозний недолік — його можна використовувати лише стосовно великих компаній, що котирують свої акції на біржах. Саме для таких компаній можна одержати об'єктивну ринкову оцінку власного капіталу.

У 1983 р. Альтман одержав модифікований варіант своєї формули для підприємств, акції яких не котируються на біржі:

$$Z = 0,717X_1+0,847X_2+3,107X_3+0,42X_4+0,995X_5 \quad (3.4)$$

При цьому X_4 є відношенням балансової, а не ринкової вартості акцій до вартості залученого капіталу. Граничні значення критеріїв оцінки отриманих результатів Z -моделі дещо змінились.

Так, якщо Z менше 1,23, то ймовірність банкрутства дуже висока; коли Z більше 1,23 і менше 2,0, то ймовірність банкрутства висока; коли Z більше 2,0 і менше 2,9, то ймовірність банкрутства можлива. І насамкінець, коли Z більше 2,9 — то підприємство є фінансово стійким і ймовірність банкрутства дуже низька.

Коефіцієнт Альтмана відноситься до числа найбільш розповсюджених. Однак, при уважному його вивченні видно, що він складений некоректно: член X_1 пов'язаний із кризою управління, X_4 характеризує настання фінансової

кризи, у той час як інші — економічної. З погляду системного підходу даний показник не має права на існування.

У 1977 р. Альтман з колегами покращили результати початкового дослідження. У своїй роботі вони докладно вивчили такі фактори як капіталізовані зобов'язання з оренди, застосували прийом згладжування даних з метою вирівнювання випадкових коливань. Нова модель, названа ними “ModelZeta”, здатна прогнозувати банкрутство з дуже високою ступінню точності на два роки вперед (від 90 до 97%) і з меншою, однак все-таки прийнятною точністю (від 66% до 75%) на п'ять років вперед.

Широке використання моделі Альтмана у зарубіжній практиці обумовлене наступними перевагами:

1) модель включає невелику кількість значимих показників, що забезпечує низьку трудомісткість її використання при високій точності результатів;

2) модель передбачає інтегральну оцінку і дає можливість порівняння стану різних об'єктів;

3) інформація для розрахунку всіх показників доступна і міститься в основних формах фінансової звітності;

4) існує можливість не тільки прогнозування банкрутства, але і оцінки зони ризику, в якій знаходиться підприємство.

Усі ці переваги роблять модель Альтмана привабливим інструментом прогнозування банкрутства і поясняє не однократні спроби вітчизняних учених адаптувати її і використовувати на українських підприємствах.

Однак слід зауважити, що індекс Альтмана буде давати надійні результати лише при стабільних умовах функціонування об'єктів, що досліджуються. Для вітчизняних підприємств характерними є безперервні зміни як зовнішнього середовища, так і внутрішнього їх стану (зміна власників, реструктуризація, падіння об'ємів виробництва, зміна ринків збуту, погіршення фінансового стану тощо), і, звичайно ж, умови їх діяльності суттєво відрізняються від тих, для яких була розроблена модель. Зокрема, однією з

особливостей є те, що на показники діяльності українських підприємств велике значення справляють фактори неекономічного та неринкового характеру. Таким же серйозним фактором є значна відмінність систем оподаткування. Це безумовно, не може не відбитися як на коефіцієнтах моделі, так і на її критичних значеннях за якими можна визначати ступінь близькості підприємства до банкрутства.

Отже, основними проблемами адаптації моделі Альтмана є:

- 1) відсутність інформації про базу розрахунку вагових значень коефіцієнтів моделі;
- 2) відсутність інформації про базу розрахунку критеріїв оцінки отриманих результатів моделі;
- 3) відсутність статистики банкрутств;
- 4) проблема достовірності інформації і труднощі її отримання.

Сучасні математико-статистичні методи і комп'ютерні програми, що реалізують їх, дають змогу уніфікувати методикау моделювання фінансової стійкості підприємств. Основу такої методики становить комплексне застосування методів фінансового аналізу, кореляційного і регресійного аналізу, методів багатовимірної статистичної класифікації, середніх і відносних величин, індексів.

На першому етапі охоплюється максимально можливий набір фінансових коефіцієнтів і показників фінансової стійкості щодо представницької вибірки підприємств однієї галузі. За статистичними рядами цих показників розраховується матриця парних коефіцієнтів між ними, обчислюються середні геометричні їхні значення, за якими будується ранжований ряд показників.

Для подальшого аналізу з нього відбираються показники, середнє геометричне значення коефіцієнта кореляції яких не менше межі статистичної вірогідності при 95-відсотковому рівні ймовірності.

До складу багатовимірної векторної ознаки можна за формальним принципом включити всі показники з ранжованого ряду, які мають статистично істотний рівень середнього геометричного значення коефіцієнта кореляції.

Проте краще проводити їхній попередній змістовний аналіз, щоб виділити показники, які відбивають ті самі сторони фінансового стану підприємства, дублюють або, навпаки, доповнюють один одного. Внаслідок такого аналізу вдається обґрунтовано звузити коло показників.

На результати багатовимірної класифікації значною мірою впливає розмірність окремих елементів багатовимірної ознаки. Чим вища розмірність коефіцієнта, тим більший його відносний вплив на результати класифікації.

Іншою відомою дискримінантною моделлю діагностики банкрутства, розробленою для умов Великобританії, є модель Романа Ліса:

$$Z = 0,063X_1 + 0,092X_2 + 0,057X_3 + 0,001X_4, \quad (3.5)$$

де X_1 — оборотний капітал/сума активів;

X_2 — операційний прибуток/сума активів;

X_3 — нерозподілений прибуток/сума активів;

X_4 — власний капітал/залучений капітал.

Критичним значенням Z -моделі Ліса є 0,037.

Розрахуємо вказаний коефіцієнт для нашого підприємства:

$$0,063 \times \frac{3008}{11354} + 0,092 \times \frac{1943}{11354} + 0,057 \times \frac{243}{11354} + 0,001 \times \frac{2773}{8581} = 0,034 \text{ - на кінець 2014 року.}$$

$$0,063 \times \frac{2212}{10962} + 0,092 \times \frac{1943}{10962} + 0,057 \times \frac{183}{10962} + 0,001 \times \frac{3354}{7608} = 0,030 \text{ - на кінець 2015 року}$$

Таким чином значення показника Ліса зменшилось і не відповідало нормативному значенню. Тобто в підприємства не дуже хороше становище.

Відомі інші подібні критерії. Так британські учені Р. Таффлер і Г. Тішоу запропонували у 1977 р. чотирьохфакторну прогнозу модель, при розробці якої використовували наступний підхід [33].

При використанні комп'ютерної техніки на першій стадії обчислюються 80 відношень за даними збанкрутілих і платоспроможних компаній. Потім, використовуючи статистичний метод, відомий як аналіз багатомірного дискримінанта, можна побудувати модель платоспроможності, визначаючи окремі співвідношення, які найкраще виділяють дві групи компаній та їхні коефіцієнти. Такий вибірковий підрахунок співвідношень є типовим для визначення деяких ключових вимірників діяльності підприємства, таких, як прибутковість, відповідність оборотного капіталу, фінансовий ризик і ліквідність. Поєднуючи ці показники і зводячи їх відповідним чином воедино, модель платоспроможності відображає точну картину фінансового стану корпорації. Типова модель для аналізу компаній, акції яких котируються на біржах, приймає форму:

$$Z=0,53X_1+0,13X_2+0,18X_3+0,16X_4, \quad (3.6)$$

де X_1 — прибуток до сплати процентів і оподаткування/поточні зобов'язання;

X_2 — оборотні активи/загальна сума зобов'язань;

X_3 — поточні зобов'язання/загальна сума активів;

X_4 — виручка/сума активів .

Якщо величина Z -рахунку більша 0,3, це свідчить про непогані довгострокові перспективи у підприємства, якщо менше 0,2, то банкрутство підприємства більш ніж імовірне.

Відмітимо, що в рівнянні Р. Таффлера і Г. Тішоу змінна X_1 відіграє домінуючу роль порівняно з трьома іншими, а розпізнавальна прогностична здатність моделі є нижчою порівняно із Z -рахунком Альтмана, у результаті чого незначні коливання економічної ситуації і можливі помилки у вихідних даних, в обчисленні фінансових коефіцієнтів і всього індексу можуть призводити до помилкових висновків.

Незважаючи на те, що прогнозна модель Р. Таффлера і Г.Тішоу побудована на більш сучасних даних і не включає у себе ринкову оцінку бізнесу (котирування акцій), її прийнятність до українських умов також

викликає сумніви у зв'язку з розбіжностями у фінансово-економічних умовах Великобританії та України, розбіжностями у веденні бухгалтерського обліку тощо.

3.3. Аудит показників звітності підприємства

Методика аудиту звітності підприємства широко досліджувалася як вітчизняними, так і зарубіжними вченими

Малявіна С.В. вважає: «Аудит - це незалежна експертиза стану бухгалтерського обліку, фінансових звітів та бухгалтерських балансів. Мета аудиту - підтвердити достовірність показників фінансової звітності та балансу, а також перевірити, чи ведеться бухгалтерський облік відповідно до чинних нормативних положень та вказівок».[5, С .14] Кулаковська Л.П. вважає, що аудит - це незалежна експертиза фінансової звітності організації на основі перевірки дотримання порядку ведення бухгалтерського обліку, відповідності господарських і фінансових операцій законодавству, повноти і точності відображення у фінансовій звітності діяльності організації. Експертиза завершується складанням аудиторського висновку [49, С.7].

Американський фахівець в області аудиту Дж. Робертсон визначає аудит як «процес зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для користувача фінансових звітів» [75, С.15]. Таким чином, мета аудиту встановлюється як зниження ймовірності того, що у фінансових звітах, що публікуються підприємством, містяться неправдиві і неточні відомості. Інвестори, кредитори та інші користувачі зовнішньої звітності, приймаючи управлінські рішення, повинні використовувати достовірну фінансову інформацію.

Е. А. Аренс, Дж. К. Лоббек вважають, що аудит - це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник накопичує й оцінює

свідчення про інформацію, що піддається кількісній оцінці і що належить до специфічної господарської системи, щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям [3, С.7].

Івахненко С.В. наводить такі основні *завдання аудиту*:

1) встановлення вірогідності бухгалтерської (фінансової) звітності економічних суб'єктів і відповідності здійснених ними фінансових та господарських операцій нормативним актам;

2) своєчасне виявлення потенційного банкрутства, тобто визначення життєздатності підприємства, що важливо для суб'єкта, який перевіряється, його контрагентів і суспільства у цілому [34].

Таким чином відзначимо, що і у вітчизняній і в зарубіжній практиці визначення аудиту різні, у визначенні його сутності думки також не однозначні. Таким чином аудит - це підприємницька діяльність атестованих незалежних юридичних осіб (аудиторських компаній і окремих аудиторів), спрямована на підтвердження достовірності фінансової, бухгалтерської та оперативної звітності для зменшення до прийняттого рівня інформаційного ризику для інвесторів, які стають співвласниками підприємства, власників підприємства, а також для інших юридичних і фізичних осіб.

В залежності від видів аудиту виділяють наступні етапи аудиторського процесу перевірки фінансової звітності (табл. 3.9) [62, с.183-184].

На початку перевірки аудитор з'ясовує наявність *наказу керівника підприємства про облікову політику* та проводить *аналіз дотримання бухгалтерською службою принципів підготовки фінансової звітності*.

Процедури завірення фінансової звітності означають підтвердження аудитором відповідності показників фінансової звітності даним Головної книги (оборотного балансу) і журналам-ордерам без здійснення процедур перевірки достовірності первинної бухгалтерської документації.

На самому початку аудиторської перевірки фінансової звітності підприємства встановлюється її відповідність чинним законодавчим та іншим нормативно-правовим актам які висвітлені в попередніх розділах.

Під час перевірки керівники підприємства повинні:

1. Надати на запит аудиторської фірми первинні документи, реєстри бухгалтерського обліку тощо.
2. Направити на вимогу аудиторської фірми письмовий запит від свого імені попередній аудиторській фірмі з проханням щодо надання необхідної інформації.
3. За необхідності надати аудитору Інструкцію про порядок заповнення форм фінансової звітності.

Таблиця 3.9

Стадії і етапи процесу аудиторської перевірки фінансової звітності на різних рівнях його розвитку

Підтверджуючий аудит	Системно-орієнтований аудит	Аудит, що базується на ризику
1	2	3
1. Початкова стадія	1. Початкова стадія	1. Початкова стадія
1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.	1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.	1.1. Вибір суб'єкта аудиту, ознайомлення з його бізнесом та станом обліку.
1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами та правовими зобов'язаннями клієнта.	1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами та правовими зобов'язаннями клієнта.	1.2. Ознайомлення із статутом, установчими документами та правовими зобов'язаннями клієнта.
1.3. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.	1.3. Вивчення надійності системи обліку і внутрішнього контролю.	1.3. Вивчення надійності системи обліку і внутрішнього контролю.
1.4. Складання плану та робочої програми аудиту.	1.4. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.	1.4. Оцінка величини аудиторського ризику та його елементів.
	1.5. Розробка плану та програми аудиту.	1.5. Визначення обсягу робіт, узгодження суми оплати та складання угоди.
		1.6. Розробка плану та програми аудиту.
2. Стадія дослідження	2. Стадія дослідження	2. Стадія дослідження
2.1. Перевірка господарських операцій і облікових записів.	2.1. Вивчення господарських операцій, тестування контрольних моментів або перевірка облікових записів.	2.1. Вивчення господарських операцій, тестування контрольних моментів або перевірка облікових записів.
2.2. Коригування плану і робочої програми.	2.2. Коригування плану і робочої програми.	2.2. Коригування плану і робочої програми.
2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.	2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.	2.3. Перевірка (аналіз) фінансової звітності.
3. Завершальна стадія	3. Завершальна стадія	3. Завершальна стадія
3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.	3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.	3.1. Оцінка (аналіз) результатів перевірки.
3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з ними	3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з	3.2. Написання звіту, підготовка пропозицій і ознайомлення з

замовника.	ними замовника.	ними замовника.
3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.	3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.	3.3. Складання аудиторського висновку акту виконання робіт.

Таким чином клієнт повинен надати аудитору повну інформацію, на підставі якої останній міг би зробити висновок, що відпадає необхідність вносити суттєві зміни у фінансові звіти з тим, щоб вони відповідали вимогам норм (стандартів).

Для того, щоби впевнитися, що фінансова звітність реальна і доступна користувачам, аудитору необхідно з'ясувати, чи вона містить такі дані: інформацію щодо звітного і попереднього періоду; дату звітності та звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; облікову політику підприємства (з урахуванням її змін); виявлені відхилення від заданих параметрів (недоліки) за минулі роки та внесені відповідні коригування; внесені зміни в установчі документи (статут) і їх перереєстрація в органах місцевого самоврядування; консолідацію фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; обмеження щодо володіння активами; участь у спільних підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(с)БО.

Аудитор повинен відображати у робочих документах інформацію щодо планування аудиторської роботи, характеру, часу та обсягу виконаних аудиторських процедур, їх результатів, а також висновків з отриманих аудиторських доказів. На основі виконаних процедур аудитор робить висновок про відповідність фінансової звітності вимогам про надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів підприємства.

Також аудитор наводить методику вибіркової перевірки окремих елементів (статей) звітності на відповідність їх параметричному мінімуму, розробленому для кожного етапу аудиторської перевірки окремо. Перевірка облікової політики включає аналіз можливості безперервного функціонування

підприємства. Параметричний мінімум представляє собою комплекс економічних параметрів, притаманних фінансовій звітності.

Також при проведенні аудиту доцільно використовувати *методи вибіркового дослідження*. Атрибутивна вибірка для цілей контролю застосовується як засіб визначення рівня викривлень фінансової інформації у відсотковому вираженні та оцінювання ризику контролю. Кількісне оцінювання ризику контролю полягає у поєднанні верхніх рівнів наявності викривлень з якісною оцінкою системи контролю.

Таблиця 3.10

Параметри фінансової звітності для вибіркового аудиту

Критерій (контрольний параметр)	Умови	Елементи звітності, які можуть перевірятися за параметром
Реальність	1. Фактична наявність (реальність залишку)	Основні засоби, запаси, грошові кошти в касі, цінні папери – фактична наявність, всі інші – підтвержені документами
	2. Реальність надходження	Всі елементи
	3. Реальність вибуття	Всі елементи
Визнання	1. Очікування збільшення (зменшення) майбутньої економічної вигоди	Активи, зобов'язання, доходи і витрати
	2. Достовірна оцінка*: Нижча з двох оцінок (первісна або чиста вартість реалізації) Первісна або справедлива вартість Чиста реалізаційна вартість Справедлива вартість: амортизована собівартість або за методом участі в капіталі Арифметично	Запаси Нематеріальні активи, Основні засоби Дебіторська заборгованість Фінансові інвестиції Власний капітал, прибуток, знос
Ознака власності	1. Власні	Капітал, прибуток, оборотні і позаоборотні активи, товари
	2. Чужі	Основні засоби, позики, кредити, зобов'язання
Відповідність місця та часу	1. Відповідність місця	Доходи, витрати (як наслідок права і зобов'язання)
	2. Відповідність часу	Доходи, витрати (як наслідок права і зобов'язання)
Суттєвість (матеріальність)	1. Помилка	Всі елементи
	2. Шахрайство (обман)	
* способи оцінки регламентуються прийнятими П(С)БО		

Керуючись моделлю допустимого загального аудиторського ризику, кількісно визначається ризик невиявлення, який обернено пропорційний рівню аудиторських процедур по суті аудиторської програми. Застосування

статистичної вибірки для тестування по суті концентрується на оцінках в грошовому вираженні. Специфічні потреби аудиту обумовлюють доцільність використання середньої величини вибірки та оцінки відмінності. Але поширення в практиці набув різновид атрибутивної вибірки – ймовірність, пропорційна розміру вибірки. Одиницею вибірки при цьому методі є індивідуальна грошова одиниця. Аудитор оцінює грошову суму викривлень, досліджуючи вибірку та визначає верхній ліміт для сукупності, базуючись на результатах вибірки. Порівняння визначеного верхнього ліміту з величиною суттєвого викривлення забезпечує обґрунтовані підстави вибору виду аудиторського висновку (рис.3.2).

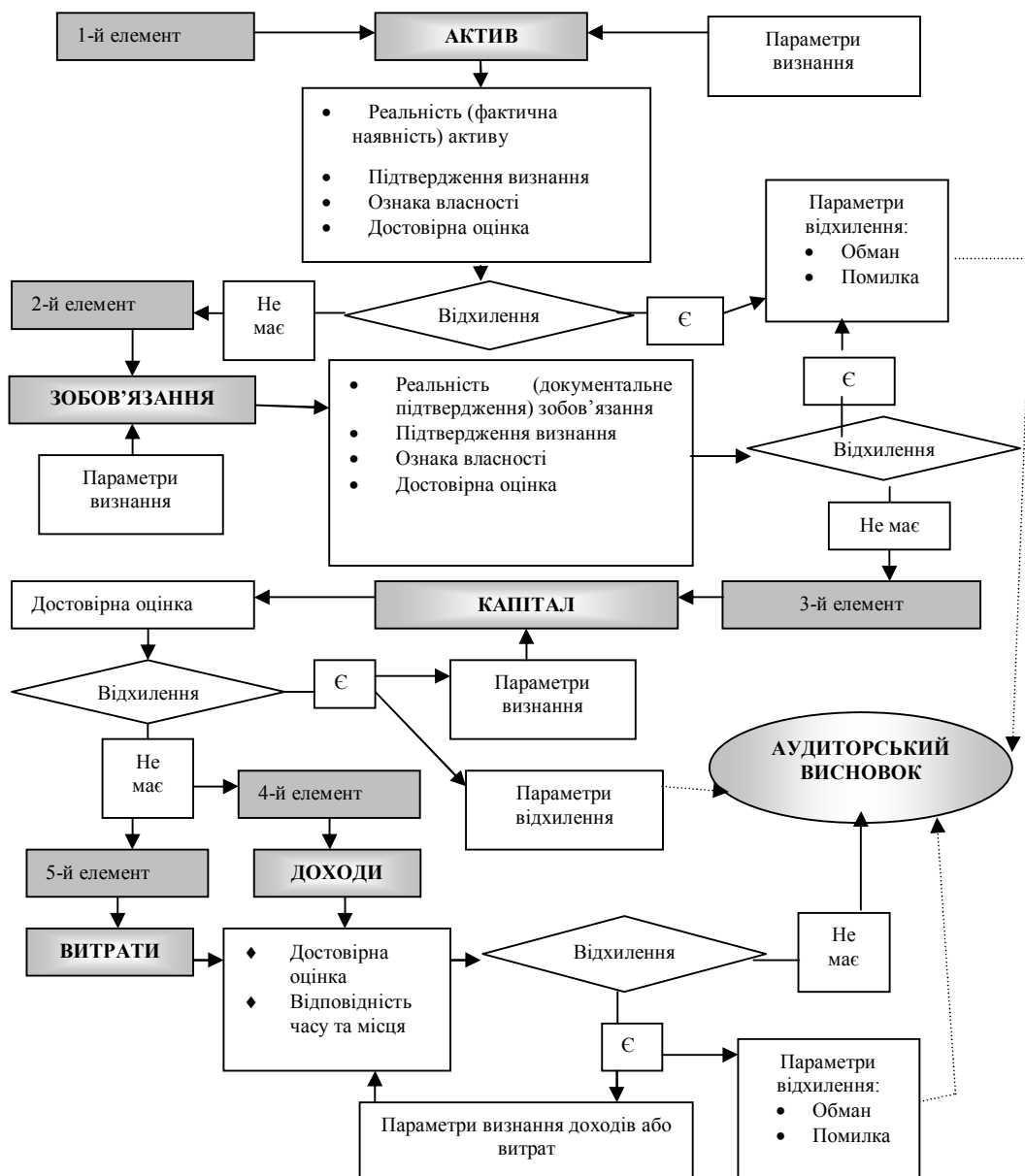

Рис.3.2. Варіант вибіркової аудиторської перевірки елементів звітності

Оскільки питання перевірки фінансової звітності є досить широким і вимагає окремого дослідження, ми обмежимося розглядом лише аудиту балансу. Перевіркою правильності складеного балансу підприємства має бути встановлено відповідність його побудови вихідним принципам (рис. 3.3):

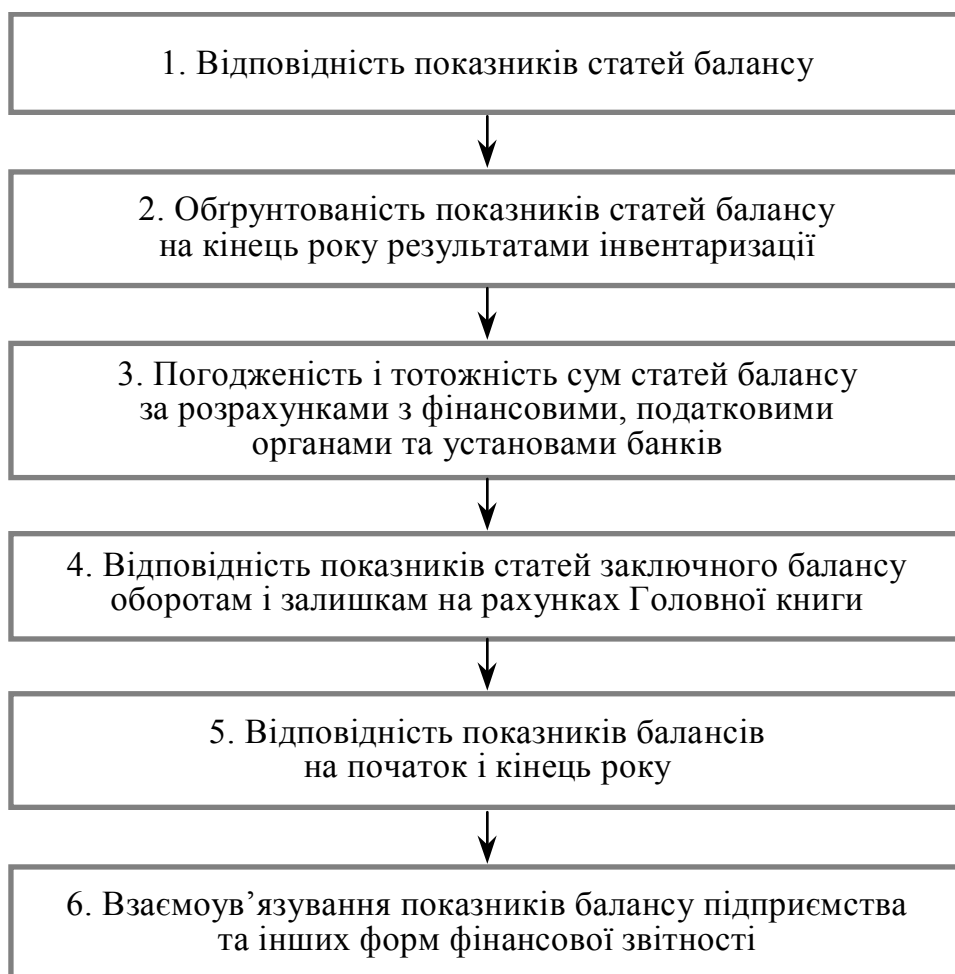

Рис. 3.3 Загальні принципи перевірки балансу підприємства

1. Показники статей балансу на початок періоду (звітного року) мають відповідати даним балансу за попередній період. Зміни вступного балансу на початок року порівняно із звітним за попередній рік приймаються лише з відповідними поясненнями;

2. Дані статей балансу на кінець звітнього року мають бути аргументовані результатами ретельно проведеної перед складанням річного бухгалтерського звіту інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, резервів, розрахунків та інших активів і пасивів. Підтвердження залишків на рахунках активів і зобов'язань шляхом проведення інвентаризації перед складанням річної фінансової звітності суворо обов'язкове. Інвентаризації підлягають усі активи і зобов'язання підприємства, крім майна, цінностей, засобів і зобов'язань, інвентаризація яких проводиться не раніше 1 жовтня звітнього року. За підсумками інвентаризації здійснюється коригування даних обліку.

За результатами такої перевірки аудитор може зробити висновки про достовірність балансу, реальність статей інших форм фінансової звітності. Аудитор, перевіряючи достовірність відображення у звітності залишків товарно-матеріальних цінностей на кінець звітнього періоду, встановлює, наскільки на підприємстві дотримуються обраної облікової політики.;

3. Суми статей балансу, що стосуються коштів на рахунках у комерційних банках, банківських позик, руху фінансування з бюджету та позабюджетних фондів, повинні відповідати даним, зазначеним у виписках банків. Не допускається відображення у балансі сум за розрахунками з фінансовими і податковими органами, які взаємно не погоджені;

4. Обов'язковою є звірка оборотів і залишків на рахунках аналітичного та синтетичного обліку на кінець звітнього року перед складанням заключного балансу. Показники статей заключного балансу мають відповідати оборотам і залишкам на рахунках Головної книги;

5. Показники балансів підприємства на початок і кінець року мають бути зіставними. Будь-які розбіжності у методології формування однієї й тієї самої статті вступного і заключного балансу потребують пояснення;

6. Показники балансу підприємства та інших форм фінансової звітності мають бути взаємоув'язаними. Для цього щороку Міністерство фінансів

України складає рекомендації щодо перевірки узгодженості показників типових форм річного бухгалтерського звіту.

Згідно з Міжнародними стандартами, аудит передбачає забезпечення обґрунтованої, але не абсолютної гарантії того, що звітність, яка офіційно оприлюднюється, в цілому не містить у собі суттєвих перекручень. Обґрунтована гарантія - це процес збирання доказів, необхідних аудиторіві для підготовки висновку про те, що в цілому немає суттєвих перекручень у звітності. Обґрунтована гарантія стосується всього процесу аудиту.

Незважаючи на це, існують причини, котрі заважають аудиторіві виявити суттєві неточності та перекручення, а саме:

- використання тестів під час перевірки;
- обмежувальні фактори, притаманні всім системам бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю (наприклад, можливість змови посадових осіб);
- той факт, що більшість аудиторських доказів носить швидше переконувальний, ніж остаточно стверджувальний характер.

Висновки до розділу 3.

1. Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу.

Основним завданням експрес-аналізу є проведення загальної оцінки фінансово-майнового стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

2. Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у ринкових умовах зумовлюється насамперед тим що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху. Для аналізу ліквідності підприємства використовують сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності.

Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства

здійснюється за даними балансу підприємства, характеризує структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Аналіз платоспроможності (фінансової стійкості) підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких показників (коефіцієнтів): коефіцієнта платоспроможності (автономії), коефіцієнта фінансування, коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами та коефіцієнта маневреності власного капіталу.

3. Для того, щоби впевнитися, що фінансова звітність реальна і доступна користувачам, аудитору необхідно з'ясувати, чи вона містить такі дані: інформацію щодо звітного і попереднього періоду; дату звітності та звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; облікову політику підприємства (з урахуванням її змін); виявлені відхилення від заданих параметрів (недоліки) за минулі роки та внесені відповідні коригування; внесені зміни в установчі документи (статут) і їх перереєстрація в органах місцевого самоврядування; консолідацію фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; обмеження щодо володіння активами; участь у спільних підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(с)БО.

Також при проведенні аудиту доцільно використовувати методи вибіркового дослідження. Атрибутивна вибірка для цілей контролю застосовується як засіб визначення рівня викривлень фінансової інформації у відсотковому вираженні та оцінювання ризику контролю. Кількісне оцінювання ризику контролю полягає у поєднанні верхніх рівнів наявності викривлень з якісною оцінкою системи контролю.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження стосовно формування, аналізу та аудиту облікової звітності дозволило зробити такі висновки:

1. Фінансова звітність зобов'язана відповідати таким вимогам: вона повинна регулярно складатися будь-якою самостійною організацією; повинен бути відомий мінімальний склад звітності та її основних показників; вона складається за визначеними та загальновідомими алгоритмами та правилами; її дані підтверджуються первинними документами за кожною господарською операцією; є публічною та доступною зовнішнім користувачам; достовірність її даних можуть підтвердити незалежні експерти-аудитори; надає достатньо повну інформацію про фінансовий та майновий стан підприємства; належить до документів, які підлягають зберіганню протягом певного та достатньо тривалого строку, тому за її допомогою можна отримати уявлення про фінансову історію підприємства

2. Аналіз зарубіжної практики формування фінансової звітності показав, що у межах Європейського Союзу склад фінансової звітності регламентує Четверта Директива, згідно з якою річний звіт включає баланс, звіт про прибутки та збитки та пояснення до звітності. Велике значення Директива надає поясненням, в яких наводиться інформація, яка розшифровує окремі статті звітності, викладає методи формування та оцінки фінансових показників.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що кожна країна має свої особливості в системі звітності. Однак існує єдиний для всіх підбір обов'язкових звітів – це баланс, звіт про прибутки та збитки і примітки до них. В більшості випадків регламентуються лише найсуттєвіші елементи звітів. А такі питання, як обсяг та сутність деталізації звіту, включення в нього специфічної для даної компанії інформації, розрахунки різноманітних показників, віддаються на розсуд самої фірми. Малим та середнім компаніям дозволяється складати річні звіти у спрощеному вигляді.

Щодо форматів подання звітів, то тут практика також неоднорідна. Наприклад, балансовий звіт в деяких країнах подається в горизонтальному форматі – Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, Греція, Іспанія, Португалія тощо. В Люксембурзі, Нідерландах, Великобританії, Ірландії, Данії підприємства можуть подавати як горизонтальну, так і вертикальну форму.

3. Проведений аналіз виділених відмінностей між фінансовою та управлінською звітністю дозволяє встановити, що суб'єкти формування управлінської звітності у порівнянні із фінансовими бухгалтерами мають набагато менше обмежень при: здійсненні облікових процедур; виборі методів підготовки звітів; виборі інформаційних джерел; виборі рівня надійності інформації; виборі рівня якості інформації, виборі форми представлення інформації. На основі наявності набору вищенаведених варіативних компонентів підготовки управлінської звітності з'являється можливість забезпечити формування релевантного інформаційного продукту, необхідного для прийняття менеджерами ефективних управлінських рішень.

Визначальним для управлінської звітності є те, що вона:орієнтована на запити внутрішніх користувачів, які на основі наданої інформації приймають рішення, що мають безпосередній вплив на діяльність підприємства. Це пояснює уточнення деякими вченими використання поняття «внутрішня управлінська звітність»;включає, крім інформації про господарську діяльність підприємства в поточній та стратегічній перспективах, інформацію про зовнішнє середовище його діяльності.

4. Враховуючи особливості діяльності підприємств, діючу практику ведення управлінського обліку як інформаційної системи, продуктом якого є управлінська звітність та наукові здобутки вчених із даного напрямку дослідження, вважаємо найбільш обґрунтованим виділення таких видів управлінської звітності:оперативну (за показниками фінансового характеру про внутрішнє становище підприємства);стратегічну (за показниками фінансового і нефінансового характеру про внутрішнє і зовнішнє середовище підприємства);фінансово-бюджетну (за показниками про виконання бюджетів

та іншими фінансовими показниками); розрахунково-аналітичну звітність (за показниками про окремі об'єкти управління).

5. Аналіз літературних джерел дозволяє нам виділити такі основні етапи складання звітності: підготовка даних про величину планових показників, збір даних про величину фактичних показників, підготовка відповідальними особами контрольних та розрахункових таблиць, систематизація розрахунків стосовно причин відхилень, встановлення ступеня вини відповідальних осіб, оформлення звіту з відповідними висновками. Для того, щоб звітність мала зворотній зв'язок управлінської структури стосовно об'єкту впливу, формування звітності повинно бути доповнено етапами розробки пропозицій щодо коректувальних дій та визначення розміру матеріального і морального стимулювання в залежності від досягнутих показників роботи.

6. Для ефективного використання в управлінській діяльності звітність повинна відповідати таким принципам: у звітності повинні відображатися показники, які піддаються впливу зі сторони відповідальної особи; показники повинні піддаватися конкретному вимірові; показники повинні ранжуватися у звітній формі за ступенем важливості, а їх кількість повинна бути мінімальною (3 - 5); показники різних рівнів управління повинні взаємодіяти один з одним; у звіті повинна відображатися конкретна величина відхилення від планового рівня з висновками про причини і винуватців відхилення; перелік контрольованих показників повинен постійно переглядатися як у випадках незначних відхилень, так і у випадках зміни виробничих обставин; у звітності повинен бути задіяний механізм мотивації і стимулювання; звіт повинен мати конкретного адресата.

7. Аналізуючи формати зовнішньої звітності, які на сьогодні діють в Україні та, використовувані в системі управління, формати внутрішньої звітності слід відзначити їх орієнтацію на задоволення вимог діючого законодавства в частині відображення інформації, розкриття якої є обов'язковим, а також на відображення в звітності, в т.ч. і у внутрішній, показників про господарські операції, які вже відбулися без аналізу тенденцій

їх змін та причинно-наслідкових зв'язків. Такий підхід в сучасних умовах господарювання, чутливих до кризових явищ в економіці, є невиправданим, оскільки обмежує корисність інформації для потреб управління. Проте поява все більшої кількості звітів приводить до зниження їх цінності для кінцевого користувача. Значима інформація розмивається в великих обсягах даних, які надаються сучасними корпораціями. Таким чином з'являється наступний парадокс: прагнення до досягнення більшої прозорості шляхом більшого розкриття призводить до появи великої кількості форм і зниження прозорості діяльності компанії.

8. При складанні Звіту про фінансові результати у форматі для оцінки ступеню виконання планових показників результатів діяльності необхідним є розкриття інформації про планові та фактичні показники фінансових результатів діяльності в розрізі видів діяльності та звітних періодів, абсолютні та відносні відхилення та причини їх виникнення.

Для виявлення тенденцій змін показників вважаємо за доцільне використовувати для складання внутрішнього Звіту про фінансові результати формат оцінки темпів приросту фінансових результатів, в якому пропонуємо відображати інформацію про темпи зростання та темпи приросту фінансових результатів з розрізі декількох послідовних звітних періодів (місяців, кварталів, років) за видами діяльності.

З метою визначення ступеня покриття витрат та здійснення аналізу безбитковості основної діяльності рекомендуємо використовувати формат, який передбачає розкриття інформації в розрізі звітного та попереднього звітного періоду про змінні та постійні витрати, маржинальний дохід, прибуток від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в якості вихідної інформації, та про точку безбитковості в грошових одиницях і запас міцності підприємства в якості результативних показників.

9. Інтегрована звітність є тим засобом, який усуває фрагментарність подання інформації і на стратегічному рівні дозволить ув'язати в єдине ціле такі ізольовані функції як фінансове планування, маркетинг, облік.

Інтегрована звітність, яка включатиме фінансову та нефінансову складову сприятиме зниженню нестабільності і невизначеності цін на акції відкритих акціонерних товариств, а також зменшенню вартості позикового капіталу. Більш повне і регулярне розкриття інформації може підвищити фінансову стабільність компанії, так як сприятиме налагодженню довіри і співпраці з інвесторами.

Інтегрована звітність дозволить більш ефективно оцінювати інформацію стосовно таких дискусійних облікових об'єктів як людський капітал. Вона допомагає виявити не тільки прямий фінансовий ефект діяльності організації, але й дає можливість проаналізувати соціальний та екологічний внесок організації в суспільне життя. Це сприятиме зростанню довіри не тільки з боку інвесторів, але і потенційних споживачів продукції, а це, в свою чергу, забезпечить збільшення вартості бренду.

10. Фінансовий стан підприємства – це економічна категорія, що відображає стан капіталу в процесі його кругообороту і здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку на фіксований момент часу.

Основним завданням експрес-аналізу є фінансово-проведення загальної оцінки фінансово-майнового майнового стану стану суб'єкта господарювання, виявлення основних тенденцій його зміни.

У процесі експрес-аналізу повинні реалізуватися наступні процедури:

Перший етап передбачає:

а) перегляд фінансової звітності за формальними ознаками - це аналітична процедура, під час якої оцінюються обсяг та якість звітності, зручність її структурування, наявність всіх необхідних звітних форм тощо.

б) ознайомлення з висновком аудитора. Аудиторський висновок полегшує, певною мірою, процедуру підготовки інформації для проведення аналізу;

в) вивчення облікової політики суб'єкта господарювання. Показники діяльності підприємства залежать від обраних елементів облікової політики і, відповідно, можуть змінюватися зі зміною її положень.

На другому етапі:

а) загальне ознайомлення з даними балансу. Оцінюється зміна валюти балансу, формується уявлення про діяльність підприємства, виявляються зміни у складі майна та джерелах його утворення, встановлюються зв'язки між різними показниками.

б) виявлення явних або завуальованих недоліків у роботі підприємства та їх оцінка в динаміці:

- статті, що свідчать про незадовільну роботу підприємства у звітному періоді та внаслідок цього нестабільний фінансовий стан (збитки, прострочені векселі, прострочена кредиторська заборгованість);

- статті, що свідчать про певні недоліки в роботі підприємства. До них належать ті, що безпосередньо представлені в балансі, або елементи статей, які можуть бути виділені за допомогою аналітичних розшифрувань під час внутрішнього аналізу (неблагополучні співвідношення між окремими статтями).

На третьому етапі здійснюється ознайомлення з основними показниками діяльності підприємства. Аналізуються основні показники підприємства за довільно вибраним їх переліком. Формування складу показників залежить від досвіду аналітика та особливостей діяльності підприємства.

Четвертий етап передбачає формування висновків за результатами аналізу, надання рекомендацій за результатами проведених досліджень. Експрес-аналіз завершується висновком про доцільність чи необхідність більш глибокого й детального фінансового аналізу діяльності підприємства.

11. Аналіз звітності підприємства засвідчив, що на зменшення вартості майна підприємства вплинуло зниження вартості оборотних активів на 796 тис. грн., при цьому негативним є ріст дебіторської заборгованості на 165 тис. грн, або на 17,4%, матеріальні оборотні активи в той же час зменшились на 986 тис. грн, або на 49%. Позитивним слід відзначити збільшення грошових коштів та їх еквівалентів на 25 тис. грн., а бо 54,3%. Також позитивним є ріст вартості необоротних активів на 404 тис. грн. або на 4,8%, крім того їх питома вага на

кінець періоду зросла в загальній вартості активів порівняно з оборотними активами.

Вартість капіталу станом на 1 січня 2016 року зменшилась на 3,6% або на 392 тис.грн. і на кінець 2015 року склала 10962 тис. грн..

Позитивним моментом слід вважати те, що власний же капітал має тенденцію до збільшення, і на кінець 2015 року він зріс на 581 тис. грн., що на 20,9% більше від початку року.

Сума позичкового капіталу на початок 2015 року становить 8581 тис. грн., на кінець 2015 року становить 7608 тис.грн., що на 973 тис.грн. менше, ніж на початок року. Зменшення позикового капіталу є позитивним явищем.

У структурі позикового капіталу найбільшу питому вагу займає кредиторська заборгованість, сума якої на початок 2015 року становила 5711 тис. грн., що на 3,0 % менше, ніж на початок року. Частка короткострокових кредитів банку у структурі позикового капіталу становить 14,6 % , на кінець року – 14,5%. Частка довгострокових кредитів на кінець 2015 року зменшилась на 650 тис.грн, або на 40,1%, що є дуже позитивним явищем.

12. Необхідність аналізу стану ліквідності підприємств у ринкових умовах зумовлюється насамперед тим що жодне з них у цих умовах не гарантоване від банкрутства, тобто становища, коли воно не може розрахуватися за своїми боргами і зазнає фінансового краху.

Для аналізу ліквідності підприємства використовують сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності.

Аналіз свідчить, що загальний коефіцієнт ліквідності знизився на 0,1, або на 23,3% порівняно з початком року, коефіцієнт швидкої ліквідності підвищився тільки на 0,4 пункти, коефіцієнт абсолютної ліквідності підвищився тільки на 0,004 пункти хоча у відносному вираженні це було 57,1%. Однак всі ці показники були далекими від нормативних. В загальному можна сказати, що показники ліквідності знаходяться у незадовільному стані.

Аналіз фінансової стійкості показник автономії зріс на 0,062 пункти або на 25,4% хоча і не дотягував до нормативу, тобто більше 0,5. Дані свідчать, що

підприємство не спроможне виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. Коефіцієнт фінансування також мав незадовільний показник, оскільки він повинен прагнути до менше 1. Позитивним є його зменшення на кінець 2015 року. Коефіцієнти забезпеченості власними оборотними засобами і маневреності власного капіталу мали негативне значення, оскільки мінусове значення мав показник чистого оборотного капіталу. В цілому можна зробити висновок, що не зважаючи на незначне покращення, показники фінансової стійкості мали негативне значення.

Аналіз ділової активності показав, що всі показники підприємства покращились, при чому суттєво. Так, загальний коефіцієнт оборотності активів збільшився на 63,1%, крім того, підвищилась фондівдача на 43,6%, і оборотність власного капіталу на 21,9%. Терміни повернення дебіторської та кредиторської заборгованості зменшились відповідно на 15 і 69 днів.

Таким чином динаміку показників ділової активності слід оцінювати позитивно.

Показники імовірності банкрутства зокрема індекс Ліса показав, що він зменшився і не відповідав нормативному значенню. Тобто в підприємства не дуже хороше становище.

13. Аудит фінансової звітності повинен вирішувати такі основні завдання:

1) встановлення вірогідності бухгалтерської (фінансової) звітності економічних суб'єктів і відповідності здійснених ними фінансових та господарських операцій нормативним актам;

2) своєчасне виявлення потенційного банкрутства, тобто визначення життєздатності підприємства, що важливо для суб'єкта, який перевіряється, його контрагентів і суспільства у цілому.

Для того, щоби впевнитися, що фінансова звітність реальна і доступна користувачам, аудиторі необхідно з'ясувати, чи вона містить такі дані: інформацію щодо звітного і попереднього періоду; дату звітності та звітний період; валюту звітності й одиницю її виміру; облікову політику підприємства (з урахуванням її змін); виявлені відхилення від заданих параметрів (недоліки)

за минулі роки та внесені відповідні коригування; внесені зміни в установчі документи (статут) і їх перереєстрація в органах місцевого самоврядування; консолідацію фінансових звітів; припинення (ліквідацію) окремих видів діяльності; обмеження щодо володіння активами; участь у спільних підприємствах; переоцінку статей фінансових звітів; іншу інформацію, розкриття якої передбачено відповідними П(с)БО.

Також при проведенні аудиту доцільно використовувати методи вибіркового дослідження. Атрибутивна вибірка для цілей контролю застосовується як засіб визначення рівня викривлень фінансової інформації у відсотковому вираженні та оцінювання ризику контролю. Кількісне оцінювання ризику контролю полягає у поєднанні верхніх рівнів наявності викривлень з якісною оцінкою системи контролю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авілов Р. Концепції фінансових звітів: історичний аспект розвитку / Р.Авілов // Вісник Сумського педагогічного університету -2015. - №7.- С.8-15.
2. Александер Дэвид. Международные стандарты финансовой отчетности: от теории к практике / Дэвид Александер, Анне Бриттон, Энн Йориссен; пер. с англ. - М: Вершина, 2005. - 888с.: ил.
3. Аренс А. Аудит / А.Аренс, Дж.Лоббек., пер. с англ. -М.: Финансы и статистика, 1995. – 560 с.
4. Аудит: [уч. для вузов]/ [Подольский В.И., Поляк Г.Б., Савин А.А., Сотникова Л.В.]; под ред. проф. В.И.Подольского. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1997. - 432с.
5. Аудит: [Учебник]/ Под ред. С.В.Малявиной Днепропетровск: ООО «Сегмент», 2006. – 324 с.
6. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / О. В.Павловська, Н. М.Притуляк, Н. Ю.Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
7. Барановська Т. В. Вплив факторів на облікову політику / Барановська Т. В. // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2002. – № 20. – С. 26-33.
8. Барановська Т. В. Облікова політика: рівні, суб'єкти, складові / Барановська Т. В. // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2013. – № 3 (25). – С. 18-26.
9. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: [навч. посібник] / Ф.Ф.Бутинець, Л.Л.Горецька.- Житомир: ПП “Рута”, 2002. – 544с.
10. Введение в международные стандарты финансовой отчетности. / Pricewaterhouse Coopers. All rights reserved. Подред. проф. Л.З. Шнейдмана- М., 1999. - 247 с.
11. Величко О. Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / [Величко О., Голов С., Зубілевич С. та ін.] – К. : « АРТ – МЕДІА», 2005. – 584 с.
12. Верига Ю.А. Звітність підприємства: [Навч. посіб.] / Ю.А.Верига, Д.М.Фесенко, З.М.Левченко — К.: Центр навч. літ-ри, 2005. — 656 с.
13. Гальчинський А. Основи економічної теорії. – Київ: Основи, 1996. - 522 с.

14. Гладких Т.В. Фінансовий облік: [навч. посібн]/ Т.В. Гладких– К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 480 с.
15. Голов С.Ф. Управлінський облік: [Підручник] / С.Ф.Голов — К.: Лібра, 2003. — 704 с.
16. Голов С. Ф.Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі / Голов С. Ф., Костюченко В. М. – К.: Лібра, 2001. - 840с.
17. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: Навчально – практичний посібник / під ред. С. Ф. Голова. - Дніпропетровськ, ТОВ “Баланс - Клуб”, 2001. - 832 с.
18. Гончарук Я.А. Аудит: [навч. посібн] / Я.А.Гончарук, В.С. Рудницький. – Л.: Світ, 2004.– 292с.
19. Гриценко О.І. Тенденції та проблеми формування інтегрованої звітності суб’єктами господарювання/ О.І.Гриценко // Науковий журнал «Молодий вчений» . –Херсон, 2014 - №2- С.31-34.
20. Давидов Т.М. Аудит : [нав.посібник] / Т.М. Давидов [2- вид.] . –К.: Т-во „ Знання”, КОО,2001. - 363 с.
21. Данилевський Ю.А. Аудит: [Учебное пособие]/ Данилевський Ю.А., Шапигузов С.М., Ремизов Н.А., Старовойтова Є.В.. – М.: ИД ФБК – ПРЕСС, 1999. – 544 с.
22. Державна програма переходу на міжнародну систему обліку та статистики від 4 травня 1993 р. № 326 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [//http://www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
23. Добровський В. М. Звітність підприємств: Навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Добровський В. М. - К.: КНЕУ, 2001. – 195 с.
24. Друкер П. Ф. Энциклопедия менеджмента / П. Друкер ; [пер. с англ.]. - М. : Издательский дом “Вильямс”, 2004. - 432 с.
25. Житний П. Є. Визначення класифікаційних ознак факторів облікової політики / П. Є. Житний // Вісник національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: зб. наук. пр. – Х., 2005. – Т. 2, № 58. — С. 80-83.

26. Житний П. Є. Облікова політика в умовах розвитку фінансово-промислових систем: методологія та організація : монографія / П. Є. Житний; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2007. – 352 с.
27. Житний П. Є. Роль облікової політики в розкритті інформації щодо діяльності фінансово-промислових систем / П. Є. Житний // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2007. – № 7 (113), ч. 2. – С. 34-42.
28. Житний П. Є. Концептуальний підхід щодо формування облікової політики виробничої системи / П. Є. Житний // Обліково-аналітичні системи суб'єктів господарської діяльності в Україні : наук. зб. – Львів, 2005. – Спецвип. 15 (ч. 2). – С. 352-358.
29. Задорожний З.В. Деякі особливості обліку та фінансової звітності будівельних організацій/ Задорожний З.В. // Баланс. – 2003. - № 17. – С. 34-38.
30. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996 – XIV від 16 липня 1999р. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
31. Звітність підприємств. Навчальний посібник / За ред. професора Вериги Ю. А. - К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 656 с.
32. Зоріна В.Н. Фінансова звітність підприємств: [Навч. посіб.]/ В.Н.Зоріна, Т.С.Осадча, Г.Г.Зорін; За ред. В.І. Покотилової. — К.: Центр навч. л-ри, 2005. — 200 с.
33. Івахненко В.М. Економічний аналіз: [навчальний посібник]/ В.М.Івахненко, М.І.Горбатов, В.С.Львовчкін - К.: КНЕУ, 1999. — 176с.
34. Івахненков С.В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту: [навчальний посібник]/ С.В.Івахненков– К.: Знання – Прес, 2003. – 349 с.
35. Інструкція з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно - матеріальних цінностей, грошових коштів, документів та розрахунків. Затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11.08.94

№ 69 (зі змінами і доповненнями) — [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.rada.gov.ua>

36. Иванова Ж. А. Внутренняя управленческая отчетность как информационная основа анализа / Ж. А. Иванова // Вопросы экономики и права. - 2011. - № 4. - С. 360-364.

37. Карлин Г. Анализ финансовых отчетов (на основе ГААР) / Карлин Г., Макмин А. – М.: ИНФРА-М, 1998 г. – 452 с.

38. Кизо Д. И., Вейгант Д. Ж., Уорфилд Т. Д. Финансовый учет (издание на русском языке) / Кизо Д. И., Вейгант Д. Ж., Уорфилд Т. Д. - John Wiley & Sons, Inc., - 2001. - 557 с.

39. Ковалев В. В. Финансовая отчетность и ее анализ (основы балансоведения): Учеб. пособие / Ковалев В. В., Ковалев Вит. В. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004. - 432 с.

40. Колот А. Корпоративна соціальна відповідальність , соціальна звітність та аудит як сучасні інститути та технології соціального розвитку/ А.М. Колот// Україна: аспекти праці. - 2010. - №3. – С.3-9.

41. Коробко О. М. Підвищення аналітичних можливостей бухгалтерської фінансової звітності / Коробко О. М. // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2002. – Вип. 56. – С. 213 – 216.

42. Коробко О. М. Принципи формування фінансової звітності / Коробко О. М. // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2002. – Вип. 58. – С. 257–260.

43. Корпоративная социальная ответственность - новая философия бизнеса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://veb.ru>common/upload/kso/ksobook2011.pdf](http://veb.ru/common/upload/kso/ksobook2011.pdf)

44. Кортикова Р. Складання звіту про рух грошових коштів/ Р.Кортикова // Все про бухгалтерський облік. — 2010. — № 12. — С. 21—31.

45. Корягін М. Взаємозв'язок звіту про рух грошових коштів з іншими формами звітності та типологія помилок при його складанні/ М.Корягін, О. Височан // Бухгалтерський облік і аудит. — 2004. — № 2. — С. 31—37.

46. Костирко Р.О. Інтегрована модель звітності компаній: передумови, принципи, складові/ Р.О.Костирко// Економіка України. -2013. - №2. - С.18-28.
47. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства./ Т.Д.Костенко, Є.О.Підгора, В.С.Рижиков- **[Електронний ресурс]**. — Режим доступу: http://www.ebooktime.net/book_59.html
48. Крупка Я.Д. Фінансовий облік : [підручник] / Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Микитюк Н.Я. та ін. – К.: «Хай-Тек Прес», 2011. –544с.
49. Кулаковська Л.П. Основи аудиту: навч. посіб. [для студ. вищ. закл. освіти]/ Л.П.Кулаковська, Ю.В. Піча. - К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000», 2002. -504с.
50. Куліков П.М.Економічний аналіз: [Навчальний посібник]/ П.М.Куліков, Т.М.Серікова, І.П.Отенко, Є.П.Кожанова.- 3-є вид.- К.: ИНЖЭК, 2009. – 344с.
51. Куттер М.И. Бухгалтерская (финансовая) отчетность: [Учеб. пособие]/ М.И.Куттер, Н.Ф.Таранец, И.Н.Уланова — М.: Финансы и статистика, 2006. — 232 с.
52. Ловінська Л. Г. Бухгалтерський облік – інформаційне підґрунтя євроінтеграційних процесів в Україні / Ловінська Л. Г. // Економіка и управление. – 2009. - № 1. - С. 23-28
53. Лучко М. Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови: Монографія / Лучко М. Р. – К.: Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2007. – 263 с.
54. Малюга Н. М. Наукові дослідження в бухгалтерському обліку: навч. посіб. / За ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. - Житомир: ПП "Рута", 2003. - 476 с.
55. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства / Навчальний посібник / Мец В. О. – К., 2003. – 280 с.
56. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Подання фінансової звітності» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92418/МС50_1.pdf.

57. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова / - К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. - 1272 с.

58. Міжнародні стандарти фінансової звітності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.minfin.gov.ua>

59. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Фінансові інструменти. Звітність та бухгалтерський облік. Керівництво для користувачів щодо офіційного тексту МСБО 32, МСБО 39, та МСФЗ 7 / Перекл. з англ. за ред. С. Ф. Голова /. - К: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, ПП «Видавництво «Фенікс», 2007. – 584 с.

60. Мних Є. В. Оцінка фінансового стану підприємства за умов застосування методів точкової статистичної експертизи / Мних Є. В. // Бухгалтерський облік і аудит. - 2004. - № 2. - С. 27-30.

61. Москалюк Г. О. Нефінансова звітність у реалізації концепції сталого розвитку в Україні /Г. О. Москалюк // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2990/3>

62. Мултанівська Т. В. Аудит : [навч. посібник] / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна.– Харків : ХНЕУ, 2010.– 336 с.

63. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс], затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

64. Нашкерська Г.В. Фінансовий облік: [навч. посіб]/ Г.В. Нашкерська . – К.: Кондор, 2009. – 503 с.

65. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета/ Б.Нидлз, Х.Андерсон, Д.Колдуэлл Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. – М.: Финансы и статистика, 1993 – 492с.

66. Нищенко Л. П. Основні концептуальні підходи гармонізації обліку та звітності / Нищенко Л. П. // Економіка: проблеми теорії та практики. - 2006. - Т. 4. - № 215. – С. 1230-1236

67. Нищенко Л. П. Порівняльний аналіз міжнародних стандартів фінансової звітності та положень (стандартів) бухгалтерського обліку України / Нищенко Л. П. // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. - № 4 (59). – С. 90-94.
68. Організація бухгалтерського обліку: Підручник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. - Житомир: ПП "Рута", 2002. - 592 с.
69. Палий В. Ф. Теория бухгалтерского учета: современные проблемы / В. Ф. Палий. – М. : Изд-во "Бухгалтерский учет", 2007. – 88 с.
70. Петраковська О. В. Необхідність підготовки фінансової звітності банків відповідно до міжнародних стандартів / Петраковська О. В. // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки. Ч. I. – Житомир: ЖДТУ, 2005. - № 1(31). – С. 193-197.
71. Пилипенко О. І. Моделювання облікової політики в системі корпоративного управління / Пилипенко О. І. // Вісник ЖІТІ. Економічні науки. – 2009. – № 2 (48) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://nbuv.gov.ua>
72. Попович В. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник / Попович В. Я. – К.: Знання, 2008. – 630 с.
73. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні // Закон України від 16.07.1999 р. № 996–XIV зі змінами та доп. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:// <http://www.minfin.gov.ua>
74. Про перехід України до загальноприйнятої у міжнародній практиці системи обліку та статистики // Наказ Президента України від 23 травня 1992 р. № 303 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://www.rada.gov.ua>
75. Робертсон Дж. Аудит / Дж.Робертсон ; пер. с англ. С.Табалиной и В.М.Ионова. – М. : КРМГ, АФ «Контакт», 1993. – 496 с.
76. Сатмурзаев О. О. К вопросу о совершенствовании внутренней управленческой отчетности и анализа себестоимости продукции / О.О.Сатмурзаев. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.kpi.kharkov.ua/archive/MicroCAD/2016/S16/file_344.pd

77. Семиколонова М. Н. Управленческая отчетность: понятие и принципы формирования М. Н. Семиколонова // Экономика. - 2002. - № 2. - С. 107-118.
78. Системи обліку в Україні: трансформація до міжнародної практики / За ред. проф. М. П. Войнарєнка. - К.: Наукова думка, 2002. – 718 с.
79. Снігурська Л. Огляд змін у МСФЗ щодо обліку фінансових інструментів та формування фінансової звітності, запланованих на 2011 рік / Снігурська Л. // Вісник НБУ, 2011. - № 2, С. 34-40.
80. Сопко В. В. Економіко-правові основи й напрями уніфікації і адаптації термінології бухгалтерського обліку та контролю до потреб міжнародної стандартизації / Сопко В. В. // Фінанси України. – 2006. - № 8. – С. 113-124.
81. Сопко В. В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [Навч. посібник] / Сопко В. В. — К.: КНЕУ, 2006. — 526 с.
82. Соколов Я. В. Очерки по истории бухгалтерского учета / Соколов Я. В. - М.: Финансы и статистика, 1991. - 367 с.
83. Сорокина К.В. Интегрированная отчетность – новая модель отчетности для бизнеса/ К.В.Сорокина// Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты»- 2011. - №7.
84. Соловьева О. В. МСФО и ГААП: учет и отчетность / Соловьева О. В. - М.: ИД ФБК-ПРЕСС, 2003. - 328с.
85. Соловьева О.В. Зарубежные стандарты учета и отчетности: [Учеб. пособие]/ О.В.Соловьева — М., 1998. — 189 с.
86. Сопко В. Бухгалтерський облік: [Навч. посіб.]/ В.Сопко — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.:КНЕУ, 2000.— 578 с.
87. Сторожук Т. М., Облікова політика підприємства щодо відходів / Сторожук Т. М., Авершин Д. А. // Облік і фінанси АПК. - 2009. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: // <http://magazin.faaf.org.ua>
88. Труфіна Ж. С. Внутрішня звітність та її використання у контролі формування фінансових результатів операційної діяльності / Ж. С. Труфіна //

Облік, аналіз, аудит. - 2012. - № 1. - С. 1-5.

89. Хамідова О.М. Складання соціальної звітності як важливий етап реалізації соціально-відповідального маркетингу підприємства галузі мінеральних добрив/ О.М.Хамідова, А.Ш.Хамідова// Экономика Крыма. – 2010. - №2- С.222-226.

90. Хендриксен Э. С., Ван Бред М. Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. / Хендриксен Э. С., Ван Бред М. Ф. – М.: Финансы и статистика, 1997. – 576 с.

91. Хомин П.Я. Формування звітності в підсистемах фінансового, управлінського і податкового обліку: [Монографія]/ П.Я.Хомин. — Т.: Екон. думка, 2004. — 288 с.

92. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: [Навч. посіб.]/ Ю.С.Цал-Цалко 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: ЦУЛ, 2002. — 360 с.

93. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз. Підручник / Цал-Цалко Ю. С. - К.: Центр учбової літератури, 2008.- 566 с.

94. Чернелевський Л.М. Аудит: [навч. посіб.]/ Л.М.Чернелевський, Н.І.Беренда – К.: Міленіум, 2002. – 466с.

95. Чижевська Л.В. Звітність підприємства: [Навч. посіб.] / Чижевська Л.В., Пархоменко Б.М., Кривошей М.М. за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. — Житомир: ЖГИ, 2003. — 436 с.

96. Чумаченко М. Г. Економічний аналіз : [навч. посіб.] / Чумаченко М. Г. — К. : КНЕУ, 2001. — 540 с.

97. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я. - К.: Гео-принт, 2006. - 200 с.

98. Шеремет А. Д. Анализ и диагностика финансово – хозяйственной деятельности предприятия: Учебник / Шеремет А. Д. - М.: ИНФРА – М, 2009.- 367 с.

99. Яцишин Н. З. Фінансова звітність підприємств у системі бухгалтерського обліку / Н. З. Яцишин // Економіка і управління. – Київ, 2013. - - № 4. – С. 86-91.

100. Яцишин Н. З. Логос парадигми фінансової звітності підприємств в Україні та дивергенція світового досвіду / Н. З. Яцишин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – Ужгород, 2015. -- № 2 (34). – С. 147-154.